

A MAGYAR HONVÉDSÉG
ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG FOLYÓIRATA

SEREGSZEMLE

„FEGYVER, FEGYVER, FEGYVER KÉVÁNTATIK,
ÉS JÓ VITÉZI RESOLUTIO!”

(ZRÍNYI MIKLÓS)

PÁLYÁZAT DOKTORI KÉPZÉSRE

A pályázatok beérkezési határideje a HVK Személyzeti Csoportfőnökségre:
2015. június 30.

A támogatható kutatási területek a következők:

ORSZÁGVÉDELLEM

Magyarország védelme és biztonsága 2020–2025 között a globális trendek tükrében.

Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájának vizsgálata az aszimmetrikus és hibrid műveletekre adható katonai reakciók vonatkozásában.

A Magyar Légierő jövőbeni stratégiai koncepciója.

Különleges Műveleti Erők alkalmazhatósága az ország fegyveres védelmében.

Országvédelem hibrid hadviselés alkalmazásával.

A Magyar Honvédség Afrikában, a Közel-Keleten, Ázsiában, a Balkánon végrehajtott békeműveletekben való szerepvállalásának biztonságpolitikai és nemzetbiztonsági kihatásai.

C4I2

A Magyar Honvédség szervezeteinek működéséhez szükséges elektronikus információvédelmi szolgáltatások és mechanizmusok fejlesztési kérdései.

A katonai vezetési és irányítási képességek biztonságát szolgáló rejtjeltevékenység Magyar Honvédség szintű szabályozási keretrendszerre, a kiemelt fontosságú híradó-informatikai szolgáltatások speciális védelmi kérdései, figyelembe véve a szövetséges és más műveleti együttműködési megoldások biztonsági vonzatait.

A Magyar Honvédség tábori vezetési és irányítási rendszerének információbiztonsági koncepciója.

A Magyar Honvédség stratégiai, hadműveleti és harcászati szintű vezetési és irányítási rendszereinek együttműködési képességeivel kapcsolatos információbiztonsági követelmények és védelmi rendszabályok koncepciója.

Az információmenedzsment felelősségi és tevékenységrendszereinek kialakítása, felügyelete, végrehajtása az informatikai szolgáltatások igénybevételének érdekében a honvédelmi szervezetekben.

A stratégiai szintű katonai vezetési híradó-informatikai rendszerek kialakításának követelményei és rendszerttechnikai alapjai a Magyar Honvédségben.

A harcászati szintű tábori híradó-informatikai rendszerek kialakításának követelményei és rendszere a Magyar Honvédségben.

A hadszíntér 3D ismerete topográfiai adatbázisok alkalmazásával, a 4D figyelembevételének lehetőségei, különös tekintettel a döntés-előkészítési folyamatokra.

Adat- és információgyűjtés a katonai műveletek során a távérzékelés XXI. századi lehetőségeivel.

LOGISZTIKA

Az MH katonai műveleti egészségügyi információs rendszernek kialakítása a NATO vonatkozó szabványai és ajánlásai alapján.

Az MH logisztikai rendszer átalakításának helyzete, a korszerű katonai logisztikai rendszer megvalósításának lehetséges eszközei.

Az MH különleges jogrend időszakai hadfelszerelési igényeinek tervezése, a tárca szintű feladatok végrehajtásának módja, az igények kielégítésének folyamata.

Az MH gazdálkodásának szabályozása, az egyes szintek gazdálkodási hatáskörei, a szakirányítás kialakításának jövőbeni irányai az MH gazdálkodásának hatékonyabb működése érdekében.

Közbeszerzési folyamatok hatékonyságának elemzése, az egyszerűsítés, a beszerzési eljárások újszerű alkalmazásának lehetőségei a honvédelem területén.

SZEMÉLYÜGY

A munkaerőpiac befolyása a Magyar Honvédség toborzó- és megtartó rendszerére, a személyi állomány feltöltöttségi mutatóinak javítása.

A Magyar Honvédség személyügyi igazgatási rendszerének lehetséges innovációja.

A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú tagjainak pályaelhagyása, a pályaelhagyás okainak elemzése, arányának csökkentése, a leszerelés után választott életpályák elemzése, a visszatérés lehetőségei.

MŰSZAKI FEJLESZTÉS, MODERNIZÁCIÓ

Infrastrukturális műszaki feladatok fejlesztési lehetőségei a Magyar Honvédségben a táborvédelem tükrében.

A lövedékek és precíziós csapásmérő eszközök elleni védelem (C-RAM) megjelenése, hatása a csapatok légvédelmére.

A szárazföldi csapatok harci képességeinek vizsgálata, fejlesztésének lehetőségei.

Az összhaderőnemi alkalmi harci kötelékek tüztámogatása, különös tekintettel az egység és magasabbegységek tüzérségi tüztámogatására, valamint a légierő által biztosítható mélységi csapásmérő képességre.

KATONAI EGÉSZSÉGÜGY

A pontosságra törekvés mérése hypobárikus hypoxiában végzett tevékenység során.

A pszichofiziológiai tartalékok mérése.

A katonai-neuropszichológiai kutatások gyakorlati alkalmazása a Magyar Honvédség alkalmasság vizsgálati során.

HARCÁSZAT, HADMŰVELETI MŰVÉSZET

A műveletek tervezésének stratégiai, hadműveleti és harcászati szintű logisztikai elemei a COPD művelettervezési folyamatában.

Összhaderőnemi műveletvezetés elmélete és gyakorlata.

A légi és szárazföldi műveletek koordinálása a modern háborúk megvívása során.

A Magyar Honvédség összkormányzati együttműködése hazai és nemzetközi válságkezelés feladatai során.

KIKÉPZÉS

Az egyének és kötelékek kiképzettségi szintjének költséghatékony, objektív mérési és nyilvántartási lehetőségei.

A szárazföldi csapatok szervezeti, technikai modernizálásának lehetőségei.

Korábbi békeműveletekben (ENSZ, NATO, EU, EBESZ) szerzett magyar tapasztalatok feldolgozása és elemzése.

A kiképzés helye, követelményei, funkcionális feladatai a kor kihívásainak megfelelő, alkalmazásra kész katona és harcászati kiskötelékek kialakításában.

A kiképzési és az ahhoz kapcsolódó feladatok rendszer-szemléletű irányítási és vezetési rendszerének és filozófiájának nemzetközi és hazai jellemzői. A különböző vezetési szinteken megjelenő elemek strukturális és funkcionális követelményei, feladatai, hozzáadott értékük.

A hibrid háború kihívásai és azok hatása az MH kiképzési rendszerére, különös tekintettel az általános katonai felkészítésre (alapkiképzésre).

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar honlapján megtalálható az egyetem doktori iskoláinak felvételi eljárásrendje.

**AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI
PARANCSNOKSÁG
FOLYÓIRATA**

AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG FOLYÓIRATA

Megjelenik negyedévente
XII. évfolyam, 4. szám, 2014 október–december

Felelős kiadó:

Fucsku Sándor vezérőrnagy
az MH Összhaderőnemi Parancsnokság
parancsnoka

Szerkesztőség:

Postacím: 8000 Székesfehérvár,
Zámolyi út 2–6.
8001 Pf. 151

Telefon: 22-542808; Fax: 22-546975
e-mail: fi.karoly@mil.hu

A lap elektronikus változata megtekin-
hető a www.honvedelem.hu/cikk/28301/
seregszemle-kiadványok-gyujtemenye linken

Felelős szerkesztő:

Fi Károly Ferenc

Szerkesztőbizottság:

Elnök: Dr. Lippai Péter ezredes
Elnökhelyettes: Dr. Ruszin Romulusz ezredes

Tagok:

Dr. Boldizsár Gábor ezredes
Dr. Király László
Dr. Koller József ezredes
Dr. Molnár Ferenc ezredes
Dr. Nagy Ferenc alezredes
Dr. Sári Gábor alezredes

Szerkesztőségi titkár:

Tóthné Hegyi Viktória törzsszázlós

HU ISSN: 2060-3924

Készült: 500 példányban
Lapzárta: 2014. szeptember 15.

Nyomdai előkészítés, nyomás:

Tördelés: Teszár Edit
HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs
Szolgáltató Nonprofit Kft.
Felelős vezető:
Dr. Bozsonyi Károly ügyvezető

A folyóirat az MH ÖHP alaprendeltetéséből adódó kérdések katonai-szakmai fóruma.
A szerzők szakmai véleményét a lap híven közli, azok tartalmáért a szerző felel! A szerkesztőség azonban fenntartja magának a jogot a cikkek rövidítésére, a szükséges nyelvi és formai javítások végrehajtására. Kéziratokat a szerkesztőség nem őrizz meg és nem küld vissza.

A megrendelés nélkül beküldött kéziratokat a lehetőségeink szerint gondozzuk.

A közölt tanulmányokban megjelenő vélemények nem feltétlenül azonosak az MH Összhaderőnemi Parancsnokság hivatalos véleményével, de az egyéni gondolatokat tiszteletben tartva, a tudományos gondolkodás fejlődése érdekében azokat megjelentetjük!

TARTALOM

CÉLKERESZTBE

HORVÁTH GÁBOR DANDÁRTÁBORNOK:

Az Európai Unió: A tagállamok által vezérelt válságreagálás (célok, struktúrák, eljárásrend, tapasztalatok és jövőkép) 7

LÉGIERŐ HADERŐNEM

KOVÁCS KRISZTIÁN ÓRNAGY:

Az MH MI-17 AAT – Egy heterogén szövetség 17

BALI TAMÁS ALEZREDES:

A helikopteres repülés fejlődéstörténetének mérföldkövei 25

SZÁRAZFÖLDI HADERŐNEM

DEME LÁSZLÓ ALEZREDES:

„Ajánlások a szárazföldi haderőnem kiképzési rendszerének kialakításához” 37

TÓTH ATTILA ALEZREDES:

Az Információs Környezet térképi grafikus megjelenítése 49

DR. MOLNÁR FERENC EZREDES:

10 éves az önkéntes haderő – társadalmi, politikai és funkcionális kényszerek 57

NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS MŰVELETEK

KOVÁCS LÁSZLÓ ALEZREDES – SZAKÁCSI ISTVÁN ALEZREDES – DR. UJHÁZY LÁSZLÓ ÓRNAGY:

EUFOR 10 éve (2004–2014) Bosznia-Hercegovinában 1. rész 70

VARGA KRISZTIÁN KORMÁNYTISZTVISELŐ:

Várpalota Challenge 2014 holland vezetésű nemzetközi gyakorlat kommunikációs szemmel 87

ÖRLEY GYÖRGY ALEZREDES:

Missziós kiképzés a Magyar Honvédségben 96

DR. PRANTNER ZOLTÁN:

Az Iszlám Csoport (Egyiptom) 108

HADTÖRTÉNELEM*A Magyar béketámogató műveletek áttekintése***APÁTI ZOLTÁN EZREDES:**

A békefenntartó kiképzés fejlődése, kihívásai és fejlesztési irányai.
 „Mérőföldkövek” – Az MH BTKK elmúlt 10 éve 125

DRÓT LÁSZLÓ ALEZREDES:

A hazai békefenntartó kiképzés fejlődése 135

DR. BODA JÓZSEF VEZÉRŐRNAGY:

Polgári válságkezelés, Magyarország részvétele a polgári válságreagáló
 műveletekben a XXI. században 146

ERDŐS ANDRÉ:

A XXI. századi ENSZ-békefenntartó missziók kihívásai 168

KITEKINTŐ**DR. NAGY LÁSZLÓ NY. EZREDES DSC:**

Beszámoló az aszimmetrikus hadviselés témájú konferenciáról 173

KÖNYVISMERTETŐ**DR. B. STENGE CSABA:**

Czirók Zoltán: Horváth Ernő, egy sárvári vadászpilóta a 2. világháborúban 177

DR. VOGEL DÁVID FŐHADNAGY:

„Afrika örök” – recenzió Csizmadia Sándor: A kos, a szfinx és a politika
 Elefántcsontparton című könyvéről.
 (IDResearch – Publikon Kiadó, Pécs, 2014, 192 oldal) 180

A SEREGSZEMLE szakmai-tudományos folyóirat

2014. évi XII. évfolyamának szerzői és tartalomjegyzéke 182

CÉLKERESZTBEN

HORVÁTH GÁBOR DANDÁRTÁBORNOK: AZ EURÓPAI UNIÓ: A TAGÁLLAMOK ÁLTAL VEZÉRELT VÁLSÁGREAGÁLÁS

(célok, struktúrák, eljárásrend, tapasztalatok és jövőkép)

AZ MH ÖHP SZOLNOKON, 2014. MÁJUS 26-ÁN MEGTARTOTT
BÉKEMŰVELETI KONFERENCIÁN ELHANGZOTT ELŐADÁS
TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓJA

1. Az Európai Unió válságkezelő tevékenységének kialakulása

Az Európai Unió, jóllehet gyökerei a múlt század ötvenes éveibe nyúlnak vissza, mint intézmény viszonylag új szereplő abban a nemzetközi tevékenységben, ami a világ egyes pontjain kialakult konfliktusok, válságok megelőzését, kezelését és megoldását célozza. Ahhoz, hogy az Unió ezen tevékenységét tárgyalhassuk, nélkülözhetetlen legalább vázlatosan megismerni ezen bonyolult intézmény alapvető felépítését, és azon belül a közösen gyakorolt uniós kül- és biztonságpolitika kialakulását, az ezen politika megvalósítását szolgáló döntéselőkészítő- és döntéshozatali struktúrákat, továbbá magának a döntéshozatalnak az első pillantásra egyáltalán nem egyszerű rendjét.

Az Unió szervezeti kialakulására az evolúció kifejezést szokták használni. Ez azt takarja, hogy az intézmény tagsági köre, a közösen gyakorolt felelősségek köre, a szervezeti felépítés és a belső döntéshozatal folyamatának egyre komplexebbé és bonyolultabbá válása nem valamilyen hatalmi centrum előre megtervezett döntésein alapult, hanem organikusan, a természetes igényekre reagálva, fokozatosan épült ki. Az alapmotívum az

együttműködő európai államok – és európai állampolgárok – egyre bővülő igénye arra, hogy az európai kontinens országai ne csupán a globalizálódó világban egyre kevésbé befolyásos saját nemzetállami eszközeivel rendelkezzenek, hanem emellett egymással együttműködve és erőiket összefogva valódi, a világban is számottevő befolyással bíró regionális erőközpontot hozzanak létre.

Jelenleg az Európai Unió az európai integráció azon köztes lépcsőfokán áll, ahol – erősen leegyszerűsítve – az európai állam- és kormányfők által alkotott Európai Tanács döntéshozatali primátusának megtartásával egyaránt rendelkezik független intézményi, és államközi oldallal. Az intézményi oldal – az Európai Bizottság és az Európai Parlament – szinte a tagállamok életének valamennyi elemét befolyásolni képes, néhány elemet kivéve, melyek közül talán a leghangsúlyosabb a tagállamok önállóan gyakorolt külpolitikája és biztonságpolitikája. Ezen megmaradt tagállami „szuverenitási védőbástyák” összehangolását szolgálja az Unió államközi struktúrájának legújabb tagja, az Európai Külügyi Szolgálat (European External Action Service, EEAS).

Hosszú út vezetett azonban idáig. A hidegháború alatt az Európai Unió és jogelődei

biztonsági és védelmi kérdésekre szakosodott fóruma, a Nyugat-Európai Unió (WEU) a kelet-közép európai országokban lezajlott rendszerváltásig gyakorlatilag tetszhalott állapotban volt (hiszen a nyugat-európai államok közös védelmének összehangolása jelentős részt a NATO égisze alatt folyt), és csak a kilencvenes évek elején, az Unió új Maastrichti Szerződése (1992) révén éledt fel. Maastrichtban létrehozták az Unió új közös kül- és biztonságpolitikáját (CFSP), majd röpké egy évtized alatt, annak részeként az Európai Biztonság- és Védelempolitikát (ESDP), amely azonban eszközrendszer is igényelt. Az unió egyeztetéseken és konzenzuson alapuló döntéshozatala csak több, egymást követő legfelső szintű tanácsülés során (1999 – Köln, Helsinki, 2000 – Lisszabon, Feira majd Laeken és Nizza) hozta létre a döntéshozatal kulcselemét, a Kül- és Biztonságpolitikai Bizottságot (PSC), továbbá a döntéselőkészítést szolgáló EU Katonai Bizottságot (EUMC) és az EU Katonai Törzset (EUMS). Hamarosan a polgári válságkezelés előkészítő tanácsi formációja, a Polgári Válságkezelő Bizottság (CIVCOM) is megkezdhette működését. 1999-ben emellett a tagállamok meghatározták a közös célokat szolgáló katonai erők képességekvetelményeit is, amelyet 2003-ig kívántak elérni (Headline Goal 2003).

A valós uniósi „akciók”, az első EU-műveletek 2003-tól datálódnak. Ebben az évben kezdődött meg az első uniósi katonai művelet (CONCORDIA) a volt jugoszláv Macedónia tartományban (FYROM) majd az év derekán indult be az első rövid lélegzetű afrikai válságkezelő művelet, az ARTEMIS. Az év utolsó harmadában megszületett az Európai Biztonsági Stratégia, továbbá megfogant az Európai Unió készenléti katonai harccsoportjaira (EU Battlegroups) vonatkozó általános elgondolás.

Az azóta eltelt egy évtizedben az Uniósi válságkezelés mind a katonai, mind a polgá-

ri területen rohamosan fejlődött, együttesen több tucatnyi műveletet és missziót indított világszerte, amelyekről az előadás második részében részletesebben szólunk.

Az EU katonai műveletek haderőgenerálási nehézségei felvetették az 1999-ben megcélzott haderőszükséglet (HLG 2003) felülvizsgálatának igényét. A 2010-re megcélzott új haderőigény (HLG 2010) azonban jelentősen nem változtatott a helyzeten, azonban az ide vezető okok elemzése meghaladná ennek az előadásnak a kereteit.

Az eltelt években az uniósi Európai Biztonsági Stratégia is felülvizsgálatra került. 2008-ban kiadott „Jelentés az Európai Biztonsági Stratégia megvalósításának helyzetéről” újrafogalmazta, továbbá finomította az európai hozzáállást a válságkezeléshez.

Ebben az évtizedben érte el az Unió fejlődésének egy lényeges mérföldkővét, az elvetélt Európai Alkotmány továbbgondolásként, némileg alacsonyabb ambíciószinten megalkotott és jóváhagyott Lisszaboni Szerződés (Uniósi Alapszerződés, 2009) formájában. Az Alapszerződés jelentősen megerősítette a közös kül- és biztonságpolitika területét, többek között létrehozva az Európai Unió Főképviseleti posztját, és neki alárendelve az Unió „virtuális” közös kül- és védelmi „minisztériumát”, az Európai Külügyi Szolgálatot.

Az Alapszerződés jelentősen átrendezte a korábban a közös kül- és biztonságpolitikáért, továbbá a – most már az „Európai” helyett a szorosabb összetartozást jelképező „Közös” jelzővel ellátott – biztonság- és védelempolitikáért felelős szervek struktúráján belüli helyzetét és tevékenységük általános szabályait. Ezentúl valamennyi ilyen rendeltetésű szervezeti egység – legyen az döntéshozatali, vagy döntéselőkészítő – egyaránt az Európai Külügyi Szolgálat részeként (vagy koordináló felügyelete mellett) folytatta tevékenységét. Az áttérésre fokozatosan, 2009-2010-ben került sor, nem kevés gyakorlati

problémát felvetve, miközben világ különféle szinterein tovább folytak az Unió hosszabb lélegzetű műveletei, elég, ha csak a katonai oldalról emeljük ki a bosznia-hercegovinai EUFOR ALTHEA műveletet, vagy az Indiai-óceánon zajló EUNAVFOR ATALANTA műveletet.

2. Az Európai Unió válságkezelő műveletei

Az Európai Unió a válságkezelés (Crisis Management) témakörébe foglalja össze mindazokat a Közös Kül- és Biztonságpolitikát érintő kérdéseket, amelyek az Unió beavatkozását kívánják meg világszerte. Mivel az Európai Unió, mint nemzetközi intézmény (ami több, mintha pusztán „nemzetközi szervezet” lenne) alapvetően a tagállamok által kölcsönösen elfogadott nemzetközi jogi alapokon jött létre, és továbbra is ez jelenti működésének bázisát, a közös kül- és biztonságpolitika (benne a biztonság- és védelempolitika) is nagy gondot fordít a nemzetközi jogi normáknak megfelelő beavatkozásokra. Az Unió lényegében értékalapon létrejött intézmény, amelynek így különösen nehéz a meghatározóan érdekalapon működő tagállami külpolitikák összehangolása és egységbe foglalása. Az Unió kifelé irányuló tevékenységét ez a kettősség – az értékek hangsúlyozása és az érdekek figyelembevétele – egy szerre határozza meg, és teszi bonyolulttá.

A fentiekből fakadóan a kül- és biztonságpolitika terén – eltérően más uniós döntések meghozatalának rendjétől – nincsen többségi akarat, nincsen szavazás, nem létezik a többség akaratának rákényszerítése a véleményekkel kisebbségben maradó tagállamokra. Az uniós válságkezelés kizárólag a meghozott konszenzuson alapuló egyhangú döntés (unanimity) alapján történik.

Az uniós válságkezelés módszertani alapelve az átfogó megközelítés (comprehensive approach), amelynek lényege az, hogy a

komplex talajon keletkezett társadalmi válságokat komplex módon, valamennyi rendelkezésre álló – humanitárius, pénzügyi, polgári, katonai és más – eszközzel egyidejűleg kell kezelni, az azonos irányú, egymást erősítő hatásokat érvényesítve kell alkalmazni.

Ebben valamennyi uniós intézménynek szerep jut, ám amíg az Európai Bizottság – például a fejlesztéspolitika terén – rendszerint hosszú távú célkitűzéseket követ, addig a válságkezelés – értelemszerűen – a jelentkező krízisek gyors kezelésére és rövid időn belül történő megoldására koncentrálnak. Ugyan már létezik olyan mechanizmus, amely e kettőt igyekszik összehangolni, mint például az elsősorban financiai ún. stabilitási eszközrendszer (stability instrument), azonban várhatóan még hosszú út vezet a valós átfogó megközelítés átültetéséhez a mindennapok gyakorlatába.

Mivel előadásunk témája az uniós válságkezelés jelenlegi elmélete és gyakorlata, célszerű áttekinteni az uniós mechanizmus működési jellemzőit, a szervezeti struktúrákat és azok működésének közel egy évtizedes általános tapasztalatait.

A lisszaboni szerződés alapján az Unió továbbra sem rendelkezik széles körű közös katonai képességekkel, azaz közös fenntartású európai haderővel¹. Az állandóan működő válságkezelő struktúrák egytől-egyig az úgynevezett politikai-katonai stratégiai szín-

¹ „A közös biztonság- és védelempolitika a közös kül- és biztonságpolitika szerves része. E politika polgári és katonai eszközök igénybevitelével biztosítja az Unió műveleti képességét. Az Unió ezeket az eszközöket az Egyesült Nemzetek Alapokmányának alapelveivel összhangban igénybe veheti az Unió kívüli békefenntartó, konfliktusmegelőző és a nemzetközi biztonságot erősítő missziókban. E feladatok végrehajtása a tagállamok által rendelkezésre bocsátott képességeken alapul.” (EU Alapszerződés 42. Cikk, (1) bekezdés (az EUSz. korábbi 17. cikke) kiemelés a szerzőtől, forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=HU>, 2014.09.11.18,15)

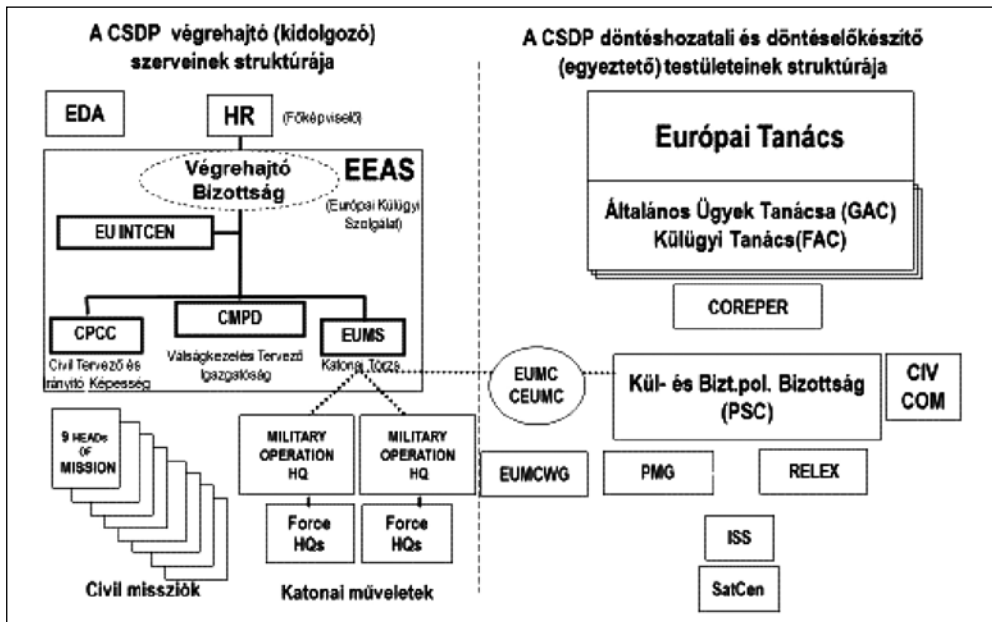
ten helyezkednek el, míg a végrehajtó katonai stratégiai, műveleti és harcászati szintű elemek láncolatát minden egyes válságkezelő műveletre vagy misszióra külön-külön hozzák létre a tagállami felajánlások alapján.

A politikai-katonai stratégiai szint döntéshozatali és döntéselőkészítő elemekre tagozódik (1. ábra). A döntéshozatali hierarchia csúcán a tanács, azaz a legfelső döntéshozó szerv áll. A tanács – amelynek kilenc különféle miniszteri formációja létezik – jogosult meghozni az adott művelet előkészítésére és konkrét megindítására vonatkozó döntéseket. Fontos megjegyezni, hogy ámbár a tanács külügyi formációja és általános ügyekkel foglalkozó formációja lenne „szakmailag

illetékes” minden ilyen döntésben, bármely más formáció (még a mezőgazdasági tanács is) formálisan meghozhatja ezeket a döntéseket, amennyiben az idő szűkössége vagy más tényező ezt szükségessé teszi.

A válságkezelés döntéselőkészítésének politikai csúcsszerve a Kül- és Biztonságpolitikai Bizottság (más magyar fordításban Politikai és Biztonsági Bizottság), angol rövidítéssel PSC, ahol állandó jelleggel nagyköveti rangú nemzeti delegációvezetők találkoznak, hetente akár több alkalommal is, ahogy a helyzet megkívánja.

A döntéselőkészítés két funkcionálisan elkülöníthető területe a tagállamok közötti egyeztetés, amelyet a szakmai bizottságok

1. ábra. A Közös Biztonság- és Védelempolitika (CSDP) szervezeti struktúrái.

Az angol nyelvű rövidítések magyarazata:

EDA: Európai védelmi Ügynökség, HR: Főképviselet, EU INTCEN: EU információs központ, Head of Mission: misszióvezető, Military Operation HQ: (Katonai) Műveletparancsnokság,

Force HQ: az EU Katonai Bizottság Elnöke, CIVCOM: Polgári Válságkezelési Bizottság,

EUMCWG: EU Katonai Bizottság Munkacsoportja, PMG: Politikai-Katonai Csoport,

RELEX: Külügyi Munkacsoport, ISS: (EU) Stratégiai Kutatóintézet, SatCen: (EU) Műhold Központ

valósítanak meg, illetve maga a kidolgozói (előterjesztői) munka, amelyet az Európai Külügyi Szolgálatban összefogott szakmai kidolgozó szervezetek végeznek.

A PSC munkájának katonai szakmai támogató szerve – de még mindig a döntéselőkészítés keretében – az Európai Unió Katonai Bizottsága, angol rövidítéssel EUMC. Az EUMC alapvetően egyeztető szerv, a tagállamok közös álláspontját hivatott elérni. Ez a tagállamok haderőinek legmagasabb szakmai képviselői szerve, létrehozásában a NATO Katonai Bizottságának (MC) példáját követték. (Számos egyszerre EU és NATO-tag európai állam állandó brüsszeli katonai képviselője egy személyben tagja az EUMC-nek és a NATO MC-nek is.) Az EUMC elnöke négycsillagos tábornok (tengernagy), és maga a bizottság vezérkarfőnöki összetételben legalább évente két alkalommal ül össze Brüsszelben. A heti rendszerességű tanácskozásokat az állandó katonai képviselők szintjén valósítják meg.

Az EUMC egyeztetető tevékenységét az EU Katonai Munkacsoportja (EUMCWG) segíti, amely a tárgyaló témától függően többféle szakértői formációban ülhet össze. Az EUMC katonai állásfoglalást (military advice) nyújt minden, a katonai ügyeket érintő uniós kérdésben, rendszerint a PSC kérésére, de előfordulhat az is, hogy önálló felterjesztéssel él. Ha nem lehet a kérdésben konszenzust elérni, akkor a Katonai Bizottság elnöki memorandumot (Chairman's Memorandum) terjeszt fel a politikai szintre.

A polgári válságkezelés döntéselőkészítésének szakmai támogatását a Polgári Válságkezelési Bizottság (CIVCOM) valósítja meg. Működésének alapelve és mechanizmusa a katonai oldal tevékenységéhez hasonló.

A döntéselőkészítés kidolgozói oldalán katonai szempontból két, az Európai Külügyi Szolgálat részeként működő szervezetet célszerű megemlítenünk, a Válságkezelési Tervező Igazgatóságot (CMPD) és az Európai

Unió Katonai Törzsét (EUMS). A Válságkezelési Tervező Igazgatóság (melybe több katonai stratégiai tervező is állandó jelleggel vezényelve van) a legmagasabb szintű uniós politikai döntések, így az egy adott műveletre szóló Válságkezelési Konceptió (CMC) és a tanácsi döntések megfogalmazója, formába öntője, és a tagállami egyeztetésre bocsájtoja.

Az EU Katonai Törzse, amelynek struktúrája a klasszikus vezérkari funkciókra épül², a döntéshozatal katonai szakmai, de még mindig a legfelső stratégiai szintre tartozó dokumentumait dolgozza ki és bocsájtoja tagállami egyeztetésre a Katonai Bizottság elé. A Katonai Törzs műveleti szempontból hármas funkcióval bír: korai előrejelzés, katonai helyzetelemzés és –értékelés, továbbá a stratégiai (katonai-politikai) szintű tervezés. Nem szorosan a konkrét válságkezelő műveletekhez köthető funkcióként végzi a tagállamok részéről a közös válságkezelő tevékenységhez szükséges katonai képességek fejlesztésével kapcsolatos tervező-kidolgozó munkát (mely utóbbit sokan hajlamosak a NATO védelmi tervezéséhez hasonlítani, de, jóllehet módszertanában rendkívül hasonló, tartalmában alapvetően eltér).

Az EU intézményi struktúrájára nem jellemző, de még az Európai Külügyi Szolgálaton belül is sajátos, hogy az EU Katonai Törzsét – néhány adminisztratív civil munkatárs kivételével – a tagállamok haderőinek aktív

² Szervezetében a Főigazgató (DGEUMS) és helyettes-törzsfőnököknek (DDG) irányítása mellett Felderítő (Intel), Műveleti (Operations), Logisztikai (Logistics), Híradó-Informatikai (CIS) és Konceptió- és Katonai Képességfejlesztési (CONCAP) csoportfőnökségi szintű igazgatóságok találhatók. Kiterjedt összekötői hálózattal rendelkezik dedikált összekötő irodák révén az EU Katonai Bizottság Elnöke (CEUMC), New Yorkban az ENSZ (DPKO), és Mons-ban a Szövetséges Műveleti Parancsnokság (ACO, korábban SHAPE) felé. Szervezetében külön irodának ad helyet a NATO Állandó Összekötő Hivatala (NPLT) részére.

tisztjeiből, altisztjeiből, rendszerint három éves vezénylés útján állítják össze. A vezetői állományt a Katonai Bizottság szavazással választja ki, míg a kidolgozói állományt a tagállamok meghatározott kvóta szerint töltik fel. Ennek a magyarázata a katonai szakma sajátosságain felül az is, hogy ezáltal a katonai tevékenység tervezése a tagállamok részére átláthatóan, transzparens módon folyhat.

A fent felsorolt állandó struktúrák képezik az EU válságkezelése irányító-vezető hierarchiájának az ún. „felső” stratégiai szintjét, amelyet politikai-katonai szintnek is nevezünk.

Az e szint alatt létrehozandó strukturális elemek – így a különböző szintű parancsnokságok és maguk a végrehajtó kötelékek – minden esetben a feladatra szabott nagyságban, jellegben és sajátosságokkal a tagállamok által felajánlott erőkből, eszközökből és képességekből, ideiglenesen kerülnek létrehozásra.

A katonai stratégiai „alsó” szintet a Műveletparancsnok (Operation Commander, OpCdr) és parancsnoksága, a Műveletparancsnokság (OHQ) képezi. Fontos megjegyezni, hogy a Műveletparancsnokság mindig európai területen, állandó, stacioner létesítményben települ. A Műveletparancsnok alapvető feladata a műveletet végrehajtó haderő összeállítása (a haderőgenerálás), a művelet beindítása, a Kötelékparancsnok (FCdr) direktívákkal történő irányítása és a műveleti területen lévő kötelék ellátása, fenntartása a rendelkezésére bocsátott stratégiai támogató erők (enablers) vezetése útján. Rendszerint nem avatkozik be a művelet operatív irányításába, amely a helyszínen tartózkodó Kötelékparancsnok feladata.

A Műveletparancsnok a Katonai Bizottság Elnökén keresztül egyenesen a Kül- és Biztonságpolitikai Bizottságnak (PSC) számol be, és a műveletre vonatkozó politikai iránymutatást is közvetlenül a PSC-től kapja.

A Műveletparancsnokság három módon hozható létre: az ún. „Berlin Plusz” egyezmény alapján a SHAPE bázisán, a tagállamok által felajánlott öt nemzeti műveleti irányítóközpont³-ban alapján, illetve az EU Katonai Törzsével együtt elhelyezkedő EU Műveleti Központ alkalmazásával, mely utóbbit azonban csak kisebb méretű műveletek irányítására hitelesítettek.

A hadműveleti szintű Kötelékparancsnok (FCdr) a parancsnokságával (FHQ) együtt rendszerint a műveleti területen települ, stacioner, táborig, vagy hajón elhelyezett vezetési ponton, ahonnan vezeti a beérkezett erők fogadását, szétbontakozását, az erők feladatainak végrehajtását, és a feladat végeztével a visszacsoportosítást.

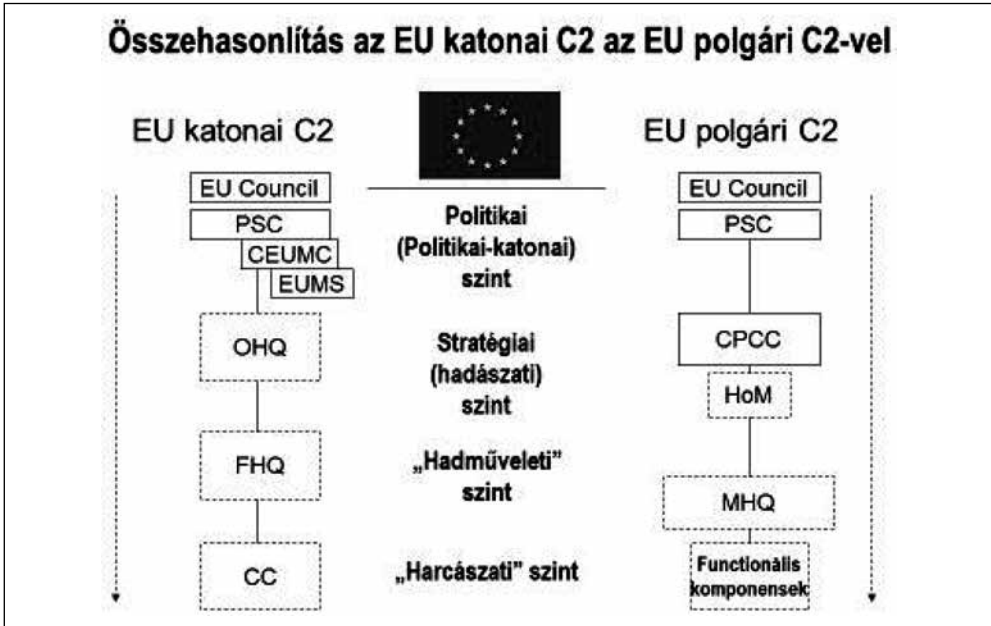
Az EU katonai hierarchiájának harcászati szintjén a haderőnemi és funkcionális komponensparancsnokságok állnak. Ezek alkalmazására ugyanakkor eddig a végrehajtott válságkezelő műveletek relatíve kis mérete miatt nem volt szükség, így ezzel kapcsolatban kifejezetten EU tapasztalatok nem állnak rendelkezésre.

Kiseb katonai EU-missziók esetén sem Műveletparancsnok, sem Kötelékparancsnok nem kerül kijelölésre – helyettük a polgári EU-missziók vezetési rendjéhez hasonlóan Misszióvezetőt (Mission Commander, MCdr) jelölnek ki.

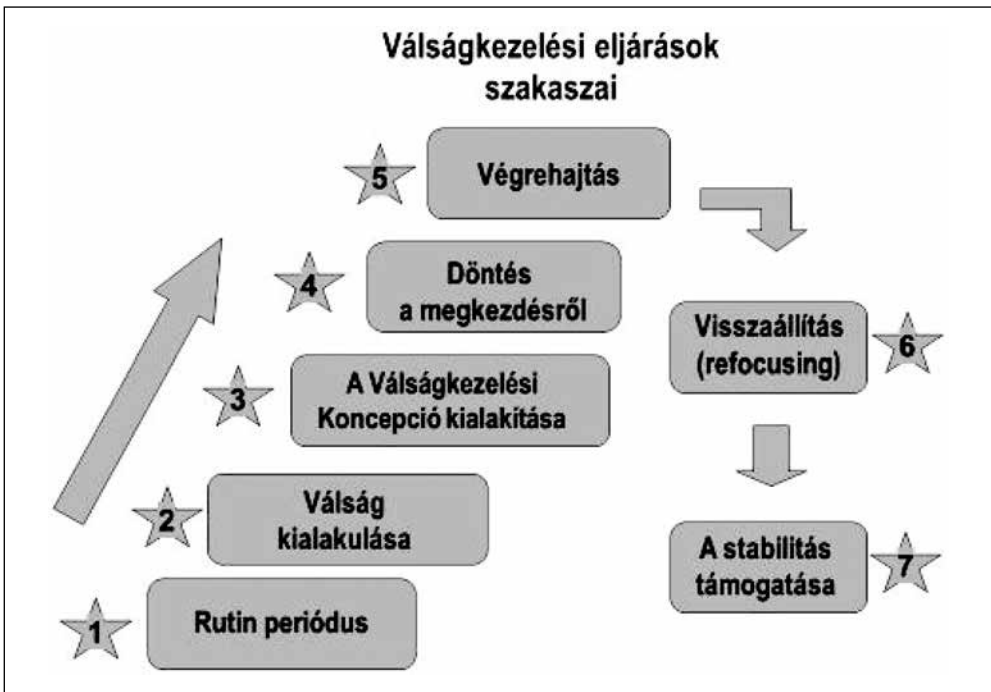
A vezetési hierarchiát a polgári irányítási struktúrával együtt a 2. ábra szemlélteti.

Az EU válsághelyzeti tervezésének szakaszait már az EU szerepvállalás korai szakaszában rögzítették. Ennek megfelelően hét szakaszból álló válságkezelést irányoznak elő. A kifejezetten katonai válságkezelési tevékenység hangsúlyosan a 3.–4.–5. szakaszok során valósul meg (3. ábra).

³ Ezek a brit PJHQ (Northwood, UK), a francia CPCO (Mont Valerien, Párizs), a német BwFüKdo (Potsdam), az olasz COI (Róma) és a görög összhaderőnemi parancsnokság (Larissa).

2. ábra. Az EU katonai és polgári válságkezelési művelési irányítási modellje

3. ábra. Az EU válságkezelésének szakaszai

A stratégiai szinten a legmozgalmasabb szakasz a válságkezelési koncepció kialakításától a végrehajtó kötelék feladatának megkezdéséig tart. Ebbe a szakaszba tartozik a válságkezelés eszközszerének kiválasztása (civil, katonai vagy mindkettő), melyet a Válságkezelési Koncepció (CMC) rögzít. A Válságkezelési Koncepció emellett kijelöli a katonai válságkezelő kötelék parancsnokait, illetve parancsnokságait is. Ideális esetben a kijelölt műveletparancsnok (OpCdr) létrehozza a parancsnokságát és a törzsét (OHQ), és mire a Kezdeményező Katonai Direktíva elkészül, készen áll a feladat katonai stratégiai szintű lebontására, a Stratégiai Koncepció (CONOPS) elkészítésére. Ezt követően, bevonva a Kötelékparancsnokot (FCdr) és annak parancsnokságát (FHQ), párhuzamos vagy lépcsőzetes munkamódszer alkalmazásával elkészül a Hadművelési Terv (OPLAN), melynek alapján a csapatok megkezdik a feladatok végrehajtását.

Az EU katonai válságkezelési struktúrájára vonatkozóan eddig négy befejezett (CONCORDIA, ARTEMIS, EUFOR RD CONGO, EUFOR TCHAD-RCA) és öt folyamatban lévő (EUFOR ALTHEA, EUNAVFOR ATALANTA, EUFOR RCA, EUTM SOMALIA és EUTM MALI) művelet, illetve misszió alapján gyűltek össze tapasztalatok.

Általánosan elmondható, hogy az elméleti alapmodell (PSC-OHQ-FHQ) ebben a formájában kisebb módosításokkal ugyan, de működőképesnek bizonyult. A harcászati szintű komponensparancsnokságok létrehozására egyszer sem volt még szükség, ugyanakkor más, elsősorban a logisztikai ellátás bonyolultsága által indokolt kiegészítő támogató parancsnokságokra több ízben is igény mutatkozott, elsősorban a mélyen az afrikai kontinens belsejében végrehajtott szárazföldi műveletek esetén.

A NATO erők és eszközök bevonásával végrehajtott műveletek során elengedhe-

tetlen volt egy kiegészítő összekötő-koordináló elem beiktatása az egyesített balkáni hadszíntér NATO-műveleteit irányító összhaderőnemi parancsnokságon (JFC Naples), ami tovább bonyolította az egyébként sem egyszerű vezetési struktúrát.

A kisebb, elsősorban kiképzést-felkészítést támogató missziók (EUTM SOMALIA, EUTM MALI) esetében elégségesnek bizonyult az egyszerűsített, a civil válságkezelő műveletekhez hasonló vezetési-irányítási rend működtetése.

Katonai-technikai téren egyre inkább teret nyer az az elképzelés, hogy a Kötelékparancsnokság (FHQ) legyen inkább a Műveletparancsnokság (OHQ) kikülöníthető, nagy távolságon is telepíthető eleme, mintsem egy – az OHQ-val egyidejűleg létrehozott – külön komponensparancsnokság. Ez a tézis ugyanakkor – bár technikailag kétségtelenül indokolható – nem talált egyértelműen pozitív fogadtatásra azon tagállamok részéről, amelyek csupán egy kötelékparancsnokság vezető szerepét tudják és kívánják a jövőben felvállalni.

3. Katonai képességfejlesztés az EU keretein belül

Mint ahogy a korábbiakban tárgyaltuk, a válságkezelés az EU katonai képességfejlesztésének alapja. Ebben eltér a NATO katonai tervezésétől, amelynek értelemszerűen a közös védelem alapjainak megteremtése a célja. Ennek megfelelően az EU katonai képességfejlesztése önálló tagállami felajánlásokon alapul, nem ciklikus jellegű, nem tartalmaz kötelező előírásokat a tagállamok felé, és nem eredményez állandóan rendelkezésre álló katonai képességeket, kivéve az EU Katonai Törzsét, az EU Műveletirányító Központ magját és – külön szabályok szerint – az EU készenléti harccsoportjait (Battlegroups).

A válságkezelésre rendelkezésre készenlétebe állítandó európai katonai erőt a tanács

által elfogadott ambíciószint kielégítésére tervezik meg. Ez az ambíciószint a katonai képességfejlesztés képességigény-tervezési alapja. Eszerint az ambíciószint⁴ :

Képesség 60000 fő telepítésére 60 napon belül egy nagyobb (hadtestsztintű) műveletre, vagy

Többféle nagyságú művelet és misszió párhuzamos megtervezése és végrehajtása, így

- kettő nagyobb (dandár+) stabilizációs és újjáépítési művelet folytatása 10000 fős létszámmal minimum kettő évig;
- kettő korlátozott időtartamú gyorsreagálási művelet lefolytatása, többek között az EU harccsoportok felhasználásával;
- egy sürgős mentési művelet lefolytatása európai állampolgárok evakuálása céljából (kevesebb, mint 10 nap alatt);
- egy tengeri vagy légi elszigetelési (interdiction) művelet;
- egy közös polgári-katonai humanitárius segélyművelet maximum 90 napos időtartamban;
- kb. egy tucatnyi (sic!) CSDP polgári misszió különféle formációkban, köztük egy nagyobb (3000 fős), amelyek több évig tarthatnak

Ezt az ambíciószintet az EU Katonai Törzse öt hipotetikus forgatókönyv (illustrative scenario) kialakításával⁵ és a képességcsomagokra történő lebontásával az úgynevezett Képességigény Katalógusban (Requirement Catalogue) foglalta össze. A katalógus alap-

ján a tagállamok megtették felajánlásukat, melyet a Haderőkatalógus (Force Catalogue) tartalmazott, majd ezt a törzs többlépcsős elemzéssel Fejlesztési Katalógus (Progress Catalogue) formájában szintetizált.

Az eredeti igényekhez képest mind 2003-ban, mind 2010-ben jelentős minőségi képességihiányok mutatkoztak. Ezek kiküszöbölésében a tagállamok saját fejlesztési programjai mellett a 2005-ben létrejött Európai Védelmi Ügynökség által indított fejlesztések és koordinációs programok is jelentős szerepet játszanak.

Figyelembe véve az európai fegyveres erők viszonylag alacsony telepíthetőségét expedíciós műveletekre, továbbá az Európában a védelmi költségvetések folyamatos csökkenését mutató trendet, valószínűtlen, hogy a jövőben a tagállamok a hagyományos nemzeti fegyverkezési programjaikkal képesek lennének jelentős fejlesztésekre a katonai eszközrendszer terén. Ezért várhatóan minőségi javulásra, ezen belül is elsősorban a stratégiaileg fontos szállítóeszközök, a felderítő és híradórendszerek és más nagy befektetéssel járó képességek kialakítására csak az eszközrendszerek közös fejlesztése és fenntartása, továbbá egymással megosztott használata (pooling and sharing), illetve a kettős (civil és katonai) felhasználású fejlesztések végrehajtása vezethet.

Leszámítva a Balkánon tevékenykedő EU-erőket, az európai fegyveres erők telepíthető részének más irányú (NATO, ENSZ, koalíciók) elkötelezettsége miatt a jövőben várhatóan továbbra is a harcászati méretű (zászlóalj-, maximum dandársztintű) EU-kötelékek bevetése lehet reális, viszonylag rövid időtartamban (3–6 hónap), alapvetően korlátozott feladattal („sebészeti jelleggel”). Az EU válságkezelő katonai műveletek várhatóan, de nem kizárólag az afrikai válságövezetekben prognosztizálhatók. Mindezeknél fogva a jövőben nagy szerep hárulhat az EU készenléti harccsoportjaira (Battlegroups), melyből

⁴ „Capability Development beyond 2010”, Council Conclusion 13 Dec 2010 forrás: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2017127%202010%20INIT>, 2014.09.11.18,15)

⁵ (1) A felek erővel történő szétválasztása (SOPF), (2) Stabilizáció, újjáépítés és katonai tanácsadás (SR), (3) Válságmegelőzés (CP), (4) Evakuációs művelet nem baráti környezetben (EO), (5) Humanitárius műveletek katonai támogatása (HA).

egyidejűleg kettő áll készenlétben. Váltásukra hat havonta kerül sor.

Az EU készenléti harccsoport alapja egy lövésszázlóalj nagyságú összefegyvernemi kötelék, amelyet különféle stratégiai támogató erők (enablers) egészítenek ki. A harccsoport kezdetben 30 napos önálló műveletre kell, hogy képes legyen. A harccsoport kiképzése és összekovácsolása alapvető fontosságú, mivel a készenlét hat hónapos időszaka igen szoros időrendet követel kirendelés esetén: a Válságkezelési Koncepció elfogadásától számított 15. napon a köteléknek meg kell kezdenie a feladatvégrehajtást a műveleti területen.

Mint a hallgatóság előtt is ismeretes, hazánk több ízben elkötelezte magát többnemzetiségű készenléti EU-harccsoportban való részvételre. A legközelebbi alkalommal erre 2016. első félévében, lengyel vezető nemzeti irányítás mellett, a V4 országok bázisán kerül erre sor.

Záró gondolatok

Az Európai Unió válságkezelő tevékenysége az elmúlt másfél évtizedben folyamatosan bővült. Az uniós válságkezelés módszerei és eszközszerkezete szinte egyedülállóak a világon, hiszen valamennyi civil, katonai, pénzügyi és humanitárius beavatkozásra lehetőséget nyújtanak. Hazánk az Unió tagjaként az elmúlt években aktívan részt vett a módszerek finomításában, az eszközszerkezete megteremtésében és fenntartásában, továbbá a műveletek és missziók lefolytatásában, és a megszerzett tapasztalatok feldolgozásában is.

Az előadás betekintést nyújthatott ennek a szerteágazó, komplex és folyamatos fejlődésben lévő tevékenységnek egyes részleteibe, elősegítve ezzel vezető állományunk ismeretszintjének bővítését, helyünk, szerepünk jobb megértését az Európai Unió válságkezelésében.

LÉGIERŐ HADERŐNEM

KOVÁCS KRISZTIÁN ŐRNAGY: AZ MH MI-17 AAT EGY HETEROGÉN SZÖVETSÉG

Az előzmények

A 2001. szeptember 11-én történt események hatására a nemzetközi szervezetek különböző határozatok útján cselekvésre szánták el magukat. Az 1945. június 26-án, San Franciscóban aláírt ENSZ alapokmány 51. cikkelyének [1], valamint a NATO, az Észak Atlanti Szerződés Washingtonban, 1949. április 04-én aláírt okmányának 5. cikkelyének alapján [2] a NATO szövetséges erők megkezdték Afganisztáni műveleteiket.

A Magyar Kormány a műveleteket már kezdetektől támogatta. Aktív szerepvállalásra 2003 óta kerül sor, különböző katonai kontingensek, valamint polgári feladatok útján.

Magyar katonai repülők, azon belül helikopterek szerepvállalása már 2006 óta napirenden volt. A változó hadszíntéri helyzet és szövetségesi igények folyamatosan alakították ennek a szerepvállalásnak a gyakorlati megvalósulását. A harctéri szállítási feladatokra történő felkészülést, valamint a légi egészségügyi kiürítési feladatokra történő felkészülést az új feladatszabásnak megfelelően a kiképzési, mentorálási tevékenységekre történő felkészülés váltotta fel 2009-ben.

A Magyar Honvédség MI-17 Légi Kiképzést Támogató Csoportot (MH MI-17 AAT) a Honvédelmi Miniszter a 32/2009 számú határozatával alapította meg. A szervezet az eltelt idő alatt néhány ponton átalakult, ám a fő feladata a jelenleg hatályos Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság alapító okiratában is szereplően nem változott: „Nemzetközi katonai és rendészeti szerep-

vállalás béketámogató és válságkezelő műveletekben” [3].

A tág megfogalmazáson belül a kontingens feladata az Afgán Nemzeti Hadsereg Légi Hadtest (ANAAC) szállító helikopteren repülő állományának elméleti felkészítése és gyakorlati repülő kiképzése, valamint az üzem-bentartó állomány mentorálása. A kontingens alkalmazási területe Magyarország, valamint az ISAF műveleti területe. Az MH MI-17 AAT az általánosan érvényben lévő nemzeti korlátozások mellett látja el feladatait.

A feladat speciális, olyan kihívásokat rejt magában, amivel a magyar szállítóhelikop-

teres állomány még nem találkozott. A felkészülést gyakorlatilag teljesen az alapoktól kezdve kellett felépíteni, támaszkodva az akkor már a műveleti területen szolgálatot teljesítő olyan külföldi kollégák tapasztalatára, akik szintén hasonló helikopter típuson jelentős tapasztalattal rendelkeznek. A Csehországi és Lengyel kapcsolatoknak köszönhetően a kiképzés az Afganisztánban várható helyi körülményekre történő felkészülésre, valamint az angol repülési szaknyelv készesszintű, rutinszerű alkalmazására koncentrált. A felkészüléshez további komoly segítséget adott a 2010-től Kabul repülőtéren szolgálatot teljesítő Magyar Honvédség Légi-kiképzés Támogató Csoport (MH MI-24/35 AMT) az időközben összegyűjtött tapasztalatokkal.

Az alcímnek választott mondat, azaz a heterogén szövetség már itt, a kezdeteknél tetten érhető. Különböző kultúrával, jelentősen eltérő katonai múlttal, eltérő repülési előképzettséggel rendelkező források segítségével összeállított kiképzés, aminek célja, hogy legyen egy teljes műveleti készenlét elérése. Mindezen források átalakítása, finomítása, összhangba hozása természetesen a magyar szállítóhelikopteres eljárásokkal, módszerek-

kel már a kezdetekkor, a felkészülés időszakában is kihívások elé állította az MH MI-17 AAT személyi állományát, és rajtuk keresztül a Magyar Honvédség 86. Szolnok Helikopter Bázis Szállítóhelikopter Zászlóalj parancsnoki, valamint teljes személyi állományát. A felkészülés szakmai része az említettek szerint a várható repüléstechnikai, oktatás módszertani és idegen nyelvalkalmazási kihívásokra, mint várható nehézségekre koncentrált. Felkészültek ugyanakkor a műveleti terület sajátosságaira, a háborús térség felett történő repülések kihívásaira is, ami a rendelkezésre álló szabályozók és tapasztalatok segítségével és azok alkalmazásával meg is történt.

A felkészülés részét képezte továbbá a várható kulturális eltérésekből adódó nehézségek kezelése is, ami lényegében az Afgán sajátosságokra koncentrált, ugyanakkor nem fordított kellő figyelmet sem a kiképző csoport heterogén voltára, sem a kiképzendők egymástól jelentősen eltérő hátterére, ami közel sem leírható olyan egyszerűen, hogy Afgán katonák.

Ezek a kihívások az MH MI-17 AAT első váltásának személyi állománya előtt álló egyik legkomolyabb megoldandó feladatként jelentkeztek.

A kiképzők

Egy heterogén szövetség. Úgy vélem a szövetségi környezetben végrehajtott műveletekre, a nemzetközi katonai kontingenseken belül az MI-17 AAT-re különösen igaz ez a megállapítás. A kontingens 2011. augusztusában Afganisztán nyugati részén, a Herat tartományban elhelyezkedő Shindand repülőterén kezdte meg tevékenységét. A repülőter jellemzően az ANAAC repülő kiképző központjaként üzemel, folyamatos fejlesztésének hála mára a komplett helikopteres kiképzés, valamint a merevszárnyú kiképzés jelentős része is itt zajlik. A forgószárnyas kiképzést az ISAF NTMA¹ mentorálja. Az MH MI-17 AAT első váltásának idejében a kiképzést egy repülő század, a 444 AEAS² hajtotta végre, melynek alárendeltségében dolgozott a magyar elem.

Formailag a magyar kontingens olasz alárendeltségben dolgozott, a MI-17 AAT számára a logisztikai támogatást is a helyben települő olasz kiképző alegységtől kapta. Szakmai oldalról viszont a 444. AEAS vezetésének feladatait amerikai repülőtiszt látta el. Koncentrálva a misszió egy szeletére, a repülő szakmai tevékenységre, ami feladatrendszer jelentős részét lefedte, már itt belátható és előre jelezhető az a kihívás, amire meg kell felelnie a kiképzők oldalán megjelenő mindhárom nemzet képviselőinek.

Szövetség. A közösen elérendő cél, az alapjaiban nem eltérő kulturális háttér a katonai élet hierarchikus sajátosságaitól függetlenül is szövetséggé alakította a kiképzőket, noha a folyamat nem volt zökkenőmentes.

Az eltérő műveleti tapasztalatok, a jelentősen eltérő kiképzési eljárások, a nem mindig

összhangban lévő napirendek, a különböző megoldási módszerek okozta konfliktusok feszültséget okoztak, amik feloldása minden fél részéről külön energiákat igényelt.

Műveleti tapasztalatok

A műveleti tapasztalatok terén az Amerikai Egyesült Államok (USA) katonái jelentős előnyben voltak mind az olasz, mint a magyar félhez képest. Rutinszerűen alkalmazták a magyar személyzetek számára idegenül ható eljárásokat, igyekeztek a rendelkezésre álló körülmények és lehetőségek kihasználásával elérni a legjobb eredményt. Az Olasz fél hasonlóan ismeretlenül mozgott a feladatkörben, mint a magyar kontingens tagjai, helyzetüket jelentősen nehezítette, hogy az alkalmazott helikopter típussal, a MI-17-el csupán marginális tapasztalatokkal rendelkeztek, noha tapasztalt helikopter személyzetekről volt szó. Az első megoldásra váró konfliktus ebből az eltérő műveleti tapasztalati háttérből adódott.

Az amerikai fél kidolgozta a kiképzés módszertanát, és mint vezető nemzet meghatározta, hogy a kidolgozott okmányok alapján a már létező szervezetben ennek megfelelően hajtsa végre mindenki a kiképzési feladatait. Az olasz fél véleménye szerint a kiképzés feltételei nem állnak fenn, hiszen az érvényben lévő szabályozók alapján ők repülhetnek kiképzési vagy műveleti céllal és ezeknek eltérő követelményei vannak. Műveleti terület felett ők kizárólag felfegyverzett és megfelelő védelemmel ellátott helikopterekkel repülhetnek. Az érvelés teljesen logikusnak és elfogadhatónak tűnik, ugyanakkor a helyszín szemrevételezésekor az olasz fél által is ismert tény volt, hogy abban az időben a fenti elvárásoknak még nem feleltek meg a Shindand repülőterén diszlokált helikopterek. További nehézségként jelentkezett az olasz fél oldaláról az, miszerint nézőpontjuk szerint nincs olyan kölcsönösen elfogadott szabályozó, ami a műveleti terület feletti repülő kiképzést koordinálná és írná le.

¹ International Security Assistance Force, NATO Training Mission-Afghanistan, – Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő, NATO Afganisztán Kiképző Misszió

² Air Expeditionary Advisory Squadron, – Légi Expedíciós Tanácsadó Század

Ez a konfliktus az MH MI-17 AAT első váltásának kiérkezésekor már megszületőben volt, annak eredményeképpen pedig az amerikai fél gyakorlatilag egyedül végezte a gyakorlati repülőképzést, ami aránytalanul komoly terhet jelentett rájuk. A probléma jelentése után a magyar kontingens parancsnoka azt a döntést hozta, hogy mivel semmilyen érvényes szabályozóval nem ellentétes a repülések végrehajtása, valamint a repülések körülményei a Műveleti Utasításnak [4] megfelelnek, így a magyar kontingens részt vesz a gyakorlati repülőképzések végrehajtásában.

Ennek tükrében az Afgán repülőszemélyzetek elméleti felkészítését jellemzően az olasz fél hajtotta végre, az amerikai és magyar személyzetek pedig a gyakorlati repülőképzésből vállaltak nagyobb szerepet. Ez a kialakult helyzet 2012 januárjában változott meg, amikor az olasz személyzetek is bekapcsolódtak a gyakorlati repülések végrehajtásába.

A műveleti környezetben történő feladat végrehajtás, a rendszeresnek mondható, a repülőteret érő belövések, az esetenként előforduló helikopterek ellen végrehajtott szerencsére nem jelentős kimenetelű támadások, és az arra adott eltérő válaszok is megjelenő konfliktusokként jelentkeztek.

Míg az amerikai fél szinte rutinszerűen követte az ilyenkor alkalmazandó eljárásokat, addig az ilyen helyzeteknek a kezelése mind olasz, mind magyar részről komoly kihívást jelentett. Az eddig említett különbségek és az abból adódó ellentétek közül – noha ez jelentette a legkomolyabb veszélyforrást – ez bizonyult a legkönnyebben áthidalhatónak. Az eltérő fegyverzetből adódó eltérések kivételével minden szövetséges az érvényben lévő eljárások szerint hajtotta végre a feladatait.

A konfliktus összegzéseként megállapíthatjuk, hogy az a műveleti helyzetben szerzett tapasztalatok, illetve azok hiánya miatt alakult ki, a felek hozzáállása minőségileg nem jellemezhető, ugyanakkor a megoldás keresésében minden érintett aktívan részt vett.

Repülőszakmai kihívások

A közösen végrehajtott gyakorlati repülőképzés során merült fel a következő konfliktushelyzet a szövetségesek között. Az eltérő repülőképzési rendszer, az eltérő helikopter típusok más-más eljárásokat követelnek meg, illetve alakítanak ki. Annak ellenére, hogy az amerikai fél rendkívül tapasztalt helikopter személyzetekből állt, elmondhatjuk, hogy a magyar kontingens az adott típuson, a MI-17-en szerzett tapasztalata – köszönhetően a 25 éves üzemeltetési múltnak – jóval jelentősebb volt. Mindezek az eltérések a helikopterek javítások utáni berepülése, illetve az afgán kiképzendők visszajelzései útján kerültek napvilágra.

A különböző repülési elemek eltérő módszer szerinti végrehajtása, illetve oktatása természetes módon a kiképzendő állománynál disszonanciát okozott. A kiképzők ezt kezdetben a már kialakított okmányrendszer betűre történő betartásával és betarttatásával próbálták kezelni, ugyanakkor a háttérben szakmai alapokon folytatott viták útján igyekeztek a módszereket egymáshoz igazítani. Ennek eredményeképpen az afgán MI-17 ki-

képzés alapküldetése több helyen is változott, magában hordozva a magyar tapasztalatok eredményeit. Ez utóbbira több jelentős módosítás is példa lehet, mint például a minimálisan elegendő teljesítménnyel történő felszállás technikája [5].

A konfliktust szemlélve megállapíthatjuk, hogy az szintén a csoport heterogén mivoltából adódott, az eltérő tapasztalatokból, a különböző repülési előképzettségből táplálkozott, és annak feloldásához mindkét fél nyitott hozzá állására volt szükség a szövetségi célok elérése érdekében.

Napirendek

Megoldandó feszültségforrásként jelentkezett az eltérő hazai napirendekből táplálkozó eltérő vélemény a kiképzési napok felépítését tekintve. Az amerikai fél a gyakorlati repülőképzéseket már a reggeli órákban el akarta kezdeni, majd az általuk is megszokott módszer szerint azt folyamatosan, több hullámban a délelőtt folyamán kívánta végrehajtani úgy, hogy azokat szorosan kövessék a repülést követő kiértékelések.

Az olasz álláspont szerint egy későbbi kezdés, majd egy délutáni második hullám eredményesebb kiképzéshez vezethetne.

Úgy vélem a kiképzés minőségére, eredményességre hatással egyik vagy másik módszer alkalmazása, a konfliktushelyzet az előzőekhez hasonlóan az eltérő háttér és szokások miatt alakult ki. A helyzet feloldását az anyatermészet oldotta meg, tekintettel arra, hogy az időjárási viszonyok, a magas hőmérséklet és a napközben gyakran viharossá fokozódó szél a gyakorlati repülőképzést csak a reggeli-délelőtti órákban tette lehetővé.

A leírt, kiragadott konfliktushelyzetek bizonyítják, milyen egy heterogén szövetség. Egy cél eléréséért dolgozik, úgy, hogy a kezdetekben még önmagával, a saját heterogenitásából fakadó ellentétekkel is meg kell küzdenie. A helyzet különleges volta ott fogható meg, hogy a kiképzők mellett a kiképzendők is egy roppant színes csoportot alkottak, amihez természetesen a kiképzőknek is alkalmazkodniuk kellett úgy, hogy közben a saját maguk között fennálló különbségeket is tolerálni kellett.

A kiképzendők

A MH MI-17 AAT alapfeladata a következő: *„Afgán Nemzeti Hadsereg Légi Hadtest (ANAAC) szállító helikopteren repülő állományának elméleti felkészítése és gyakorlati repülő kiképzése, valamint az üzembentartó állomány mentorálása.”*

A kiképzői oldalt jellemző heterogén csoport mellett az ANAAC szállítóhelikopter személyzeteit, ha lehet még jobban jellemezte az eltérő kultúra, repülési szakmai tapasztalat, vallás, és ez nem csupán a kiképzőkkel történő összehasonlítás, hanem a kiképzendők csoportján belül is igaz.

Az afgán helikopter személyzet tagok 40-50 napos kiképzésre, átképzésre, továbbképzésre érkeztek Shindand repülőtérré az anyaalakulatuktól. A 444. AEAS mind pilóták, mint fedélzeti technikusok, mind pedig ajtólovászok kiképzésével foglalkozott. A kiképzendők és jelöltek között roppant eltérő katonák voltak, a közös pont a szövetség. Ők is a heterogén szövetség részei voltak.

Származás

Mintegy keresztmetszetet adva Afganisztán etnikai összetételéről, a kiképzendők között is megjelentek számos eltérő nemzetiségű tagjai. A pastu többség mellett volt közöttük tadzsik és hazara is. A kiképzendők között formálódó kiscsoportok összetételéből következtetve nemzeti és etnikai különbségek álltak fenn, noha ez nyilvánosan a kiképzők számára soha nem torkolt ellentétbe, konfliktusba. Megfigyelhető volt azonban, hogy egyik-másik nemzetiség magát értékesebbnek tartja a másikkal. Ez a jelenség a csoportok közötti kommunikációról volt felismerhető.

Vallás

Noha általánosságban elmondható, hogy szinte kivétel nélkül minden kiképzendő életében fontos szerepet játszanak a vallási tanítások, kijelenthető az is, hogy azok egyénen-

ként rendkívül komoly mértékben eltértek. Volt, aki igényelte azt a szabadságot, hogy a kellő időben és módon imádkozhasson, volt, aki számára ez nem jelentett mindent elsősorban jelentőséget. A kiképzőket komoly feladat elé állította ennek a helyzetnek a kezelése, komoly szervezést és empátiát igényelt.

Repülőszakmai hátér

Az MH MI-17 AAT egyik legkomolyabb szakmai kihívás volt a roppant eltérő repülőszakmai múlttal rendelkező kiképzendőkkel végzett munka összehangolása. Ez – felületes vizsgálat esetén – csupán szakmai kihívásnak tűnik, koránt sem csak annak bizonyult.

A jelöltek között volt teljesen kezdő, volt olyan, aki a volt Szovjetunióban tanulta a szakmát, és ugyan kis számban, de volt olyan is, aki kezdőként az USA-ban szerzett repülési tapasztalatokat. Jellegéből adódóan minden esetben más-más módszer alkalmazása volt célravezető. Az amerikai fél által elkészített kiképzési dokumentum erősen alapozott arra, hogy a jelölt már valamilyen szintű repülési előképzettséggel rendelkezik, így azt természetesen egy teljesen kezdő pilótánál kisebb hatással lehet alkalmazni. A volt szovjet-rendszer szerint kiképzett személyzet tagok könnyen megértették magukat a magyar személyzetekkel, köszönhetően a hasonló alapoknak, míg az amerikai alapki képzésen részt vevő pilóták gond nélkül voltak képesek alkalmazni a kiképzési utasítást.

A kihívás nem csupán szakmai volt. A repülések előtti felkészülések és az azt követő kiértékelések során előfordult beszélgetések egyikén vált világossá, hogy a hideg szakmai fejjele könnyebben kezelhető eltéréseket sokkal szélesebb látószögű módszerrel kell vizsgálni. Az egyik magyar oktató pilóta kérdésére, miszerint ki milyen tapasztalattal rendelkezik az egyik kiképzendő pilóta így válaszolt:

„A tálib rezsimben is helikoptert veztettem, és komoly nehézséget okozott, hogy a repüléseket a vallás által előírt ruházatban kellett

végrehajtani, sőt a vallás által meghatározott időben a helikopter vezetését át kellett adni a másodpilótának, majd a gépet a megfelelő irányba fordítva eleget kellett tenni az ima kötelezettségének.”

Az elmondott kép már önmagában elgondolkoztató, a másik kiképzendő válasza pedig még inkább felfedte, hogy a csoport sokkal inkább eltérő, mint hogy azt csak repülő szakmai szemmel vizsgáljuk:

„Én az északi szövetség tagjaként már akkor is ellenük harcoltam.”

Ezen a ponton csak remélhető volt, hogy csupán a tolmács fordítása miatt csúszhat el a mondat értelme arra, hogy „akkor is” harcolt az egyik kiképzendő a másik ellen.

A szövetséget, a csoportot a cél irányába tett közös lépések igazolják, így az afgán kiképzendők csoportját is. A heterogén összetétel ellenére, a jelentősen eltérő etnikai, vallási, és repülő szakmai hátérnek a csoport alkalmanként egymást segítve igyekezett legjobbját nyújtva abszolválni a kiképzési kurzust.

Eredmények

A kezdetek során három különböző nemzet eltérő háttérrel rendelkező repülő szakemberei fogtak bele egy negyedik ország különböző nemzetiségű, ha lehet még eltérőbb szakmai háttérű helikopter személyzeteinek kiképzésébe. A szövetséget a közös cél határozza meg, ez pedig jelen esetben kiképzett szállítóhelikopter személyzeteket jelent az ANAAC számára.

Úgy vélem, az eredmények összegzését nem időszerű megtenni, hiszen a feladatrendszer váltásokon átívelő kihívásokat tartalmaz. Minden váltásnak eltérő kihívásokkal kell megküzdenie, így eredmények vonatkozásában az MH MI-17 AAT első váltásának tevékenységére koncentrálok.

A heterogén szövetség kiképzői oldalának homogén irányba történő elmozdítása. Egy olyan kiképzési dokumentum és módszertan

kialakítása és elsajátítása, amihez a kiképzői oldal mindhárom nemzete hozzá tud adni, és azt alkalmazni képes. Ennek eredményeképpen egy egységes kiképzés beindítása, amit szintén egységes kurzus végi kilépési követelmények zárnak.

A feladatok tapasztalat alapú felosztása. Ennek értelmében mindenki azt a feladatot vállalja és viszi, fejleszti, ami a tapasztalatának, a nemzeti korlátozásainak és sajátosságainak a leginkább megfelel. Az AAT első váltásának esetében ez úgy alakult, hogy az amerikai fél a kiképzés szervezési és doktrinális oldalát vállalta, az olasz fél a kiképzendők elméleti felkészítését, míg a magyar a gyakorlati repülő kiképzést és a helikopterek javítás utáni berepülését. Fontos megjegyezni, hogy ezek az egyensúlyok mára megváltoztak, annak okán, hogy az olasz fél már nem vesz részt a misszióban repülő személyzetekkel.

Számszerűleg megfogalmazva az AAT első váltásának eredménye 13 helikoptervezető, 8 fedélzeti technikus és 6 ajtólovész egységes elvek szerinti kiképzése és továbbképzése.

Összegzés

Az MH MI-17 AAT 2011 nyarán egy addig meg nem tapasztalt feladatba kezdett. A felkészülés során már kézzelfogható volt az az összetett heterogén környezet, amiben a feladatait várhatóan végre kell majd hajtania.

A műveleti területen mind kiképzői oldalon, mind a kiképzendők terén komoly eltérések voltak tapasztalhatóak, amik alkalmanként konfliktust gerjesztettek. A konfliktusos helyzeteket tanulmányozva, azok közül néhány kiragadva és bemutatva arra a következtetésre jutottam, hogy a szakmai munka gördülékenységét a csoport heterogenitása jelentősen befolyásolta.

A kiképzők három nemzet repülő szakembereiből álltak össze, akiknek el kellett fogadniuk a másik álláspontját, eltérő tapasztalatát,

esetenként lényegesen eltérő véleményét. A misszió célja a kiképzés, így elengedhetetlen volt az, hogy a kiképzendők egy egységes képpel, egységes módszertannal találkozzanak. Úgy vélem, a szövetségi cél, a repülőszakmai célok jelentős kohéziós szerepet tölthetnek be abban, hogy a csoport a szigorú katonai parancs hierarchiától függetlenül is közös álláspontokat volt képes kialakítani. Ennek érdekében minden félnek meg kellett tanulnia elfogadni a másik véleményét, amelyet szakmai viták útján közelítettek egymáshoz.

A kiképzendőknek az eltérő repülő szakmai előképzettség mellett meg kellett küzdenie a származási, vallási és a közelmúlt eltérő élethelyzeti által generált konfliktus helyzetekkel is.

Mindkét csoportnak a saját nehézségein túl alkalmazkodnia kellett a másik csoport sajátosságaihoz is, a kiképzők részéről a jelöltek eltérő alapképzettségéhez vagy vallási igényeihez, a kiképzendők részéről az oktatók – különösen kezdetben – eltérő módszerhez, véleményéhez.

A fentiek szerint heterogén szövetséget alkotva a kiképzők és kiképzendők csoport-

ja igyekezett lépéseket tenni a közös cél, az ANAAC számára kiképzett hadrafogható szállítóhelikopter személyzetek felé.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Az Egyesült Nemzetek Szövetségének alapokmánya. Letöltés a http://www.menszt.hu/layout/set/print/tudnivalok_az_egyesult_nemzetek_szervezeterol/az_egyesult_nemzetek_alapokmánya/az_egyesult_nemzetek_alapokmánya címről, 2014. 04. 17-én
- [2] Az Észak Atlanti Szerződés. Letöltés a http://www.nato.int/cps/fr/SID-10BA3FFE-07A2B68E/natolive/official_texts_17120.htm?bInSublanguage=true&selectedLocale=hu&submit=select címről, 2014. 04. 17-én
- [3] A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság alapító okirata, *Honvédelmi Közlöny*, CXL. évfolyam, 6. szám, 434. oldal. Budapest, 2013. június 04.
- [4] A MH ÖHP parancsnokának 168/27/2011. számú intézkedése: A Magyar Honvédség MI-17 Légi Tanácsadó Csoport Művelési Utasítása
- [5] Afghanistan Air Force MI-17 Aircrew Training Manual, 44. oldal. Az ANAAC kiadványa Kabul, 2013.

BALI TAMÁS ALEZREDES: A HELIKOPTERES REPÜLÉS FEJLŐDÉSTÖRTÉNETÉNEK MÉRFÖLDKÖVEI

Bevezetés

A repülés utáni vágy mindig is meghatározta az emberiség gondolkodását. Az emberek már az őskorban is lenyűgözve figyelték a madarak szárnyalását és azon tündöttek hogyan is lennének képesek ők is a levegőbe emelkedni. A természet megfigyelésén alapuló mérnöki fejlesztések, a különböző felépítésű repülőgépek megteremtésével lehetővé tették e vágy beteljesülését.

Ha a bennünket körülvevő természetet vizsgáljuk, akkor abból a madarak repülése kapcsán nyilvánvalónak csupán a merevszárnyas repülés adódik. A forgószárnyas repülés elve a természetben nehezen kézzelfogható addig, míg a szemlélő nem tekint a növények világa felé. A „forgószárnyas repülés” megfigyelhető mind a juharfa-, a bálványfa- mind pedig a kőrísfa magjának/termésének pörgő repülése kapcsán.

Kijelenthető, hogy minden nagy felfedezés a környezetünk megfigyelésén alapuló felismerésre épül. Kutatások bizonyítják azt, hogy nem volt ez másképp a forgószárnyas repüléssel sem.

Az alábbiakban szeretném bemutatni azt, hogy a juharfa mag repülésének megfigyelése hogyan vezetett a sorozatgyártásban épülő modernkori helikopterek kifejlesztéséig és alkalmazásáig.

Írásomban nem szólok a múltban megépített összes forgószárnyas prototípusról, mert célom csak azon helikopterek bemutatása, melyek a fejlesztéseikkel történelmet írtak.

A forgószárnyas repülésre vonatkozó gondolkodás az időszámításunk kezdetét megelőző időszakban

A függőlegesen repülő légi jármű megalkotásának ötlete először egy, az időszámításunk előtt 400 évvel készült kínai játékban öltött kézzelfogható alakot. Ez volt az első olyan – írásos formában felkutatható – eszköz, mely képes volt a helikopteres repülés alapelveinek megfelelő repülésre. A játék működési elvének rövid leírásában a szerző párhuzamot vont a juharfa magjának pörgése, és a játék pörgő mozgása között [1].

Maga a játék egy mindkét végénél mádtollakkal megerősített pálca volt, melyet a játékos a tenyereinek összedörzsölésével tudott megpörgetni. Az így megpörgetett eszköz tollain felhajtó erő keletkezett, mely az elengedését követően felemelkedett. Természetesen a forgási sebesség csökkenésével a felhajtó erő mértéke csökkent, és mozgása – megközelítően függőleges pályán – fokozatosan süllyedésbe ment át.

A közel 2500 évvel ezelőtt megépített kínai játékból számomra nyilvánvalónak tűnik, hogy annak megépítése csak a természet megfigyelésének segítségével, a természet törvényeinek alkalmazásával valósulhatott meg, melyet az ember repülés utáni vágya inspirált.

Egy emberöltővel később, időszámításunk előtt 317-ben, Japánban is készült egy azonos elven működő repülőeszköz (*1. ábra*), melyet egy akkori tudományos kísérlet esz-

közének kell tekinteni. A Jin dinasztia egyik tudósa, Ge Hong japán filozófus azon dolgozott, hogy hogyan lehetne a levegőbe emelni az akkori állatvontatta járműveket. A Pao Phu Tzu című könyvében (1. ábra), hosszan értekezett a forgószárnyas repülés elvéről, aerodinamikai kérdéseiről [2].

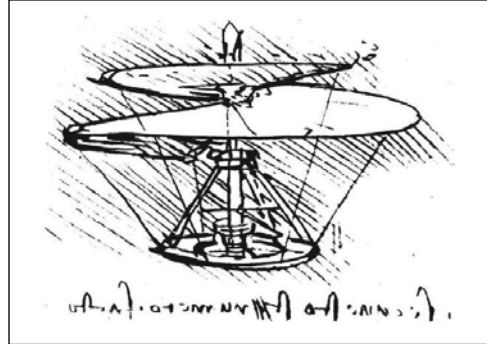
1. ábra. Felül a Ge Hong forgószárnyas repülőeszköze, alatta részlet a Pao Phu Tzu című könyvből a forgószárnyas repülés elveiről.

Ezek után a forgószárnyas repüléssel kapcsolatos gondolkozás legközelebb a XIV. századi Európában jelent meg.

A helikopteres repülés a középkorban

A Renaissance korban élő/alkotó Leonardo Da Vinci az egyik 1483-ban készült rajzán egy akkor újszerű elvű forgószárnyas légi járművet jelenített meg (2. ábra), melyet légi gíroszkópnek nevezett el [3]. Maga a

légi jármű felépítése elvi síkon megegyezett az Arkhimédész által kigondolt ún. „Vízfűrő”-vel, azzal a különbséggel, hogy az eszköz mozgatását biztosító forgórész (forgószárny) nem vízszintesen, hanem függőlegesen helyezkedett el.

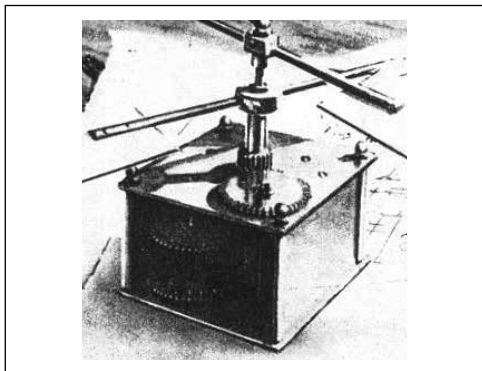

2. ábra. Leonardo Da Vinci „légi gíroszkópja”

Azon túl, hogy nem vette figyelembe a reakció nyomatek hatását, Da Vinci szembesült azzal a problémával, hogy a levegő sűrűsége lényegesen alacsonyabb, mint a vízé, így elképzelése szerint annak érdekében, hogy az eszköz elemelkedjen a földtől, a forgószárny felületét meg kell növelni, illetve annak forgási sebességét a lehető legnagyobb mértékig fokozni kell. E felismerések emelték történelmi jelentőségüvé ötletét. A légi jármű rajzához kapcsolódó elemzéseiben meghatározta a forgószárny forgási sebessége- és az általa megmozgatott légtömeg közötti kapcsolatot a forgószárnyon fellépő felhajtóerő mértékének vonatkozásában.

Az újkori megközelítések

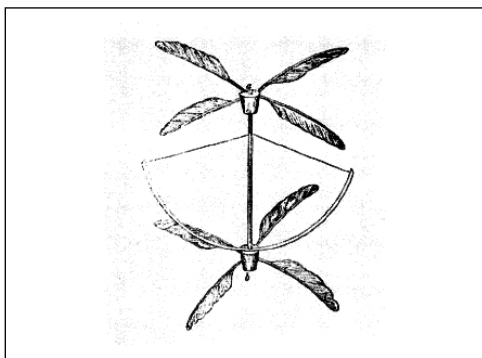
Közel 2000 évvel a kínai forgószárnyas játék megalkotása után, 1754-ben, a játék repülési elvét felhasználva a híres orosz fizikus Mihail Vasziljevics Lomonoszov készített egy koaxiális elven működő légi jármű modellt (3. ábra), melynek meghajtását egy előfeszített rugó kiengedésével biztosított [4].

3. ábra. Lomonoszov koaxiális forgószárnyas modellje

A modell elkészítésének azért volt jelentős tudományos súlya, mert ez volt az első olyan forgószárnyas légi jármű, melynél a törzson fellépő reakciónyomaték hatása teljes mértékben kiküszöbölésre került. Az eszköz a repülési tulajdonságait tekintve (függési üzemmódon) stabilnak volt tekinthető.

1784-ben – 1 évvel az első meleg levegős hőléggballon levegőbe emelkedését követően – a francia természettudós Christian de Launoy és mérnök társa Bienvenu a kínai játék, illetve Lomonoszov modelljének repülési elveit felhasználva építette meg az egymással szemben forgó, pulykatollakból készített, duplalégcsavaros légi járművét (4. ábra).

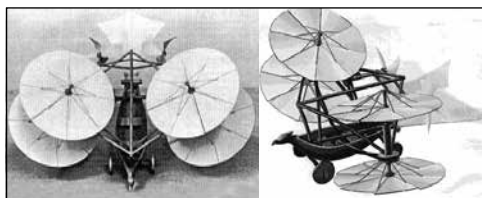
4. ábra. Az első felkutatható függőlegesen repülni képes eszköz

A forgószárnyak tengelyének meghajtását előfeszített rugókkal biztosították, melyek a számszerű megfeszítési elve alapján kerültek meghúzásra. Mivel a két francia szakember légi járműve relatívan nagyméretű volt, illetve a repülési tulajdonságait tekintve stabilnak volt tekinthető, ezért az az akkori tudóstársadalomban óriási érdeklődést keltett [5].

A Launoy, Bienvenu páros sikerei által inspiráltan, 1786-ban, a kor jeles francia matematikusa Alexis Jean Pierre Pauton megjelentette az első tudományos szintű értekezését *Theorie de la vis D'Archimede* címmel. Az értekezés tudományos mélységgel taglalta, az akkori tudásnak megfelelően, a helikopteres repülés törvényszerűségeit [6]. Kijelenthető, hogy ezen értekezés meghatározó lökést adott a helikopteres repülés fejlődéstörténetének.

Az írásban lefektetett törvényszerűségek figyelembevételével az elkövetkező évtizedekben dömpingszerűen épültek újabb és újabb helikopter prototípusok.

Ezek között meg kell említeni az akkori Anglia legnagyobb repülő tudósának, Sir George Cayley-nek tulajdonítható kísérleti helikopter makettjét (5. ábra). Az általa 1804-ben épített légi jármű tudományos jelentősége abban rejlett, hogy egyfajta megoldást nyújtott a függőleges repülésen túl az eszköz előrehaladó mozgására is.

5. ábra. Sir George Cayley kísérleti helikopter makettje

A repülő tudós tervei szerint a kereszttengelegen párban elhelyezett forgószárnyak a függőleges emelkedéshez szükséges felhajtóerőt-, az előrehaladó mozgást pedig a

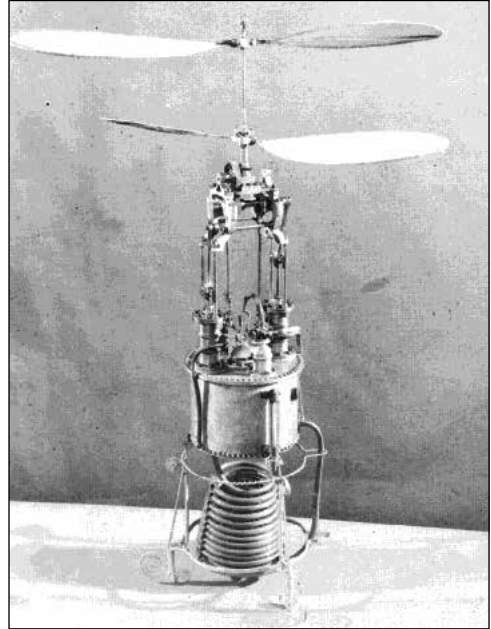
forgószárnyak mögé szintén párban épített légcsavarak biztosították. A tudós tervei szerint, előrehaladó repülés közben a nagyfelületű tányérszerű forgószárnyak, mint egyfajta merevszárnyak funkcionáltak volna. Rajtuk a légerők ugyanazon elven keletkeztek volna, mint a merevszárnyakon [7].

Sir Cayley légi járműve ötletszinten maradt azon oknál fogva, mely gyakorlatilag „lebénította” az akkori repülő tudós társadalmat is a saját eszközeik megépítésében. Ez az ok nem volt más, mint a meghajtást biztosító hajtómű rendelkezésre állása. Az akkori hajtóművek olyan nagysúlyú és kiterjedésű gőzgépek voltak, melyek megemelésére a kísérleti légi járművek nem voltak képesek, illetve azokat a törzsszerkezetbe építeni lehetetlen feladatnak bizonyult.

A műszaki fejlődés ezt a problémát 1840-ig nem is tudta megoldani. Ekkor azonban az angol fizikus feltaláló Horatio Frederick Philips egy olyan forgószárnyas modell épített, melynek meghajtását egy kicsiny gőzgéppel ugyan, de megoldotta. A légi jármű a repülési tulajdonságait tekintve az akkori korban is kezdetlegesnek minősült, de megalkotásának célja nem is a kiegyensúlyozott repülés volt, hanem a hajtómű tesztelése. A helikopteres repülés történetében ekkor emelkedett el a földtől olyan forgószárnyas légi jármű, mely meghajtását nem előre tárolt energiával (például előfeszített rugó- vagy gumierővel) biztosították, hanem egyfajta erőgéppel.

Philips gőzgépének felhasználásával az 1860-as évek elején Ponton d'Amecourt több repülőképes kísérleti forgószárnyas légi járművet épített (6. ábra).

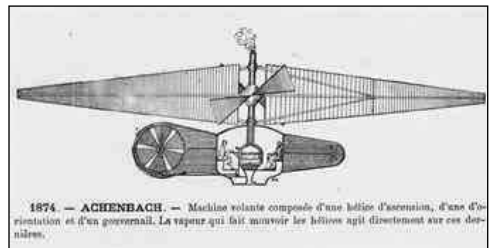
D'Amecourt munkásságának történelmi jelentősége ott vált nyilvánvalóvá, amikor elsőként kezdte használni a HELIKOPTER megnevezést a forgószárnyas modelljeire [8]. Magát a szót két görög szó „elikoeioas” (jelentése: pörgő, forgó) és „pteron” (jelentése: toll, szárny) ötvözéséből képezte.

6. ábra. Ponton d'Amecourt „hélicoptère”-e

D'Amecourt munkássága megihlette a kor tudományos-fantasztikus regényíróját is, Jules Verne-t. Az 1886-ban megjelent „A felhő cirkálója” (eredeti cím: Clipper of the Cloud) című művében a főhős egy 37 db koaxialis forgószárnyal ellátott hajón emelkedik a levegőbe, melyet két légcsavar mozgat vízszintes irányban.

A helikopteres fejlődéstörténetben a következő mérföldkönek a német feltaláló, Gustav Wilhelm von Achenbach 1874-ben megépített modellje számít (7. ábra).

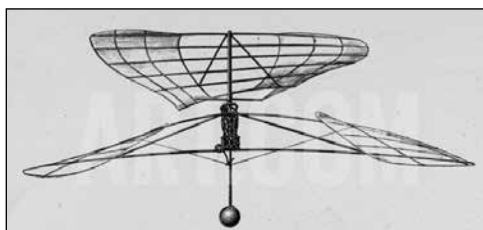

7. ábra. Gustav Wilhelm von Achenbach egyforgószárnyas, faroklégcsavaros helikoptere

A helikopter megálmodója, a helikopterek fejlődéstörténetében először használta az oldalirányban ható légcsavar elvét a forgószárny reakció nyomatékának legyőzésére. A helikopter modell a mai helikopterek építésével megegyező egyforgószárnyas kivitelben épült egy olyan faroklégcsavarral, mely képes volt a forgószárny reakciónyomatékának kiegyenlítésére, legyőzésére, biztosítva így az eszköz útirányú stabilitását [9].

Mindemellett tovább folytak a helikopterek hajtóműveivel kapcsolatos kísérletek. E témában négy akkori feltaláló tevékenységét kell kiemelni. Az orosz fizikus feltaláló Alexander Lodigin elektromotorok-, míg az amerikai feltaláló Thomas Alva Edison először kisméretű belsőégésű-, majd elektromotorok kifejlesztésén dolgozott. A Pomes-De la Pauze francia fizikus feltaláló páros, a mai rakétahajtóművek működési elvét megalapozva, lőporos hajtóműveket fejlesztett. Az olasz mérnök-feltaláló Enrico Forlanini fedélzeti gőzgépek kifejlesztésével foglalkozott.

Míg Lodigin, Edison, a Pomes-De la Pauze páros a hajtóműveikkel szerelt helikopter modelljeikkel kiemelkedő teljesítményt nem tudtak felmutatni (kísérleteiknek csupán tudományos jelentőségük volt azáltal, hogy új megoldási alternatívákat nyitottak a jövő feltalálóinak), addig Forlanini helikopter modelljével (8. ábra) 1877-ben rekordokat döntött.

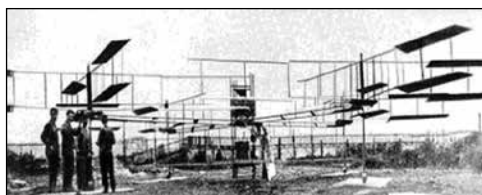

8. ábra. Enrico Forlanini fedélzeti gőzgéppel hajtott helikopter modellje.

Forlanini gőzhajtásos koaxiális elven működő dupla-forgószárnyas modellje egy 1878-as milánói bemutaton 13 méter magasba

emelkedett, ahol 20 másodpercig képes volt stabilan, egy helyben állni [10].

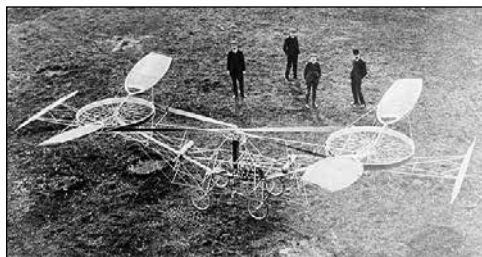
Forlanini után a feltalálók a tevékenységük hangsúlyát az 1800-as évek végén, illetve az 1900-as évek elején már az emberek levegőbe juttatására helyezték. 1907-től megjelentek azon nagytűtű helikopterek, melyek emelőképeségei megközelítették a 100 kg-os hasznos terhelést. Professzor Charles Richet közreműködésével a francia feltaláló testvérpár Louis és Jacques Breguet megépítette Gyroplane No. 1 elnevezésű léggépjárművét (9. ábra).

9. ábra. Richet-Breguet Gyroplane No.1-ja.

Egy 1907-es franciaországi kísérleti repülés kapcsán a kipánnyvázott Gyroplane No. 1. 60 cm-el emelkedett el a földfelszíntől, közel 1 perc időtartamra. Az esemény jelentősége abban rejlett, hogy ez volt az első olyan forgószárnyas repülés, amikor egy forgószárnyas léggépjármű emberrel a fedélzetén emelkedett el a földtől [11].

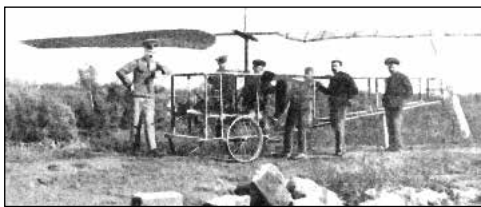
Jellemezve a kor fejlesztési dinamikáját csupán két hónappal később Paul Cornu helikoptere (10. ábra) – elsőként szabadrepülésben (biztosító kötélet nélkül) – embert emelt a levegőbe.

10. ábra. Paul Cornu helikoptere

A repülés bár csak 20 másodpercig tartott, és a repülési magasság is alig érte el a 30 cm-t, mégis ez volt a helikopteres fejlődéstörténet talán egyik legmeghatározóbb pillanata [12].

Az 1900-as évek elején a cári Oroszországban két fizikus feltaláló kezdte meg egymástól függetlenül a forgószárnyas repüléssel kapcsolatos munkáját. Ők Igor Ivanovics Sikorsky és Borisz Yuriev voltak. Sikorsky 1909-re építette meg első helikopterét, mely a fellépő vibrációs gondok és a hajtómű teljesítményének hiánya miatt repülésképtelen volt. Sikorsky felismerve az akkori technológia hiányosságokat letett a helikopterekkel kapcsolatos akkori fejlesztői tevékenységéről. Csupán 1940-ben, az amerikai emigrációját követően volt képes repülőképes helikoptert építeni. Repülőképeség tekintetében nem volt más a helyzet Yuriev helikopterével sem (teljesítmény hiány miatt az ő helikoptere sem volt képes emelkedni a földtől), ő azonban a helikopterek vezérlésével/irányításával kapcsolatban két forradalmian új ötletet is megvalósított. 1906-ban az olasz repülőtudós Gaetano Arturo Crocco papírra vetette – és találmányát bejegyeztette – a forgószárny ciklikus vezérlésével kapcsolatban. Vele párhuzamosan Yuriev is felismerte a ciklikus vezérlés fontosságát. Azt, hogy a forgószárny-lapátok beállítási szögének változtatása a körülfordulása során az éppen aktuális pozíciójuk függvényében, döntő jelentőségű a helikopter irányíthatósága szempontjából. Míg Crocco csupán elméleti síkon foglalkozott a ciklikus vezérléssel, addig Yuriev gyakorlatban is alkalmazta azt az 1912-ben megépült helikopterén (11. ábra).

11. ábra. Borisz Yuriev vezérlő automatával ellátott helikoptere

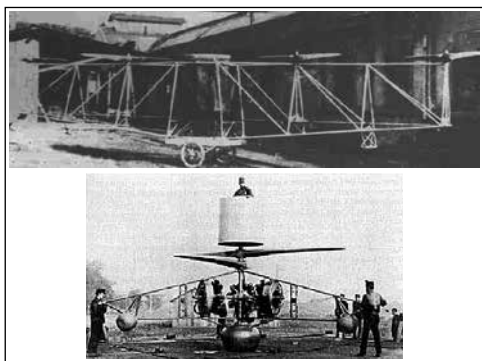
Yuriev kidolgozta a forgószárnyak egyidejű (kollektív) beállítási szögének változtatási módszerét is a lapátokon fellépő felhajtó erő módosíthatósága érdekében [13]. A lapátok kollektív vezérlésével növelni és csökkenteni lehet a forgószárny-lapátok beállítási szögét függetlenül a forgási szöghelyzetüktől, ezzel együtt a rajtuk fellépő felhajtóerő mértékét.

A helikopterek fejlődéstörténetében ez volt az első olyan helikopter, mely rendelkezett a forgószárny-lapátok mind kollektív-, mind pedig ciklikus vezérlését biztosító ún. vezérlő automatával. Az e helikopteren alkalmazott vezérlési újításokat alkalmazzák a mai modern helikopterek is.

Yuriev helikopterújításaival kapcsolatban megemlíteném Nyikolaj Jegorovics Zsukovszkij orosz tudós-fizikus nevét és munkásságát. Ő volt az, aki az 1904 és 1909 közötti tudományos esszéiben rámutatott azon áramlási törvényszerűségekre, melyek befolyásolják a forgószárny-lapátokon fellépő erők nagyságát a körülfordulásuk során [14]. Leírta a forgószárny forgási síkján fellépő felhajtóerő asszimetriát előrehaladó repülés közben, a visszaáramlási zóna kialakulását, a lapátszelvények átesését a hátrahaladó lapátokon. Az áramlási problémákra rávilágított ugyan, de megoldást nem tudott nyújtani azok orvosolására. Yuriev volt az a feltaláló, aki gyakorlati megoldást talált a helikopterére szerelt vezérlő automata kidolgozásával. Megítélésem szerint kettőjük munkássága összekapcsolódik. A Zsukovszkij által leírt áramlási problémák megértése nélkül Yuriev nem lett volna képes megvalósítani vezérlési rendszerét.

Az első világháború időszakában, az Osztrák-Magyar monarchiában, Petróczy István ezredes javaslatára tervbe vették, hogy az ellenség megfigyelésére addig használt léggömböket saját fejlesztésű helikopterekkel váltják fel. A helikopter fejlesztésén – Asbóth Oszkár segítségével – Dr. Kármán Tódor és Zsurovecz Vilmos kezdett dolgoz-

ni. Kármán professzor vezette a tervezést, Zsurovecz mérnök pedig a kivitelezést. A helikopter „pilótája” (az első magyar katonai „helikoptervezető”) Petróczy ezredes volt. E három szakember nevének kezdőbetűiből kapta a helikopterük a PKZ megnevezést. A helikopter működéséhez nélkülözhetetlen emelőlégsavár vagy propeller megtervezése és elkészítése Asbóth feladata volt [15]. A PKZ-1 megnevezésű helikopter prototípusa (12. ábra) 1918-ra készült el.

12. ábra. A PKZ-1 (felül) és a PKZ-2 (alul) helikopterek

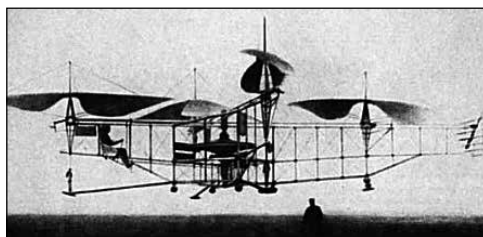
Az első repülőképes, elektromotorral üzemeltetett helikopter teljesítményszükségletét közvetlen földi kábeles összeköttetéssel oldották meg. Az 1918. márciusi négy sikeres felszállását követően a helikopter motorja leégett, a repülést a prototípussal felfüggesztették. A PKZ-2 (12. ábra) 1918 júniusában már repült, de még személyzet nélkül. 1918 augusztusában a gép 50 méter magasba emelkedett, de oldalhúzás következtében belengett és lezuhant. A PKZ helikopterek háborús alkalmazása ezzel kudarcba fulladt. Az első világháborút követően – folytatva a tervezőmunkát – Asbóth Oszkár AH típusjelzéssel forgószárnyas légi járművek kísérleteibe fogott, csekély sikerrel.

Ugyan sem a PKZ, sem pedig Asbóth AH helikopterei különösebben nem voltak jelentősek a helikopterek fejlődéstörténetében,

viszont az általuk használt (Asbóth által tervezett) légsavarak megalapozták a modernkori forgószárnyak felépítését.

Az 1920-as években több feltaláló dolgozott a helikopter koncepción, de közülük kiemelkedett Etienne Edmond Oehmichen francia mérnök tevékenysége.

Munkássága kapcsán összesen három helikopter prototípust épített meg, melyek közül az első komoly teljesítményhiánnyal küzdött. Mivel e helikopterek ráadásul még stabilitási gondjai is voltak, ezért szinte repülésképtelennek bizonyult. A mérnök azonban jelentős eredményeket ért el az Oehmichen 2 elnevezésű helikopterével (13. ábra).

13. ábra. Az Oehmichen 2 elnevezésű helikopter prototípus

Oehmichen olyan újításokat vezetett be légi járművén, melyekkel a manőverező képesség mellett a stabilitását is nagymértékben tudta növelni. Tervezőmunkájának jelentőségét az egyik 1924-es tesztrepülésen bizonyította azzal, hogy először a helikopteres történelemben képes volt egy 1 kilométeres zárt pályájú kört lerepülni 7 perc 40 másodperc alatt. Bár a repülés sebessége alacsony volt (7,8 km/h), mégis nyilvánvalóvá vált, hogy megszületett a helikopterek új generációjának előfutára. A repülési tulajdonságait tekintve stabil, kormányozható helikoptereké.

Az olasz repülőmérnök Corradino D’Ascanio 1930-ban építette meg koaxiális elven működő helikopterét. A helikopter magán viselte az addig sikeresnek tekinthető he-

likopteres újításokat, azonban egy fontos további újszerű megoldást is magán hordozott, a forgószárny-agra épített lapátsapkodást biztosító csuklókat (14. ábra).

14. ábra. D'Ascanio helikoptere

A helikopterek fejlődéstörténetében több olyan problémával szembesültek a feltalálók/repülőmérnökök, amelyek megoldása komoly fejtörést okozott számukra. Többek között ilyenek voltak a törzsön ható erők és nyomatékok által fellépő instabilitási és kormányzási problémák, a megfelelő forgatónyomatékot biztosító teljesítmény biztosításának problematikája, illetve a helikopterek törzsszerkezetén jelentkező vibráció kérdése is. Zsukovszkij professzor tudományos munkáit követően a helikopteres repüléssel foglalkozó szakemberek tisztában voltak azon aerodinamikai hatásokkal, melyek a forgószárny-lapátokat csapkodásra készítetik a körülfordulásuk során. Tudták, hogy Newton III. hatás-ellenhatás törvényének megfelelően a csapkodás folyamán a forgószárny-lapáton fellépő erők visszahatnak a törzsszerkezetre, erős vibrációt okozva. Ismerték ugyan a hatásmechanizmust, de megoldást nem találtak kezelésére.

D'Ascanio helikopterén a forgószárny-agra épített függőleges és vízszintes csuklók lehetővé tették egyrészt a forgószárny-lapátok csapkodását (megszüntetve a lapátok addigi merev bekötéseiből fakadó visszahatá-

si problémákat), másrészt pedig kismértékben csillapították is azokat [17]. D'Ascanio egy közel 100 éves problémát oldott meg a csuklók alkalmazásával.

Az orosz származású feltaláló Nyikolai Anatoljevics Florin, 1930-tól Belgiumban kezdett kísérleteket az akkor újszerűnek tekintett tandem forgószárnyas helikoptereivel. 1933-ra elkészült azon helikopter prototípus (15. ábra), mely már repülőképes is volt [18].

15. ábra. Florin tandem forgószárnyas helikoptere

Érdekességként fontos azt megemlíteni, hogy a forgószárnyak egy irányba forogtak. A reakciónyomatékot a feltaláló a forgószárny-tengelyek ellentétes irányba történő enyhe megdöntésével küszöbölte ki. A helikopter már az első repüléseinél képes volt 5 méteres magasságon stabilan függni 9 percen keresztül (megdöntve ezzel D'Ascanio rekordját). Ugyan az ígéretes újítás fejlesztése a II. világháború közeledtével lelassult majd meg is szűnt, azonban Florin tandemelvű helikoptere több ma is repülő helikopter tervezőjét ihlette meg.

A további helikopterek fejlesztésének óriási lökést adott két francia repülőmérnök Louis Breguet és Rene Dorand munkássága. 1930 és 1936 között olyan hatásfokú helikoptereket építettek (16. ábra), melyek messze túlmutattak a kor tervezőinek teljesítményein. Nagystabilitású és teljesítményű koaxiális elven épített helikoptereik ciklikus

és kollektív vezérléssel rendelkeztek, a forgószárny-ágyon csapkodást biztosító csuklók voltak. Az útirányú vezérlést úgy oldották meg, hogy a két forgószárnyra különböző mértékű meghajtó-nyomatékok közvetítettek. A különböző mértékű forgószárny fordulatok okán eltérő reakció nyomatékok keletkeztek. A reakciónyomaték eltérése a helikoptertörzset elfordulásra kényszerítette a függőleges tengely körül [19].

16. ábra. Breuget-Dorand nagyteljesítményű helikoptere

A repülőmérnökök helikoptere egy kísérleti repülés kapcsán, 1935-ben, 62 perces repülési időtartam mellett 44 kilométeres távolságot repült le! A helikopter továbbfejlesztését a II. világháború kitörése megakadályozta.

Mindeközben a háborúra készülő Németország hadiiparának repülőmérnökei is megkezdték a helikopterek fejlesztésével kapcsolatos munkáikat. A professzor Heinrich Focke által vezetett tervezőcsoport, Juan de la Cierva autogiro elven repülő légi járműinek terveire építkezve, 1936-ra megépítette a FW-61 elnevezésű helikopterét (17. ábra).

17. ábra. Professzor Heinrich Focke FW-61 megnevezésű helikoptere

Maga a helikopter az FW-44 Stieglitz merevszárnyas könnyűrepülőgép törzs-szerkezetét felhasználva lett megépítve. Az egymással szembe forduló, tandem forgószárnyas kialakításának köszönhetően nem rendelkezett faroklégsavarral. Használhatóságát hűen tükrözik teljesítmény-rekordjai. Rekordrepülése kapcsán 3427 méter magasságba emelkedett, illetve 233 kilométer távolságot tett meg, végsebessége 122 km/h volt [20]. Kormányozhatósága kiváló volt, amit Hanna Reitsch berepülőpilóta a berlini Deutschlandhalle Sport Arénában végrehajtott bemutató repülése kapcsán a nagyközönség előtt is bizonyított. Kijelenthető, hogy ezt a légi járművet kell tekinteni az első gyakorlatban is hatékonyan alkalmazható helikopternek!

A helikopteres repülés fejlődéstörténetét vizsgálva még egy további olyan fejlesztésről kell beszélni, mely az első sorozatgyártásban épülő helikopter megépítéséhez vezetett.

Igor Sikorsky az 1917-ben, az oroszországi forradalom hatására Amerikába emigrált. Megérkezését követően gyakorlatilag azonnal repülőgép fejlesztésbe kezdett. 1938-ban, az Egyesült Légijármű-építő Üzem Vought-Sikorsky részlegének vezetőjeként, lehetőséget kapott egy új helikopter tervezésére és megépítésére. A VS-300-nak elnevezett egyforgószárnyas, 3 farokrotoros helikopter 1939 szeptemberében kipányvázva ugyan,

de már repült. A fejlesztések folytatódtak, és megépítésre került a VS-300A elnevezésű helikopter, mely már rögzítő kötélpálya nélkül is képes volt 1940-ben repülni. Felépítését tekintve egyforgószárnyas, toló faroklégcsavaros kialakítással épült. Ezzel a helikopterrel Sikorsky mint pilóta, több légbemutató is részt vett. Továbbfejlesztve a VS-300A-t, 1942-re megszületett a Sikorsky R-4 elnevezésű helikopter (18. ábra) [21].

18. ábra. Igor Sikorsky R-4 elnevezésű helikoptere

A sikeres tesztrepüléseket követően, ugyanazon évtől megkezdődött a helikopter sorozatgyártása. A helikopterből összességében 1944-ig 131 darab készült, melyek az Egyesült Államok Partórségénél, Haditengerészeténél, Légierőjénél, illetve az Angol királyi légierőnél teljesítettek szolgálatot.

Befejezés

A forgószárnyas repülés megvalósítása a történelemben összetett feladatnak bizonyult. Felismerni azon áramlástani törvényszerűségeket melyek pozitív és negatív hatásai meghatározták a légijárművek alkalmazhatóságát; olyan mérnöki megoldásokat találni melyek lehetővé tették a stabil/vezetett repülést; olyan hajtóművet fejleszteni mely képes volt a megfelelő mértékű forgatónyomaték kifejtésére a forgószárnyak tengelyére.

A problémák megoldására vonatkozó fejlesztőmunkák többször egymással párhuzam-

osan, másszor egymást kiegészítve folytak mégis évekbe, évtizedekbe teltek a nehézségek kiküszöbölései.

A helikopterek által nyújtott egyedi repülési tulajdonságok, és az azokból adódó széleskörű alkalmazhatósági köröket felismerve a tervező munka több országban folyt egyidőben. Anglia, Oroszország, Franciaország, Olaszország, Spanyolország majd a II. világháborút megelőző években Németország és az Egyesült Államok voltak a fejlesztések vezető nemzetei. A helikopteres fejlődéstörténet vizsgálva megállapítható, hogy nincs is olyan nemzet a felsoroltak közül mely ne tett volna hozzá a fejlődéshez.

A nemzeti erőfeszítések többek között olyan óriási cégek kialakulásához vezetett, mint például az orosz MIL Helicopters és a Kamov Co., a francia Eurocopter, az olasz AugustaWestland Co., a kanadai Bell Hel. Co. vagy éppen az amerikai Sikorsky Aircraft és MD Helicopters.

Ahogy a világ fejlődik, úgy természetesen a helikopteres repülés is fejlődni fog. Az újabb és újabb technikai fejlesztések meg fogják teremteni ennek lehetőségét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- J. GORDON LEISHMAN: A History of Helicopter Flight, Kiadó: Cambridge University Press (USA), 2006, pp.01-02
- WIKIPEDIA THE FREE ENCYCLOPEDIA: Pao Phu Tzu, <http://en.wikipedia.org/wiki/Baopuzi>, (2014. 06. 21.)
- LEONARDO DA VINCI's original drawing in MS 2173 of Manuscript (codex) B, folio 83 verso, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Leonardo_da_Vinci_helicopter.jpg, (2014. 07. 01.)
- STANLEY S. MCGOWE: Helicopters: An Illustrated History of Their Impact, Kiadó: ABC-Clío Inc. (USA), 2005, pp.09
- CHARLES H. GIBBS-SMITH: Origin of the helicopters, New Scientist Magazin No.285 (London), 1962. 05. 03., pp.231

- ALEXIS PAUCTON: *Theorie de La VIS D' Archimede*,
Kiadó: Kessinger Publishing, 2009
- LANCE DAY, IAN MCNEIL: *Biographical Dictionary of the History of Technology*, Kiadó: Routledge References (London), 1996, pp.238-239
- J. GORDON LEISHMAN: *History of the helicopter flight*, Kiadó: Cambridge University Press (USA), 2006, pp.10
- HELICOPTER DESIGNS BEFORE 1900: Wilhelm von Achenbach's helicopter, http://www.aviastar.org/helicopters_eng/achenbach.php (2014. 07. 07)
- WAYNE JHONSON: *Helicopter theory*, Kiadó: Dover Publication (USA), 1994, pp.12
- J. GORDON LEISHMAN: *The Richet-Breguet Quad-Rotor Helicopter of 1907*, <http://aero.umd.edu/~leishman/Aero/Breguet.pdf>, (2014. 07. 07.)
- J. GORDON LEISHMAN: *Principles of Helicopter Aerodynamics*, Kiadó: Cambridge University Press (USA), 2006, pp.11
- J. GORDON LEISHMAN: *A History of Helicopter Flight, The First Hoppers*, http://terpconnect.umd.edu/~leishman/Aero/history.html#Early_Thinking, (2014. 06. 30.)
- WIKIPEDIA THE FREE ENCYCLOPEDIA: Nyikolaj Jegorovics Zsukovszkij http://hu.wikipedia.org/wiki/Nyikolaj_Jegorovics_Zsukovszkij, (2014. 07. 01.)
- WALTER J. BOYNE: *How the Helicopter Changed Modern Warfare*, Kiadó: Pelican Publishing Co. (USA), 2011, pp.312-313
- HELICOPTERS BUILT BETWEEN 1907 AND 1935: Oehmichen Gyroplanes, http://www.aviastar.org/helicopters_eng/oemichen.php, (2014. 06. 23.)
- J. GORDON LEISHMAN: *Principles of Helicopter Aerodynamics*, Kiadó: Cambridge University Press (USA), 2006, pp.27
- J. GORDON LEISHMAN: *A History of Helicopter Flight, The First Successes with Helicopters*, http://terpconnect.umd.edu/~leishman/Aero/history.html#Early_Thinking, (2014. 06. 22.)
- J. GORDON LEISHMAN: *Principles of Helicopter Aerodynamics*, Kiadó: Cambridge University Press (USA), 2006, pp.28-29
- WALTER J. BOYNE: *How the Helicopter Changed Modern Warfare*, Kiadó: Pelican Publishing Co. (USA), 2011, pp.320
- WAYNE JHONSON: *Helicopter theory*, Kiadó: Dover Publication (USA), 1994, pp.17-18

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra
<http://hukuzou.blogspot.hu/>
<http://kaleidoscope.cultural-china.com/en/144Kaleidoscope1053.html>
Letöltés ideje: 2014. június 21., 19.55
2. ábra
<http://lotniczapolska.pl/Helikopter-%E2%80%9Ebonsai%E2%80%9D,2598>
Letöltés ideje: 2014. július 01., 22.38
3. ábra
http://www.aviastar.org/helicopters_eng/lomonosov.php
Letöltés ideje: 2014. július 01., 21.43
4. ábra
<http://terpconnect.umd.edu/~leishman/Aero/history.html>
Letöltés ideje: 2014. június 22., 18.15
5. ábra
<http://historiation2.tripod.com/daysdecember/december27.html>
<http://terpconnect.umd.edu/~leishman/Aero/history.html>
Letöltés ideje: 2014. június 25., 22.23
6. ábra
<http://terpconnect.umd.edu/~leishman/Aero/history.html>
Letöltés ideje: 2014. június 24., 21.35
7. ábra
http://www.aviastar.org/helicopters_eng/achenbach.php
Letöltés ideje: 2014. június 28., 19.34
8. ábra
<http://eu.art.com/products/p4166704112-sa-i4787088/posters.htm>
Letöltés ideje: 2014. június 28., 21.01
9. ábra
<http://www.intechopen.com/books/motion-control/intelligent-flight-control-of-an-autonomous-quadrotor>
Letöltés ideje: 2014. június 28., 21.49
10. ábra
http://archive.wired.com/science/discoveries/multimedia/2007/11/gallery_helicopter?slide=14&slideView=9
Letöltés ideje: 2014. június 29., 22.46

11. ábra
<http://www.helis.com/pioneers/1900.php>
Letöltés ideje: 2014. június 29., 21.55
12. ábra
<http://www.feltalaloink.hu/tudosok/asbothoszkaz/html/asbosztal2.htm>
<http://oldmachinepress.wordpress.com/2012/09/24/petroczy-karman-zurovec-pkz-2-helicopter/>
Letöltés ideje: 2014. június 23., 20.12
13. ábra
http://www.aviastar.org/helicopters_eng/oemichen.php
Letöltés ideje: 2014. június 23., 21.32
14. ábra
<http://www.x-plane.it/viewtopic.php?f=80&t=10970>
Letöltés ideje: 2014. június 22., 19.23
15. ábra
<http://terpconnect.umd.edu/~leishman/Aero/history.html>
Letöltés ideje: 2014. június 22., 20.21
16. ábra
<http://www.familiebreguet.com/page1/page13/index.php>
Letöltés ideje: 2014. június 29., 22.56
17. ábra
<http://www.helistart.com/helicopters/Focke-Wulf/Fw-61>
Letöltés ideje: 2014. július 01., 23.01
18. ábra
http://www.aviastar.org/helicopters_eng/sik_r-4.php
Letöltés ideje: 2014. július 01., 23.39

SZÁRAZFÖLDI HADERŐNEM

DEME LÁSZLÓ ALEZREDES: AJÁNLÁSOK A SZÁRAZFÖLDI HADERŐNEM KIKÉPZÉSI RENDSZERÉNEK KIALAKÍTÁSÁHOZ

*„Nem lehet elég gyakran ismételni, hogy a korszerű háborúban,
a győzelem megszerzésének fő tényezője az,
amit a háború kezdete előtt a felkészülés és a kiképzés során megtettünk.”
(Theodore Roosevelt, 1902)*

A kiképzés

A kiképzés a legénységi, altiszti és tisztai állomány felkészítése a harcban végrehajtandó kötelességeikre. Minden kiképzés végső célja a műveleti képesség elérése és fenntartása.

A kiképzés célja

A kiképzés az eszköz, hogy a katonák, alegységek gyakorolják, fejlesszék és megerősítsék, a harcszabályzatok gyakorlati alkalmazását. A kiképzés hasonlóan fontos alapot biztosít a parancsnokok és törzsek számára a vezetés és irányítás begyakorlásához. A kiképzés legyen serkentő, jutalmazó és nagyobb csúcok elérésére ösztönözze az alárendeltek. A jó kiképzés értékes mellékterméke a csapatkohézió megteremtése, az erőknél a parancsnokokban, a szervezetekben és a szabályzatokban való bizalmának létrehozása, ami megfelelő erkölcsi tartás teremt az alegységek részére harci alkalmazás előtt.

A katonai kiképzés oly módon fejleszti a katonákat, kezelőszemélyzeteket, alegységeket és egységeket, hogy azok a lehető legteljesebb módon járulhassanak hozzá az elérendő sikerhez. A kiképzésnek tükröznie kell a harcszabályzatokat, az erkölcsi tartást,

amellyel a szárazföldi haderőnem azonosul. A katonai kiképzés eredményeként magasan képzett, megbízható és jól motivált katonáknak, alegységeknek és egységeknek kell létrejönniük, amelyeket hatékonyan vezetnek, irányítanak, összekovácsoltak, összetartóak, harcászatiilag képzettek, és akiket magas erkölcsi morál, bajtársiasság, és győzni akarás tölt el.

Kiképzés szerepe

A kiképzésnek arra kell törekednie, hogy növelje a katona, vagy alegység szakértelmét, ezáltal építve annak önbizalmát. Ez olyan pozitív tevékenység, amelyet ösztönző légkörben kell folytatni, és célja a végrehajtók önbizalmának erősítése. Bármilyen kiképzési időszak végrehajtása is folyik, fontos az olyan légkör létrehozása, amely elősegíti a tanulást és a fejlődést, és amely elnéző az elfogadható hibákkal szemben, úgy, hogy a katonák és az alegységek, bármilyen különleges tevékenység során sem félnek a hibák következményeitől. A hiba az ellenőrzött kiképzési környezetben hatékony tapasztalatot jelent a tanuláshoz. A kiképzési hibából származó tapasztalatok feldolgozásából szerzett eredmények, rendszerint sokkal nyilvánvalóbbak és sokkal nagyobb hatásúak, mint a

sikerélménynek. Ennek következtében a kiképzés során elkövetett hibák és tévedések korrigálhatók a kiképzés megfelelő pontján, és a kiképzésnek elég rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy lehetővé tegye ezt.

A kiképzést végrehajtó katonák és alegységek teljesítményét rendszeresen, és minden egyes kiképzési szakaszban értékelni kell, a követelményekhez viszonyított normák, teljesítménymutatók, valamint a kiképzésért és a tervezésért felelős személyek által meghatározott szintek alkalmazásával.

Kiképzési folyamat szakaszai

A kiképzési folyamatnak három különböző és jól felismerhető tevékenységi időszakot kell felölelnie, amikor a katona, kezelőszemélyzet, alegység célja:

- A jártasság, szakképzettség és ismeret **megszerzése**.
- A jártasság, szakképzettség **begyakorlása**.
- A kiképzés és a kiképzési módszerek hatékonyságának folyamatos **felülvizsgálata mellett**.

A kiképzettség a harc képesség egyik alapvető minőségi mutatója, de ezen túlmenően alapot ad az önbizalomnak, a motivációnak, a vezetés-irányítás hatékonyságának, valamint mindezekben keresztül meghatározza a teljes szárazföldi haderőnem harc képességét és morálját. Éppen ezért a kiképzést a korszerű hadviselés követelményeinek megfelelően, az érvényben lévő harcszabályzatokkal összhangban kell irányítani, úgy hogy az megfeleljen az alegységek, és egységek hadművelési követelményrendszerének. A szárazföldi haderőnem a kiképzés végrehajtásával, az összefegyvernemiségre, összhaderőnemiségre törekedve igazolhatja, a meglévő képességek alkalmazhatóságát, gyakorolhatja harc eljárásait, gyarapíthatja tapasztalatait, pontosítja szabályzatait.

A kiképzés ezen túlmenően erősíti a katonát:

- szakmai alkalmasságát,
- kezdeményezés megragadására való képességét,
- fogékonyságát.
- önbizalmát, önfegyelmét és személyes felelősség érzetét.
- mentális és fizikai egészségét, és szívósságát.
- megrázkódtatásának vagy egy veszteség elviselésének képességét,
- bátorságát, és etikus viselkedését.
- képességét a nehézségek pozitív megközelítésére,
- a győzni akarását,
- az elkötelezettségét; és a lojalitását bajtársai, alegysége, egysége és a nemzete iránt.
- kölcsönös bizalmat és csapatmunkát, az alegység kohézióját.
- a személyes és erkölcsi tekintélyét,
- az alkalmazott haditechnikába és fegyverzetébe vetett bizalmát,
- a vezetőkbe vetett bizalmat.

A kiképzési stratégiák

A kiképzési stratégiák irányt mutatnak az ország stratégiai ambíciói megvalósításához a haderő részére, valamint meghatározzák a kiképzés szintjeit, feladatait az elérendő hadművelési követelményekhez.

A kiképzési elvek

A kiképzési elvek meghatározzák a szárazföldi haderőnem alegységei és egységei kiképzési ciklusait azok közbeeső és végső kiképzési céljait.

A kiképzési direktívák

A kiképzési direktívák alapvető útmutatást biztosítanak az alárendelt parancsnokságoknak, egységek és alegységek parancsnokai-

nak a végrehajtandó kiképzés céljait illetően. A kiképzés a parancsnokok közvetlen felelőssége. Az egységek és közvetlen alegységek a kiképzési direktívát az MH ÖHP Szárazföldi Haderónemi Főnökétől kapják.

Kiképzési célok

Az előjáró parancsnok által meghatározott elérendő kiképzettségi szint, vagy bizonyos feladat végrehajtására való készenlét az egység, vagy alegység hadművelleti követelményeinek való megfeleléséért vagy azon túlmenően.

Az MH ÖHP parancsnok minden egyes közvetlen alegysége és egysége részére meghatározza azok kiképzési időszakainak hosszát, kiadja azok kiképzési céljait.

A kiképzési célok tekintetében egy adott kiképzési időszakra vannak közbeeső kiképzési céljai (alegységként és egységként egy), és végső kiképzési céljai (alegységként és egységként egy). A közbeeső kiképzési cél elérése egy értékelésnek történő megfelelés, amely alátámasztja, hogy a végső kiképzési cél teljesíthető, elérhető. (Ez például kötelékben lévő zászlóaljok esetében lehet század szintű éleslövészettel egybekötött harcászati gyakorlatok végrehajtása, vagy egyéb komplex harcászati gyakorlat végrehajtása.) A közbeeső kiképzési cél alkalmazásával lehetőség nyílik a hiányosságok, hibák feltárására, melynek eredményeként a további kiképzési ciklusok módosíthatóak, vagy a már végrehajtottak megismételhetők, ezzel biztosítva a végső kiképzési cél elérést. A kiképzési célok meghatározása mindig kettő szinttel lejjebb történik, mint ahogy az értékelések felmérésre is. Egy alegység, vagy egység kiképzési (közbeeső és végső) célját a parancsnoknak határozzák meg, hiszen a parancsnok a kiképzés végrehajtásának az elsődleges felelőse, következmény hordozója. A végső kiképzési célnak mindig tükröznie kell egy adott alegység, egység hadművelleti

követelmény rendszerét (elvárt kiképzettségi kategóriáját). A kiképzési célok nagyban segítik a parancsnokok kiképzés vezetői és irányítói tevékenységüket, mivel megadják a felhasználható kiképzési időszakot. Ezzel biztosítva a parancsnoknak tervezői szabadságot és keretet, hogy minden egyes alegység, és egység a meglévő és elért értékeinek, aktuális kiképztségének, erősségének és gyengeségének figyelembevételével hajtsa végre kiképzési ciklusait. A kiképzési célok (közbeeső, végső) egyben keretet nyújtanak az előjáró parancsnokok részére is, hogy mely időszakban végezhető el egy alegység komplex számonkérése és értékelése. A kiképzési célok idejétől eltérően csak szakkiképzési értékelések hajthatók végre egy adott alegység kiképzettsége vonatkozásában, hiszen a kiképzésért felelős parancsnok köteles minden egyes kiképzési fázis után, saját ellenőrzés és értékelést végrehajtani (szakkiképzés végén, a kötelék kiképzések fázisai végén (raj/század/század szintű felkészítések)). A kiképzési célok alkalmazása az alapja a hatékony és követelménytámasztó kiképzésnek.

Kiképzési program

A kiképzési program a végső kiképzési cél végrehajtandó kiképzési ciklusok összessége. A kiképzési ciklusok tartalmát, azok végrehajtási rendjét felölelő kiképzési program adja meg, ami az egyes kiképzési fázisokra fordítható időhatárokat, elsajátítandó képzettségeket, eljárásokat is meghatározza. A kiképzési program tartalmazza mindegyik kiképzési kategóriájú alegység és egység kiképzési ciklusait kiképzési végcél eléréséig.

Kiképzési tervek

Kiképzési tervvel minden alegységnek és egységnek rendelkeznie kell, ami az báziselosztás, erőforrás gazdálkodás megtervezésének alapja. A kiképzési tervek alegy-

ségek esetében féléves, egységek esetében éves időtartamot ölelnek fel. Kiképzési terv készíthető közbeeső kiképzési cél elérésének időszakáig is (alegységek esetében 1, 1,5 év, egységek esetében 1,5, 2 év), ez azonban csak olyan alegység és egység vonatkozásában valósítható meg, amelyik folyamatosan változatlan kiképzési kritériumokkal rendelkezik. A kiképzési terveket mindenkor a közvetlen előljáró parancsnok hagyja jóvá, azonban a terveket a kiképzési célokat meghatározó kettő szinttel feljebb lévő parancsnokság is bekérheti az értékelések megtervezése és megszervezése céljából.

egysége, szervezete érdekében végrehajtandó tevékenységek, rendezvények, melyek egyben a saját kiképzési célok eredményes elérését is elősegítik. Továbbá, ezek azok a teljesítendő kiképzési súlypontok, amelyeket az előljáró parancsnok szükségesnek ítél meg a beosztott alegység, egység kiképzési céljainak eredményes eléréséhez. A kiképzési kulcsesemények lehetnek az előljáró terve szerinti egyéb alegység(k) érdekében végrehajtott szakkiképzési tanfolyamok, kiképzési események, vagy az összhaderőnemiség, összefegyvernemesség erősítése érdekében végrehajtandó együttműködések, gyakorlatok.

Kiképzési kulcsesemények

A kiképzési kulcsesemények olyan kiképzési mozzanatok, végrehajtandó feladatok és gyakorlatok, amelyeket az előljáró parancsnok határoz meg közvetlen alegysége, egysége részére. Ezek a kiképzési kulcsesemények az előljáró parancsnok alegysége,

A kiképzés vezetése-irányítása

A kiképzés vezetése mindenkor a parancsnok felelőssége. A parancsnok felelőssége meghatározni a helyes utat az alegysége számára, az előljáró parancsnok által meghatározott kiképzési célok (végső) eléréséig. A parancsnok feladata megítélni alegysége,

A kiképzési rendszer felépülésének vázlata

egysége erős és gyenge képességeit. Ezek kihangsúlyozása azért fontos, mert ettől válnak a kiképzési tervek aleggységre szabottakká, hiszen a tervek visszatükrözik a súlyozandó és kevésbé hiányos kiképzési területek. Ezen területek helyes feltárása a parancsnok felelőssége, aki támaszkodhat tapasztalataira, valamint aleggysége és kisalegységei korábbi értékeléseire, elért eredményeikre, a kiképzési ciklusok kezdetén elvégzett egyéni felmérések eredményeire. A helyes kiképzési tervek összeállításában a parancsnokot segítik az aleggységére, egységére vonatkozó kiképzési kategória (alegysége hadművelleti követelménye alapján), és az aleggységére, egységére jellemző kiképzési kritériumok. A kiképzési kritériumok határozzák meg az egyes kiképzési fázisok végrehajtását, esetlegesen azok elhagyását.

A parancsnok a kiképzés végrehajtásának irányítását átmenetileg, vagy bizonyos időszakokban ledelegálhatja parancsnok helyettesének, a törzsek esetében pedig törzsfőnöknek.

A parancsnokok szerepe a kiképzésben

A parancsnok, mint végrehajtó parancsnok felel a kiképzési tervek elkészítéséért a megkapott kiképzési célok (közbeeső, végső) eredményes elérése érdekében.

A parancsnokoknak kulcsszerepe van a kiképzésben, hiszen a parancsnok felel a kiképzési elvek és direktívák megvalósulása mellett, az időszakos értékelése végrehajtásának megszervezéséért és a kiképzés eredményességének, hatékonyságának folyamatos felülvizsgálatáért, de a megszerzett tapasztalatok feldolgozásáért is. Mindezen tevékenységek megszervezésében és koordinálásában, a kiképzések költséghatékonyágának erősítésében jut kiemelkedő szerep a kiképzési szakkozegre.

Előljáró parancsnokok szerepe

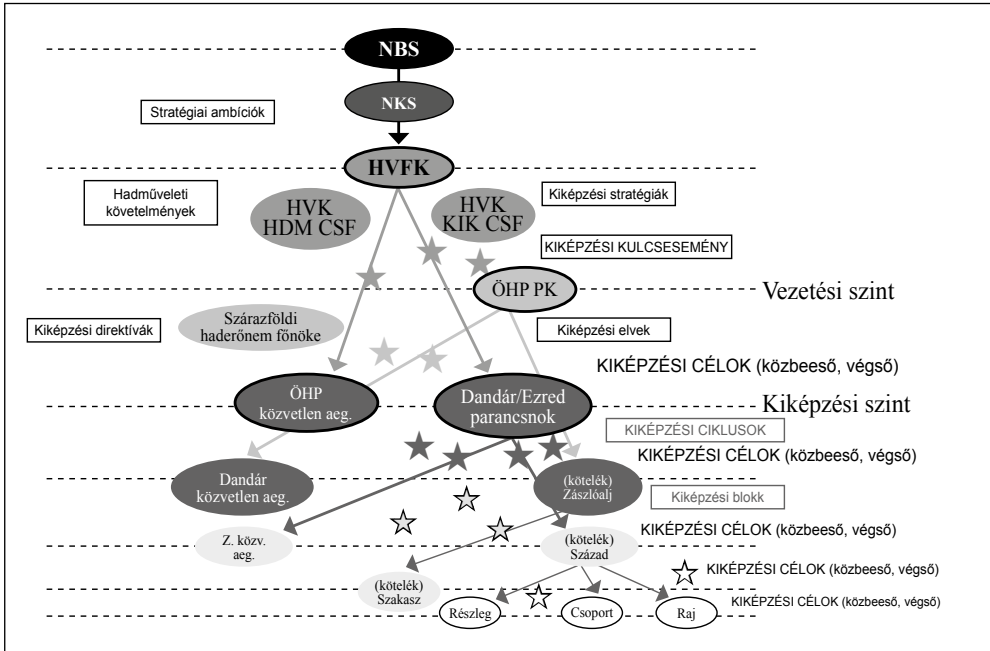
Az előljáró parancsnoknak kiemelkedő szerepe van a kiképzési direktívák megvalósulásának biztosításában, az aleggységek, egységek kiképzési kategóriájának (hadművelleti követelményeinek) megfelelő kiképzési célok (közbeeső, végső) megadásában kettő szinttel lejjebb, a kiképzési kulcsesemények meghatározásában, a kiadott kiképzési célok elérését igazoló értékelések megszervezésében. Az előljáró parancsnok további feladata a beosztott aleggységek kiképzési terveinek jóváhagyása, az azokhoz tartozó erőforrások biztosítása.

A parancsnok helyettesek szerepe a kiképzésben

A parancsnok helyettesek feladata a kiképzések végrehajtásának folyamatos felügyelete. A kiképzés eredményességét felülvizsgáló folyamat vezetése. A kiképzési fázisokat lezáró értékelések és ellenőrzések megszervezésének irányítása, értékeli szempontok összeállításában való részvétel, a kiképzési szabályzók betartásának ellenőrzése, a harc-szabályzatok eljárásai alkalmazásának ellenőrzése, az aleggység költséghatékony kiképzési folyamatának követése.

Törzsek kiképzési szakállományának szerepe

A kiképzési főnökségek, részlegek (szakközlegek) fő feladata az aleggységek, egységek kiképzésének koordinálása (báziselosztás, erőforrások elosztása, központi kiképzési anyagok leigénylése-elosztása) az eredményesség, költséghatékonyág, időbeliség biztosítása érdekében. A kiképzési főnökségek segítik a parancsnokokat az összefgyvernemi és összhaderőnemi szintű kiképzés tervezésében, koordinálásában. A kiképzési szakállomány további feladata a kiképzés ér-

Kiképzési célok meghatározásának rendje

tételésének (minden kiképzési fázis végén) megszervezésében, végrehajtásában való részvétel, a kiképzés eredményességének folyamatos felülvizsgálata mellett.

ként át-alarendelésre kerülnek más szervezetekhez.

- békeidőszakban szervezetében vannak-e tartalékos beosztások.

Készenléti szintek szerinti kiképzési követelmények

A kiképzési követelményeket döntően az határozza meg egy alegység, egység esetében:

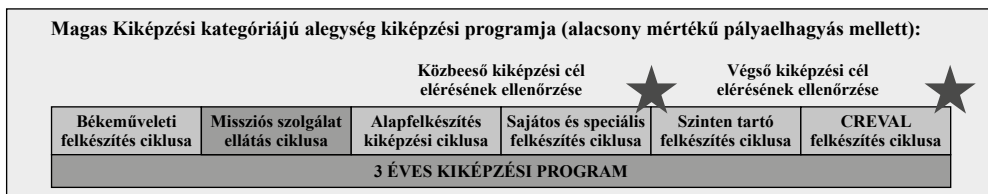
- milyen készenléti kategóriával, valamint hadműveleti követelményekkel rendelkezik;
- elkötelezett-e NATO, EU erővel való együttműködésre, vagy NATO, EU készenléti szolgálat ellátására;
- alkalmazásra kerülhet-e homogén alegységként, vagy készenléte fokozása esetén alárendelt alegységei, részei modul elem-

A műveleti alkalmazhatóság szerinti lehetséges kiképzési kategóriák

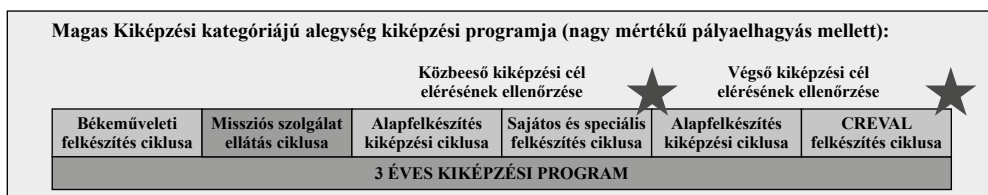
A kiképzési kategóriák szerint (meglévő hadműveleti követelmények alapján) megkülönböztethetünk:

- magas kiképzési kategóriájú alegységeket, egységeket;
- közepes kiképzési kategóriájú alegységeket, egységeket;
- alacsony kiképzési kategóriájú alegységeket;

Minden olyan alegység, egység, amely teljes egésze NATO, EU készenléti szolgálat ellátásra kötelezett, NATO CREVAL módszerével értékelt, és alegység (zászlóalj, dandár) szinten alkalmazásra kerülhet (elvárt az alegység összekovácsoltsága), magas kiképzettség-re elkötelezett alegységnek tekintendő.

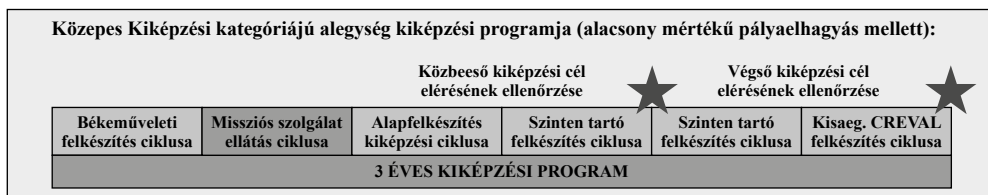

1. számú példa: Magas kiképzési kategóriájú alegység 3 éves kiképzési programjára

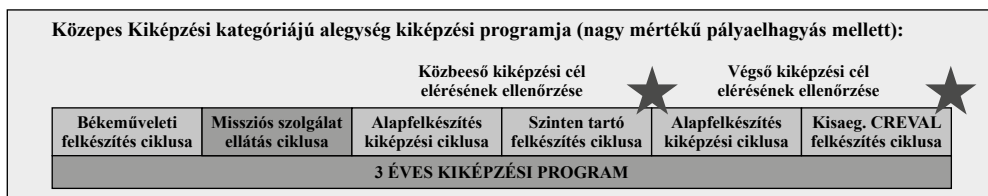

2. számú példa: Magas kiképzési kategóriájú alegység 3 éves kiképzési programjára

Minden olyan alegység, egység, amelynek részei NATO, EU készenléti szolgálat ellátásra kötelezett, két- vagy többoldalú nemzetközi együttműködésre elkötelezett. Továbbá minden olyan alegység, amelynek békeidőszaki szerve készenléte fokozását követően modulelemekre bomlik közepes kiképzettség-re elkötelezett alegységnek tekintendő.

1. számú példa: Közepes kiképzési kategóriájú alegység 3 éves kiképzési programjára

2. számú példa: Közepes kiképzési kategóriájú alegység 3 éves kiképzési programjára

Minden olyan alegység, amelynek részei békeidőszakban tartalékos állománnyal feltöltésre tervezett, illetve békeidőszakban kötelék alegységei, kis-alegységei nem feltölthető státuszúak, aktív alacsony kiképzettségre elkötelezett alegységnek tekintendő.

1. számú példa: Alacsony kiképzési kategóriájú alegység 3 éves kiképzési programjára

A kiképzési kategória alapvetően determinálja, hogy egy adott alegység, egység milyen hadműveleti követelmények rendelkezik, milyen szintű összekovácsoltságra elkötelezett, készenléte fokozását követően, hogyan kerül alkalmazásra.

Kiképzési ciklusok

Minden kiképzési ciklus a jelenlegi műveleti alkalmazási időszakok tapasztalatai alapján megközelítőleg 6 hónapos kiképzési időszakot jelent, más-más elérendő kiképzési szintekkel.

- Alapfelkészítés ciklusa (egyéni felkészítéstől a szakasz összekovácsoltság szintjéig);

I. FÉLÉV – ALAPFELKÉSZÍTÉS (EGYÉNI → SZAKASZ KÖTELÉK)					
1. HÓNAP	2. HÓNAP	3. HÓNAP	4. HÓNAP	5. HÓNAP	6. HÓNAP
Ált. KAT. KIK Missziós bemeneti köv. felk.	1. sz. BLOKK (5–8 hét) • Szakalapozó felkészítések (gép- és hjm., hjmü. irányzók, stb.); • ÁLT. KAT. KIK; • Egyéni felkészítések; • Számonkérés.		2. sz. BLOKK (4 hét) • Elm. és gyak. felkészítés; • Rajösszekovácsolás; • Ismétlő foglalkozás; • Vizsgáztatás; • LFX.	3. sz. BLOKK (4–5 hét) • Elm. és gyak. felkészítés; • Ismétlő foglalkozások; • Szakaszösszekovácsolás; • Vizsgáztatás; • LFX.	
MEGJEGYZÉS: A köztes időszakban admin. feladatok, szolgálatok, szabadságoltatás					

- Sajátos/Speciális követelményekre történő felkészítés ciklusa (ez végrehajtható magas kiképzési kategóriájú alegységek esetében ahol nagyobb számú specifikus kiképzés kell, akár 1 éves időintervallum is lehet);

II. FÉLÉV – ALAPFELKÉSZÍTÉS (SZÁZAD → ZÁSZLÓALJ KÖTELÉK)					
7. HÓNAP	8. HÓNAP	9. HÓNAP	10. HÓNAP	11. HÓNAP	12. HÓNAP
Ált. KAT. KIK Missziós bemeneti köv. felk.	1. sz. BLOKK (5 hét) Tevékenység erdős-hegyes terepen • Szakalapozó egyéni felkészítések; • Alap harceljárások; • Járőrözés; • Rajtaütés, lesállítás; • Komplex ellenőrző gyakorlatok.	2. sz. BLOKK (5 hét) Tevékenység beépített területen • Szakalapozó egyéni felkészítések, COIN; • Alap harceljárások; • Járőrözés; • Biztosítási gyűrűk; • Mű. záarak, C-IED; • Komplex ellenőrző gyakorlatok.	3. sz. BLOKK (5 hét) Vízi kiképzés • Egyéni és technikai felkészítések; • Harceljárások; • Komplex ellenőrző gyakorlatok.	4. sz. BLOKK (3 hét) DET/HLD • DET/HLD; • Löv. AEG. PC. csop-ban; • SZD. szintű komplex ellenőrző gyakorlat.	

- Szinten tartó felkészítés ciklusa (összekovácsoltságok (raj, szakasz, század) megerősítése-fenntartása, a legység önértékelések végrehajtása), nem közbeeső és végső kiképzési célok elérését megelőző ciklusban;

III. FÉLÉV – SZINTEN TARTÓ FELKÉSZÍTÉS						
13. HÓNAP	14. HÓNAP	15. HÓNAP	16. HÓNAP	17. HÓNAP	18. HÓNAP	
Ált. KAT. KIK Missziós bemeneti köv. felk.	1. sz. BLOKK (3–6 hét) • Szakalapozó felkészítések (gép- és hímü., hímü. irányzók, stb.); • ÁLT. KAT. KIK; • Egyéni felkészítések; • Számonkérés.		2. sz. BLOKK (2–4 hét) • Elm. és gyak. felkészítés; • Raj- és szakasz- összekovácsolás; • Raj- és szakasz LFX; • Számonkérés.		3. sz. BLOKK (1–2 hét) • Sepe. felk. és ell. a II. félév valamelyik spec. témából.	
SZD./ZHCS						

- Alapfelkészítés ciklusa CREVAL módszerű ellenőrzés, értékelés végrehajtására (egyéni szakfelkészítésektől, a zászlóalj/ zászlóaljharccsoport összekovácsoltság szintjéig), de csak abban az esetben, ha szakkiképzés végrehajtására nincs szükség, vagy az állomány, jelentős kiképzési tapasztalattal rendelkezik, vegyes összetételű állománynál a szükséges szakfelkészítésekkel együtt a kiképzési ciklus 1 évesre is tervezhető;

IV. FÉLÉV – ALAPFELKÉSZÍTÉS (NATO) CREVAL						
19. HÓNAP	20. HÓNAP	21. HÓNAP	22. HÓNAP	23. HÓNAP	24. HÓNAP	
Ált. KAT. KIK Missziós bemeneti köv. felk.	1. sz. BLOKK (6 hét) • Szakalapozó felkészítések (gép- és hímü., hímü. irányzók, stb.); • ÁLT. KAT. KIK; • Egyéni felkészítések; • Számonkérés.		2. sz. BLOKK (1–2 hét) • Rajössze- kovácsolás; • LFX.	3. sz. BLOKK (1–2 hét) • SZÁZADÓS • SZEKOV; • LFX.	4. sz. BLOKK (1–2 hét) • SZÁZADÓS • SZEKOV; • LFX.	5. sz. BLOKK (1–2 hét) • Spec. felk.
					(NATO) CREVAL	
SZD./ZHCS						

- Békeműveleti felkészítés ciklusa;

V. FÉLÉV – BÉKEMŰVELETI FELKÉSZÍTÉS					
25. HÓNAP	26. HÓNAP	27. HÓNAP	28. HÓNAP	29. HÓNAP	30. HÓNAP
SZABADSÁGOLÁS	1. sz. BLOKK (5–6 hét) Bemeneti vizsgáztatás • Felkészítő/szintentartó foglalkozások; • Admin; • Bemeneti vizsga; • Nyelvi felmérés; • Orvosi/fizikai állapotfelmérés		2. sz. BLOKK (3–4 hét) Szakfelkészítés • VEZ. KIK.; • HJMŰ ÉS HJMŰ ISK. • LFX. SPEC. FGY. LFX.; • KULCSEO. ÁLL. • FELK.-E; • PÓT AVI FELM.	3. sz. BLOKK (5–6 hét) Kötélék összekovácsolás • Szakasz, század stb. összekovácsolás; • Drillek; • Kötélék LGY.-ok; • SZPTGYÁS (ha szükséges); • Pszicho. tréning, oltások; • Validációs gyakorlatok.	SZABADSÁGOLÁS

- Békeműveleti feladatellátás ciklusa.

VI. FÉLÉV – MISSZIÓS SZOLGÁLAT ELLÁTÁS (maradóknak szinten tartó foglalkozások)					
31. HÓNAP	32. HÓNAP	33. HÓNAP	34. HÓNAP	35. HÓNAP	36. HÓNAP

Kiképzési fázisok

A kiképzési fázisok különböző időintervallumú kiképzési blokkokban kerülnek végrehajtásra.

Egyéni felkészítés fázisa

- Általános katonai kiképzés;
- Szakkiképzés
- Egyéni szakfelkészítés (szakalapozó kiképzés, szakkiképzés, békeművelési felkészítés);
- Egyéni speciális felkészítés (pl: hegyi, vízi, búvár, különleges, stb.);

Kötélék felkészítés fázisa

- raj (csoport) összekovácsolás;
- szakasz összekovácsolás;
- század/üteg összekovácsolás;
- zászlóalj/osztály összekovácsolás;
- dandár/ezred összekovácsolás;
- törzsfelkészítés (felkészítés, gyakorlás, gyakorlat);
- Sajátos/Speciális célú kötélek felkészítés elsősorban fegyvernemi alegységeknek:
- Békeművelési kötélek kiképzés;
- Kötélék vízi kiképzés;
- Kötélék kiképzés erdő – hegyes terepen;
- Kötélék kiképzés beépített területen;
- Kötélék kiképzés légi műveletekre (légi-mobil, légi-deszant);
- Kötélék gyalogkiképzés (technikai eszközök nélküli alkalmazásra),

Kiképzési fázisok végrehajtását meghatározó kritériumok

A kiképzési kritériumok alkalmazásának célja, hogy a kiképzés követelménytámasztó és értéktartó legyen. A kiképzési kritérium alkalmazásával biztosítható, hogy egy alegység a követelményeknek megfelel és felkészült egy következő kiképzési szintre történő felkészülésre. Ezek a kritériumok egyben a meghatározói, hogy egy alegységnek milyen

kiképzési fázist, vagy azon belül kiképzési blokkot kell végrehajtania.

Kiképzési kritériumok

Általános katonai kiképzésre vonatkozó kritériumok:

Általános katonai kiképzési blokkot minden kiképzési ciklusban kötelező tervezni. (Kivéve a békeművelési felkészítés ciklusát, ahol az általános katonai kiképzés célirányosan beépítésre kerül a kiképzési ciklusba, csökkentett óraszámában bizonyos tárgykörök vonatkozásában).

Szakkiképzésre vonatkozó kritériumok:

A kötélek kiképzés fázisának megkezdése előtt minden katona átteszt a beosztásának megfelelő szakkiképzésen, valamint a beosztásához tartozó eszközre történő szakfelkészítésen (harcjármű/gépjármű, fegyverzeti eszközök, híradó eszközök).

Minden raj/csoportnak rendelkeznie kell (kis létszámú csoportoknál/rajoknál 1-5 fő között nem szervezetszerű szak felkészített állománnyal (szakképesítésenként 1 fő), nagy létszámú magas kiképzési kategóriájú szakaszok rajjai, ahol a létszám 6 fő és a fölött van, nem szervezetszerű szak állomány (szakképesítésenként 1-2 fő) az alábbi nem szervezetszerű szakkiképzett katonával:

- nem szervezetszerű felderítő (Lehet kijelölni szakaszonként 1 lövész rajt is függően a parancsnok döntésétől.);
- nem szervezetszerű vegyi-sugár felderítő;
- nem szervezetszerű műszaki utász;
- harctéri életmentő.
- (magas kiképzési kategóriájú) lövész szakaszok esetében:
- szakaszonként legalább 1 fő felkészített tűzérési tűz megfigyelésére, a tűzcsapás célra történő rávezetésére;
- szakaszonként legalább 1 fő felkészített (ECAS) azonnali légi támogatás igénylő-

sének végrehajtására, és (BDA) károkozás jelentés végrehajtására;

- szakaszonként legalább 1 fő rendelkezik (C-IED) utász alapfelkészítéssel;
- szakaszonként legalább 1 fő rendelkezik hegyi kiképzői alapfelkészítéssel;

Kötélkiképzést folytató alegységek fő célja az egymásra épülő, folyamatos fejlődéssel járó, egyre magasabb kiképzettséget eredményező kiképzési ciklusokat végrehajtani.

Kötélkiképzésre vonatkozó kritériumok (keretalegységek kivételével):

Lövészraj összekovácsolását végre kell hajtani ha:

- változott a rajparancsnok személye;
- változott a fő fegyverkezelő (harcjármű irányzó) és harcjármű vezető személye;
- a raj állományához 1 főnél több érkezett;
- ha rendszeresített fegyverzeti/híradó/technikai eszközökben változás ált be;
- ha a rajellenőrző értékelés eredménye szükségessé teszi.

Lövész szakasz összekovácsolását végre kell hajtani ha:

- változott a szakaszparancsnok személye;
- 1-nél több új rajparancsnok van a szakasz állományában;
- ha bármelyik raj ismételt raj összekovácsolásra elkötelezett;
- legalább 2 fő új fő fegyverkezelő (harcjármű irányzó) vagy 2 fő új harcjármű vezető érkezett;
- a szakasz állományában 3 vagy annál több új géppuska irányzó állomány érkezett;
- a szakasz állományához 4 főnél több érkezett.
- ha rendszeresített fegyverzeti/híradó/technikai eszközökben változás ált be;
- ha a szakaszellenőrző értékelés eredménye szükségessé teszi.

Lövész század összekovácsolását végre kell hajtani ha:

- változott a századparancsnok személye;
- 1-nél több új szakaszparancsnok van a század állományában;
- ha bármelyik szakasz ismételt szakasz összekovácsolásra elkötelezett;
- legalább 5 fő új fő fegyverkezelő (harcjármű irányzó) vagy 5 fő új harcjármű vezető érkezett;
- a század állományához 10 főnél több légénységi állományú katona érkezett;
- a század állományában 8 fő vagy annál több új géppuska irányzó állomány érkezett;
- a század állományához 5 főnél több altiszt érkezett.
- ha rendszeresített fegyverzeti/híradó/technikai eszközökben változás ált be;
- ha a századellenőrző értékelés eredménye szükségessé teszi.

Lövész zászlóalj összekovácsolását végre kell hajtani ha:

- változott a zászlóaljparancsnok, vagy törzsfőnök személye;
- 1-nél több új századparancsnok van a zászlóalj állományában;
- ha bármelyik század ismételt század összekovácsolásra elkötelezett;
- legalább 12 fő új fő fegyverkezelő (harcjármű irányzó) vagy 12 fő új harcjármű vezető érkezett;
- a zászlóalj állományához 35 főnél több légénységi állományú katona érkezett;
- a zászlóalj állományában 24 fő vagy annál több új géppuska irányzó állomány érkezett;
- a zászlóalj állományához 20 főnél több altiszt érkezett;
- ha rendszeresített fegyverzeti/híradó/technikai eszközökben változás ált be;
- ha a zászlóalj ellenőrző értékelés eredménye szükségessé teszi;
- ha zászlóalj létszámának 10% vagy annál több új állomány (légénységi, altiszt, tiszt összesen) érkezett.

Kiképzési keretalegység

A kritériumok biztosításának egyik lehetséges eszköze a kiképző keretalegységek (kiképző szakasz) létrehozása zászlóaljanként állományfeleslegként. Más esetben MH ÖHP szinten szakalapozó kiképzést végrehajtó alegység kerülhet kijelölésre. Hasonló rendszer működik a más országok haderejében is. Ilyen állomány feletti keretalegységek (szakaszok) létrehozása csak a magas kiképzési kategóriájú alegységek esetében indokolt. Ezekhez a keretalegységekhez érkezne minden, a zászlóalj állományába tervezett kato-

na, ahol megkapja a szükséges szakkiképzést és szakfelkészítést. Ideális esetben (alacsony honvédségből történő kiáramlás mellett) biztosítható lenne, hogy a magas kiképzési kategóriájú alegységek folyamatosan kötelék-kiképzést folytassanak, amely biztosítja az egyre szélesebb körű alkalmazhatóságot.

FELHASZNÁLT IRODALOM

MH 5. BI. LDD Kiképzési program javaslata (ppt.)
FM 25-101 Battle Focused Training
FM 7-0 Training for Full Spectrum Operation

TÓTH ATTILA ALEZREDES: AZ INFORMÁCIÓS KÖRNYEZET TÉRKÉPI GRAFIKUS MEGJELENÍTÉSE

Napjankra általános gyakorlat a NATO parancsnokságokon és a tagállamok döntő többségében, hogy az összhaderőnemi szinten teljes mértékben integrálják a tevékenységek körébe az Információs Műveletek (a továbbiakban: INFOOPS) tervezését és végrehajtását. Ezért a parancsnokok és a törzsek műveleti területről alkotott képe ki kell, hogy bővüljön az információs környezettel is, annak ellenére, hogy az információs környezet grafikai megjelenítése továbbra is kihívást jelent az INFOOPS szakemberek számára. A legnagyobb kihívás egy olyan műveleti környezetnek az elemzése, illetve a jellemezőinek és a hatásainak a tömör leírása, amely nagyrészt elvont környezet és nem egy megszokott fizikai tér.

Az alábbiakban bemutatásra kerül egy módszer, amely a műveleti terület összhaderőnemi felderítő előkészítés részeként alkalmazható az információs környezet „térképesítéséhez” (térképen való grafikus megjelenítéséhez). Hasonló módon, mint ahogy a J2 jeleníti meg térképen a műveleti terület fizikai jellemzőit. A módszer eredménye egy termék, egy kombinált információ-vázlat (Combined Information Overlay), egy grafikus térképvázlat, rövid, tömör szövegdobozokkal, amely azt ábrázolja, hogy az információ áramlása az adott földrajzi területen belül hogyan lesz befolyással a katonai műveletekre.

Mi az Információs Környezet?

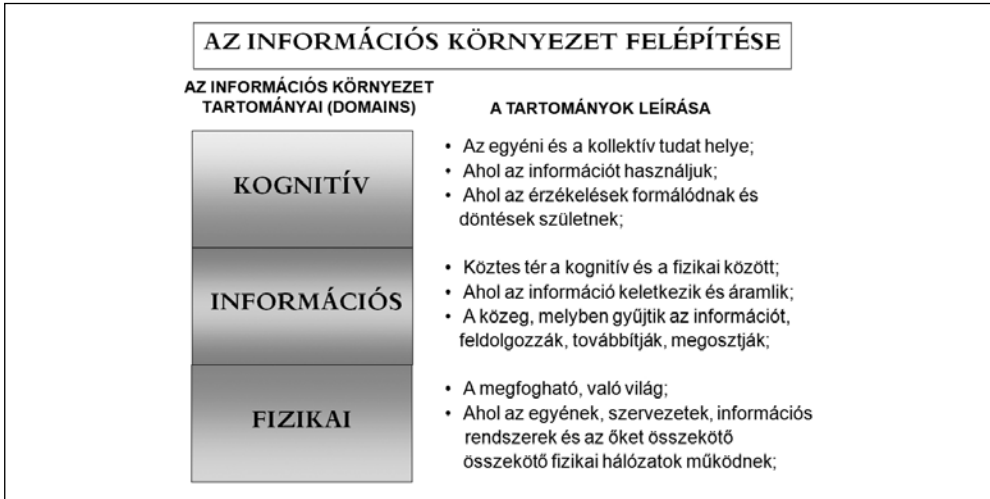
Az információs környezet egy felépítmény, egy olyan szerkezet, amely azon az elgondoláson alapul, hogy az információ és az in-

formációs rendszerek működése és osztódása létrehoz egy (a fizikaitól) eltérően működő dimenziót vagy környezetet. A kitapintható (fizikai információs rendszerek és hálózatok) és a nem kitapintható elemek (információ és döntéshozás) keverékeként, az információs környezet egy eszköz/forrás a katonai műveletekhez, és egyben egy közeg, melyben a katonai erők tevékenykednek.

Az INFOOPS szakemberek részére az információs környezet legmegfoghatatlanabb eleme – az információ – különös fontossággal bír. Annak ellenére, hogy az információnak fizikai kiterjedése nincs, annak tartalma és áramlása egy adott földrajzi területen belül, nagyon is valós, kézzel fogható hatásokat produkál a fizikai világban és a műveleti környezetben jelen lévő katonai erőkre. Ezért az információs környezet értelmezése mindig magába foglalja azt, hogy az információ tartalma és áramlása hogyan fogja befolyásolni a katonai műveletek végrehajtását.

Az Információs Környezet modellezése

Ahhoz, hogy ésszerűen elemezhesük az információs környezetet illetve annak alkotóelemei közötti kapcsolati rendszereket, ki kell alakítani egy keretet, amely mentén megszervezhetjük a környezet megfigyelését. Az ebből a célból – az amerikai Védelmi Minisztérium Vezetési és Irányítási Kutatási Programja (DoD CCRP – Department of Defense Command and Control Research Program) által – kialakított modell különösen megfelel ennek az elvárásnak. A modell megjeleníti a három eltérő, de mégis szorosan összefü-

1. ábra

gő – fizikai, információs és kognitív – tartományt, amelyek összességében elmagyarázzák az információ fontosságát adott katonai műveletekhez kapcsolódóan, valamint elemzés céljából leírják az információs környezet jellemzőit. A három tartomány egyszerűsített leírását mutatja be az 1. ábra.

A kognitív (megismerési) tartomány (cognitive domain) ahol az egyéni és a szervezeti kollektív tudat működik. Az a tartomány, ahol az információ érzékeléssé és állásfoglalássá/viselkedéssé formálódik, valamint ahol a döntéseket hozzák.

Az információs tartomány (information domain) a fizikai és a kognitív tartományt elválasztó elvont tér (abstract space), ahol az információ képződik. A tartomány, ami összetevődik az információból; az a tér, ahol az információs rendszerek funkciói (információgyűjtés, feldolgozás, továbbítás/megosztás) létrehozzák az információ tartalmát és az információáramlást. Az információs tartomány a kapocs a fizikai tartomány valósága, és a kognitív tartományban képződő emberi érzékelések valamint a döntéshozatalok között.

Mint ilyen (közeg), működése kritikus fontosságú a katonai vezetés-irányítás számára.

A fizikai tartomány (physical domain) a való világ a földfelszínnel, a tengerekkel, a légtérrel és űrrel. Az a tér, ahol a manővereket és a hagyományos harci cselekményeket végrehajtják. Az információs környezet részeként, ez az a tér, ahol az egyének, szervezetek, információs rendszerek és a fizikai hálózatok vannak jelen, melyek támogatják azokat (a harci cselekményeket). Meg kell jegyezni, hogy a tartományok átfedik egymást, ezért szoros összefüggésben vannak egymással. A fizikai tartományban működő információs rendszerek kialakítják, majd irányítják az információáramlást az információs tartományban, ami viszont hatást gyakorol az emberi érzékelésekre, viselkedésekre és végülis visszhat a döntéshozatalra a kognitív tartományban. A kognitív, vagyis a megismerési tartományban meghozott döntések áthaladva az információs tartományon, parancsokká, szándékokká alakulnak, majd a fizikai tartományban kerülnek végrehajtásra mint (harci) cselekmények vagy más akciók. Habár az információs környezet leírásakor gyakran

egymástól elkülönülő tartományokról beszélünk, azonban az igazság az, hogy a tartományok közötti határvonalak képlékenyek. Tehát a határok, az adott esetnek megfelelően, a tartományok egymástól való függőségeik mértéke szerint mozdulnak el illetve fedik át egymást. Tehát, ahhoz hogy megértsük az adott információs környezetet (amit befolyásolni akarunk céljaink eléréséhez), meg kell ismernünk mind a három tartományt és tudnunk kell, hogy azok hogyan kapcsolódnak a hagyományos katonai műveletekhez.

A Modell alkalmazása

A JIPB (Joint Intelligence Preparation of the Battlefield), a műveleti terület összhaderőnemi felderítő előkészítése során készített termékek gyakran hosszan kifejtik a fizikai és a kognitív tartomány jellegzetességeit, azonban csak érintőlegesen (vagy egyáltalán nem) térnek ki az információs tartományra. Ahhoz viszont, hogy legyen használható eszközünk az információs műveletek megtervezéséhez majd végrehajtásához, előtte a tervezésekhez kapcsolódó elemzéseknek fel kell támiuk, hogy az információ miként gyakorol hatást a katonai döntéshozatalra (a kognitív tartományban) illetve a harci cselekményekre (a fizikai tartományban). Ezt a fajta „és akkor az várható, hogy..” elemzést csak úgy lehet kialakítani, hogy ha a műveleti terület összhaderőnemi felderítő előkészítése során a fizikai és a kognitív tartomány mellett az információs tartomány is bemutatásra kerül.

Ahoz, hogy biztosak lehessünk abban, hogy mindhárom tartománnyal megfelelő súlyozással foglalkoztunk az elemzésük során, láthatóvá kell tenni azokat. **Grafikusan kell megjeleníteni az információs környezet szerkezetét, illetve komponenseinek/ tartományainak egymáshoz való kapcsolódásait.** A vonatkozó doktrínák szerint már a JIPB első két lépése is egy sor olyan grafikus terméket eredményez, – mint például a mó-

dosított kombinált akadályvázlat, a MCOO (Modified Combined Obstacle Overlay), – amelyek azzal segítik a parancsnokot, hogy láthatóvá teszik számára az adott fizikai környezet katonailag fontos jellemzőit. Sajnos az összhaderőnemi szintű doktrínák egyike sem nyújt alkalmazásra kész példát, ami grafikusan szemléltetné az információs környezetet, ezért az információ (és az információs környezet) fontosságát nem minden esetben ismerjük fel. Ennek a problémának lehet egyik megoldása, a doktrínákban eddig nem szereplő grafikus termék, a kombinált információ-vázlat (Combined Information Overlay);

I. A harctéri környezet értelmezése.

(A harctér jelentése itt lényegesen több, mint a „ hagyományos”, de már az idő és a terep magábafoglaló három dimenziós harcmező. Ez már az információs társadalom korához igazodó, a kognitív tartományt is bennefoglaló környezet. Ennek a multidimenziós környezetnek az elemzésére terjedt el az u.n. PMESII, azaz politika, katonai, gazdaság, társadalom, infrastruktúra és az információ területeit elemző módszer.)

Az információs környezet láthatóvá tétele azzal kezdődik, hogy azonosítjuk a harctér fontos jellemzőit (a JIPB első lépése során). Ez azt jelenti az **INFOOPS** részére, hogy **azonosítja** az – adott műveleti területen belül és azon áthaladó – **információ tartalmára és áramlására vonatkozó**, már kialakult illetve a (feltételezetten) kialakuló **jellemzőket**. Általánosságban elmondható, hogy ezek az azonosított fontosabb jellemzők/karakterek tulajdonképpen az információs rendszerek és hálózatok nagyobb részelemei.

Az információs környezet katonailag fontos jellemzői – a műveleti területtől függően – nagyon különbözőek lehetnek. Ennek oka, hogy az információs környezet felépítése sem egyforma mindenütt, úgy mint ahogy a terep sem ugyanolyan mindenhol. Ezért

nincs is egy olyan „egységesen használható jellemzők készlete”, amely minden információs környezet elemzésére alkalmazható. Azért a példa kedvéért néhány nagyobb jellemző megemlíthető, amelyek kiinduló pontként szolgálhatnak az elemzéshez. Ilyen jellemzők, **a terület földrajza, lakossága, a kommunikációt biztosító infrastruktúra, a média és a társadalmi szervezetek.**

II. A harctér hatásainak leírása

A JIPB második lépésében az előzőleg azonosított fontos jellemzők kiértékelése következik. Ehhez a három tartományos felépítményt vesszük alapul ahhoz, hogy meghatározzuk azokat a tényezőket az információs környezetben, amelyek behatással vannak, vagy lehetnek a műveletekre. A kiértékelés végrehajtásához a három tartományos mintát minden egyes jellemzőnél (characteristic) külön-külön alkalmazzuk.

Az értékelés eredményeként megérthetjük, hogy az egyes jellemzők hogyan hatnak:

- a fizikai információs rendszerek és hálózatok működésére (a fizikai tartomány megértése);
- az információ felhasználására a döntéshozatal során (a kognitív tartomány megértése);
- az információ tartalmára és az információáramlásra (információs tartomány megértése).

A fizikai tartomány.

Az elemzés során összevetjük a fizikai tartományt a fontosabb jellemzőkkel, hogy megtudjuk, a műveleti területen melyik az az információs rendszer, amelyik gyűjti, amelyik feldolgozza illetve megosztja az információt. Az azonosításnak kézzel foghatónak kell lennie a fontosabb jellemzőkre vonatkozóan: úgymint a technikai információs rendszerek és hálózatok adatai, állapota (pl.: rádiótornyok, optikai vezeték-hálózatok, telefonhá-

lózatok), valamint a nem technikai (vagyis a humán) információs hálózatok és kapcsolatok, úgymint a kulcsfontosságú vezetők és a közvetlen szóbeli kommunikáció hálózatai. Ezen felül az elemzés meg kell, hogy mutassa, hol helyezkednek el a fent említett információs rendszerek és hálózatok.

A megismerési tartomány.

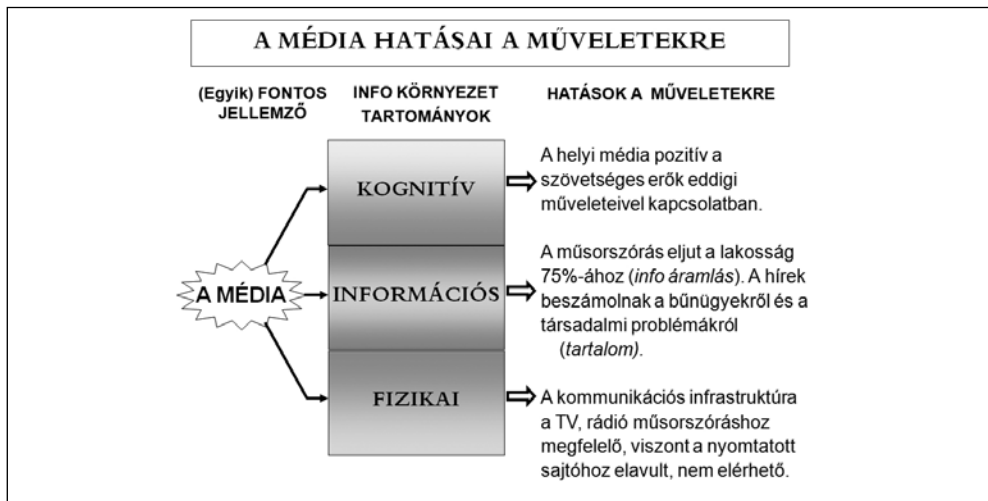
Ez az elemzés a műveleti területen élő kulcsfontosságú személyek és az ott működő szervezetek által megfogalmazott értékekre, a hitre és az érzékelésekre fókuszál. A döntéseket hozó személyeket vizsgálja, illetve azt, hogy a döntések hogyan formálódnak. Meg kell mutatnia, hogy a „humán mentális programozás” (vagyis az, hogy milyen ingerekre, milyen megszokott minta, illetve program szerint reagálunk) hogyan befolyásolja azt, hogy mennyire értékes az információ az adott kulcsszemélyek és szervezetek részére (pl.: A Próféta bármilyen kritikai ábrázolása azonnali és erős dühöt vált ki az iszlám hitű országok lakossága körében.)

Az információs tartomány.

Ez az elemzés az információáramlásra és az információ tartalmának vizsgálatára koncentrálna. Az (információ)áramlás leírja magát az információcserét, azzal, hogy bemutatja annak csatornáit, formáit és gyorsaságát (vagy éppen azt, hogy milyen lassú). Az információ tartalma magába foglalja a jelentősebb témákat, témaköröket, amelyek a műveleti területen cirkulálnak.

A média például könnyen elemezhető a három tartomány használatával. Ezt a példát mutatja be a 2. ábra.

Az elemzés során, először is, **beazonosítjuk (funkció, képesség és földrajzi helye szerint) a média legfőbb fizikai jellemzőit**, úgymint a fontosabb rádió- és televízió adótornyok, nyomdaépületek és más, az írott vagy az elektronikus sajtótermékek előál-

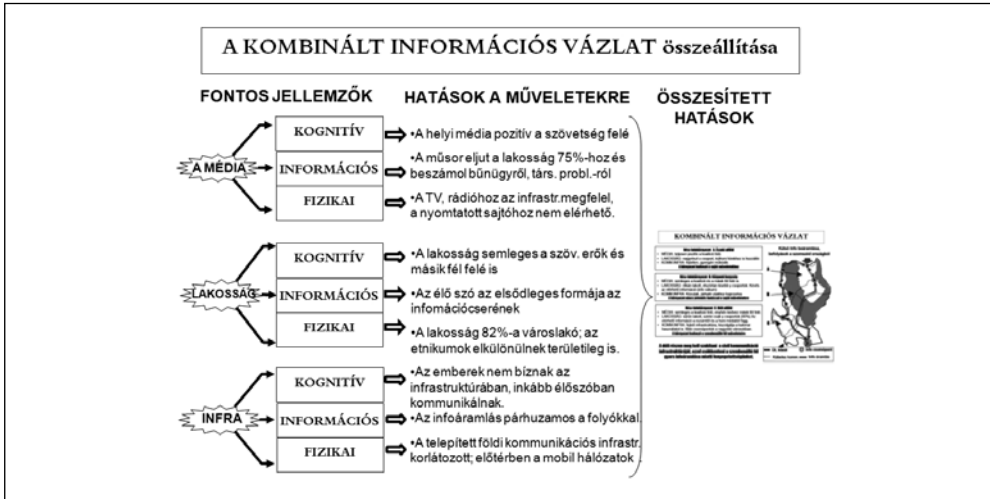
2. ábra

lításához, illetve terjesztéséhez kapcsolódó további objektumok. Az ábrán a **fizikai tartomány mellé az elemzések rövid értékelése kerül. Ezután tisztázzuk a média csatornák kognitív aspektusait**, vagyis, hogy az egyes médiatípusok közül, melyik és milyen mértékben van befolyással – a helyi lakosság, a konfliktusban közvetlenül nem résztvevő csoportok, szervezetek valamint katonai erők – az emberek érzékeléseire (melyeknek „hisznek”, melyiket fogadják el igaznak, mi az adott média viszonya a katonai erökhöz). Az ábrán **a kognitív tartomány mellett fontos megjeleníteni, melyik média támogató, melyik ellenséges a katonai erők felé**. Végül az információs tartomány kerül értékelésre a média hatótávolsága és eloszlása, vagyis a lefedettség szerint (tehát megmutatja az információ áramlás sebességét, kiterjedését) valamint az adott témák, hírek kezelése, azaz elfogultságuk, irányultságuk alapján. Az elemzéseknek összeségében meg kell mutatniuk, hogy melyik az a médiatípus vagy csatorna, amely hatással lehet a katonai műveletekre. Ezen csoportok felé fokozottan és körültekintően, de minden esetben hatáskiváltást kell tervezni.

A kombinált információs vázlat összeállítása

Az információs környezet megértéséhez össze kell gyűjtenünk a fizikai, az információs és a kognitív tartományból azokat a tényezőket, hatásokat, melyek befolyásolhatják a baráti vagy a szembenálló felet. Az elemzés eredményének megjelenítéshez az elemző felhasználhatja a kombinált információs vázlatot, mint egy grafikus megjelenítő eszközt, amely bemutatja az információs környezet hatásait a katonai műveletekre. A termék a JIPB első kettő lépése során végrehajtott elemzések összegzett, egyszerűsített változata amely áttekintést ad az információs környezetről.

A kombinált információs vázlat összeállításához szükség van egy, a műveleti terület ábrázoló térképre (ideális esetben ez ugyanaz a térkép, amit a felderítő és a törzs többi része is használ az elemzéseikhez). A fontosabb jellemzők (média, lakosság, az infrastruktúra – amely a kommunikációhoz szükséges) hatásai együttesen kerülnek megjelenítésre a térképen, hogy a hatások a földrajzi elhelyezkedésükhöz kapcsolódva legyenek bemutatva (3. ábra).

3. ábra

Tehát a vázlatra felvitt információ összefoglalva mutatja be az elemzésre kiválasztott fontosabb jellemzőket (média, lakosság, infrastruktúra) és az információs környezet három tartományát.

A kombinált információs vázlat tartalmazhat olyan fizikai összetevőket, mint a kulcsfontosságú információs vonalak és hálózatok (akár technikai, akár humán értelemben), az elsődleges útvonalakat, melyeken az információ beáramlik, illetve áthalad a műveleti területen.

A kombinált információs vázlat egy útmutató, nem pedig merev sablon. A térképhez, a rajzhoz tartozó információ könnyen nyomaszóvá válhat, ha nem a megfelelő módon, azaz röviden, tömören adja elő az elemző.

A pontosan, szabatosan és érthetően előadott kombinált információs vázlat általában sokkal nagyobb benyomást tesz a parancsnokra, mint egy igen bonyolult, grafikákkal teliszótt előadás. Az ennél komplexebb információ bemutatásának is létezik egy viszonylag egyszerű módja, ha a műveleti területet felosztjuk kisebb, rész-információs környezetekre (information sub-environments).

Rész-információs környezetek

Az információs környezet csak ritkán homogén és egységes. A jellemzők és az információs környezet hatásai különbözőek lehetnek még egy adott földrajzi területen belül is, ezért gyakran felismerhetők az ún. rész-információs környezetek. Ezek azok a területek, ahol az információs környezet fontosabb jellemzői és azok hatásai mérhetően, észrevehetően eltérnek a szomszédos területtől. Ezek a rész-információs környezetek tovább elemezhetőek, hogy meghatározzuk az összetételüket és a jellemzőiket. Ideális esetben az elemzések azonosítani fogják a műveleti terület azon részeit, amelyek kedvezőek mind a saját, mind a szembenálló fel műveleteihez.

Például rész-információs környezetek alapulhat olyan fontosabb jellemzőkön, mint etnikum, médiaformák megléte és/vagy az információhoz való hozzáférés. Az egyik területen belül a rész-információs környezetekben lehet „egyfajta” homogén nemzetiségi csoportosulás a médiához és az információhoz való széleskörű hozzáféréssel, amíg egy másik rész-információs környezetben lehet-

4. ábra

nek egymástól teljesen különböző lakossági csoportok, korlátozott, vagy semmilyen hozzáféréssel a médiához.

A 4. ábra egy olyan példát mutat be a kombinált információs vázlat CIO vázlat segítségével, ahol a műveleti terület három különböző rész-információs környezetre van felosztva. A kombinált információs vázlat a rész-környezetek fontosabb jellemzőinek egy az egyes összevetésével mutatja be, hogy miben különbözik a három rész-információs környezet.

Bármilyen legyen is a kombinált információs vázlat CIO, -a kombinált információs vázlat- végleges formája, annak képesnek kell lennie, hogy a műveletek szempontjából fontos áttekintést adjon az információs környezetről. Még így is, minden egyes elkészített kombinált információs vázlat CIO vázlat egyedi lesz, mivel minden egyes információs környezet különböző. A műveleti területtől, a harcok kiterjedésétől, a meghatározott köldetéstől függően, az információs környezet katonai szempontból fontosabb jellemzői különbözőek lesznek, ahogy más és más lesz minden egyes tartomány fontossága a katonai műveletek szempontjából.

Befejezés

A három tartomány (3 domains) egy jól használható keretet adhat az elemzésekhez és az információs környezet jellemzéséhez. A tartomány-struktúra alkalmazása segít megszervezni az elemzést a fontosabb jellemzők csokorbaszedéséhez és végigvezet a folyamaton. Végül egy olyan eszközt ad a kezünkbe (a kombinált információs vázlatot), amely rajzos formában mutatja be, hogy az információs környezet hol és hogyan gyakorol hatást a katonai erőkre. Az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erői által végrehajtott gyakorlatokon és más műveleteken szerzett tapasztalatok bizonyították, hogy ez a fajta megközelítés gyors megértésre talált a parancsnokok és a törzsek körében.

Az információs környezet és annak a katonai műveletekre való hatásainak megjelenítése alapvető az információs műveletek tervezéséhez, végrehajtásához. Mivel a vázlat rövid és érthető képet ad az információs környezetről, a parancsnok könnyen megérti az információ fontosságát és hatásait a katonai műveletekre. Amennyiben a parancsnok tudja és érti az információs környezet fon-

tosságát, akkor sokkal valószínűbb, hogy az INFOOPS törzs, vagy szakemberek is megkapják azt a támogatást és útmutatást, ami szükséges egy hatékony információs művelethez.

MEGJEGYZÉSEK

1. Az elkövetkező eljárásmodok leválthatják a „harctér” (battlespace) fogalmat „környezet” (environment) fogalomra (pl.: a környezet felderítő előkészítése).
2. Az információs környezet (az információ és annak tartalma aspektus) az információ két elsődleges sajátossága nézetből ered: az információ, mint üzenet és az információ, mint médium. Bővebben lásd: In *Athenas Camp: Preparing for Conflict in the Information Age* by John Arquilla and David Ronfeldt (Santa Monica, California: RAND 1997)
3. További információ található a DoD CCRP program három tartomány modellről: *Understanding Information Age Warfair*, by David S. Alberts, John J. Garstka, Richard E. Hayes, and David A. Signori (DoD Command and Control Research Program, Washington D.C. August 2001, pages 10–14).
4. A szöveg és a három tartomány ábrája (diagram of the three domains) innen került átvételre: „Visualizing the Information Environment” by Marc J. Romanich (*Military Intelligence Professional Bulletin*, Volume 29, Number 3).
5. Ebben a cikkben nincs megemlítve a negyedik tartomány ötlete, a kultúra. Ez egy nehezen megfogható dinamika, ami hatással van mindhárom tartomány tulajdonságaira, a fizikai tartományban létező társadalmi szerkezetektől kezdve az információs tartományban a nyelvre és az értékekre, a hitre a kognitív tartományban. További munka szükséges a három tartományos modellben a kultúra helyének meghatározásához.

DR. MOLNÁR FERENC EZREDES: 10 ÉVES AZ ÖNKÉNTES HADERŐ – TÁRSADALMI, POLITIKAI ÉS FUNKCIONÁLIS KÉNYSZEREK

Az utóbbi évtizedek egyik legmeghatározóbb magyar haderőszerkezési változása a teljesen önkéntes haderőre való áttérés, aminek emblematicus eseménye volt az utolsó sorkatona leszerelése 10 évvel ezelőtt. Az önkéntes haderőre való áttérés folyamata gyakorlatilag az 1990-es évek közepén, társadalomtudományi szempontból pedig sokkal korábban kezdődött és máig sem ért véget. Korántsem csak magyarországi átalakulásról van szó, hiszen európai országok sora döntött hasonlóan. Ennek a folyamatnak kétségtelenül voltak/vannak társadalmi és politikai okai, *de mindenekelőtt a meghatározó biztonsági fenyegetések, kockázatok és az azok következtében megváltozó hadviselés (haderő alkalmazás) következményének tekinthető.* A honvédelem korszerű formája ma önkéntes haderőt kíván.

A berlini fal leomlásával – és talán még inkább a Varsói Szerződés megszűnésével (1991) – egy új időszak kezdődött az európai biztonság szempontjából. Az újonnan formálódó körülmények között a fő fenyegetés jellege alapvető változáson ment keresztül: az országok, szövetségek közötti apokaliptikus háború fenyegetése eltűnt; helyette az országokon belüli, és a rosszul, vagy nem működő államok jelentette kockázatok váltak meghatározóvá. Ennek következtében alapvető változások kezdődtek az európai és észak-amerikai haderők feladataiban, struktúráiban és működési mechanizmusaiiban.

Az új biztonságpolitikai környezetben kölcsönös érdeke volt a keleti és a nyugati tömbnek a bizalomerősítés, a stabilitás megőrzése. Az egyes fegyverzeti eszközök leszerelése és

a haderők nagyarányú létszámleépítése fontos részét képezte az akkori folyamatoknak. Ezzel párhuzamosan azonban új feladatok álltak a katonák előtt (elsősorban nem háborús műveletek), amelyek a beavatkozás legitimitásának erősítése érdekében nemzetközi műveleteket, a hatékonyság fokozása érdekében pedig magas színvonalon kiképzett, kis létszámban is, modulszerűen alkalmazható (akár alegység szinten is tárgyalni, együttműködni képes) erőket kívántak meg az országoktól. A hadviselés módja is megváltozni látszott az 1990-es években – mindenekelőtt az 1991-es Irak elleni és a NATO 1999-es Jugoszlávia elleni háborúja során – a korábbiakhoz képest. A döntően levegőből vívott háború, a saját veszteségek közel nullára csökkentése, a földrajzilag távolról vezetett műveletek és e közben a saját hátszág gyakorlatilag érintetlensége igencsak újnak hatott. Ezek a tények pedig alapvetően befolyásolták a civil-katonai kapcsolatokat, mivel e fejlemények nyomán sok politikus túlméretezett hidegháborús relikviaként kezdett a tömeghadseregekre nézni és a társadalmak egyre inkább megkérdőjelezték a hatalmas katonai költségvetéseket és a közvetlen fenyegetés hiánya miatt a kötelező katonai szolgálatot is.¹

Mivel a nemzetközi válságkezelő műveletek, illetve az azokban való részvétel vált

¹ A területi fenyegetéssel kapcsolatos vita újjáéledése az orosz–grúz háború után: Neil Barnett, *Revisiting Territorial Defense for Central Europe?* <http://www.cepa.org/content/revisiting-territorial-defense-central-europe> (access: 15. 07. 2013.)

azonnali fontosságúvá az európai országok számára, folyamatosan nőtt az önkéntes, szerződéses katonák aránya a haderőkben az 1990-es évek folyamán. Az esetek döntő többségében a sorkatonák alkalmazása jogi, morális és politikai kérdéseket, illetve akadályokat vetett fel.

A béketámogató, válságkezelő műveletek szaporodása és egyre masszívabb létszámigénye sok esetben már-már túlterhelték a haderőket – kiváltképpen a folyamatosan csökkenő védelmi kiadások mellett. Ilyen körülmények között a sorkatonai szolgálat fenntartása, amit egyre inkább csak a hagyományokhoz és az ún. pszeudo szerepekhez (pl.: a munka világára nevelés) való ragaszkodás ösztönzött, mind tarthatatlanabbá vált. Ezek mellett a védelmi kérdésekre figyelő, társadalomtudományi értelemben vett civil társadalom oldaláról is egyre komolyabb nyomás nehezedett a kormányokra a kötelező katonai szolgálattal szemben. Különösen intenzívvé vált ez, amikor a társadalom ún. „katonai részvételi aránya” olyan mértékben csökkent, hogy a be nem vonulók magas száma komoly társadalmi igazságtalansághoz vezetett.

A sorkatonai szolgálat, – mint társadalmi intézmény – eróziója azonban már a hidegháború vége előtt évtizedekkel felmerült a haderőkkel foglalkozó társadalomtudományi szakirodalomban. Az okok között a haditechnika fejlődése, a poszt-indusztriális társadalom és a társadalmi modernizáció kérdése, valamint a civiltársadalmi oldalról az emberi jogi és a demokratikus értékekhez kapcsolódó kérdések is felmerültek.² Ugyanakkor az esetek többségében (ti. Egyesült Államok, Kanada, Nagy Britannia, Írország, Málta és

Luxemburg kivételével) mindez csak elméleti, illetve politikai viták tárgyát képezte a hidegháború alatt. Az európai országok totális háborúra készültek és ez mindent felülírt, így rendszerszerű változás nem következhett be az 1990-es évekig. A hidegháború után azonban egyre élénkebb vita kezdődött e kérdéstről és egymást érték azok az országok, amelyek felfüggesztették a kötelező katonai szolgálatot (Albánia, Belgium, Bulgária, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Csehország, Franciaország, Németország, Magyarország, Spanyolország, Svédország, Olaszország, Litvánia, Macedónia, Hollandia, Lengyelország, Portugália, Románia, Szlovénia).

Mikor és miért változik meg egy haderő szervezete alapvetően? Jelenesetben is az látszik igazolhatónak, hogy akkor, amikor a *korábban már meglévő társadalmi, ideológiai és technikai körülmények hosszú ideje követelte változást egy külső eredetű, sokszereű esemény (koalíció szétesése, totális háborús vereség, stb.) elindítja/kiváltja.*³ Ez az esemény a hidegháború végével jelentősen és gyorsan megváltozó biztonságpolitikai környezet és az annak nyomán megjelenő, katonai erőforrásokat igénylő feladatokban található meg. Fontos azt is látni, hogy a haderőszervezés és a hadviselés (katonai műveletek⁴) változásai általában *nem csak egy országban, hanem láncszerűen, a megjelenő változások „másolása” okán nemzetközileg is elterjednek.*⁵ Ez utóbbinak korábban az egymással hadat viselő országok kényszerű megfelelése is oka volt, a 21. században azonban inkább a nemzetközi katonai műveletekben egymással együttműködő haderők támasztotta igények indukálták.

³ Avant, Deborah, From Mercenaries to Citizen Armies: Explaining Change in the Practice of War, in: International Organization 54,1, Winter 2000, p. 42.

⁴ A „katonai műveletek” pontosítás szükséges, mert az 1990-es években dominánssá váló nem háborús (ún. operations other than war) műveletek aligha tekinthetők minden esetben a „hadviselés” formájának.

⁵ Avant, Ibid pp. 42–43.

² J. van Doorn: The Decline of the Mass Army in the West, Armed Forces and Society, 1975. 1.; M. Martin: Conscription and the Decline of the Mass Army in France, 1960–1975, Armed Forces and Society, 1977. 3; J. van der Meulen, P. Manigart: Zero Draft in the Low Countries, Armed Forces and Societies 1997. 2.

Egy ilyen mértékű változás azonban komoly és tartósan meglévő problémákat vet fel a haderők és így az országok számára.

A magyarországi változások folyamata és okai

Az európai civil-katonai kapcsolatok hidegháború utáni átalakulásának az egyik kiemelkedő – a katonai szervezetet, a politikát és az egész társadalmat érintő – változása a kötelező katonai szolgálat teljesítésének felfüggesztése, illetve az önkéntes haderők alkalmazása. Ennek a hosszú folyamatnak részese Magyarország is, és ahogy ezt a nemzetközi szakirodalom is értelmezi, ennek a változásnak *társadalmi* (történelmi, politikai) és *funkcionális* (materiális) okai is voltak.⁶ A magyar sorkatonai szolgálat körüli változások már az 1980-as években elkezdődtek, elsősorban a rendszer demokratikus deficitje és a változó társadalmi értékek miatt. Ugyanakkor a hadkiegészítési rendszerrel kapcsolatos kritikusségek vélemények és jogi kezdeményezések leginkább a demokratikus átmenet időszakában váltak megengedetté. Az akkor jelentkező, a sorkatonai szolgálat finomítása, felfüggesztése irányában ható erők olyan változásokat követeltek, amelyek az egyén szabadságjogainak elfogadását, a szelektív behívási rendszer társadalmi igazságtalanságának el nem fogadását, és a demokratikus felügyelet (civil kontrol) szempontjából az ún. objektív kontrollt preferálták.⁷

⁶ Pl.: D. Avant (2000); Huntington, Samuel P., *The Soldier and the State, the Theory and Politics of Civil-Military Relations*, Belknap Press, 1957.

⁷ Huntington, im.: pp. 83–85. – Huntington a professzionális tisztikarról ír, mint a haderő feletti politikai kontroll biztosítékáról, aminek jelentős hatása volt Magyarországon is az 1990-es években. Ugyanakkor – csakúgy, mint más kelet-európai országokban – a „professzionizmus”-hoz társított jellemzők (pl.: szakértelem, felelősségtudat) az egész haderőre értelmeződtek, és így sok esetben az önkéntes haderőre való áttérés folyamatát is professzionalizációként írták le.

Magyarországon tehát a sorkatonai szolgálat átalakítása egy igen összetett folyamatként ment végbe. Ebben a poszt-indusztriális társadalom társadalmi-kulturális változásai és a demokratikus átmenet során végbement társadalmi, politikai változások is jelen voltak. Végző soron azonban, a radikálisan megváltozott nemzetközi biztonsági környezet vezetett a kötelező katonai szolgálat felfüggesztéséhez. Az euro-atlanti integráció (az új politikai elit egységesen elfogadott törekvése)⁸ és *a nemzetközi katonai műveletekhez szükséges képességek fejlesztése közvetlenül befolyásolta a hadkiegészítési rendszer módosítását* és így a katonai szervezet működésének alapvető elveit érintő politikai döntéseket, ezek között kiemelkedően azt, ami a sorkatonai szolgálat felfüggesztéséhez vezetett. Az önkéntes haderő működtetése azonban komoly feladatok elé állítja Magyarországot – és persze elsősorban a Honvédséget, így, tíz év múltán is.

A honvédelmi hagyományok és a változó kontextus

A független, magyar nemzetállam létrehozását célzó 1848–49-es forradalom és szabadságharc volt a legjelentősebb időszak a modern nemzeti haderő létrehozása szempontjából. Noha a szabadságharc elbukott, az 1867-es kiegyezés révén a férfiak kötelező sorkatonai szolgálatán alapuló Magyar Honvédség felállításra került. A nemzeti függetlenség, a haza védelmének gondolata mindenképpen hatékony ideológiai alapnak bizonyult a sorkatonai szolgálat elfogadásához/elfogadtatásához. Különösen igaz volt ez a „risorgimento” típusú, nemzetépítő na-

⁸ Molnár Ferenc, NATO influence on democratization of civil-military relations in Hungary in: *Academic and Applied Research in Military Science* Vol. 2, No. 1 2003 p. 88. <http://arms.uni-nke.hu/docs/Volume2/Issue1/pdf/05moln.pdf> (letöltés: 2014.07.20.)

cionalizmus időszakában. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy az I. világháborúra készülő Ausztria és Magyarország több mint hárommillió haderőt volt képes felsorakoztatni. Noha a katonák készen álltak a szolgálatra, a harcra, ez a hajlandóság jelentősen csökkent a háború során.⁹ Csakúgy, mint más európai nemzetek, a magyarok is békére vágytak az elhúzódó háború szenvedései során. Az I. világháborút követő békekötés azonban olyan viszonyokat teremtett, ami a magyar kormányzatok részéről fokozatosan erősödő, nemzeti érzelmeken alapuló militarizmus eredményezett. Kevesebb, mint két évtized múltán (1939) a 2. világháborúra való teljes készenlét lett a cél. Ez esetben az előző háború során elveszett területek, az elcsatolt lakosság visszaszerzése bírt hatékony mobilizációs erővel. Az újabb vesztes háború azonban a szovjet érdekszféra részévé tette az országot, ami sajátos módon alakította át a honvédelmi hagyományokat.

A honvédség szovjet mintájú újjászervezése sajátos mutációt eredményezett, amelyben a katonai szolgálatnak egy több összetevőjű ideológiai támogatottsága alakult ki. Ebben látenszen tovább létezett a nemzeti érzelem (honvédelem, nagy Magyarország nosztalgia), a pseudo funkciók (pl.: férfivá válás; vagy a munka világára szocializálás) iránti elkötelezettség, és az újonnan születő, megerősödő kommunista, internacionalista hagyományok. Ez utóbbiban kiemelt jelentősége volt a pártpolitika közvetlen jelenlétének a katonai szervezetben belül, a sorkatonai fiatalok (politikai) nevelésének, és persze a haderő képviselői jelenlétének a legkülönbözőbb

közéleti, politikai fórumokon 1948–1989¹⁰ között. Következésképpen a kötelező katonai szolgálat nem csak a háborúra való felkészülés eszköze volt, hanem az ideológiai, politikai nevelésé is. Ezek a funkciók megkérdőjelezhetetlenek voltak. Ugyanakkor a sorkatonai szolgálat intézményének szervezésen kialakult társadalmi háttere is létezett, hiszen évszázados honvédelmi hagyományok álltak mögötte – és ezekhez széles körben elfogadott, s a már említett pseudo funkciók is társultak.

Fontos megjegyezni, hogy az 1956-os forradalom leverését és megtorlását követő kádári konszolidáció részeként újjászervezték a Magyar Néphadsereget, amelynek során a politikai konszolidációs célok voltak az elsődlegesek, de a technikai modernizáció¹¹ és az azzal együtt járó (nyugati értelemben vett) professzionizmus is felgyorsult.¹² Az 1980-as években azonban a gazdaság egyre válságosabb helyzete és a politikai rendszer erőzója a sorkatonai szolgálat elfogadottságára is hatással volt. Mindezek mellett az 1980-as évektől a sorkatonai szolgálat támogatottságát gyengítették a poszt-indusztriális társadalmi változások,¹³ a civiltársadalmi

¹⁰ 1948 – a szovjet típusú Magyar Demokrata Párt került hatalomra; 1989 – a Magyar Szocialista Munkáspárt kivonta szervezeteit a Néphadseregéből.

¹¹ Pl.: a gépkocsizó lövész helyett a gépesített lövész alakulatok és ezzel több technikai eszközeik megjelenése; a tisztképzésben az üzemeltető üzememlézők képzés bevezetése.

¹² Barany, Zoltan: Democratic consolidation and the military: The Eastern European experience *Comparative Politics*, October 1997

¹³ 1986-tól a szolgáltató szektor több mint 50%-át foglalkoztatja a munkavállalóknak Magyarországon. Zsebkönyv 1986, Budapest: SKV, 1987; A középiskolában végzettség aránya jelentősen nőtt az 1980-as években, ami fontos volt abból a szempontból, hogy a sorkatonai szolgálat elfogadottsága jelentősen alacsonyabb volt az érettségivel rendelkezők körében. Molnár, Ferenc. A sorállomány és a haderő, Honvédtudósok 37, Budapest, Magyar Honvédség Tájékoztatói és Médiaközpont, 1999. p.66.

⁹ Magyarország több mint félmillió katonát veszített és több mint 800 ezer katonája került hadifogságba. Mivel Magyarország döntően mezőgazdasággal foglalkozott, ami képzetlen, iskolázatlan tömegeket biztosított a gyalogos kötelékekbe, arányait tekintve is jelentős veszteségek jutottak az ország számára a Monarchián belül.

mozgalmak, valamint a demokratikus átmenet jogtudatosságra való hatása.

Noha 1980-ban a sorkatonai szolgálat hossza 24 hónapról 18-ra csökkent, az illegálisan, féllegálisan létező mozgalmak követelték az alternatív (fegyver nélküli, civil) szolgálatot. A szolgálat idejének további csökkentése széles körben elfogadott vágya volt az ifjúságnak. Ráadásul a „gorbacsovi időszak” (1985–91) eredményezte további enyhülés és a liberalizálódás indirekt módon hatással volt a katonai szolgálatra is, és ezzel elősegítette a kötelező katonai szolgálat hasznosságának megkérdőjeleződését.

A civiltársadalmi mozgalmak egyre aktívabbá váltak az 1980-as évek során, amelyek természetesen az államszocialista rendszer ellenzékeként működtek. Az évtized vége felé egyre inkább a rendszer átalakításának szcenárióin dolgoztak és több demokráciát követeltek. A haderővel kapcsolatos tevékenységük irányultsága alapvetően antimilitarista, kötelező katonai szolgálat ellenes volt – elsősorban emberi jogi és hitbéli alapon.¹⁴ Több képviselőjük is bebörtönzésre került még ebben az évtizedben is, ugyanakkor a korai demokratizálódási folyamat eredményeként az antimilitarista szervezetek elérték legfőbb céljukat: hosszú, döntően nem nyilvános megbeszélések után az állami és katonai vezetés kidolgozta az alternatív katonai szolgálat (polgári szolgálat) intézményét, ami 1989-ben bevezetésre került.¹⁵ Még ebben az évben a sorkatonai szolgálat hossza is változott, másfélről egy évre rövidült.

A kommunista rendszer általános eróziója változásokat eredményezett a katonai szolgálá-

lat eszmei, ideológiai kontextusát illetően is. A jelzett rövidülő szolgálati idő, az alternatív szolgálat, az erősödő civiltársadalmi aktivitás mindenképpen ezt sejteti. A berlini fal lebontásával drasztikusan megváltozó európai biztonsági környezet pedig olyan új időszakot hozott el, amelyben alapjaiban kellett újra gondolni a civil-katonai kapcsolatokat, a haderők szerepét, és természetesen a kötelező katonai szolgálatot is.¹⁶

A békés demokratikus átmenet és konszolidáció, a haderő létszámcsökkentése, valamint nemzeti karakterének kialakítása (újjaalakítása) jelentették a legfőbb témáit a hidegháború utáni civil-katonai kapcsolatoknak. A haderő újjászervezése és az azzal kapcsolatos közbeszéd szempontjából pedig a demokratikus kontroll kialakítása, valamint az emberi és állampolgári jogok biztosítása voltak a legjelentősebb jogi kérdések.¹⁷ Következésképpen a sorkatonai szolgálat végrehajtásához kapcsolódó témák (elhelyezési körülmények, bánásmód, stb.) előtérbe kerültek ugyan, de annak felfüggesztése vagy eltörlése fel sem merült. Debora Avant tézisére visszautalva azt lehet mondani, hogy a már meglévő társadalmi és technikai körülmények hosszú ideje követelték a változást, de a hidegháború vége és az annak nyomán a haderő új feladatai indították azt el. A haderőnek az önkéntes (szerződéses) legénységi állomány iránti igénye és a kötelező katonai szolgálat ambivalens volta akkor került kiemelten előtérbe, amikor a NATO felkérte a Partnerség a Békéért (PfP) programban

¹⁴ Csapody Tamás, *Katonai szolgálatmegtagadás itthon és külföldön, különös tekintettel a kelet-európai régió országaira*, Kandidátusi értekezés, ELTE ÁJK, 2000

¹⁵ Molnár, Ferenc: *Civil Society and Democratic Civil-military Relations: the Case of Hungary*, In: Caparini, Molnár, Fluri (eds.) *Civil Society and the Security Sector: Concepts and Practices in New Democracies*. Berlin: LIT Verlag, 2006. pp. 111–138.

¹⁶ 1990-ben a Párizsi Charta deklarálta, hogy a biztonság oszthatatlan és, hogy az államok biztonsága elválaszthatatlanul függ a többi országotól. A NATO kinyilatkoztatta a transzformáció szükségességét és kezdeményezte a NATO-VSZ közös nyilatkozatát, amely kijelenti, hogy nem tekintik egymást ellenségnek, nem alkalmaznak erőt más ország területei integritásával és politikai függetlenségével szemben.

¹⁷ A legjelentősebbek: a megújított Alkotmány, Honvédelmi Törvény (1993. CX)

résztvevő országokat, hogy vállaljanak részt a Szövetség első nem V. cikkely szerinti műveletében.

Politikai és funkcionális mozgóterők

Magyarország – csakúgy, mint a többi közép- és kelet-európai ország – az euro-atlanti integrációban látták a legfőbb biztonsági garanciát és a sikeres modernizáció lehetőségét 1990 után.¹⁸ A NATO-val való mind szorosabb együttműködés (és a változó biztonsági környezet) egyre világosabbá tette, hogy a politikai elköteleződés és a Szövetséghez csatlakozás politikai (elsősorban a demokratikus irányítás és ellenőrzés) követelményeinek megteremtése nem lesz elegendő. Mindenképpen szükséges a NATO válságkezelő tevékenységéhez való érdemi hozzájárulás: katonai részvétele a NATO Pfp gyakorlatokon, valamint a boszniai IFOR/SFOR műveletekben elkerülhetetlen. Ez pedig önkéntes (szerződéses) legénységi állományt igényel. Ennek következtében a Magyar Honvédség 1995-ös közép és hosszú távú fejlesztési terve¹⁹ a vegyes hadkiegészítés elvét rögzítette (sorállomány és önkéntes szerződéses állomány) és az önkéntesek arányának fokozatos növelését határozta meg. Ezzel hosszú ideig tartó, intenzív, nyilvános vita kezdődött a katonai szolgálatról.

A kormányon lévő koalíció (1994–1998) biztonsági és társadalmi környezet értelmezése, valamint katonai szakmai érvei röviden a következő érvrendszerhez vezetett:

- A társadalom egyre kevésbé fogadja el a sorkatonai szolgálatot és a civil társadalom (civil szervezetek) mindinkább a

felfüggesztését, illetve a megszüntetését sürgetik.

- A megújuló európai biztonsági rendszer közös politikát és gyakorlatot követel – amiben a NATO-nak meghatározó szerepe van –, és ez az ami új típusú katonai műveletekben való részvételt igényel. Ez komplex válságkezelő műveleteket jelent, amelyeket magas színvonalon kiképzett katonák hajtanak végre, akik csak akkor alkalmaznak erőszakot, amikor az feltétlenül szükséges és nagy figyelemmel vannak a jogszabályokra, ENSZ mandátumukra, a harcérintkezés szabályaira. Magyarországon a sorállomány ilyen feladatra való igénybevételének alkotmányos korlátai voltak és arra nem is voltak megfelelően kiképezve.
- A technikai eszközök fenntartása és üzemeltetése a sorkatonáknál jobban kiképzett – a lerövidült szolgálati idő miatt különösen – és elkötelezettebb, magasabb szinten motivált állományt kívánt.
- megszüntethető a katonai szervezetek felkészültségében, kiképztségében tapasztalható, a sorállomány váltási rendjéből eredő szakaszosság, így viszonylag folyamatos utánpótlás biztosítható,
- az önkéntességre épülő hadkiegészítési rendszer mentesíti a haderőt a katonai szolgálatot különböző okok miatt nem vállaló hadkötelesekkel kapcsolatos feladatok alól,
- az önkéntes haderő háborús és békeidőszakban aránya, szervezeti különbözősége lényegesen kisebb lehet, mint a sorozott haderőé, ebből eredően a béke- és háborús vezetési rend is jobban közelíthető egymáshoz – így a tartalékosok mozgósítás esetén történő bevonultatására nem kell óriási szervezetet (kézbesítő, gyülekeztető, stb.) működtetni, mivel a rendszeres továbbképzés eredményeként pontosan ismerik helyüket, beosztásukat és feladataikat, a kellő időben önként vonulnak be.

¹⁸ Magyarország öt éve a NATO-ban, Budapest: Zrínyi Kiadó, 2004, p.13; David Yost: NATO Transformed – The Alliance's New Roles in International Security, Washington: NSIPP, 1999. pp. 47–50.

¹⁹ 1988/1995. országgyűlési határozat

Az akkori hivatalos állásfoglalással szembeni konzervatív érvek leginkább a történelmi hagyományokat, illetve azok civil-katonai kapcsolatokban betöltött szerepét hangsúlyozták. A legjellemzőbb argumentumok és az azokat támogató szakmai érvek – a teljesség igénye nélkül – a következők voltak:

- A kötelező katonai szolgálat felfüggesztése aláásná az ország védelmi képességét. (Az önkéntes tartalékos állomány létszámának korlátozottságából eredően csak kisebb mértékben teszi lehetővé a haderő szervezeteinek bővítését – a hadkötelezettség visszaállítása hadiállapot esetén esetleg csak hosszabb idő elteltével hozhatja meg a kívánt eredményt, ami az országvédelem szempontjából hátrányos lehet.)
- A sorkatonaság hasznos intézmény a fiatalok nevelése és a hagyományok ápolása szempontjából.
- Költséghatékonyabb a szolgálat kötelezőként való fenntartása, mint az önkéntes haderő kialakítása.
- A haza fegyveres védelme összetársadalmi feladatból részfeladattá, tehát csak egy meghatározott csoport feladatává válhat és felmerülhet a haderő lakosságtól való elszakadásának veszélye.
- A haderő személyi szükségleteinek biztosítása folyamatos és intenzív, egyben költséges toborzó tevékenységet igényel, a hadsereg a munkaerőpiac szereplőjévé válik, versenyhelyzetbe kerül, és várhatóan, jórészt csak a munkaerőpiac perifériájáról tud jelentkezőket találni (ami kihát a szolgálati feladataik teljesítésére és az átlagosnál nagyobb fluktuációt eredményez).
- Az önkéntesekből álló haderőben arányában nagyobb a nő, a gyermekes katonák és nők aránya, ez pedig fokozott anyagi terheket és (különösen az infrastruktúrában) többletkiadásokat jelent a költségvetés számára,
- A kis létszámú önkéntes haderő nem képes bizonyos belső (területvédelmi, rendészeti,

katasztrófa-elhárítási, stb.) feladatok ellátására, ezért mentesítése céljából szükségessé válhat egy erre szolgáló fegyveres szervezet létrehozása, mely részben a haderő tartalékát is képezné.

A fenti érvrendszer erősödött meg a közéleti viták során az 1998-as parlamenti választásokat követően is, amikor konzervatív koalíciós kormánya alakult Magyarországnak. A hagyományokhoz való ragaszkodás erős érzelmi töltöttségére utaló kijelentések is elhangoztak, amelyek a sorkatonai szolgálton alapuló hadkiegészítési rendszer hosszú ideig történő megtartását helyezték kilátásba.²⁰

A haderő alapvető koncepcionális változásáról, a haderőszervezés módjáról kialakult vita nem magyar és nem egyedi jelenség. A változás általánosabb, tudományos megítéléséhez ismét Avant elemzését hívjuk segítségül:

„...a változás egy külső sokk után valószínűbb, amikor a hazai, kellő erővel rendelkező szereplők eléggé megosztottak ahhoz, hogy újragondolják a hagyományos igazodási pontokat. A változás iránya attól függ, hogy vannak-e más jelentőséggel bíró elképzelések, amelyek koalícióalkotásra bírják a szereplőket.”²¹

Kétségtelen, hogy a magyar politikai élet szereplői (elsősorban a politikai pártok) vita tárgyává tették a haderő átalakításának kérdését és kiváltképpen a hadkiegészítési módját. Nem csoda ez, hiszen az egész társadalmat foglalkoztató kérdésről volt szó, ami értékekről, biztonságról, nemzetközi és hazai koalícióalkotásról, és nem utolsósorban szavazóbázisról szólt. A vitatott kérdés – sorozott, önkéntes, vagy vegyes hadkiegészítési rend – annál is érdekesebb volt, mivel egy

²⁰ „Vita a sorkötelezettség eltörléséről” *Heti Világgazdaság*, 2000.04.01.

²¹ Avant, *Ibid.* p. 67.

olyan országban vetődött fel, amelyik nemrég nyerte vissza függetlenségét, újra „felfedezte” nemzeti hagyományait, miközben egy új külső biztonsági környezethez próbált adaptálódni.

A biztonsággal kapcsolatos elképzelések olyan környezetben formálódtak, amely nem igazolta a klasszikus „honvédelem” nagy létszámú és erejű haderővel való biztosításának belátható időn belüli szükségességét. Ugyanakkor a katonai erőforrásokra azonnal szükség volt az ország nemzetközi pozíciójának meghatározásához, vagyis a nemzetközi (döntően NATO) válságkezelésben való szerepvállaláshoz. A nemzetközi koalícióban való szerepvállalás és a haderő-szervezés jellemző európai tendenciái (Belgium 1994-ben, Hollandia pedig 1997-ben döntött az önkéntes haderő mellett) is az önkéntességen alapuló haderő elképzelését támogatta.

A magyar honvédelmi vezetésnek (a magyar kormányoknak) folyamatosan meg kellett határozni a nemzetközi válságkezelésben való részvétel kielégítő mértékét és módját – különösen miután NATO szövetségesek lettünk (1999). 1999. május 18-án, a parlament vitanapot tartott „A kötelező sorkatonai szolgálat felváltása önkéntes és hivatásos hadsereggel és Magyarország NATO-csatlakozása” címmel.²² Noha egyértelmű állásfoglalás nem született minden párt részéről, a meghatározó politikai erőt képviselő pártok rövid, vagy éppen egy évtizedes távon lehetségesnek látták a váltást.

A teljesen önkéntes haderőre való áttérés időzítésének kérdése azonban több ok miatt is egyre sürgetőbbé vált. Magyarország hozzájárulása az SFOR és a KFOR műveletekhez, valamint sikeres részvétele a NATO

gyakorlatokon mindenképpen a katonai okok közé sorolható. E mellett azonban politikai és demográfiai okok is jelen voltak.

Év	Sorkatonai szolg.	Tartalékos szolg.
1960	2–3 év	24 hónap
1976	2 év	12 hónap
1980	1,5 év	12 hónap
1989	1 év	10 hónap
1993	1 év	4 hónap
1997	9 hónap	4 hónap
2002	6 hónap	90 nap
2004	0	önkéntesen évi 60 nap

A nyilvános viták a racionális és intellektuális érvelés mellett természetesen érzelmi reakciókat is kiváltottak, hiszen egy hosszú idő óta fennálló társadalmi intézményről volt szó. Így a viták egy része az új katonai feladatokkal, a demokratikus kontroll változásával, vagy éppen a társadalom védelmi szolidaritásának kérdésével, valamint szakmai és pénzügyi kalkulációkkal foglalkoztak. Az érzelmek által mozgatott felvetések rendre a sorkatonai szolgálat nemzeti identitás megőrzésében, az ifjúság nevelésében és a területvédelemben betöltött évszázados szerepét látták meghatározónak.

A sorkatonai szolgálat közvélemény általi támogatottsága is határozottan befolyásolta a politikai vita kimenetelét. A pártok árgus szemekkel figyelték a közvélemény kutatások adatait és igyekeztek azt saját céljaikhoz igazítottan értelmezni. Következésképpen a hadkiegészítés rendjének változásáról szóló döntés sokkal inkább a politikai kalkulációktól vált függővé, mintsem a szakértői véleményektől, illetve egy új rendszer megtervezésének állapotától.

²² Kern Tamás 2005. Magyar biztonságpolitika a változó világban. Elszalasztott esélyek – Parlamenti vitanapok 1991–2005. (szerk: Kéri László – Szabó Andrea), MTA PTI, Budapest

A lakossági közvélemény kutatások eredményei azt mutatták, hogy az 1990-es évek során az önkéntes haderő támogatottsága lassan, de növekedett – noha nem volt jelentős a támogatók többsége. 1998-ban a Gallup intézet a felnőtt lakosságra reprezentatív felmérése szerint a válaszadók 40%-a támogatta a sorkatonai szolgálat megtartását, míg 44% voksolt a teljesen önkéntes haderő mellett, 16% pedig a „nem tudom” választ jelölte. A válaszadók véleménye életkoruk és iskolázottságuk szerint differenciálódott. A fiatalabbak és az iskolázottabb, városi lakosok inkább az önkéntes alapú katonai szolgálattal szimpatizáltak (a 18–29 évesek 60%-a, a 30–49 évesek 55%-a, az idősebbek mintegy harmada). Az iskolázottság szintjének emelkedésével ugyancsak nőtt az önkéntesség támogatása a sorozáshoz képest. (Ez pedig jellemzően a település típusával mutatott összefüggést, hiszen a városokban magasabb az érettségizettek, felsőfokú végzettségűek aránya.) Ugyanakkor a mélyebb kulturális összefüggéseket vizsgáló kérdésekre (pl.: a kötelező katonai vizsgálat hazafias kötelességként való meghatározása) adott válaszoknál egyértelmű jele volt annak, hogy a sorkatonai szolgálat erős társadalmi beágyazottsággal rendelkezik.

Az 1998–2002 közötti konzervatív kormányzat szándékaitól függetlenül egyre több fiatal soha nem vonult be. Ennek leginkább társadalmi, költségvetési és haderőbeni strukturális okai voltak. Az okok közül kiemelkedő jelentőségű, hogy a demográfiai változások is a katonai szolgálat „ellen” dolgoztak, hiszen a fiatalok nagy tömegei egy olyan időszakban váltak katonakorúvá, amikor a haderő mérete folyamatosan és jelentősen csökkent, a nemzetközi missziók komoly követelmények elé állították a haderőt, és az alternatív katonai szolgálat egyre könnyebben volt elérhető.

A demográfia okok mögött az ún. Ratkó-unokák (1973–80-ban születettek) álltak, akik szülei az 1950-es évek szigorú abortusztilalmának és gyermektelenségi adójának idején születtek. Ez nem kevesebbet jelentett, minthogy a honvédség fizikailag nem volt képes minden fiatal behívni és kiképezni a haderő mérete (1989: 155 ezer fő; 1999: 50 ezer fő) és a rendelkezésre álló költségvetési keret (1989: GDP 3%; 1999: GDP 1,5%) miatt. A létszámcsökkentéssel és a szerződéses katonák megjelenésével a sorállományú katonai beosztások száma rohamosan csökkent a honvédségben – az 1990-es évek második felében hozzávetőleg 50%-al. A demográfiai hullám és a létszámcsökkentés együttes jelentkezésének eredményét jól tükrözi, hogy 1999-ben 73 000 fiatal férfi vált nagykorúvá, míg a honvédségnek 20 500 bevonuló sorkatonára volt szüksége.

Az alternatív polgári szolgálat nem jelenthetett érdemi megoldást, noha ezt a szolgálati formát egyre többen választották. A lelkiismereti okból polgári szolgálatot választók száma háromszázról ötezerre emelkedett egy évtized alatt.²³ Nem csoda, hogy ez a szolgálati forma egyre népszerűbbé vált, hiszen (a lelkiismereti okokon túl) lehetőséget biztosított a szolgálati idő utáni munkavégzésre, vállalkozások menedzselésére, vagy éppen a tanulásra. Mindezzel együtt is a fiatal férfiak többsége nem vonult be az 1990-es évek végén, ami komoly társadalmi igazságtalanságot eredményezett. Mivel a fiatalok közötti megfelelő (igazságos, hatékony) szelekció rendszere nem került kiépítésre, spontán folyamatok indultak el. Ez a jobb érdekérvényesítő helyzetben lévő családok fiainak kedvezett, valamint azoknak, akik valamilyen

²³ Molnár Ferenc: A sorkatonai szolgálat intézménye a NATO csatlakozás küszöbén In: Glatz, Ferenc (szerk.) A NATO és a magyar politika. Budapest: MTA SZKI-MEH-MTA Stratégiai Kutatások, 1999. pp. 107–126.

korruptciós utat kerestek²⁴ a szolgálat alóli mentességre, vagy egyszerűen csak nem vonultak be.²⁵ A helyzetet a gyenge szabályozás, illetve a szabálytalanságok feletti szemet hunyás jellemezte.

Jóllehet az ellentmondásos fejlődés jelentős politikai és szervezeti kihívásokat jelentett, érdemi megoldások, programok nem születtek a védelmi szektorban. Nem született válasz arra, hogy a nemzetközi kötelezettségek teljesítése mellett, a kötelező katonai szolgálat felfüggesztése esetén miként legyen fenntartva/kezelve a tartalékos rendszer, a védelmi szolidaritás kérdése, vagy éppen a patrióta szentimentalizmus. A szakértők számára egy maradt biztos, hogy amikor a parlamenti választások szempontjából fontossá válnak a kötelező szolgálat felfüggesztésével nyerhető szavazatok, akkor a felfüggesztés meg fog történni.

A kormányzó koalíció nem fogalmazott meg világos koncepciót a sorkatonai szolgálat jövőjét illetően, inkább a nemzetközi kötelezettségek teljesítése mellett a legkényesebb ideiglenes megoldást választotta (mint sok más helyen Európában): tovább rövidítette a szolgálati időt,²⁶ hogy ezzel biztosítsa több fiatal behívását, valamint közéleti vitát kezdeményezett a kötelező szolgálat valamilyen formában való meg-

őrzése mellett.²⁷ Az ambivalens helyzetet a 2002-es választásokra készülés oldotta fel, azzal, hogy a szocialista és a liberális párt is felvette választási témái közé a kötelező szolgálat felfüggesztését. A szoros választási versenyben ez is hozzájárulhatott a szocialista-liberális koalíció győzelméhez. A szocialisták ígérete szerint 2006-ig volt tervezett a végrehajtás.

A NATO prágai csúcserkeztetén (2002), Magyarország három szomszédját is meghívták a NATO-ba (Románia, Szlovákia, Szlovénia).²⁸ Ez tovább fokozta a határaink közvetlen biztonságát, ami már addig is igen stabilnak volt mondható, hiszen minden szomszédos ország deklarálta a békés kapcsolatát hazánkkal és szándékát a politikai és gazdasági kapcsolatok javítására az EU-val és az Egyesült Államokkal. Így a regionális biztonság belátható időbeni alakulása nem indokolta a kötelező katonai szolgálatot, sokkal inkább a kis, önkéntes haderő fejlesztését a nemzetközi válságkezelő műveletekhez való hozzájáruláshoz.

A NATO prágai csúcserkeztetén fogadták el a szövetségesek képesség fejlesztéssel kapcsolatos felajánlásait („Prague Capabilities Commitment”),²⁹ valamint a reagáló erők (NATO Response Force)³⁰ felállítását a Szövetség műveleti hatékonyságának fejlesztése érdekében. A határoktól távol eső műveletekben való részvétel azonnali kényszere arra sarkalta a magyar döntéshozókat, hogy az

²⁴ A 14–18 éves korosztály körében folytatott szociológiai kutatás szerint, a többség azon a véleményen volt, hogy elkerülhető a katonai szolgálat. Az elkerülés módjaként pedig különböző korruptciós utakat jelöltek meg. Molnár Ferenc, *A magyar ifjúság biztonságpercepciója*, Budapest: Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások, 1999.

²⁵ A behívás során meg nem jelentek aránya: 1990:10%; 1995:13%; 1996:14%; 1997:16%; 1998:18%; 1999:20% in: Molnár Ferenc: *A sorkatonai szolgálat ...* (1999)

²⁶ 2001. évi XLIV. törvény a sor- és tartalékos katonai szolgálat teljesítése rendjének változásával érintett törvények módosításáról

²⁷ A leginkább támogatott változatot, a nemzetőrség felállítását Simicskó István (FIDESZ) terjesztette be, amelynek megvalósításáról országgyűlési határozat is született. (100/2001. (XII. 21.) OGY határozata Nemzetőrség létrehozásáról)

²⁸ Prague Summit Declaration, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm> (letöltve: 2014. 09.22.)

²⁹ Prague Capabilities Commitment (PCC), http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50087.htm (letöltve: 2014. 09.22.)

³⁰ NATO Response Force, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm (letöltve: 2014. 09.22.)

azokban részvevő önkéntes, szerződéses katonákra – vagyis a kis, professzionális haderő kialakítására koncentráljon. Mindezeken túl, 2003 nyarán komoly külpolitikai döntés született, amellyel Magyarország csatlakozott az Egyesült Államok ad-hoc koalíciójához az Irak elleni háborúban. Az újabb vállalás további jól kiképzett önkénteseket követelt és gyakorlatilag egyértelművé tette, hogy a vegyes hadkiegészítési rendszer (sorozott és önkéntes), a védelmi költségvetés emelése nélkül nem lehetséges. Ennek folyamódványaként 2003-ban döntés született a hadkiegészítési rendszer 2004 novemberig történő módosításáról. Egy kis, jól képzett, nemzetközileg alkalmazható, motivált haderő tűnt

az ország biztonsági és külpolitikai érdekeit leginkább szolgálónak. Jóllehet az önkéntes katonák arányának folyamatos növelése több mint egy évtizede zajlott és a hadkiegészítési rendszer váltásának elkerülhetetlenségére szakértői szinten elemzések jelentek meg, az egyértelmű politikai követelmény megfogalmazása hiányzott a konkrét előkészítő munka megkezdéséhez. Az önkéntes, profi haderőre való áttérés ilyen rövid határidővel és nagyon szerény költségvetési támogatással, kétségtelesenül csak egy korlátozott program kialakítását tette lehetővé, egy új, tradíciókkal szakító szervezetnek és honvédelmi rendszernek a körültekintő előkészítése, megtervezése lehetetlennek tűnt.

Év	Nemzetközi esemény	Döntés a katonai szolgálatról	Haderő mérete*	Védelmi költségvetés GDP %*
1995	Bosnia-Hercegovina – IFOR	vegyes (sorozott és önkéntes) hadkiegészítési rendszer;	89 000	1,4
1997	NATO csúcstalálkozó: a nemzetközi válságkezelő műveletek folytatása; Mo. meghívása a NATO-ba	jelentős létszámcsökkenés; sorkatonai szolgálat hossza 12-ről 9-re módosul;	65 000	1,3
1999	NATO csúcstalálkozó: NATO bővítés (Mo. szövetséges lett) koszovói válság (KFOR)	további létszámcsökkenés és a az önkéntes legénység arányának gyorsabb növelése	60 000	1,7
2002	NATO csúc: szomszédos országok meghívása a NATO-ba; Prague Capability Commitments	9 hónapról 6 hónapra rövidül a katonai szolgálat; parlamenti választási ígéret a kötelező szolgálat felfüggesztésére 2006-ig	43 000	1,4
2003	USA Irak elleni háború; még több nemzetközi művelet a látóhatáron	csatlakozás az Irak elleni koalícióhoz; döntés a behívások felfüggesztéséről 2004 novemberre	41 000	1,3

*kerekített adatok: A honvédelem négy éve 1994–1998; 1998–2002; 2002–2004

A sorozás felfüggesztésével és az utolsó sorkatona leszerelésével a katonai szolgálat kérdése jelentősen veszített politikai relevanciájából. Az új rendszerre való átállás és annak működtetése folyamatos gazdasági nehézségek között zajlott és alulfinanszírozott volt – azóta is az. Az ország védelmi feladatait egyre szűkösebb forrásból gazdálkodva kellett a honvédelmi tárca és a honvédségnek megoldani. Toborzás, kiképzés, megtartás, elhelyezés, lakhatás, technikai beszerzések stb. mind olyan kérdéssé váltak, amit a csökkenő költségvetés mellett, a lehető legolcsóbban (igen szerény mértékű közfigyelem kíséretében) kellett megoldani. A legfontosabb kérdés az új rendszerű haderővel kapcsolatosan leginkább az volt, hogy miként lehet még kevesebb pénzből működtetni. Az átfogóbb, konceptuális kérdések megvitatása, kidolgozása folyamatosan későbbre lett halasztva, vagy ha az elméleti előkészítés meg is kezdődött, a megvalósítás elmaradt, vagy töredékesen került kivitelezésre (pl.: önkéntes tartalékos rendszer).

Az önkéntes haderőre való áttérés végső soron sikerült, hiszen 2004 novemberétől a legénységi állomány önkéntesekből (szerződéses katonákból) állt, az alegységek, egységek a szövetségesi standardoknak megfelelő kiképzést kaptak és jól tudták teljesíteni feladataikat. Ugyanakkor az átmenet nem szándékolt következményekkel járt (pl.: túlhajtott kiszervezés)³¹, az önkéntesek próbaidőn túli megtartása problémákat eredményezett, be-

fejezetlen szervezeti változtatásokkal(pl.: tartalékos rendszer működésképtelensége; hadköteles nyilvántartó rendszer hiányosságai).³²

Összegzés

Az önkéntes haderőre való áttérés magyarországi tapasztalatai azt mutatják, hogy a haderő szervezési alapelvének megváltozása egy olyan hosszú folyamat, amelyet társadalmi, politikai és funkcionális kérdések egyaránt befolyásolnak. A sorkatonai szolgálatnak történelmi hagyományai vannak mind a hadkiegészítés, mind pedig az állam és az állampolgár viszonyának meghatározásában. Ennek az intézménynek az átalakulása az 1980-as években kezdődött és párhuzamosan zajlott a társadalmi, politikai változásokkal. Jóllehet a kötelező szolgálat társadalmi, kulturális háttere/támogatottsága bizonyos mértékig gyengült, a hidegháború vége és az azzal meginduló demokratikus átmenet nyitotta meg felette a társadalmi és a politikai vita lehetőségét.

Ahogy a demokratikus átalakulás lehetővé tette a különböző vélemények, hitek kifejezését, úgy a kelet-nyugati konfrontáció vége és a megváltozó biztonsági környezet gyorsította fel a haderők méretének csökkentését. A politikai pártok és a civil társadalom számára a katonai szövetségek szembenállásának feloldódása és a haderő létszámsökkentése megkönnyítette a sorkatonai szolgálat elleni érvelést. Mégis a legfontosabb hatás kétségtelenül a hidegháború végével az új biztonsági környezet kialakulása volt. A meghatározó fenyegetést többé nem a koalíciós konfrontáció, vagy az államok közötti háború jelentette, hanem az országon belüli, vagy szubregionális konfliktusok, a huma-

³¹ Lásd: Kern, Tamás, Egy helyben topogó ágazat? Szenzor Kft., 2008, p. 9. http://www.szenzorft.hu/egyhelyben_topogo_agazat.pdf (letöltve: 2013. 08. 23.); 2010-ben a HM korrupció elleni harcot hirdetett, in: White Paper on Military Acquisition Reform in Hungary <http://www.scribd.com/info3136/d/34767942-Public-Procurement-Corruption-in-Hungary-%E2%80%93-Identifying-and-Solving-the-Problem-for-the-Hungarian-Ministry-of-Defense> (letöltve: 2014. 10. 21.)

³² Kádár Pál: Megjegyzések az önkéntes tartalékos rendszer felülvizsgálatának margójára, Hadtudomány, 2009/1–2. p. 48.

nitárius katasztrófák, a nem, vagy rosszul működő államok, illetve később a „globális gerillák”. A határoktól távoli, nemzetközi válságkezelésben való katonai részvétel pedig önkéntesekből álló, kis, gyorsan mobilizálható, professzionálisan kiképzett haderőt kívánt.

A magyar példa – sajátosságai ellenére – támogatni látszik a civil-katonai kapcsolatok kutatóinak általánosabb, elméleti megállapításait. A komoly tradíciókkal rendelkező katonai szolgálat számára kihívásokat jelenthetnek a társadalmi, kulturális, vagy éppen katonai funkcionális fejlemények, de az alapvető változások elindításához egy külső eredetű „sokkra” van szükség, valamint a meghatározó hazai szereplőknek a tradicionális alapelvvel (sorozás) kapcsolatos megosztottságára. A magyar folyamatok ugyancsak segítenek megérteni a globalizált biztonság és a nemzetközi katonai szervezetek természetét is, hiszen jól látható, hogy a hazai döntéshozók szerepe elsődleges, de a nemzetközi követelmények és minták jelentősen befolyásolják őket.

Magyarországon a társadalmi és politikai viták lényeges érveket vonultattak fel az önkéntes haderő mellett és azzal szemben is, a társadalom pedig meglehetősen ambivalens maradt a kérdést illetően. A demokratikus átmenet élénkítette a kötelező szolgálat ellenes mozgalmakat, míg a haderő létszámcsökkenése, valamint a gyorsan csökkenő védelmi költségvetés jelentős anomáliákat produkált a sorkatonai szolgálattal kapcsolatosan is (pl.: egészségtelen körülmények közötti szol-

gálatteljesítés, korrupció, társadalmi igazságtalanság, a kiképzés rendszer hiányosságai). Mindezek és a posztindusztriális társadalmi változások ellenére, a nemzetközi műveletek és az euro-atlanti integráció iniciálta azokat a döntéseket, amelyekkel Magyarország az önkéntes haderő felé haladt. A sorkatonai szolgálat felfüggesztésének időzítését ugyan a belpolitikai események alakulása határozta meg, de az új rendszer átfogó megtervezése messze nem kapott kellő figyelmet.

A kormányzó pártok inkább gyors, mintsem alapos munkát vártak a szervezet átalakítása során, hogy ezzel megfeleljenek a nemzetközi elvárásoknak és a folyamatosan csökkenő költségvetésnek. A takarékoság égisze alatt túlhajtott kiszervezések (outsourcing) pedig morálisan is megkérdőjeleződtek és esetenként diszfunkcionálissá is váltak. A legfontosabb problémát azonban az jelentette, hogy a sorkatonai szolgálatot úgy hagyta maga mögött a haderő, hogy az önkéntes tartalékos rendszer nem működött és a társadalom védelmi szolidaritásának megőrzéséhez szükséges intézmények nem kerültek kidolgozásra. Ezek pedig komoly funkcionális nehézségeket – és ha a fiatalok radikalizálódását, a rendteremtésben, védelemben önhatalmúlag működő csoportok megalakulását is figyelembe vesszük, akkor –, politikai kihívásokat eredményeztek. Az önkéntes katonákból álló haderő kétségtelenül hatékonyan látja el mai feladatait, de olyan nemzeti intézményként kell rá tekinteni, ami a politika részéről szakszerű figyelmet igényel, a tisztikar részéről pedig a szervezet iránti felelős cselekvést.

NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS MŰVELETEK

KOVÁCS LÁSZLÓ ALEZREDES –
SZAKÁCSI ISTVÁN ALEZREDES –
DR. UJHÁZY LÁSZLÓ ŐRNAGY:
AZ EUFOR 10 ÉVE (2004–2014)
BOSZNIA-HERCEGOVINÁBAN
1. RÉSZ

Az 1990-es évtized a II. világháború óta eltelt 45 év legjelentősebb horderejű politikai és katonai történéseit hozta, a kétpólusú világrend felbomlásával, a hidegháború megszűnésével. A felbomlott szocialista blokkon belüli rendszerváltás legkevésbé a volt Jugoszlávia hat tagköztársaságánál volt konfliktusmentes, ahol a nemzeti függetlenségi vagy revizionista törekvések okán vitatott területi hovatartozások egymás közötti helyi háborúkhoz vezettek. Közülük a leghosszabb ideig (közel négy évig) tartó fegyveres konfliktus, az eddigi kutatások szerint közel 100 000 áldozatot követelő bosznia-hercegovinai háború volt, amely a Daytoni béke megállapodással fejeződött be 1995. december 14-én. A térség béketámogató folyamatának műveletei nem indultak, és nem is zajlottak a regionális és a nemzetközi elvárásoknak maradéktalanul megfelelően, és közel 20 évvel a háborút követően, napjainkban is szükség van a békefenntartásra, amelyet 10 éve az EUFOR végez. A cikkben a szerzők hiteles forrásmunkák, valamint a szarajevói NATO és EUFOR parancsnokságokon szerzett missziós tapasztalataik alapján összefoglalják a délszláv háború alapvető körülményeit, kiemelten a bosznia-hercegovinai háború lefolyásának jellemzőit, a háborúk következményeit, a nemzetközi erők és szervezetek tevékenységének főbb ismérveit (kiemelten az EUFOR 10 éves tevékenységét), valamint Bosznia-Hercegovina (BiH) jelenlegi helyzetét, és jövőbeni kilátásait.

1. Bevezető

Az 1990-es évtized a II. világháború óta eltelt 45 év legjelentősebb horderejű politikai és katonai történéseit hozta, a háborút elvezető Németország kettészakításával kialakult „nyugati” kapitalista – és „keleti” kommunista kétpólusú világrend felbomlásával, a „hidegháborús” időszak megszűnésével.

A Varsói Szerződés szervezetének megszűnésével¹ a NATO lett a világ legnagyobb politikai-katonai szervezete, amelyhez már

¹ A Varsói Szerződés (VSZ): a Szovjetunió valamint a közép- és kelet-európai kommunista országok 1955. május 14-én megalakult védelmi katonai-politikai szervezete. A VSZ katonai szervezete 1991. április 1-én, a Politikai Tanácskozó Testület pedig 1991. július 1-én szűnt meg.

számos volt szocialista országból átalakult önálló állam csatlakozott, valamint továbbiak is erre törekednek, párhuzamosan az Európai Unióba való belépés szándékával. A létrejött csatlakozások által a szövetségek határai egyre keletebbre és délebbre tolnak ki, amelyeken túl a térségek (pl. Bosznia-Hercegovina, Koszovó, Ukrajna, stb.) politikai és gazdasági berendezkedése továbbra is eléggé instabil, ráadásul a multi etnikumaik közötti feszültségek révén belső konfliktusokkal is tarkított.

A különböző nemzetek egy diktatórikus kommunista államszervezetbe való tömörítése számtalan feszültségi forrást eredményezett, amelyek megoldásának egyetlen módja a rendszer megváltoztatása lehetett, és amely a túlnyomóan jellemző korábbi nemzeti elnyomások elszívása következtében, a nemzetek teljes függetlenségével/különválásával volt megoldható. Így történt ez többek között a volt Szovjetunióban, Csehszlovákiában, és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságban. Utóbbiban a különválás (vagy éppen az erőszakos egybetartó, revizionista törekvések) sajnos háborúk sorát indította el a hat tagköztársaság² között.

A történelemben délszláv vagy balkáni háborúként hivatkozott, a korabeli helyi (vajdasági) magyar sajtó szóhasználatával „téves csatátér” – a mai világban, és különösen Európában megengedhetetlenül felfoghatatlan, a II. világháború óta legsúlyosabb – háborús eseményei („testvérháborúk”) több mint 140 000 áldozatot követeltek (Bosznia-Hercegovinában a közel 100 000 főt kitevő áldozatok egynegyede, 20–30 év közötti fiatal volt).³ A konfliktusok következtében közel 4 millió embernek

kellett elhagynia az otthonát, mindazonáltal az érintett országok több évtizedre ható hátrányos gazdasági helyzetbe kerültek. A testvérháborúkat elszenvedő helybéliek idejekorán felismerték a helyzet abszurditását, történelmi és aktuálpolitikai igazságtalanságát, minek okán béketüntetések, demonstrációkat szerveztek (1990–1991), többnyire a kisebbségi térségekben. Ennek ellenére a világ, a békevágó emberek normatív elvárásaitól messze elmaradóan, csak lassan eszmélt rá ezen események súlyosságára, és avatkozott be nemzetközi és szövetségi rendszerei által. A nemzetközi és térségi politikai reagálások hatékonysága, szintén sok kivétel nélkül vetett fel a konfliktusokat elszenvedő emberekből, a probléma kezelésében illetékes, erkölcsösebb szakmai berkekből. A délszláv háborús konfliktusok hatásainak enyhítésére létrehozott ENSZ és NATO vezette katonai békefenntartó erőket, 2004. december 2-án az Európai Unió első – konkrétan erre a feladatra létrehozott – nemzetközi katonai szervezete, az EUFOR⁴ váltotta fel Bosznia-Hercegovinában.

A szerzők maguk is szolgáltak békefenntartóként az országban működő NATO, és EUFOR missziókban, ahonnan átfogó szakmai tapasztalatokat gyűjtöttek. Ennek okán remélik, hogy ismereteikkel, gazdag képanyagukkal hasznos információkat adnak, illetve erősítik az országra irányuló érdeklődést az országba békefenntartóként, turistaként indulni szándékozók, vagy netalán a gazdasági együttműködést tervezők számára. A cikksorozat a délszláv háborút, annak hagyatékait, valamint a Bosznia-Hercegovinában lévő nemzetközi missziók, kiemelten az EUFOR 10 éves tevékenységeit ismerteti, különös figyelmet szentelve az Európai Unió és Bosznia-Hercegovina viszonyának.

² A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság volt tagköztársaságai: Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Bosznia-Hercegovina, Macedónia és Montenegró.

³ Ball, Patrick – Tabeau, Ewa – Verwimp, Philip (eds): The Bosnian Book of Dead: Assessment of the Database (Full Report). pp. 25–26.

⁴ Angol rövidítés: European Union Force – EUFOR (Európai Haderő)

2. A délszláv konfliktus kialakulásának, háborúinak rövid krónikája

A Nyugat-Balkán nemzetiségi térképe (1. ábra) évszázadok óta eléggé színes képet mutat etnikumaival, az ennek révén viszonylag kistérségben kialakult sokféle kulturális és vallási életével Európa egyfajta kuriózumának mondható. A világháborúkat követően, a partizánvezérként és „háborúügyi” miniszterként is hírnevet szerzett Josip Broz Tito (röviden: Tito marsall), hat állam föderációjává egyesítette a balkáni térséget Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság néven, amely Tito 1980. május 4-én bekövetkezett haláláig viszonylag működőképes egységet alkotott.

Az egységen azonban a vezér halálát követően azonnal repedések mutatkoztak, és a volt Jugoszlávia hat tagköztársaságának függetlenedési törekvései nyomán kirobbant az összességében tíz évig tartó délszláv háború. A tízéves intervallumot három – egymástól jól elkülöníthető – időszakra lehet bontani: az 1991-től az 1995-ös daytoni békeszerződés aláírásáig tartó periódusra, a Daytont követő koszovói albán–szerb konfliktusra, valamint az 1999-es NATO-hadműveleteket, illetve a belgrádi forradalmat magában foglaló időszakra.

A délszláv háború első ciklusa szintén három nagyobb szakaszra osztható:

1. szlovéniai tíznapos háború, 1991. június 26-tól július 7-ig
2. horvátországi háború, 1991–95
3. bosznia-hercegovinai háború, 1992–95

Jugoszlávia szétesésének rövid kronológiája:⁵

- Jugoszlávia nemzeti egysége felbomlásának kezdete, Josip Broz Tito köztársasági elnök 1980. május 4-i halálát követően;

- 1991–1992: független nemzetállamok létrejötte⁶ (Szlovénia, Horvátország, Macedónia, Bosznia-Hercegovina, Jugoszláv Szövetségi Köztársaság /JSZK/), a délszláv háború kialakulása;
- 1991. december 26.: az ENSZ Biztonsági Tanácsa fegyverszállítási tilalmat rendel el Jugoszlávia területére;
- 1992. április 28. A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság megszűnése;
- 1991. június 26. – július 07.: szlovéniai 10 napos háború;
- 1991–1995: horvátországi háború;
- 1992. február – 1995. március: UNPROFOR⁷ műveletek;
- 1992. április–1995. december 14.: bosznia-hercegovinai háború;
- 1995. december 14.: daytoni béke megállapodás;
- 1995. december 20. – 1996. december 20.: UNPROFOR-t váltó IFOR⁸ műveletek;
- 1996. december 21. – 2004. december 2.: IFOR-t váltó SFOR⁹ műveletek;
- 1996–1999: koszovói háború;
- 1999. június 12.: KFOR¹⁰ műveletek;
- 2004. december 2.: SFOR-t váltó EUFOR műveletek;
- 2006. június 3.: Montenegró Szerbiától való különválásának életbelépése

⁵ Szakácsi István mk. alezredes: Az EUFOR szarajevói többnemzeti katonai bázisa (Butmir Camp) üzemeltetésének feladatrendszere és vezetési tapasztalatai. pp. 17–29.

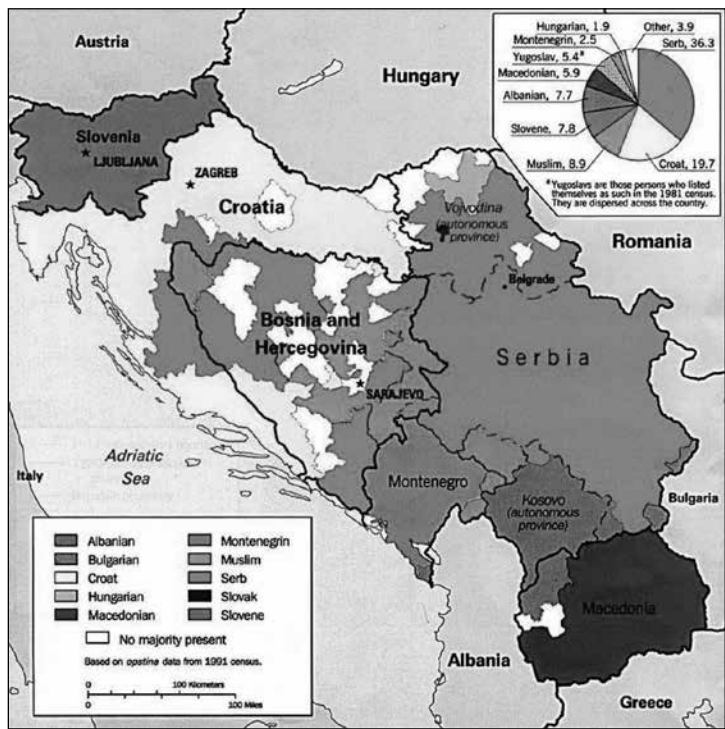
⁶ A történelmi Jugoszláviának jelenleg 7 utódállama van (Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Koszovó, Macedónia, Montenegró, Szerbia, Szlovénia).

⁷ Angol rövidítés: United Nations Protection Force – UNPROFOR (ENSZ Védelmi Erő)

⁸ Angol rövidítés: Implementation Force – IFOR (NATO vezette Végrehajtó Erő)

⁹ Angol rövidítés: Stabilisation Force – SFOR (NATO vezette Stabilizációs Erő)

¹⁰ Angol rövidítés: Kosovo Force – KFOR (Koszovói / NATO/ haderő)

1. ábra. Jugoszlávia nemzetiségi térképe 1991-ben¹¹

3. Jugoszlávia adatokban

Területe:
255 804 km² (ez a volt Nyugat-Németország területének felel meg).

Lakosság:
23 724 919 fő (az 1989-es népszámlálás adatai szerint)

Nagyobb városok lakossága:
Zágráb – főváros (kb. 1,5 millió), Skopje (500 ezer), Szarajevó (450 ezer), Ljubjana (300 ezer).¹¹

Etnikai megoszlás:
36% szerb, 20% horvát, 9% bosnyák muzulmán, 8% szlovén, 8% albán, 6% macedón, 3% montenegrói, 2% magyar.

1. táblázat. Jugoszlávia utódállamai (1991)

Ország (millió fő)	Terület (km ²)	Lakosság
(Kis-)Jugoszlávia (Szerbia és Crna Gora)	102 173	10,5
Horvátország	56 538	4,8
Bosznia-Hercegovina	51 129	4,4
Macedónia	25 713	2,0
Szlovénia	20 251	2,0

*Természetföldrajz:*¹² A Dinári-hegység mészkőből felépülő hármass övezete a tengerparttal párhuzamosan húzódik Szlovénia déli részétől Horvátországon és Bosznia-Hercegovinán keresztül Crna

¹¹ Forrás: <http://www.lib.utexas.edu/maps/europe/yugoslav.jpg>, letöltés ideje. 2014. augusztus 19.

¹² Próbáld Ferenc – Szabó Pál: Európa regionális földrajza 2. pp. 280–290., pp. 400–464.

Goráig. Szlovénia északi részén az Alpok déli vonulatai húzódnak (pl.: Júliai-Alpok, Kamniki-Alpok). Horvátország északi részén a Dráva és a Száva folyó között röghegységek vannak (pl.: Bilo, Papuk, Psunj). Szerbia keleti részén fut a Szerb-érchegység, amely már a Balkanidák része. A Vajdaság területén a kiváló mezőgazdasági értékű Bácskai-lösztábla található. A Dalmát tengerpartot számtalan sziget, sok öböl és félsziget tagolja.

4. A háború következményei

a) Háborús veszteségek

A balkáni háború kitörésének idején, a Jugoszláv Néphadsereg (JNA) a harmadik legnagyobb haderő – 600 ezer fős hadsereggel – az Egyesült Királyság, és Franciaország után, légierejét tekintve a második volt Európában, amelyet figyelembe véve érthetőbbé válnak a háború súlyosságának alapvető okai. A II. világháború óta eltelt fél évszázad alatt a délszláv háború követelte Európában a legtöbb áldozatot (lásd *1. táblázat*). A háborús felek által – a nemzetközi bíróság megállapítása szerint is – elkövetett etnikai tisztogatások következtében a menekültek száma elérte a 4 milliót (amelyek becslült adatok szerint 2 millió boszniai és 1 millió koszovói muzulmán, 250–300 ezer horvátot, és mintegy 7800 ezer szerb nemzetiségű embert érintettek). A háborúk okozta anyagi kár durva becslések szerint kb. 100 milliárd dollárt tett ki (amelyből kb. 27 milliárd dollár Horvátországban, 50–60 milliárd dollár Bosznia-Hercegovinában, a fennmaradó rész pedig zömmel Szerbiában és Koszovóban keletkezett).¹³

1. kép. Háborús áldozatok sírhelyei Szarajevóban¹⁴ (Fotó: Szakácsi István)

A Nyugat-Balkáni régióba, azon belül Bosznia-Hercegovinába érkezve, az utazó számos múltbeli háborús nyommal találkozhat (akna okozta végtaghiányos emberek, elhanyagolt ipari infrastruktúra, kiégett házak romjai, lövedékek nyomai a falakon, háborús sírok a temetőben, stb.), amelyek mind emlékeztetnek az itt történt borzasztóan súlyos eseményekre. Az egyik legismertebb, és legnagyobb háborús csapás, magát a fővárost érte, amelyet a boszniai szerbek közel 3 és fél évig (1992. április 05. – 1995. február 29. között) fegyveres körgyűrűbe zártak, annak mindennemű terrorcselekményekre jellemző szörnyűségével (tüzérségi tűz, elaknásítás, orvlövészek, közellátás blokkolása, stb.).

Az ország mai képe a gyors fejlődés jeleit is mutatja (új úthálózat, épülő családi házak/kisvállalkozások, modern üzletek, élénk kereskedelem, stb.), amely a háború okozta materiális sebek gyógyulását jelenti. Ezzel szemben az emberi sorsokban esett veszteségeket, sérelmeket – az ember természetéből adódó-

¹³ Forrás: http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=103:1-vesztesegek-es-karok&root=12&catid=10:vi-a-koelvezmenyek, letöltés ideje: 2014. augusztus 19.

¹⁴ Az elhunytak emlékezete a világhálón: <http://www.veterani-bosna.com.ba/nasiheroji/images/prepoljac.jpg>, http://bs.wikipedia.org/wiki/Masakri_na_Dobrinji#cite_note-post-7, letöltés ideje: 2014. szeptember 5.

2. táblázat. Balkáni háborús áldozatok

Ország/Nemzet	Áldozatok (fő)		
	Katona	Civil	Összesen
II. világháború			
Jugoszlávia ¹⁵	– 446 000 (43%)	~581 000 (57%)	1 027 000
Délszláv háború¹⁶			
Jugoszlávia	~90 000 (60%)	~60 000 (40%)	150 000
Bosznia-Hercegovina	57 701	38 239	~100 000
Szerbia	na	na	~ 25 000
Horvátország	na	na	~ 10 000
egyéb	na	na	~ 15 000

an – nagyon nehéz feledtetni, begyógyítani. A boszniai háborúban a családok nagy többsége veszített el hozzátartozót, amely sérelmeken az ország nehezen tud felülkerekedni (remélhetőleg a háborút követő nemzedékeknek talán egyre könnyebb lesz ez).

b) Volt hadszínterek jelenlegi veszélyforrásai¹⁷

A volt háborús színtereken jelenleg az egyetlen, ennek ellenére legnagyobb veszélyforrást a fel nem robbant gyalogsági taposó/harcos elhárító aknák¹⁸ jelentik, és egyéb robbanóeszközök (UXO)¹⁹ jelentik. Az 1990-es évek durva becslései szerint 50-100 év kellené a világban lévő aknák teljes mentesítéséhez. Egy 1997-es ENSZ felmérés szerint,²⁰

2. kép. Szarajevói lakónegyed napjainkban (a házak falain még jól láthatóak a becsapódott lövedékek nyomai, fotó: szerzők)

a világ 35 országában, közel 110 millió akna volt található, amelyből 3–3 millióra becsülték a Bosznia-Hercegovinában, és Horvátországban találhatóakat, amely mennyiséggel a 9-10. helyen voltak (Egyiptom-23, Irán-16, Angola-15, Afganisztán-10 Kína-10, Irak-10, Kambodza-6, és Vietnam-3,5 milliós adatai után). Manapság a nemzetközi és nemzeti stratégiák a teljes mentesítési időszakot 10-20 évben határozzák meg, amelynek szinte csak költségvetési akadályai lehetnek. Bosznia-Hercegovinában az ország aknamentesítését megkezdő ENSZ, NATO, majd EUFOR katonai tüzserészek munkáját, az ország saját hatáskörben folytatja a 2009–2019 közötti időszakra vonatkozó aknamentesítési stratégiája alapján (jelenleg aknamentesítést végző

¹⁵ orrás: <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/151297>, letöltés ideje. 2014. augusztus 19.

¹⁶ Forrás: http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=103:1-vesztesegek-es-karok&root=12&catid=10:vi-a-koevetkezmenyek, letöltés ideje. 2014. augusztus 19.

¹⁷ Bosnia and Herzegovina Mine Action REPORT for 2013. pp. 1–25.

¹⁸ Angolul: anti-personnel-AP/anti-tank-AT landmines

¹⁹ Angol rövidítés: Unexploded Ordnance – UXO (fel nem robbant eszköz)

²⁰ Forrás: <http://www.un.org/pubs/cyberschoolbus/banmines/resources/affected.asp>, letöltés ideje. 2014. augusztus 19.

szervezetek: 9 non-profit, 5 gazdasági, 4 kormányzati).²¹ A stratégia a mentesítési feladatok mellett, természetesen a veszélyeztetett területeken élő lakosság tájékoztatására-oktatására, valamint a sérültek rehabilitációjára vonatkozó feladatokat is meghatároz.

Bosznia-Hercegovina 2013-as hivatalos aknaprojekt helyzetjelentésében, többek között az alábbi főbb adatok szerepelnek:²²

- a 2009–2019 közötti időszakra meghatározott aknamentesítési stratégiai tervből, 2009–2012 között 35–40% valósult csak meg forráshiány miatt;
- jelenleg aknaveszélyes terület nagysága: 1218,5 km²/az ország 2,4%-a (61%-ban erdő, 27%-ban mezőgazdasági, 12%-ban lakott területen);
- 2013-ban az országban feltételezett aknák/UXO mennyisége: 120 000 db (közel félmillió embert közvetlenül /ebből 150 ezret fokozottan/ veszélyeztetve);
- 2013-ban mentesített terület: 44,32 km² (a tervezett 30%-a);
- 2013-ban megsemmisített eszközök: 1700 db AP, 100 db AT, 91 db UXO.

Az ENSZ égisze alatt 1991-ben megindított taposóaknák elleni kampány ellenére telepített aknák problémáját, súlyosbítja az a körülmény, hogy az 50 ezer négyzetkilométeres állam szinte teljes területén található elaknásított volt harcmezők, miután a háború alatt a frontvonalak keresztül-kasul szabdalták az országot. A legjelentősebb aknavonalak ma is az egymással ellentmondásos viszonyban álló két entitásnak, a Boszniai Szerb Köztársaságnak és a Bosznia-Hercego-

vinai Föderációnak a határán húzódnak.²³ Az aknaveszély-gyanús területek behatárolása nagyrészt megtörtént, ennek ellenére minden évben kerülnek elő új helyek (komoly veszélyt jelentenek a környezeti hatások okozta földmozgások következtében „vándorló” robbanótestek, mint például az idei árvízi események²⁴).

A kormány és az önkéntesek áldozatos munkájának köszönhetően az aknabalesetek száma évről évre csökkenőben van, amint azt a 3. táblázat adatai mutatják.

A földben rejtőző veszélyforrások mellett, sajnos nem szabad figyelmen kívül hagyni az országban illegálisan megmaradt (a békefenntartók évente végrehajtott gyűjtőakcióin be nem szolgáltatott) kézfegyvereket is, amelyek tartásának mondhatni „férfias hagyománya” van bizonyos társadalmi rétegekben, továbbá a háborúkban elszendvedt sérelmek esetleges megtorlása (vagy éppen védelmi) eszközeiként is számításba vehetők (mindemellett a bűnözés, és a terrorizmus számára is könnyű hozzáférhetőséget jelentenek).

Az említett igen súlyos, ezért komoly odafigyelést igénylő esetleges veszélyforrások ellenére Bosznia-Hercegovinát nem szabad egy frissen elhagyott csatatérnek tekinteni, az ország és a nemzetközi támogató szervezetek a háború óta eltelt húsz évben igen komoly erőfeszítéseket tettek a háborús következmények felszámolásáért, a belbiztonság európai színvonalú megteremtéséért, az országnak jelentős bevételi forrást jelentő turizmus fellendítéséért.

²¹ Forrás: <http://www.bhmac.org/en/filedownload.daenet?did=414>, letöltés ideje: 2014. szeptember 02.

²² Bosnia and Herzegovina Mine Action REPORT for 2013, was approved by Demining Commission in Bosnia and Herzegovina with its Act No: 14-36-24-624-HK/14 dated 18.03.2014, pp. 1–25.

²³ Forrás: http://www.jmu.edu/cisr/journal/9.1/Focus/marsic/hocevar_adriatic2_cmyk300.gif, letöltés ideje: 2014. szeptember 02.

²⁴ Legújabb aknamező feltérképezések az árvízi területekről (letöltés ideje: 2014. szeptember 02.): <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/MAFSFloodsMinemay21.pdf>,

3. táblázat. Bosznia-Hercegovinai aknabalesetek adatai (szerzői szerkesztés)

Aknabaleset (fő)	1996–2000	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10	'11	'12	'13
Halálos	336	37	26	28	24	32	28	17	33	9	6	9	9	3
Sérülés	481	28	35	29	31	22	22	31	29	19	8	13	3	10
Ismeretlen	319	8	12	4	4	3	1	0	0	1	0	0	0	0
Összesen	1136	73	73	61	59	57	51	48	62	29	14	22	12	13

c) Lakosság

Bosznia-Hercegovina népessége, a mind-ezidáig utolsó 1991. március 31-i (háború előtti) népszámlálási eredmények alapján 4 377 033²⁵ fő volt, amelyet napjainkban kb. 3 791 622²⁶ főre becsülnék.

Az ország lakosságának háború előtti etnikai megoszlását a 2. ábra szemlélteti.

A háború, valamint az előtte volt, és utána következett nehéz gazdasági helyzet következtében, igen nagy létszámú bosnyák hagyta el az országot. Az 1995-ig külföldre emigrált kb. 1,4 millió bosnyák létszáma 2008-ra, a folyamatos visszatelepülések következtében kb. 500 ezerre csökkent a diplomáciai szervezetek adatai szerint (Szerbia, Montenegró: 137 000, Ausztria: 70 000, Horvátország: 62 000, Svédország: 56 000, Németország: 22 000, Ausztrália: 14 200, Svájc: 10 900, egyéb helyen: kb. 127 900 fő).²⁷

d) Politikai környezet

Bosznia-Hercegovina mai alkotmányos berendezkedését a háborút lezáró Daytoni békemegállapodás (1995. december 14.) határozza meg. Bosznia-Hercegovina a bé-

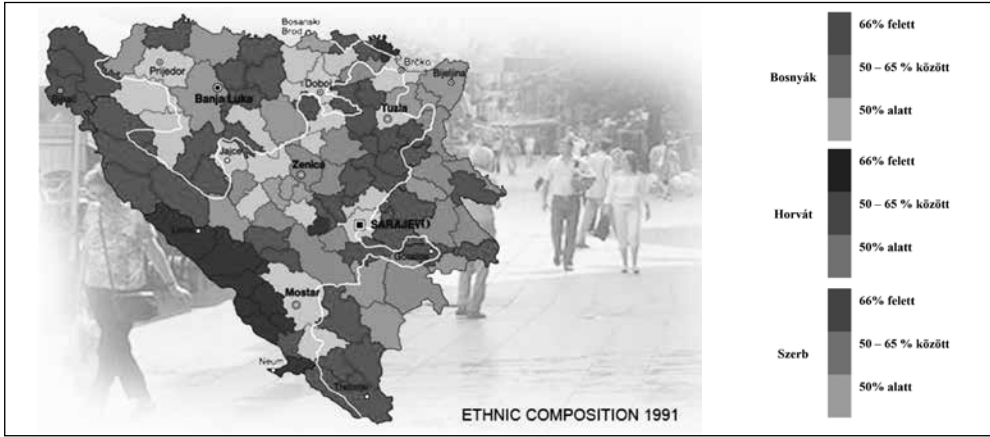
ke-megállapodás értelmében két entitásra, a horvátok és bosnyákok alkotta Bosznia-Hercegovinai Föderációra (a 10 kanton/megye az ország területének 51%-a), és a szerbek alkotta Boszniai Szerb Köztársaságra, valamint egy különleges övezetre (Brčkói Körzet) van felosztva. Mind a bosznia-hercegovinai államnak, mind az entitásoknak a fővárosa Szarajevó, habár a Szerb Köztársaság kormányzati központja a gyakorlatban Banja Luka. Az állam három elnökét (nemzetiségenként egyet-egyet) négy évre választják, akik minden 8 hónapban váltják egymást az elnöki székben. Az elnök feladata továbbá a kormány, a külügyminiszter és a külkereskedelmi miniszter kijelölése a parlament alsóházából. A bosnyák parlament kétkamarás, a felsőház 15, az alsóház 42 képviselőből áll, mindenhol szigorúan szem előtt tartva a nemzetiségek egyharmadnyi arányát. Az Alkotmánybíróság 9 tagból áll, amelyből négyet a Bosznia-hercegovinai Föderáció, kettőt a Boszniai Szerb Köztársaság, hármat pedig az Európai Emberjogi Bíróság jelöl. Az említett hármas államigazgatási apparátus, mindamelllett hogy fenntartása igen költséges, az eltérő érdekek miatt a gyakorlatban szinte lehetlenné teszi az ügyek gyors elintézését, amely miatt a segélytámogatásokat nyújtó (következésképpen működőképes államigazgatást is elváró) Európai Unió már többször kifejezte elégedetlenségét. A multinacionális berendezkedés az ország politikai pártjainak

²⁵ Forrás: <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/vitstats/seratab2.pdf>, letöltés ideje: 2014. 08. 21.

²⁶ Forrás: http://www.bhas.ba/obavjestenja/Preliminarni_rezultati_bos.pdf, letöltés ideje: 2014. 08. 21.

²⁷ Valenta, Marko – Ramet, Sabrina P. (eds): The Bosnian Diaspora – Integration in Transnational Communities. p. 4.

²⁸ Forrás: http://www.bosnia.org.uk/news/news_body.cfm?newsid=2771, letöltés ideje: 2014. 08. 21.

2. ábra. Bosznia-Hercegovina etnikumainak elhelyezkedése 1991-ben²⁸

rekordnak mondható számában (2014. februári adatok szerint 183 párt)²⁹ is megmutatkozik, amelyet a vezető pártok száma is tükröz. bosnyák részről 3 párt, 9 horvát, és 10 szerb, valamint 7 etnikai elkötelezettség nélküli párt formájában.

A Daytoni béke óta az ország folyamatos nemzetközi ellenőrzés alatt áll, amelyet az ENSZ-Főképviselői Hivatal³⁰ képvisel (a jelenlegi hetedik főmegbízott, Valentin Inzko 2009. márciustól van hivatalban).

e) Gazdaság³¹

A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság gazdaságát alapvetően a tag-koztársaságoként eléggé eltérő jellegű földrajzi adottságok határozták meg, amely különbségeket a részrehajló gazdaságpolitika tovább erősített.

Jugoszlávia a KGST-vel³² (1960-as évek), majd az Európai Közösséggel (1970-es évek) kötött kereskedelmi megállapodásaival kedvező alapot teremtett gazdasága működéséhez, amely azonban a 70-es évekre hanyatlani kezdett. A 10% körüli munkanélküliséget külföldi munkavállalási lehetőséggel (Ausztriában, NSZKban kb. 1 millió fő dolgozott) próbálták meg kompenzálni. A költségvetési rendszer decentralizálásával megnőtt a tag-koztársaságok gazdasági önállósága, a támogatások elmaradásával a regionális különbségek tovább növekedtek. A megerősödött önállóságú tag-koztársaságok között fellépő érdekellentétek, az egymás közötti áruforgalom csökkenését, a külföldi kereskedelem növekedésével kompenzálták.³³ A 80-as évek végére a tag-koztársaságok közötti gazdasági ellentétek nacionalista irányzatok kibontakozását eredményezték, amelyek végül háborúhoz vezettek.

²⁹ Forrás: <http://www.hirado.hu/2014/01/20/rekordszamu-part-van-bosznia-hercegovinaban/>, letöltés ideje: 2014. 09. 08.

³⁰ Angol rövidítés: Office of the High Representative – OHR, forrás: <http://www.ohr.int/>, letöltés ideje: 2014. 09. 08.

³¹ Ifj. Simon György: A jugoszláv gazdaság az átalakulás útján. pp.148–170.

³² Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa – KGST, a közép- és kelet-európai szocialista országok gazdasági együttműködési szervezete a hidegháború alatt

³³ Horváth Gyula – Hajdú Zoltán (szerk.): Regionális átalakulási folyamatok a Nyugat-Balkán országjaiban. pp. 71–89.

4. táblázat. Jugoszláv tagköztársaságok gazdasági jellemzői (szerzői szerkesztés)

Ország/ Nemzet	Gazdasági jellemzők		
	Ipar	Mezőgazdaság	Jelentős vidékek
Bosznia- Hercegovina	vaskohászat, fegyvergyártás, gépgyártás, vegyipar	hegyvidéki juhtartás	Szarajevó, Tuzla, Zenica
Macedónia	vaskohászat, élelmiszeripar, textilipar	dohány, gyapot, zöldség- félék termesztése, hegyi juhtartás	Skopje
Horvátország	vegyipar, élelmiszeripar és textilipar, kőolaj finomító, vegyipar és hajógyártás, ce- mentgyártás, halfeldolgozás, idegenforgalom	olajfa, szőlő, füge, citrusfő- lék termesztése	Zágráb Split Dalmát tengerpart
Szerbia	bányászat (bauxit, réz, kőolaj, földgáz) gépgyártás, vegyipar, textilipar, élelmiszeripar, gépgyártás, járműipar,	kukorica, búza, napraforgó, cukorrépa termesztés, sertés- és szarvasmarha- tenyésztés, bortermelés, hegyvidéki kecske és juhtenyésztés	Dinári-hegység, Szerb-érchegység, Vajdaság, Belgrád, Kragujevac
Szlovénia	legfejlettebb, gépgyártás, textilipar és más könnyűipari ágazatok, járműgyártás	állattenyésztés (főként szarvasmarhatartás)	Lubljana Maribor

Az 1990-es években a legkedvezőtlenebb fejleményt a világtörténelem egyik legmagasabb hiperinflációja jelentette, amelyet főként a délszláv háború és a belső piac felbomlását követő gazdasági visszaesés, a nagyméretű pénz- és hitelexpanzió, valamint a nagymértékű pénzkibocsátások által lát-szólagosan fedezett költségvetési kiadások (valójában hiányok) okoztak. Az 1992–1993 közötti hiperinfláció generációkon át felhalmozott vagyonokat tett tönkre, a növekvő munkanélküliség elősegítette a gazdasági hatalom egyes erre törekvő személyek kezében történő koncentrációját. A kormányzat a pénz stabilizálására kényszerülve, 1994. január 24-én bevezette a német márkához kötött árfolyamú új dinárt, amely 12 millió régi dinárnak felelt meg, amely átmenetileg mérsékelt inflációt váltott ki. Az elért eredményt azonban az ország nemzetközi elszigeteltsége miatt hosszabb távon nem lehetett fenntartani. 1995-től a JSZK-t ismét ingadozó mértékű, magas infláció jellemzi.

Megválaszolatlan kérdés maradt, hogy vajon a '90-es évek háborús eseményeinek elmaradása esetén is maradtak volna-e ezek a gazdasági különbségek a térség államai között (némileg elképzelhető analógiát esetleg a volt Szovjetunió utódállamai szolgál-tathatnak)?

A délszláv-háborút követően, Bosznia-Hercegovina a többi volt tagállamtól jelentősen nehezebb gazdasági helyzetbe került, az – 1990-es évekre már amúgy is elavult – ipara lerombolt infrastruktúrájával, a szintén rossz állapotban lévő közlekedési útvonalai-val, és nem utolsósorban a háború okozta sebek által legyengült munkaerőpiacával.

Az ország alapvető infrastruktúrájának helyreállítását, valamint a gazdaság beindítását célzó nemzetközi támogatások révén,

³⁴ Forrás: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>, letöltés ideje: 2014. 08. 21.

5. táblázat. A jugoszláv utódállamok GDP növekedése 1990–2013 (szerkesztette: szerzők)³⁴

Ország	GDP (US\$)/fő (1990)	GDP (US\$)/fő (1996)	GDP (EUR)/fő (2004)	GDP (EUR)/fő (2013)
Szlovénia	8 699	10 635	13 600	17 100
Horvátország	5 185	5 194	7 700	10 100
Szerbia	2 200	2 400	2 500	4 360
Montenegró	na	na	na	8 744
Macedónia	2 225	2 239	2 200	3 564
Bosznia- Hercegovina	1 600	799	2 103	3 420
Magyarország	3 186	4 454	8 100	9 900
EUs átlag	15 430	19 535	26 600	25 700
USA	23 955	30 068	40 600	39 900

a mai Bosznia-Hercegovinában egyrészt gyors (közúthálózat rendbetétele, rendvédelem biztosítása, multinacionális vállalatok megjelenése, stb.), másrészt ellentmondásosnak mondható fejlődések tapasztalhatóak (különbéle – külső támogatással megvalósult – vallási centrumok egymással való rivalizálása, multinacionális kereskedelmi hálózatok megjelenése, korrupciógyanúsán kontrollálatlan kis, közepes és nagy volumenű építési beruházások, stb.).

Az ország települései nagyobb részén a kommunális jellegű problémák megoldása még sok kívánnivalót hagy maga után (egészségügyi ellátás, csatornázás, hulladékkezelés, stb.).

3. kép. A Neretva völgye (fotó: szerzők)

A fentebb említett állapotok talán részben érzékeltetik az országban jelentősebb időt eltöltő külföldiben esetlegesen kialakuló azon véleményt, hogy a bosnyák gazdaság csak stagnál, és nem indult be igazán (ezt az 1 főre jutó éves GDP adatok is alátámasztják az 5. táblázatban).

Ezt az EU által is gyakran kifogásolt tényezőt, a környező országoknak (ide tartozik Magyarország is) talán érdemes lenne jelzésként felfogniuk, azaz gyümölcsözőbb gazdasági együttműködésre törekedniük Bosznia-Hercegovinával.³⁵

Bosznia-Hercegovina természeti adottságokban rendkívül gazdag: a Drina-völgye, a Szarajevó melletti Boszna folyó forrása, a neumi tengerpart, a hamarosan megépülő észak–déli autópálya igazi turistaparadicsommá teheti Boszniát. A háborút megélt, sokszínű ország teljesen nyitott a gyümölcsöző kapcsolatokra: itt az ideje, hogy mi is felfedezzük a határunktól alig 173 kilométerre lévő egykori Jugoszlávia gyöngyszemét!

³⁵ Bosznia-Hercegovina fő exportpartnerei: Olaszország (29%), Horvátország (18,5%), Németország (17,3%), Ausztria (9,3%) és Szlovénia (6,7%).

5. Az ENSZ, a NATO, az EU és egyes államok konfliktusban illetve azt követően vállalt szerepének, tevékenységének kronologikus felsorolása³⁶

- 1990. október 19.: USA külpolitikai elemzés szerint a jugoszláv tagállamok szövetsége 2 éven belül felbomlik;
- **1991. június 26. – július 07.: szlovéniai 10 napos háború;**
- 1991. szeptember 25.: az ENSZ Biztonsági Tanács határozatban (Resolution 713) fegyverszállítási tilalmat rendel el Jugoszlávia területére;
- Az USA 1991-ben a „Foreign Operations Appropriations Act” keretében felfüggesztett minden pénzügyi támogatást a jugoszláv központi kormányzat részére, és azt csak a tagköztársaságoknak hajlandó folyósítani parlamenti választásaik megtartását követően (ez az intézkedés jelentős mértékben hozzájárult a föderális állam felbomlásához).
- **1991–1995: horvátországi háború;**
- **1992. április – 1995. december 14.: boszniai háború;**
- 1992. április 7.: az ENSZ Biztonsági Tanács határozatban (Resolution 749) felhatalmazást ad ENSZ Védelmi Erők (UNPROFOR)³⁷ telepítésére a volt Jugoszlávia területére, a tüzszünet felügyeletére, valamint a stabilitás előmozdítása érdekében;
- 1992. június 12.: Az USA Központi Hírszerző Ügynöksége balkáni koordinációs központot létesít a növekvő krízishelyzet megfigyelésére;
- 1992. február – 1995. március: UNPROFOR (39 > 18 ezer fő) műveletek;
- 1992. augusztus 13.: az ENSZ Biztonsági Tanács határozataiban (Resolution 770, 771) felhatalmazást ad minden szükséges intézkedés megtételére a balkáni krízissel kapcsolatban;
- 1993. január 2.: USA és brit javaslat Jugoszlávia etnikai, földrajzi, történelmi, és gazdasági tényezőkön alapuló felosztására 10 fél-autonóm területre;
- 1993. március 05.: USA humanitárius segítségnyújtás (légi kidobással) Kelet-Boszniában;
- 1993. május 06.: az ENSZ Biztonsági Tanács határozata (Resolution 824) alapján ENSZ védelem alá kerül 6 boszniai muszlim enklávé (Szarajevó, Tuzla, Bihac, Srebrenica, Zepa, Gražde);
- 1993. május 25.: az ENSZ Biztonsági Tanács határozata (Resolution 827) alapján Nemzetközi Törvényszék (International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia – ICTY) alakul a balkáni háborús bűnök kivizsgálására;
- 1993. szeptember 20.: az Egyesült Királyság HMS Invincible repülőgép hordozó hajóján többoldalú tárgyalások folytak Bosznia-Hercegovina területi megosztásáról (49% szerb, 33% muszlim, 18% horvát), annak megfelelő nemzetiségi arányú közös kormány alatt;
- 1994. február 28.: a NATO első katonai beavatkozásaként, az USA légierő harci gépei lelőttek 4 boszniai szerb harci repülőgépet, amelyek megsértették a boszniai légtértilalmi zónát;
- 1994. március 18.: a horvát és a boszniai horvát vezetők Washingtonban aláírták a Horvát – Muszlim Föderáció létrejöttéről szóló megállapodást;
- 1994. április 26.: brit, francia, német, és orosz kezdeményezésű diplomáciai találkozó Sarajevóban a háborús felek tárgyalására bírása érdekében;

³⁶ Bosnia, Intelligence, and the Clinton Presidency: The Role of Intelligence and Political Leadership in Ending the Bosnian War. pp. 28–30.

³⁷ United Nations Protection Force – ENSZ Védelmi Erő

- 1995. január 1.: 4 hónapos tűzszünet a boszniai szerbek és muszlimok között;
- 1995. május 25.: NATO légitámadások boszniai szerb állások ellen, ultimátum figyelembe vételének elmaradása miatt (ENSZ raktárból zsákmányolt fegyverek visszaadása). A támadást boszniai szerb megtorlás követte ENSZ biztonsági zónák tűzérési támadásával, valamint ENSZ katonák tüzul ejtésével;
- 1995. július 11.: boszniai szerbek ENSZ védelem alatt álló biztonsági területet foglaltak el, ahonnan több mint 8000 muszlim embert (férfiakat, fiúgyermeket) hurcoltak el és végeztek ki a közelben;
- 1995. szeptember 26.: USA kezdeményezte szerb-horvát-bosnyák tárgyalás New York-ban, ahol megállapodnak központi kormány megalakításáról Bosznia-Hercegovinában;
- 1995. október 5.: az USA elnöke (Bill Clinton) bejelenti, hogy 5 napon belül általános tűzszünet lép érvénybe a volt Jugoszlávia területén, NATO-tagországok védelmi minisztereinek találkozásán határozat születik a tűzszünetet biztosító NATO vezette Végrehajtó Erő (IFOR) megalakítására;
- 1995. december 14.: daytoni megállapodás;
- 1995. december 20. – 1996. december 20.: UNPROFOR-t váltó IFOR művelet (60 ezer fő);
- 1996. december 21. – 2004. december 2.: IFOR-t váltó SFOR művelet (60 > 32 > 20 > 18 ezer fő);
- **1996–1999: koszovói háború;**
- 1999. június 12.: KFOR művelet (50 > 17 > 12 > 7 ezer fő);
- 2004. december 2.: SFOR-t váltó EUFOR művelet (7 > 4 > 2 > 1 ezer fő);
- **2006. június 3.: Montenegró Szerbiától való különválásának életbelépése.**

Az ENSZ vezette UNPROFOR-t, majd a délszláv háborút lezáró daytoni megállapodás feltételeinek betartását felügyelő NATO irányítású IFOR/SFOR katonai erőket, 2004. december 2-án az Európai Unió első nemzetközi katonai szervezete, az EUFOR váltotta fel, évenként felülvizsgálatra kerülő mandátummal. Az EU – viszonylag rövid fennállása óta – még nem találkozott olyan helyzettel, ahol határozott politikai eszközökkel, és főként katonai erővel kellett volna fellépnie, hogy megvédje uniós állampolgárait saját belső fenyegetettségétől (a koszovói KFOR erők NATO vezetés alatt állnak).

Az ENSZ, a NATO, és az EU a nemzetközi katonai és rendőri erők³⁸ mellett, politikai, gazdasági, és katonai tanácsadó testületeket is delegált Bosznia-Hercegovinába, amelyek az ország államigazgatási rendszerének kialakítását, gazdasági stabilizációját, valamint különféle szövetségi integrációit hivatottak együttműködésükkel, tanácsaikkal elősegíteni, illetőleg a nemzetközi támogatások rendeltetésszerű felhasználását felügyelni (pl. Helsinki Committee,³⁹ ICTY,⁴⁰ UNIMBH,⁴¹ UNDP,⁴² UNICEF, stb.). A szövetségi szervezetek mellett, számos nemzetközi, és országos nem kormányzati szervezet is segíti Bosznia-Hercegovina EU-integrációs törek-

³⁸ Angol rövidítés: European Union Police Mission – EUPM (EU Rendőri Misszió, 2003. 01. 01. – 2012. 06. 30.)

³⁹ Helsinki Bizottság

⁴⁰ Angol rövidítés: International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (A volt Jugoszláviával foglalkozó Nemzetközi Büntető Törvényszék)

⁴¹ Angol rövidítés: United Nations Missions in Bosnia Herzegovina (ENSZ Missziók Bosznia-Hercegovinában)

⁴² Angol rövidítés: United Nations Development Programme (EU Fejlesztési Program)

véseit (pl. OSCE,⁴³ WHO,⁴⁴ IOM,⁴⁵ Bosnian Institute – UK karitatív szervezet, USAID in Bosnia, stb.).

6. Bosznia-Hercegovina kül-, bel- és katonapolitikai helyzetének alakulása, jövőképe az 1992–1995 közötti háborút követően.

Az Európai Unió és Bosznia-Hercegovina viszonya

A politikai pártok és körök megosztottsága ellenére Bosznia-Hercegovinában fontos külpolitikai törekvés a NATO és az Európai Unió tagság elérése, határozott csatlakozási szándékkal. A nemzetközi szervezet kétsége továbbra is abban áll, hogy a multi-etnikai államban a három nemzet képes-e együtt élni. Ha fel is lángholnak az ellentétek ezeket tudják-e demokratikus eszközökkel kezelni. A gazdaság beindítási folyamatában képesek-e úrrá lenni a korrupción és a régióban is kiugróan számító munkanélküliségen.

Külön ki lehet emelni az EU biztonsági és védelmi politikája (továbbiakban: ESDP⁴⁶) jelenleg: EU közös biztonsági és védelmi politika [továbbiakban: CSDP⁴⁷] keretein belül végzett tevékenységet.

Az Európai Unió már 1999-ben a stabilizációs és a társulási folyamat (továbbiakban: SAP⁴⁸) beindításakor kinyilvánította szán-

dékát a délkelet-európai régió, így Bosznia-Hercegovina irányába a gazdasági, kereskedelmi és a pénzügyi támogatás tekintetében. Az SAP beindítását megelőzően az Unió a bővítési tapasztalatok tükrében a csatlakozni kívánók tekintetében mintegy előfeltételként stabilizációs és a társulási szerződéseket kívánt kötni, amely tárgyalások 2005-ben meg is kezdődtek Sarajevóban. 2000-ben a kapcsolatok megélnékültek, ez részben a demokratizálás meggyorsulásának, részben pedig a konfliktusok csökkenésének köszönhető. Az országban ráébredtek arra, hogy az Unióhoz való közeledés, majd a társulás alapvető feltétele nem lehet más, mint a társadalmi, politikai és a gazdasági stabilitás megteremtése. Az EU meggyőződéssel vallotta, hogy mindezek jó irányba befolyásolják a kül- és biztonságpolitikai alakulását. Az EU és BiH közötti kapcsolat megélnékült. Ennek eredménye a 2000 júniusában megtartott Európai Tanácsi Ülés, ahol a térség államai potenciális tagjelöltté váltak.

2003-ban az EU már a teljes jogú csatlakozást ajánlotta fel. Feltételek között az alábbiakat határozták meg:

- stabilizációs és társulási szerződések;
- CARDS⁴⁹ segélyprogram (2000–2006);
- kereskedelmi szerződések; (vízumkönnyítés)

Az EU igen sokféle és meglehetősen szerteágazó segélyprogram keretében bonyolítja le külső segélyezési tevékenységét. A CARDS szolgált például a balkáni térség újjáépítése fejlesztéséhez és stabilizációjához nyújtott közösségi támogatások keretétől.

⁴³ Angol rövidítés: Organisation for Security and Cooperation in Europe – OSCE (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet)

⁴⁴ Angol rövidítés: World Health Organisation – WHO (Egészségügyi Világszervezet)

⁴⁵ Angol rövidítés: International Organisation for Migration – IOM (Nemzetközi Menekültügyi Szervezet)

⁴⁶ Angol rövidítés: European Security and Defence Policy – ESDP

⁴⁷ Angol rövidítés: EU Common Security and Defence Policy – CSDP

⁴⁸ Angol rövidítés: Stabilization and Association Process – SAP

⁴⁹ Angol rövidítés: Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation – CARDS (az EU Közösségi Újjáépítési, Fejlesztési, és Stabilizációs Segítségnyújtás programja)

Az EU segítsége a CARDS keretében a következő területeken valósult meg:⁵⁰

1. A délszláv háború által sújtott térségek újjáépítése, a menekültek és a kitelepítettek visszatérésének a támogatása.
2. Az olyan demokratikus intézményrendszer és jogrendszer kialakításának a támogatása, amely megszilárdítja a demokráciát, a jogállamiságot, az emberi jogokat és a kisebbségi jogokat, elősegíti a civil társadalmak megbékélését, megteremti a média függetlenségét, valamint megerősíti a szervezett bűnözés elleni küzdelmet.
3. A fenntartható gazdasági fejlődés és a piacgazdaság irányába mutató reformok támogatása.
4. A szociális és humán-fejlesztés („social and human development”) támogatása, különös tekintettel a szegénység csökkentésére, a nemek közötti egyenlőségre, az oktatásra és a természet rehabilitációjára.
5. A térség országai egymás közötti kapcsolatainak a fejlesztése, valamint a térség országai és az EU együttműködésének szorosabbra fűzése.
6. Regionális, államok közötti és határokon átvívelő együttműködések elősegítése.

Az EU CARDS fő célja az volt, hogy pénzügyileg támogassa a térség államait az SAP végrehajtásában. Az EU a CARDS program végrehajtására a 2000 és 2006 közötti időszakra vonatkozóan 4650 millió eurót irányzott elő. A CARDS program kapcsán azonban meg kell említeni, hogy a legnagyobb mértékű támogatásban Szerbia és Montenegró részesült. A CARDS program mellett az EU 130 millió eurós makrofinansziális támogatást irányzott elő, amelynek a célja, hogy a

2002 és 2005 közötti IMF⁵¹ program keretében Szerbia és Montenegró javíthassa makrogazdasági egyensúlyát, különös tekintettel a fizetési mérlegére.

2007 januárjától a CARDS-ot, az előcsatlakozási támogatási eszközrendszer (továbbiakban: IPA⁵²) váltotta fel. Ez több olyan közösségi programot és pénzügyi eszközt helyettesít, melyeket tagjelölt, illetve potenciálisan tagjelölt országokra irányultak. Ilyen program volt a PHARE,⁵³ a PHARE CBC,⁵⁴ az ISPA,⁵⁵ a SAPARD,⁵⁶ a CARDS, valamint a Törökország számára létrehozott pénzügyi eszköz.

Az IPA által nyújtott támogatás felhasználására a következő öt területen kerülhet sor:

1. az intézmények átalakításának és megszilárdításának elősegítése;
2. határokon átnyúló együttműködés (az EU tagállamaival, valamint az IPA támogatósokra jogosult más államokkal is);
3. regionális fejlesztés (közlekedés és szállítás, környezetvédelem, gazdasági fejlődés);
4. emberi erőforrások (a humán tőke erősítése, kirekesztés ellen folytatott küzdelem);
5. vidékfejlesztés.

⁵¹ Angol rövidítés: International Monetary Fund – IMF (Nemzetközi Valutaalap)

⁵² Angol rövidítés: Instrument for Pre-Accession Assistance – IPA

⁵³ Angol rövidítés: Poland-Hungary Assistance for the Reconstruction of the Economy – PHARE (az EU politikai-gazdasági újjáépítésre 1989-ben létrehozott támogatási programja Lengyelország, és Magyarország számára)

⁵⁴ Angol rövidítés: Instrument for Pre-Accession Assistance – PHARE CBC (Határmenti Együttműködési Program)

⁵⁵ Angol rövidítés: Instrument for Structural Policies for Pre-Accession – ISPA (az EU infrastruktúra és környezetvédelmi fejlesztést támogató programja)

⁵⁶ Angol rövidítés: Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development – SAPARD (az EU mezőgazdaságot, és vidékfejlesztést támogató programja)

⁵⁰ Forrás: <http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/45E16BB4-2D2E-475E-B72B-E6D198852983/0/CARDS.pdf>, letöltés ideje: 2014. 10. 31.

Az IPA támogatásaira jogosult országokat két csoportra osztjuk:

- a tagjelölt országok (Horvátország, Törökország, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság) az IPA támogatásait mind az öt területen felhasználhatják;
- a Kelet-Balkánhoz tartozó potenciális tagjelölt országok (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró, Szerbia és Koszovó az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1244/99. határozata értelmében) csak a két első területen használhatják fel az IPA támogatásokat.

Természetesen az Unió elvárásai között szerepelt a Nemzetközi Büntetőtörvényszékkel való együttműködési készség megléte. Ez a BiH esetén nem volt kétséges. Feltehetjük azt a kézenfekvő kérdést, hogy mi a helyzet napjainkban? A három tagjelölt ország (Horvátország, Macedónia, Montenegró) közül Horvátország felvétele megtörtént. A többi továbbra is tagjelölti státuszban van. A nyugat-balkáni országok többsége számára tehát egyelőre a SAP keretében folytatódik a kapcsolatépítés.

Az EU amellett, hogy hatékonyan támogatja az integrációs törekvéseket elkötelezett híve a térség biztonságának a megőrzésében, amelyet a 2003-ban létrehozott EU Rendőri Misszió (EU Police Mission – EUPM), és a 2004-től működtetett katonai EUFOR misszió is bizonyít.

Az EU szándéka szerint a Balkánon a háború miatt ezt a gyakorlatot meg kellett változtatni. Fontos tehát, hogy a régió országainak jó kapcsolatot kell egymással is ápolniuk, hiszen ez vezethet csak a tényleges stabilizációhoz. A kizárólagosan alkalmazott bilaterális kapcsolatrendszerből ki kellett lépni. Ez jelentős változtatás az EU csatlakozási politikájában, nevezetesen az hogy a különböző államokat az „egyéni” teljesítményük alapján kezelték.

Az EU ezen országok tekintetében is alkalmazta a RPM-et.⁵⁷ Ez volt hivatott a kritérium rendszer megvalósulásának a figyelemmel kísérésére.

A 2007-es európai partnerségi dokumentumban az Unió egyértelműsítette, hogy az EU csatlakozás alapfeltételeként emlegetett Stabilizációs és Társulási Megállapodás (továbbiakban: SAA⁵⁸) aláírásához a rendőrségi és közigazgatási reformot végre kell hajtani. Az SAA-t 2008-ban attól függetlenül aláírták, hogy számos alapfeltétel nem teljesült.

A 2010-ben tartott nyugat-balkáni konferencián az aláírók elkötelezettséget vállaltak az EU-hoz való csatlakozás iránt, teljes mértékben elfogadva a koppenhágai kritériumokat.

A cikk első felének zárásaként elmondható, hogy Bosznia-Hercegovina elkötelezett híve az EU és NATO csatlakozásnak. A kérdés már csak az, hogy a még jelenleg is bonyolult belpolitikai helyzetben erre hogyan lesz képes, és milyen további segítségre lesz szüksége ehhez.

(Folyt. köv.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bosnia and Herzegovina Mine Action REPORT for 2013. Approved by Demining Commission in Bosnia and Herzegovina with its Act No: 14-36-24-624-HK/14 dated 18.03.2014, pp. 1–25. URL <http://www.bhmac.org/en/filedownload.daenet?did=593>.

(Letöltés ideje: 2014. augusztus 19.)

Bosnia, Intelligence and the Clinton Presidency: The Role of Intelligence and Political Leadership in Ending the Bosnian War. William J. Clinton Presidential Library, Little Rock (Arkansas, USA), 01 October 2013, pp. 28–30. URL <http://www.foia.cia.gov/clintonbosnia> (Letöltés ideje: 2014. augusztus 19.)

⁵⁷ Angol rövidítés: Resale Price Maintenance – RPM (gazdasági eljárás a tovább eladás ármegkötésére)

⁵⁸ Angol rövidítés: Stabilisation and Association Agreement – SAA

- Horváth Gyula – Hajdú Zoltán (szerk.): *Regionális átalakulási folyamatok a Nyugat-Balkán országában*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs, 2010. pp. 71–89., ISBN 978-963-9899-35-3
- Juhász József: *Volt egyszer egy Jugoszlávia – A654*. Aula Kiadó, Budapest, 1999., p. 349–353., ISBN: 9789639215511
- Valenta, Marko – Ramet, Sabrina P. (eds): *The Bosnian Diaspora – Integration in Transnational Communities*. Ashgate Publishing Ltd., Farnham (UK), 2011, p. 4., ISBN 978-1-4094-1252-6
URL http://www.ashgate.com/pdf/SamplePages/Bosnian_Diaspora_Intro.pdf
(Letöltés ideje: 2014. augusztus 19.)
- Ball, Patrick – Tabeau, Ewa – Verwimp, Philip (eds): *The Bosnian Book of Dead: Assessment of the Database (Full Report)*. HiCN The Institute of Development Studies, University of Sussex-Falmer-Brighton, 17 June 2007, pp. 25–26.
URL <https://hrdag.org/wp-content/uploads/2013/02/rdn5.pdf> (Letöltés ideje: 2014. augusztus 19.)
- Probáld Ferenc – Szabó Pál (szerk.): *Európa Regionális Földrajza 2*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2007., pp. 280–290., pp. 400–464.
- Ifj. Simon György: A jugoszláv gazdaság az átalakulás útján. *Statistikai Szemle*, 2003/2. szám, pp. 148–170. URL http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2003/2003_02/2003_02_148.pdf
Letöltés ideje: 2014. augusztus 19.
- Szakácsi István mk. alezredes: Az EUFOR szarajevói többnemzeti katonai bázisa (Butmir Camp) üzemeltetésének feladatrendszere és vezetési tapasztalatai. *Sereg Szemle*, XI. évfolyam 1. szám 2013. január-március, pp. 17–29.

VARGA KRISZTIÁN¹:
VÁRPALOTA CHALLENGE 2014
HOLLAND VEZETÉSŰ NEMZETKÖZI GYAKORLAT
KOMMUNIKÁCIÓS SZEMMEL

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a Várpalota Challenge 2014 holland vezetésű nemzetközi gyakorlat tapasztalatai alapján azt, hogy milyen feladatok vannak egy nemzetközi gyakorlat kommunikációjának tervezése és végrehajtásával kapcsolatban.²

A gyakorlatról

A Várpalota Challenge holland vezetésű nemzetközi gyakorlatot 2014. március 17. és április 22. között tartották a Magyar Honvédség Bakony Harckiképző Központjához (MH BHK) tartozó várpalotai lö- és gyakorlóterén. A mintegy 3000 holland és 200 amerikai katonára, több száz haditechnikai eszközre, köztük 25 amerikai és holland helikopter részvételével megrendezett gyakorlaton a Magyar Honvédség a holland partnerrel történő gyakorlatozás mellett főként a befogadó nemzeti támogatással kapcsolatos feladatokat látta el.

A Várpalota Challenge 2014 gyakorlat több kiképzési eseményből tevődött össze. Az első a március 17. és április 2. között tartott „*Várpalota Hunter*”, amelyen a Holland Királyi Hadsereg 13. Gépesített Dandár zászlóalj harccsoportja a műveleti készenlét elérésének feladatait gyakorolta. A második, a szintén március 17. és április 2. között tar-

tott „*Hungarian Engineer*”, amely során a 13-as dandár műszaki csapatai gyakoroltak. Továbbá a harmadik, az április 2. és április 16. között megrendezett „*Saker Falcon*” gyakorlat, amelyen a holland hadsereg 11-es Légi-mozgékonyaságú Dandár zászlóalj harccsoportja gyakorlatozott a várpalotai lőtéren a holland helikopter erők CH-47D Chinook szállítóhelikoptereivel és AH-64D Apache harci helikoptereivel, illetve az Amerikai Egyesült Államok Európai Parancsnokságának (USEUCOM) 12. Harci Helikopter Dandárjának (*12. US Army Combat Aviation Brigade*) Apache és UH-60 Blackhawk helikoptereivel. A holland főerők és az amerikai katonák és helikopterek a Veszprém melletti újmajor táborban voltak elhelyezve, míg a holland nemzeti támogató elem és a helikopterek Pápa városba és a pápai bázisrepülőterre települtek. A gyakorlat ideje alatt egy időben kb. 1800 holland katonára tartózkodott Magyarországon.

A Magyar Honvédség részéről több alakulat is közreműködött a gyakorlat biztosításában és a feladataiban. A teljesség igénye nélkül: MH Bakony Harckiképző Központ, MH Pápa Bázisrepülőter, MH 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi Zászlóalj, MH Katonai Közlekedési Központ (MH KKK), MH 64. Bocsnádi Szabó József Logisztikai Ezred.

A gyakorlat magyar érdekessége a befogadó nemzeti támogatás oldaláról fogható meg. A gyakorlótér biztosításán túl a honvédségnek kellett biztosítani a március 12. és április 22. között Magyarországon tartózkodó katonák állományát és technikai eszközök

¹ A Honvédelmi Minisztérium Médiaosztályának (korábban Tartalomszolgáltató Osztály) kormánytisztviselője.

² Ezúton szeretném megköszönni a gyakorlat kommunikációs tervezésében és biztosításában résztvevő kommunikációs szakállomány munkáját, külön kiemelve Kőkényesy Orsolya szakmai segítségét.

komplex szállítási-koordinációs feladatait. Pataki Zsolt alezredes, az MH KKK parancsnokhelyettese szerint ez volt az elmúlt 20 év legnagyobb szállítási feladata.³

A „holland” gyakorlat tervezése során kiemelt figyelmet kapott a kommunikációs feladatok tervezése is. A Honvédelmi Minisztérium Sajtóosztálya és a Tartalomszolgáltató Osztálya 2013. novemberében kapcsolódott be a gyakorlat tervezési munkálataiba azzal a céllal, hogy a befogadó nemzeti támogatás feladatai okán stratégiai-politikai szinten biztosítsa a kommunikációval kapcsolatos szakmai érdekeket. Annak következtében, hogy a gyakorlaton több ezer külföldi katona vett részt a Honvédelmi Minisztériumnak kellett a kommunikációval kapcsolatos feladatokat megterveznie, illetve a gyakorlat során a magyar kommunikációs-koordinációs tevékenységet vezetnie. A HM sajtó központi szerepének igényét támasztotta alá továbbá az, hogy a gyakorlat a magyar országgyűlési választások kampányidőszakára és a szavazás napjára (április 6.) esett. Emellett a gyakorlat idején kezdett elmélyülni az ukrán válság a Krim-félszigettel kapcsolatos orosz-ukrán szembenállás következtében.

Kommunikációs tervezés: stratégiai célok meghatározása

A kommunikáció célja tájékoztatni a magyar közvéleményt a holland féllel közösen a Holland Királyi Hadsereg magyarországi gyakorlatáról a gyakorlat ideje alatt. Annak következtében, hogy a kiképzési esemény az országgyűlési választások idejére esett a HM-nek körültekintő, aktív kommunikációt kellett megvalósítania a holland féllel együttműködésben. A gyakorlat kommunikációs biztosítása érdekében a gyakorlatra kommunikációs terv és kríziskommunikációs terv

készült, amelyet előzetesen le kellett egyeztetni a holland és az amerikai féllel.

A kommunikáció magyar célcsoportjainak meghatározásakor két dolgot kellett a HM sajtónak figyelembe venni: 1) a befogadó nemzeti támogatás feladatrendszer (szállítások, itt tartózkodás, stb.) okán a teljes magyar közvéleményt tájékoztatását, továbbá 2) a katonai tevékenység okán a várpalotai gyakorlótér és a pápai bázisrepülőtér környékén élők tájékoztatását kiemelten kellett kezelni. A két célcsoport tájékoztatása eltérő kommunikációs eszközrendszer segítségével valósult meg. Míg az országos vonatkozásban alapvetően a Magyar Távirati Irodán (MTI) keresztül kiadott honvédelmi minisztériumi közleményekkel lehetett biztosítani a célleérést, addig a lőtér környékén lakókat a regionális és a helyi médián keresztül, továbbá a Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveletek Központ (MH CKELMK) katonai összekötőcsoportján keresztül lehetett tájékoztatni. A katonai összekötő csoport feladata rendkívüli fontossággal bír a helyi lakosság tájékoztatásában, illetve a gyakorlat ideje alatt a lakossági kapcsolattartásban egyaránt.

Ezáltal a magyar közvélemény és a teljes magyar média az MTI-n keresztül a gyakorlattal kapcsolatos nagyobb eseményekkel (a gyakorlat kezdete, nagyobb közúti szállítások, a gyakorlat vége, stb.) kapcsolatban kapott tájékoztatást. Ide tartozik még az országos sajtónak szervezett sajtónap is április 7-én. A helyi lakosság esetében az időleges útlezárásokról, az egyes kiképzési eseményekről is hírt kellett adni a helyi és regionális médián keresztül.

A tervezés során még a holland partnerrel való kapcsolatfelvételt megelőzően ki kellett alakítani azt a HM Sajtóosztályának, hogy milyen témák mentén javasolja felépíteni a magyar fél a gyakorlat kommunikációját. A tájékoztatás tervezése során figyelembe vett témák a következők voltak: 15 éves ma-

³ Várpalota Challenge 2014 Magyar Honvéd 2014. május p. 39

gyar NATO-tagság, holland-magyar katonai kapcsolatok, a szövetségi kiképzési együttműködés bemutatása, a befogadó nemzeti támogatás feladatai, továbbá a honvédség és környezetvédelem. A gyakorlat tervezési fázisában ki kellett dolgozni a kommunikációs témákkal kapcsolatos részleteket, ehhez információt kellett szerezni az összes beazonosított témáról, amelyhez fel kellett venni a kapcsolatot a magyar témagazdákkal (pl.: környezetvédelem, a gyakorlótér, közlekedés, stb.) és adatokat, információt bekérni tőlük. Ebben a munkafázisban születt meg a gyakorlat fő kommunikációs üzenete is „Szövetség, Partnerség, a gyakorlaton, a béketámogató műveletekben”, amely meghatározta azokat az értékeket, amelyet a HM sajtó alkalmazott a kommunikáció során.

Egyeztetés a holland féllel

Mivel holland vezetésű nemzetközi gyakorlatról van szó, ezért fontos volt mihamarabb megtudni a tervezés során, hogy a holland fél hogyan tervezi a gyakorlat kommunikációját. A magyar félnek ehhez viszonyítva kellett meghatározni a saját kommunikációját, azonban a holland szándékok becsatornázása előtt már szükséges volt kialakítani a magyar álláspontot is. A két fél között a kapcsolatfelvétel a Honvéd Vezérkar Kiképzési Csoportfőnökségén keresztül valósult meg. A 13-as és 11-es dandár kommunikációs tisztjével való kapcsolatfelvételt követően a HM sajtó – a Csoportfőnökséget és a HM Nemzetközi Együttműködési Főosztályát tájékoztatva – felvette a kapcsolatot minden egyes a gyakorlatban érintett nemzetközi együttműködéssel (Holland Védelmi Minisztérium Sajtóosztály, Budapestre akkreditált holland katonai attasé, az amerikai fél részéről a USEUCOM sajtó, illetve a budapesti amerikai nagykövetség sajtóattaséja).

A gyakorlat tervezése során magyar oldalról nehézséget jelentett, hogy a holland fél

nem politikai-stratégiai szinten, hanem taktikai szinten kezelte a gyakorlat kommunikációs tervezését. Ennek oka véleményem szerint kettős lehet: az egyik, hogy eltérő a holland és a magyar katonai tervezői kultúra, a magyar centralizáltabb, a holland pedig inkább decentralizált. A gyakorlat kommunikálásával megbízott holland kommunikációs tiszt például nagy szakmai szabadságot élvezett a kommunikációs célok és az eszközök meghatározásában. A másik ok pedig abból származott, hogy a holland fél több nagy Hollandián kívüli gyakorlaton vesz részt 2014-ben, amely közül a magyarországi csak az egyik, s nem is a legnagyobb gyakorlat volt. Ezzel szemben a magyar vonatkozásban a befogadó nemzeti támogatás okán a gyakorlat az egész országot érintette, ezért kellett a gyakorlat kommunikációját hazánkban a legmagasabb szinten kezelni. A fentiekben vázolt bonyodalmakat okoztak a gyakorlat ideje alatt. A holland félnél a gyakorlaton résztvevő dandárok kommunikációs tervezése alakulatszinten valósult meg, ennek következtében két eltérő igényrel és holland infrastrukturális háttérrel (pl.: saját 3G-s katonai tablet vagy holland sajtóközponttra való igény) találkozott a magyar fél, amelyek részletes összehangolása lényegében a HM Sajtóosztályára maradt.

A kommunikációs terv kialakítása

A gyakorlat kommunikációjának tervezése során minden egyes esetben fontos, hogy beazonosítsuk az alapvető tervezési dokumentumokat, továbbá a végrehajtással kapcsolatos eljárásrendszer legfontosabb elemeit. A nagyobb honvédségi rendezvényekre (például, nagyobb gyakorlatok, nemzetközi repülőnap, stb.) a felelős szervezet kommunikációs tervet készít. A kommunikációs tervben az alábbi témák kifejtése történik meg: 1) a kommunikáció céljának meghatározása; 2) az eseménnyel-rendezvénnyel kapcsola-

tos fő kommunikációs üzenetek meghatározása; 3) a célközönség meghatározása; 4) a kommunikáció eszközeinek felsorolása (pl.: sajtóközlemény, sajtótájékoztató); 5) a kommunikáció elemei (a kommunikációjának fontosabb eseményei és azok kezelésére adott javaslatok); 6) a gyakorlat főbb adatai, (benne külön a VIP-látogatónap adatai és napirendje); 7) kapcsolattartás rendje a főbb együttműködőkkel (nemzetközi és hazai együttműködőkkel egyaránt); 8) együttműködők elérhetőségei; 9) kommunikációs üzenetek témák szerint; 10) a gyakorlat témájában felmerülő lehetséges újságírói kérdések és a rájuk javasolt szakmai válaszok nyilatkozók részére; továbbá 11) a gyakorlat kommunikációjába bevonható szakértők témák szerint és elérhetőségeik. A kommunikációs tervbe bedolgozott adatok és információk mindig a témagazdától származnak. A rendezvény, esemény kommunikációja az elfogadott kommunikációs terv alapján történik. A kommunikációs terv részét képezi a nagyobb rendezvények, gyakorlatok esetén a kríziskommunikációs terv is.

A kríziskommunikációs terv kialakítása

Egy katonai gyakorlat során számos krízishelyzet adódhat (közúti baleset, személyi sérülés, környezeti károkozás, légi baleset, halálos kimenetelű kiképzési baleset, stb.) amelynek kommunikációs kezelésére előre fel kell készülni. A kríziskommunikációs eljárásrend kialakítása mindig a stratégiai-politikai szint iránymutatása mellett történik. A gyakorlat esetében a kríziskommunikációs terv a HM sajtó, a holland védelmi minisztérium sajtóosztálya, a USEUCOM kommunikációs tisztje és a budapesti amerikai nagykövetség sajtóattaséja közötti együttműködés révén lett kialakítva.

A kríziskommunikációs tevékenység mottója: „*A gyenge felkészülés megnöveli a bukás esélyét a kríziskommunikációban*”.

A krízis NATO kommunikációban alkalmazott definíciója: „*bármely esemény, amely olyan negatív média megjelenést generál vagy azzal fenyeget, amely hosszú távon károsíthatja a szervezet reputációját vagy a jövőbeni életképességét (viability)*”. (NATO PA Handbook 2010: 62)

A válsághelyzet során speciális eljárási szabályok lépnek életbe a kommunikáció területén, amelyet leginkább a központosítás jellemez. Ez abban tér el a normális kommunikációs rendtől, hogy a kríziskommunikáció során csak a szóvivő (szervezet politikai vagy katonai vezetője), illetve a felkért szakértők kommunikálnak; és mindezt tervezetten valamint ellenőrzötten teszik.

A katonai kríziskommunikáció speciális szabályai a következők: 1) a kríziskommunikáció nemzeti felelősség, 2) a műveleti biztonság betartása, 3) az elhunyt vagy súlyosan sérült hozzátartozójának személyes kiértesítése és 4) a nemzetközi együttműködés.

A katonai kríziskommunikáció fő célcsoportjai: (1) a közvélemény; (2) a katonák családjai, (3) a katonák, illetve; (4) véleményvezérek (*stakeholders*) a média képviselői, szakértők, politikusok, stb.

Magyarország a NATO tagja; ennek megfelelően a krízishelyzetekben nem csak a magyar, illetve az együttműködő nemzetek (a gyakorlat esetében a holland és az amerikai) hanem a NATO szabályokat is figyelembe kell venni a kommunikáció során. A NATO kríziskommunikációs alapvetéseit a NATO Katonai Bizottsága (*Military Committee*) 457/2 *NATO Military Policy on Public Affairs* dokumentum 61–65-ös fejezetei tartalmazzák. Ezek a részek a súlyos sérüléssel járó események, a halálesetek, illetve technikai eszközökben esett nagyobb károk során alkalmazandó eljárásrendről szólnak.

Az MC 457/2 legfontosabb szabályai a következők haláleset vagy súlyos sérülés esetén:

- A műveleti területen dolgozó NATO kommunikációs tiszt a kommunikációs sza-

bályoknak, illetve az államok bejelentési szabályai szerint eljárva ismeri el a NATO parancsnokság alatt szolgáló katona halálát vagy súlyos sérülését. Minden egyes esetet önállóan kell kezelni (62. fejezet)

- Az elhunyt vagy súlyosan sérült katona nevének, állampolgárságának és személyes adatainak közlése az érintett nemzet nemzeti felelőssége! (63. fejezet)

A kríziskommunikációs eljárás legfontosabb szabálya, hogy haláleset vagy súlyos sérülés esetén csak abban az esetben indulhat a kríziskommunikáció nyilvános, médiával kapcsolatos része, ha az elhunyt vagy súlyosan sérült katona közvetlen hozzátartozóit a hadsereg képviselői személyesen kiértécsítették.

A kríziskommunikációs terv ajánlásokat tartalmaz a kríziskommunikációs eljárásrendre vonatkozóan. Meghatározza, hogy milyen alapelvek szerint folyik válsághelyzetek idején a kommunikáció, és hogy milyen szempontokat kell figyelembe venni ezek során. A terv ezen kívül tartalmazza a kríziskommunikációs csoport tagjainak elérhetőségét és feladatait. Az együttműködők adatait. A különböző célcsoportok elérhetőségét biztosító média listáit, stb.

A kríziskommunikációs terv elemei: 1) az eljárásrend elemei; 2) a válságra javasolt válaszok; 3) kommunikációs eszközök; 4) célcsoportok; 4a) külső; 4b) belső célcsoportok; 5) kommunikációs üzenetek; 6) a gyakorlat témájában felmerülő lehetséges újságírói kérdések és a rájuk javasolt szakmai válaszok nyilatkozók részére; 7) közlemény-tervezetek; 8) kríziskommunikációs csoport tagjai és elérhetőségük; 9) a bevonható szakértők jegyzéke és elérhetőségük; 10) együttműködők és elérhetőségük; 11) mellékletek: kríziskommunikációs adatlap minta, beérkező újságírói kérdések regisztrációs lapjának mintája, stb.

A gyakorlat során alkalmazott kommunikációs eljárásrendről

A Várpalota Challenge gyakorlat tervezése során fontos szempont volt kialakítani azt az eljárásrendszert és munkarendet, amely szerint a kommunikációs állomány a gyakorlat és szállítások 7 hete alatt dolgozott.

Magyar oldalról a HM sajtó fogta össze a gyakorlat kommunikációját. A gyakorlatról szóló parancs szerint az MH Összhaderőnemi Parancsnokság (MH ÖHP) Parancsnoki Irodáján szolgáló kommunikációs főtiszt látta el a helyszínen (Várpalota-Újmajor) a koordinációs feladatokat a HM sajtó és a tevékenységbe bevont alakulatok (MH BHK, MH PBRT, MH KKK) és a holland fél kommunikációs állománya között. Az MH ÖHP koordinációs tevékenysége mellett a HM sajtó mindennap konzultált a feladatba bevont holland és magyar kommunikációs szakállománnyal.

A gyakorlatra kiépített eljárásrend lényege a HM sajtó által központosított tájékoztatási és konzultációs eljárás volt, amelynek eredménye képen a gyakorlat kommunikációjában résztvevő szereplők a gyakorlat egyes fázisaiban ugyan azzal az információval rendelkeztek. A tájékozottság ezen fokát a gyakorlat tervezése során készült tervezői dokumentumok megosztása révén, a találkozóról szóló feljegyzésekkel, rendszeres médiafigyelésekkel, telefonos tájékoztatással és konzultációval lehetett elérni és fenntartani. A belső fórumrendszerbe fektetett idő meghozta az eredményét, hiszen az így kiépített szakmai kapcsolati hálóval az esetek többségében gyorsan sikerült reagálni a kommunikációs eseményekre, feladatokra. A kialakított eljárás részét képezte, hogy az összes közleményt, legyen az helyi, regionális vagy országos sajtó számára készített a HM sajtómunkatársai írták meg és juttatták el a szerkesztőségekbe. A központosítás részeként a katonai összekötőcsoport is a HM sajtóval egyeztetett a lakossági tájékoztatás kapcsán szükséges lépésekről.

A magyar együttműködők mellett folyamatos volt a kapcsolat a holland fél Magyarországon tartózkodó kommunikációs tisztjeivel. A tervezés időszakában létrejött megállapodás alapján a holland dandárok 2-2 kommunikációs tiszttel voltak jelen a gyakorlaton. A megállapodás szerint mind a holland, mind az amerikai fél bekérte jóváhagyásra a HM sajtón keresztül a gyakorlat kiképzési eseményein a média által készített képeket és videó felvételeket, továbbá tájékoztatásul megkapták a HM sajtó által kiadásra tervezett közleményeket is.

A gyakorlaton résztvevő nemzetek kommunikációs képviselői két alkalommal találkoztak a gyakorlat ideje alatt Várpalotán a holland sajtóközpontban azzal a céllal, hogy megbeszéljék és pontosítsák a gyakorlat tervezése során kialakított menetrendet. A találkozókra a „*Várpalota Hunter*” és a „*Saker Falcon*” kiképzési rendezvények elején került sor.

A tájékoztatásról

Honvédelmi Minisztérium Sajtóosztálya a holland féllel közösen március 11-én, a gyakorlat kezdete előtt egy héttel sajtó-háttérbeszélgetést szervezett Budapesten a Hadik hotelben a magyar média képviselői számára a katonai gyakorlat részleteiről. A tájékoztatón dr. Böröndi Gábor dandártábornok a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság (MH ÖHP) szárazföldi haderőnem főnöke és a holland katonai attasé előadást tartott a Magyar Honvédség idei kiképzési programjairól, illetve magáról a gyakorlatról. A találkozón több sajtóorgánium is interjú készített Böröndi dandártábornokkal és a holland katonai attaséval. A tájékoztatóról az MTI tudósítója készített hírt, továbbá a Honvédelmi Minisztérium Sajtóosztálya közleményt adott ki a gyakorlattal kapcsolatban. A Honvédelmi Minisztérium az MTI-n keresztül biztosította, hogy minél szélesebb nyilvánosságot

kapjon a kezdődő gyakorlat híre. A holland fél kérésére dr. Böröndi Gábor dandártábornok nyilatkozott a magyar média számára a gyakorlattal és a befogadó nemzeti támogatás feladataival kapcsolatos kérdésekről.

A sajtó tájékoztatását megelőzően már megtörtént a gyakorlótér környéki települési önkormányzatok tájékoztatása. A Magyar Honvédség Bakony Harckiképző Központjának parancsnoka az alakulatnál rendszerezített eljárásnak megfelelően 2014. február 18-án és március 17-én is kiküldte a március, illetve április havi lőtér értesítőt a lőtér környéki önkormányzatok számára, amelyben szerepelt a Várpalota Challenge 2014 gyakorlat is. Emellett az alakulat parancsnoka február hónapban három alkalommal tartott tájékoztatót a lőtér környéki települések polgármesterei számára a lőtérre várható idejű gyakorlatokról.

A havi lőtér értesítőket a Bakony Harckiképző Központ kommunikációs tisztje elküldte a Veszprém megyei regionális sajtó képviselői számára is.

A fentiek mellett a gyakorlat előtt a honvédség Várpalota Challenge gyakorlatra létrehozott katonai összekötőcsoportja is felvette a kapcsolatot a várpalotai gyakorlótér környéki önkormányzatokkal, hogy személyes tájékoztatást nyújtsanak a polgármesterek és a jegyzők számára nemzetközi gyakorlatról, emellett felkérjék az önkormányzatokat a lakossági tájékoztatás segítésére.

A Várpalota Challenge 2014 gyakorlat ideje alatt folyamatos volt a lakosság tájékoztatása, amelyet a Magyar Honvédség a médián keresztül, illetve a katonai összekötőcsoport tevékenységén keresztül látott el. A lakosság a gyakorlattal kapcsolatos észrevételeit az éjjel-nappal hívható telefonszámon tudta jelezni a honvédség számára a gyakorlat teljes ideje alatt.

A gyakorlaton résztvevő katonai egységek csapatmozgásait úgy tervezték a korábbi tapasztalatok és visszajelzések figyelembevételével.

telével, hogy az a lehető legkisebb mértékben legyen hatással a térségben lakók mindennapjaira.

A helikopterek repülésével kapcsolatosan beérkezett lakossági észrevételeket a katonai összekötőcsoport továbbította a gyakorlatvezetőség számára. Indokolt esetben a partnerekkel együttműködve megváltoztatta a helikopterek repülési útvonalát, amelynek hatására csökkent a zajhatás. A Magyar Honvédség arra kérte a térségben lakókat, hogy legyenek szívesek megértéssel fogadni a környéken fokozódó katonai jelenlétet valamint a helikopterek és a vadászgépek feltűnését.

Sajtó nyilvános események és közlemények a gyakorlattal kapcsolatban

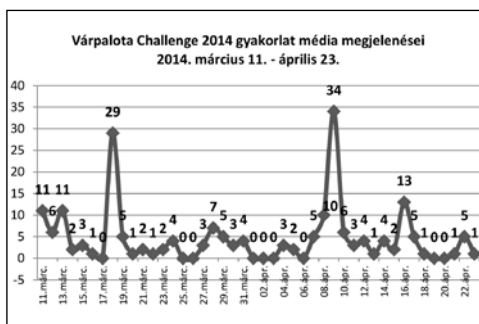
A gyakorlat kommunikációjának tervezése során fontos szempont volt, hogy a magyar lakosság minél több eseményről értesüljön a regionális vagy az országos sajtón keresztül. A médiaesemények média számára történő kiejárlását a HM sajtó vezette.

- **Március 11., kedd** sajtóháttér-beszélgetés amelyen Arthur L. Beglinger alezredes holland katonai attasé és dr. Böröndi Gábor dandártábornok MH ÖHP Szárazföldi haderőnem főnöke a HM Sajtófőnökének jelenlétében tájékoztatja a sajtót a Honvédelemi Tudósítók Köre rendezvény keretében. (meghívott: országos sajtó, katonai sajtó; interjú lehetőség, az eseményről MTI közlemény készült).
- **Március 18., kedd** holland kirakodás Hajmáskéren (meghívott: helyi és a Veszprém megyei regionális sajtó, katonai sajtó)
- **Március 18., kedd** holland katonai konvoj érkezése Magyarországra Koperen keresztül (kiadva MTI közlemény)
- **Március 21., péntek** magyar–holland ABV gyakorlat (meghívott: regionális sajtó, katonai sajtó)
- **Március 27., csütörtök** holland robbantási gyakorlat (meghívott: regionális sajtó, katonai sajtó)

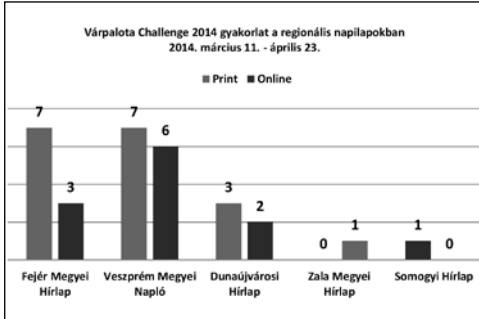
- **Március 28., péntek** amerikai helikopterek érkezése Újmajorba (közlemény kiadva a regionális sajtó számára Fejér, Győr-Moson-Sopron és Veszprém Megyében)
- **Április 2., szerda** a 13-as gépesített dandár zárógyakorlata (meghívott: regionális és helyi média, katonai sajtó)
- **Április 4., péntek** holland helikopterek érkezése Pápara (közlemény kiadva és elküldve a regionális sajtó számára Fejér, Győr-Moson-Sopron és Veszprém megyében)
- **Április 7., hétfő** a gyakorlat sajtónapja (meghívott: országos, regionális, és szak-sajtó)
- **Április 11., péntek** Pápa – a holland helikopterek bemutatása a sajtónak (meghívott: helyi sajtó, katonai sajtó)
- **Április 16., szerda** a gyakorlat vége – (MTI közlemény az országos sajtó számára)
- **Április 22., kedd** holland vasúti szerelvények elhagyják az országot (közlemény a regionális sajtó számára)
- **Május 9., péntek** az utolsó holland katonai járművek is elhagyják az országot Rédicsnél (közlemény a regionális sajtó számára)

Sajtómegjelenések száma a gyakorlatról

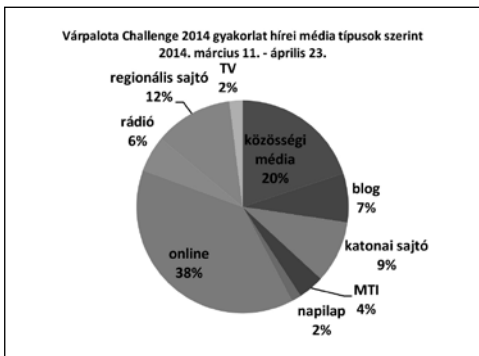
A gyakorlat ideje alatt a HM sajtó folyamatos médiafigyelést végzett, amely során a gyakorlattal kapcsolatban 2014. március 12. és április 23. között 202 magyar nyelvű cikket, beszámolót, riportot talált a médiában.

A legnagyobb sajtóvisshangot a Koperen keresztül érkező holland katonai konvoj és az amerikai nagykövetség várpalotai gyakorlat okán Magyarországon tartózkodó UH-60 Blackhawk helikoptereinek sajtóbemutatása jelentette április 9-én.

A gyakorlat kommunikációjában kiemelt feladat volt a regionális média megszólítása, érdeklődésének felkeltése a gyakorlattal kapcsolatban. A helyi, lőtér környéki lakosság megszólítása és tájékoztatása főként az egész megyében kapható Veszprém Megyei Naplón keresztül történt. Dr. Böröndi Gábor dandártábornok számos interjút adott az országos és a regionális média számára.

A Várpalota Challenge gyakorlatról szóló hírek a katonai sajtó által készített tudósítások a Magyar Honvédség hivatalos Facebook oldalán is rendszeresen megjelentek. Mint a fenti diagramon is látható a hagyományos online felületek mellett a közösségi média adta a második legnagyobb

szegmenset a megjelenések számát tekintve. A tapasztalatok szerint a Facebook alkalmazása célzott regionális kommunikációra is alkalmas, amelyet két módon lehet biztosítani vagy organikus eléréssel vagy pedig célzott fizetett tartalmakkal, hirdetéssel.⁴

Kommunikációs kihívások

A gyakorlat során több kommunikációs kihívást azonosítottunk, ide tartozik a lakossági visszajelzések kezelésének feladata, a spotterek tevékenysége, illetve a nyilatkozó hiánya.

A gyakorlat nagy aktivitása (vasúti ki- és berakodás, helikopterek repülése) következtében több alkalommal érkezett panasz a helyi lakosságtól a katonai összekötőcsoport telefonjára a zajhatások miatt. A lőtér környéki lakosság tájékoztatása kiemelt prioritást élvezett a gyakorlat során, amelyben az általános tájékoztatást a média által biztosított eszközökkel a HM sajtó látta el, míg a személyes, face-to-face kommunikáció és tájékoztatás a katonai összekötőcsoport feladatrendszerébe tartozott. Az összekötőcsoport jelzései sokat segítettek a megfelelő kommunikációs eszközök (közlemény, nyilatkozat, interjú, háttér-információ, stb.) alkalmazásában továbbá több bejelentést is sikerült a személyes kommunikáció segítségével a helyszínen eredményesen kezelni a gyakorlat ideje alatt.

A közösségi média napjainkban tapasztalható térhódításával egyre több információ kerül fel az Internetre, egy-egy jelenséggel vagy eseménnyel kapcsolatban az állampolgár újságírók (bloggerek, spotterek, illetve a közösségi médiafelületeket aktívan használó állampolgárok) által. A közösségi média számos előnnyel rendelkezik a hagyományossal szemben, ide tartozik például a gyorsaság és az ingyenes, szabad hozzáférés. Azonban

⁴ Konzultáció Szecsey Istvánnal, a Magyar Honvédség központi Facebook profiljának kezelőjével 2014. július 8.

nem szabad elmennünk amellet, hogy az állampolgár az elkészített fotó vagy videó mellett közölheti a saját hitét, véleményét is, amely viszont növeli az ellenőrizetlen információk térnyerését a médiában. Így fordulhat elő, hogy egy vasúton utazó állampolgár katonai eszközökkel megrakott vasúti szerelvényről készített képe mellé kipsztolja, hogy mit keresnek az oroszok tankjai Magyarországon, utalva az Ukrajna és Oroszország között éppen zajló krími-konfliktusra. A képet és a véleményt pedig a hírérték elve alapján akár átveheti a média is. Véleményem szerint az ilyen eseteket az általános tájékoztatással (újságírók számára történő tájékoztatást is beleértve) lehet megelőzni, illetve a számukat csökkenteni. A közösségi médiában felbukkanó tartalmakat, véleményeket pedig (közösségi) médiafigyeléssel lehet megtalálni.

A holland fél gyakorlattal kapcsolatos tájékoztatási politikája a gyakorlat elején megváltozott, amelynek következtében csak közvetett tájékoztatást adhattak a gyakorlatról, ezáltal segítve a magyar kommunikációt. Egy eseményen általában mindig van nyilatkozó, azonban előfordulhat, hogy bizonyos megfontolások vagy körülmények következtében másnak kell nyilatkoznia arról, hogy a nyilatkozatot nem adható mit csinál. Ebben a különös helyzetben meg kell találni a megfelelő személyt, aki a narrátor szerepébe bújva képes hitelesen megadni a szükséges tájékoztatást.

Összefoglaló

A holland vezetésű Várpalota Challenge 2014 gyakorlat kommunikációja során a magyar fél a befogadó nemzeti támogatás feladatrendszerén keresztül látta el a kommunikációs-koordinációs feladatokat az-

zal a céllal, hogy a kommunikációs tervben meghatározottak szerint a tájékoztatás két fő célcsoportja, a magyar állampolgárok és a lőtér környékén élők megfelelő információval rendelkezzenek a gyakorlattal kapcsolatban. Ehhez a HM sajtó által irányított központosított kommunikációra volt szükség, amelyben a nemzetközi együttműködők támogatták a magyar kommunikációs célokat és kontrollált hozzáférést biztosítottak a gyakorlat eseményeinek bemutatásához. A gyakorlaton szerzett kommunikációs tapasztalatok áttekintése hozzá segíthet a meg eredményesebb kommunikációs eljárásrend kialakításához hasonló események kapcsán.

A jövőbeni, nagy létszámú hazai NATO gyakorlatok kommunikációs tervezésével kapcsolatban érdemes lesz majd véleményem szerint megfontolni a Norvégiában rendezett Cold Response 2014-es NATO hadgyakorlaton alkalmazott norvég tájékoztatási formát is, ahol a norvég fegyveres erők hivatalos honlapján külön microsite-al <http://mil.no/exercices/coldresponse/Pages/about.aspx> foglalkozott a hadgyakorlat legfontosabb tudnivalóival.⁵ A tájékoztató weblap, mint kommunikációs eszköz alkalmazásával véleményem szerint még egységesebbé lehet tenni a kommunikációt, továbbá könnyebbé lehet tenni az újságírókkal való kapcsolattartás feladatait.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- NATO Public Affairs Handbook (2010): Allied Command Transformation
MC 457/2 NATO Military Policy on Public Affairs (kiadva: 2010. december 10.)
Várpalota Challenge 2014 Magyar Honvéd 2014. május pp. 38–41.

⁵ <http://mil.no/exercices/coldresponse/Pages/about.aspx> (Letöltve: 2014. 07. 08.)

ÖRLEY GYÖRGY ALEZREDES: MISSZIÓS¹ KIKÉPZÉS A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

A szerző a missziós kiképzés helyének, szerepének, környezetének és szabályzóinak a vizsgálatán keresztül korunk missziós kiképzéssel kapcsolatos kihívásainak értelmezését kísérli meg a Magyar Honvédségre vonatkoztatva és összegzésként javaslatokat fogalmaz meg a missziós kiképzés hatékonyabbá tételéhez. A szerző a NATO Összhaderőnemi Kiképző Központjában² teljesített tartós fegyvernélküli külszolgálatot 2009 és 2013 között. Az ISAF OMLT³ dandár, hadtest és helyőrség támogató katonai szervezetekhez küldésre kerülő tanácsadó csoport második fázisú felkészítésében vett részt, mint vezető tervező⁴ tisz. Különböző beosztásokban látott el feladatokat az ISAF RC(S)⁵ és ISAF RC(N)⁶ parancsnokságok, valamint a Lengyel Különleges Műveleti Parancsnokság⁷ NRF felkészülése során és az Észak Keleti Többnemzeti Hadtest⁸ ISAF alkalmazása előtti felkészülés keretében készített elő gyakorlatokat a NATO Kiképző Központ részéről, mint vezető tervező tisz.

Bevezetés

A legújabb kori Magyar Honvédség köztudottan rendszeresen hajt végre nemzetközi katonai, úgy nevezett missziós feladatokat. Ezek a feladatok az Egyesült Nemzetek Szövetsége (ENSZ), Európai Unió (EU), Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ), és az Észak Atlanti Szövetség (NATO) esetleg koalíciós egységben nemzetközi mandátum alapján⁹ kerülnek végrehajtásra a publikusan is vállalt ezrefős – nemzetközi feladatokban résztvevő – katonai ambíció létszámot általában nem meghaladva. A hadműveleti területek konkrét ismerete nélkül is belátható, hogy ezek a feladatok, a katonák széleskörű és komplex felkészültségét és kiképzését igénylik. A bevetésre kerülő katonák kiképzettsége és felkészítése, az alkalmazásra kerülő haditechnika és felszerelés megléte valamint annak alkalmazása, az alkalmazásra kerülő eljárások ismerete és azok elsajátítása, a hadszíntér sajátosságainak ismerete, a nemzetközi környezet ismerete, maga a küldetés jellege és sok minden más is meghatározza egy adott misszió sikerét, és benne a magyar kontingens eredményességét is. A Magyar Honvédség külföldön

¹ Az MHKD alapján a misszió (küldetés) egy általánosan értelmezett kifejezés amely nem függ össze országhatárral, abban az értelemben ahol most használom inkább az expedíciós (külföldön műveletet végrehajtó) kifejezés a megfelelő (ez ugyanis lehet békeművelet, vagy humanitáriánus művelet, stb. is).

² NATO Joint Force Training Centre

³ Operational Mentor and Liaison Team

⁴ Officer Primary Responsibility

⁵ ISAF Regionális Parancsnokság – Dél

⁶ ISAF Regionális Parancsnokság – Észak

⁷ POLSOFCOM

⁸ Multinational Corps Northeast

⁹ MNKS 15. pont. A Magyar Honvédség olyan műveletekben vesz részt, amelyek hozzájárulnak Magyarországnak és szövetségesei biztonságának erősítéséhez. A magyar katonai erő határon túli alkalmazására a megfelelő nemzetközi jogi felhatalmazást követő közjogi döntés alapján, nemzetközi szervezetek keretei között vagy alkalmi koalícióban, a közös értékek és érdekek mentén kerül sor.

történi alkalmazásának lehetőségeinek vizsgálata folyamán konszenzus alakult ki abban, hogy a Magyar Honvédség önállóan nem, csakis valamilyen szövetségi rendszer keretén belül hajthat végre feladatot. A Magyar Honvédség nemzetközi környezetben történő alkalmazásának lehetőségét a stratégiai alapvető jogszabályok és dokumentumok biztosítják.¹⁰ A Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalását többek között a politikai szándék, az ország nemzetközi politikai kötelezettségvállalásai, érdeke (képességei), gazdasági kapcsolatai is és egyéb katonai, valamint nem katonai tényező is meghatározza.

Miért is fontos a nemzetközi katonai szerepvállalás?

Annak meghatározására, hogy miért is van szükség a Magyar Honvédség nemzetközi műveletekben történő részvételére, és milyen mértékben, hosszas elemzésre lenne szükség, ez azonban nem ennek az írásnak a tárgya, ezért érjük be most annyival, hogy Magyarország nemzetközi tekintélyére, befolyására és *érdekérvényesítő képességére* nagy hatással van a Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalása¹¹. Ez a szerepvállalás vagyis a nemzetközi kötelezettségeinkből származó feladatok teljesítése hozzájárul a *nemzetközi béke és biztonság* – és ezáltal *Magyarország biztonságának* – erősítéséhez, és egyben növeli az ország *nemzetközi tekintélyét*.¹²

¹⁰ Drót László alezredes: A Békeművelési Kiképzés Megújítása

¹¹ MNKS. II. Alapvetések 13. pontja. A Magyar Honvédség Magyarország szuverenitása és területi integritása szavatolásának alapvető letéteményese. A Magyar Honvédség meghatározó szerepet játszik Magyarország szabadságának, alkotmányos rendjének és biztonságának külső katonai veszélyekkel szembeni védelmében. A nemzetközi szerepvállalásokban nyújtott teljesítménye és elismertsége jelentős hatással van Magyarországnak nemzetközi tekintélyére és befolyására, hozzájárulva ezzel az ország érdekérvényesítő képességének növeléséhez.

¹² MNKS IV. fejezet A Magyar Honvédség feladatai 63. pont

A Magyar Honvédség nemzetközi alkalmazását befolyásoló tényezők

A mandátum. A műveletek jogi alapja.¹³, ami legitimitációt biztosít a misszió avagy küldetés számára. Ez lehet ENSZ vagy más nemzetközi szervezet politikailag széleskörű bázison alapuló mandátum, amely felhatalmazást ad a küldetésben részt vevő országok számára, egyfajta politikai garancia a katonai feladatok sikeres végrehajtásához. Az utóbbi évtizedekben a NATO nemzetközi szerepvállalásaira az úgynevezett „NATO-tagország területen kívüli”¹⁴, együttműködés volt a jellemző (Pl. IFOR, SFOR, AFOR, KFOR), a hagyományos válságreagáló műveletek¹⁵ háttérbe szorultak. Megítélésem szerint egy olyan hangsúlyeltolódás van folyamatban, melynek során a megszokott politikai biztonsági garanciák már nem biztosítanak teljes körű biztonságot a szövetséges országok részére és az 5. cikkely sérthetlenségét demonstráló gyakorlatok esetleg műveletek kerülhetnek előtérbe a közel jövőben a területen kívüli műveletek helyett. A NATO-dokumentumok általában a „nem 5. cikkely szerinti” és az „5. cikkely szerinti” műveleteket különböztetik meg. Ez természetesen arra utal, hogy a NATO által felvállalt, kezdeményezett művelet a Washingtoni Szerződésnek a kollektív védelem jogára vonatkozó 5. cikkelye alá tartozik-e vagy sem. Ez olyan szempontból is fontos, hogy a kollektív önvédelem jogának gyakorlásához nincs szükség külön nemzetközi mandátumra vagy felkérésre, azt az érintett államok önállóan gyakorolják.¹⁶

Hadviselési módok. A nemzetközi szerepvállalásnak több fajtája ismert: az MH alapvetően a békefenntartás területén vállalt

¹³ Ált/43 – 3.3.3 – A műveletek jogi alapja

¹⁴ Out of Area

¹⁵ Crises Response

¹⁶ ált/43 – 3.3.3 – A műveletek jogi alapja

szerepet, de az aszimmetrikus hadviselés kialakulása következtében a felkelők elleni műveletekben is részt vett. A béketámogató műveletek magukba foglalják a békefenntartást, a békekikényszerítést, a konfliktus megelőzést, a béketeremtést, a békeépítést, a humanitárius műveleteket és kutató mentő műveleteket. A nemzeti, kétoldalú vagy több nemzeti alapokon végrehajtandó feladatokhoz – egyfajta csoportosításban – a felkelés elleni műveletek, terrorizmus elleni küzdelem, nem harcolókat kitelepítő műveletek, polgári joghatóságok katonai segítése, támogatása, kábítószer elleni küzdelem, szankció érvényre juttatása tartoznak.¹⁷ Ezekre a műveletek illetve feladatokra nem szabad teljes körűen, és kizárólagosan tekinteni, mert más szövetségi kiadványokban vagy művelési tervekben ettől eltérő felsorolást is találhatunk. Az említett műveletek elemzését, különbségeik számba vételét nem szándékozom megtenni, viszont szeretném megjegyezni, hogy a NATO Szövetséges Erők béketámogató műveletekről szóló doktrínája alapján „a békefenntartás az ellenségeskedés megfékezése, enyhítése és/vagy megszüntetése államok között, vagy államokon belül egy pártatlan harmadik fél általi, nemzetközileg szervezett és irányított, katonai erőt és polgári erőket felhasználó intervenció útján, a konfliktusmegoldás politikai eljárásának végrehajtása, valamint a béke helyreállítása és fenntartása céljából” végzett tevékenység. Emellett az aszimmetrikus hadviselés keretében a felkelők ellen alkalmazott stratégia, azaz a Felkelés Elleni Műveletek (FEM) lényege, hogy a hagyományos hadviseléssel ellentétben nem az ellenség megsemmisítése, illetve harc képtelenné tétele, és a terület megszerzése az elsődleges cél, hanem a lakosság és felkelők közötti kapcsolat megszakítása egy legitim kormány és az adott ország hiteles nemzeti

katonai és biztonsági erőinek támogatása révén. Ezt a két példát azért hoztam fel, hogy könnyen belátható legyen a küldetés, illetve az azokhoz tartozó feladatok megértése (megértetése), a társadalmi környezet ismerete¹⁸ és a hadviselés szabályainak rögzítése, a misszióra történő felkészítés során.

A környezet fogalmi körébe több tényező is tartozik, többek között a társadalmi és gazdasági viszonyok, a kultúra, a vallás. Ezen tényezők ismerete vagy nem ismerete már a küldetés kezdete elején behatárolja vagy kiterjeszti a siker lehetőségét. Napjainkban a globális környezet nem annyira stabil, mint a két pólusú világrendszer a hidegháború alatt: környezetünk folyamatosan változik. A globális erőterben dinamikus mozgások figyelhetők meg, egyes feltörekvő államok egyre nagyobb gazdasági és politikai befolyásra tesznek szert. Ez a folyamat egyelőre nem jár együtt katonai kihívással, ugyanakkor ezen államok katonai költségvetésének folyamatos emelkedése közép- és hosszútávon feszültségek forrásává válhat. A világ jelenlegi vezető hatalmainak politikai, gazdasági és társadalmi helyzetében megfigyelhető relatív hanyatlás nem jár együtt a feltörekvő hatalmak nemzetközi rend fenntartásában vállalt szerepének számottevő növekedésével. Ezek az államok egyelőre nem mutatnak hajlandóságot arra, hogy nagyobb felelősséget vállaljanak a nemzetközi szinten. Szélsőséges esetben ez akár a globális rend széthullásához, a multilaterális intézmények működőképességének csökkenéséhez, szétzöredezettséghez, növekvő politikai feszültségekhez vezethet.¹⁹ A küldetés előtt és alatt a hadszíntéren létező szereplők ismerete kulcsfontosságú, az ismert mondás szerint nincsen második esélyünk arra, hogy jó első benyomást tegyünk másokra. Vezetői szinten nagyon fontos a megfelelő kapcsolata-

¹⁷ AJP -01, STANAG 2437 alapján

¹⁸ Human Terrain

¹⁹ Ált/43 2.2.2 – A stabilitás ellen ható folyamatok

tok felvétele, kialakítása a környezetben létező, működő szervezetekkel, akár kormányzati vagy nem kormányzati, nemzetközi vagy lokális szinten. A misszióban résztvevő állományok ismerni kell működésüket, otlétük célját, melynek tükrében érdemes behatárolni, hogy mire van szükségük és miben tudnak segíteni nekünk a hadszíntéren. Gyakori probléma, hogy a katonákra olyan feladatot bízunk a mandátum által, ami nem harc feladat, de konszolidáltabb körülmények között nem is katonai feladat lenne, viszont biztonság hiányában az adott ország civil rendszerei és alrendszei nem, vagy csak nagyon akadozva működnek – ennél fogva szükségessé válhat, hogy katonáknak kell olyan feladatokat végrehajtani, amelyeket általában más körülmények között a civil társadalom szervei hajtanak végre. A nemzetközi katonai erőktől általában a biztonság és rend helyreállítását, illetve annak megőrzését várják. Erre jó példa az IFOR feladat sikere és a küldetés átalakulása, amikor a nemzetközi erők sikeresen biztosították a szemben álló erők egyezmény szerinti szétválasztását, azok ellenőrzését, és részleges leszerelésüket, emellett pedig végrehajtották az általános ügy nevezett keret műveleteket, többek között a forgalomellenőrzést, mozgás biztosítását vagy akadályozását, a megfigyelést, ellenőrzést, őrzés-védelmet (megóvás, saját erők védelme), járőrözést, kísérést, humanitárius feladatokban történő részvételt.

A társadalmi működési elvek, értékrendek felismerése és azok tiszteletben tartása alapvető fontosságú. A helyi társadalom nem kellő mértékű ismerete, a velük kialakított kontaktus időbeni rövidege könnyen megbélyegzi a nemzetközi erőket, esetleg túlzott elvárásokat generálhat a nem megfelelő, vagyis a környezethez nem illő viselkedési normák alkalmazása a cél elérését lehetetlenné tevő kapcsolati torzuláshoz vezethet. A békefenntartó nem azzal a szándékkal tartózkodik a misszió területén, hogy aktív fegyverhasználatlal akadályozza meg a tűzszüneti megállá-

podás megsértését, jelenlétüknek a misszió szándéka szerint elégnek kell lennie a béke fenntartására.

Felkészültség és kiképzés. A magyar történelem is sok példát ad arra, hogy az e területen elkövetett hibák sokszorosan megbosszúlják magukat a küldetés végrehajtása során. A Magyar hírszerzés a mohácsi csata előtt egy évvel már az uralkodó tudomására hozta azt a tényt, hogy az oszmán hadsereg meg fogja támadni Magyarországot. Ennek ellenére II. Lajos táborát így írta le a pápai követ Burgio báró 1526 tavaszán: „Ezek a magyar urak készek arra [...], hogy ha kell, nagy lelkesen hadba vonuljanak, s az ellenséggel megütközzenek. Megvolna tehát a harci kedv s a bátorság, de – Isten segítse meg őket – mert tüzéségük, hadvezéreik, hajóik, élelmiszerkészleteik, fegyverük nincsen, nem tudják, hogy mivel is kell valójában szembenézniük, hogyan kell védekezniük, és eszükbe sem jut, hogy mindezzel törődjenek.”²⁰ A kiképzetlenség – persze nem egyedül önmaga ez a tény, hanem általában társulva több más egy időben fennálló hiányossággal – egyéni tragédiákhoz is vezethet, amely azonban kihatással lehet egy ország sorsának alakulására. Napjainkig felmerül, hogy mi történt volna Magyarországgal a XX. században, ha Horthy István főhadnagy 1942. augusztus 20-án reggel nem szenved tragikus kimenetelű balesetet, mikor „Héjával” – Caproni-Reggiane Re.2000 típusú repülőgéppel – földnek ütközött röviddel a felszállás után végrehajtott túlhúzott fordulóból dugóhúzóba esve. Ugyan a baleset valós okait sokáig eltitkolták és legendák lengték körül, azonban megállapítható, hogy a baleset a magyar típusátképzés hiányosságaira és a repülőgép alkalmatlanságára – páncélozás miatt korlátozottan

²⁰ B. Szabó János: Mohács – Rubicon 2013/8

volt alkalmas hadihasználatra – lehet visszavezetni.²¹

A katonát *alapvetően* a harc megvívására illetve harcfeladatok végrehajtására képzik ki. Azonban az aszimmetrikus hadviselés kialakulása és előtérbe helyeződése a nemzetközi katonai stratégiákat kidolgozókat és katonai vezetőket egy arra ösztönözte, hogy kiemelt figyelmet fordítsanak a következő kérdés megválaszolására: Mekkora jelentőséget is tulajdonítsunk a felkelők elleni műveletekben szerzett tapasztalatoknak e harcmodor beépítésének a különböző katonai képességek fejlesztése során? Az aszimmetrikus hadviselés keretében a felkelők ellen alkalmazott stratégia, azaz a Felkelés Elleni Műveletek²² lényege, hogy a hagyományos hadviseléssel ellentétben az elsődleges cél nem az ellenség megsemmisítése illetve harcképtelenné tétele, esetleg a terület megszerzése, hanem a lakosság és felkelők közötti kapcsolat megszakítása a legitim kormány és az adott ország hiteles nemzeti katonai és biztonsági erőinek támogatása révén. Így a végső siker záloga az, hogy ne a – szükségszerűen – beavatkozó külföldi, többnyire szövetséges erők kapjanak elsődleges szerepet a biztonság kialakításában, hanem az adott ország saját védelmi képessége érje el azt a szintet, amivel már képesek az alapvető biztonság garantálására a lakosság mindennapi életének zavargás és zaklatásmentes biztosítása révén.

A NATO-tagállamok haderei több szinten is a FEM alkalmazására kényszerültek, és mivel igazából nem ilyen műveletek végrehajtására lettek létrehozva, nem is könnyelhetek el nagyobb sikereket. Igaz ugyan, hogy Irakban és Afganisztánban több olyan műveletet volt, melyek során jelentős katonai sikereket értek el –, ilyen volt pl. a Dél-Afganisztáni,

Kandahár tartományban a Marjah – i hadművelet – összességében azonban – nem katonai szempontból – az Iraqi Freedom vagy az Afganisztáni Enduring Freedom hadműveletek sikeressége vitatható. A siker mértéke attól függ, hogy kit kérdezzünk, vagy a sikert hogyan és miben definiáljuk. Az egyik fontos, sikert befolyásoló tényező, hogy a felkelők teljes elszigetelése a lakosságtól sem fizikai, sem pszichológiai értelemben nem lehetséges a valóságban. A lakosság gyakorlatilag a felkelőkkel azonos környezetben él és sokszor a mindennapi életet erősen befolyásoló közös vallást gyakorol. A kultúra és szokások megértése még akkor is nagy nehézséget okoz, ha a katonai erők kiemelt figyelmet fordítanak a megértésre és alkalmazkodásra. Az adott ország lakosságát állandó belső feszültségben tartó események dinamikájának a külföldi erők alkotó részesei de csaknem teljes mértékben tudatos alkotói, emellett egyes esetekben nem pozitív résztvevői. A FEM ugyanakkor egy olyan katonai tevékenység, amely során először az adott ország vagy területet a felkelőktől kell megtisztítani, másodsor meg kell védeni a visszatérni szándékozó felkelőktől, harmadszor a hazai és nemzetközi szervezetekkel együtt stabilizálni szükséges az országot, és végül átadni egy hiteles, legitim kormánynak, amely biztonságát a hazai fegyveres erők garantálják.

Akár FEM-ről, akár más műveletről legyen szó, folyamatosan visszatérő kérdés, vajon mit kell tennünk még ahhoz, hogy a legjobban készülhessünk fel a jövő háborús konfliktusaira? A háborúk és fegyveres konfliktusok fajtái többfélék és kiterjedésükben is eltérőek lehetnek: a második világháború után a három legtöbb áldozatot követelő a koreai, a vietnámi és az Irak–Irán háborúk voltak. Korunkban azonban nagyobb valószínűsége az olyan fegyveres konfliktusoknak, amely során egy viszonylag kisméretű, de erős szellemi, esetleg vallási bázisú ideológiát valló csoport megpróbál befolyásolni

²¹ Magó Károly: Horthy István főhadnagy halála – legenda és valóság, egy repülőbaleset vizsgálata – Rubicon 2012/8

²² FEM – COIN – Counter Insurgency Operation

egy olyan közösséget, amely vélt és valós sérelmeket táplál az aktuális politikai vezetés iránt.

A Magyar Honvédségben egyéni illetve kollektív hozzájárulásokat különböztetünk meg a nemzetközi katonai feladatok terén. A műveleti képességek elérése érdekében felkészülést, kiképzést hajtunk végre. A műveleti követelmények teljesítése érdekében kiképzési célokat és kiképzési szinteket határozzunk meg, amelyeket teljesíteni kell ahhoz, hogy egy alegység vagy egység alkalmazható legyen. A kiképzési szinteket az alábbiak szerint határozta meg a kiképzési doktrína.

1. táblázat. Kiképzési szintek

Kiképzési szint	Jellemzői
7.	önálló zászlóalj, ezred, dandár, dandár harccsoport, összhaderőnemi alkalmi harci kötelék szintű kiképzés
6.	század harccsoport, zászlóalj harccsoport szintű kiképzés
5.	zászlóalj (osztály) szintű kiképzés
4.*	század (ütege) szintű kiképzés
3.	szakasz szintű kiképzés
2.	szakcsoport kötelék, kezelő személyzet, csoport, raj szintű kiképzés
1.	egyéni kiképzés
*A tartalékos állomány kiképzése a 4-es szinten összefegyvernemi környezetben csúcsosodik.	

A Magyar Honvédség jelenleg legmagasabb alegység szintű hozzájárulása az EUFOR és KFOR missziókban szolgálatot teljesítő manőver századok, amelyek a táblázat alapján a négyes szintet kell, hogy elérjék. Ennek a szintnek az elérése időigényes, ez egy olyan fontos tényező a sok közül, amit figyelembe kell venni a misszió tervezésénél. Ha az ezerszázad nemzetközi hozzájárulási ambíció szintet nézzük, akkor nem biztos, hogy elég az „ezer fő kiküldetésben, ezer fő felkészítésen és ezer

fő pihentetve (szabadságolás, iskoláztatás, rekuperációs feladatok, stb)” számvetéssel számolnunk, hiszen egy misszió (egy váltás számára) általában hat hónapig tart és a fent megadott szintnek az eléréséhez szükséges idő nem biztos, hogy hat hónap a felkészülési folyamat elejétől számítva., Legtöbbször azonban nem szükséges egy alegység kiképzését nulláról kezdeni, mert általában már egy rendelkezésre álló, kettes vagy hármas szinten levő alegységet kell felkészíteni.

Költségek. A háborúhoz – mint tudjuk – három dologra van szükség.²³ Ez régóta így van, példaként „a XII. században egy lovag felszereléséhez egy 150 hektáros földesúri birtok egy éves jövedelme kellett, háromszáz évvel később egy lovag felszerelése már felémésztette egy 500 hektáros birtok éves jövedelmét.”²⁴ Korunkban a katonai kiadásokat az ország gazdasági teljesítményéhez mérten százalékosan adják meg, amely a NATO-tagországok számára ajánlottan a nemzeti GDP²⁵ kettő százalékára, azonban ezt nem minden szövetséges ország képes betartani. A Magyar Honvédség nemzetközi feladatokban történő részvételére vonatkozó pénzügyi tervezési alapszabályzást az Összhaderőnemi Doktrína is tartalmazza, mely szerint a katonai-pénzügyi alapfunkciója a honvédelmi tárca nemzetközi szerepvállalásából fakadó feladatok pénzügyi biztosításának kialakítása és működtetése, a nemzetközi feladatokból eredő kiadások (költségek) és bevételek tervezése, nyilvántartása, valamint az együttműködő szervek tájékoztatása. Ezen kívül Magyarország NATO, EU és egyéb nemzetközi tagságából eredő, a fejezetet terhelő fizetési kötelezettségek teljesítése és folyamatos együttműködés a nemzetközi szerve-

²³ Raimondo Montecuccoli: „a háborúhoz három dolog kell: pénz, pénz és pénz”

²⁴ Hahner Péter: A Lovagok Világa – Rubicon 2012/7

²⁵ General Domestic Product

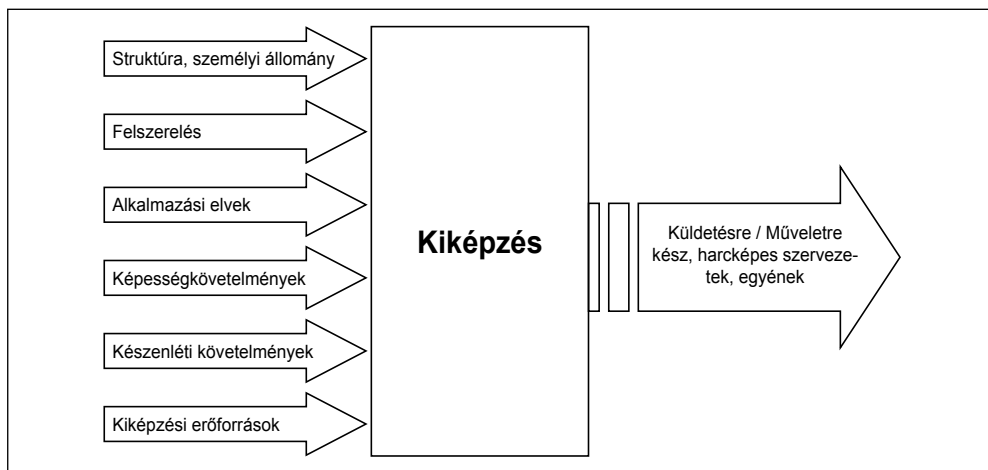
zetek pénzügyi bizottságaival²⁶ Ez a feladat magában foglalja a katonai kontingensek költékében, és egyéni beosztásban szolgálatot teljesítő katonák pénzügyi és költségvetési ellátását is. A műveleti területen települő katonai kontingensek az MH Összhaderőnemi Parancsnokság szervezet elemeiként működnek. Megítélésem szerint fontos, hogy egy misszióval kapcsolatos költségeket lehetőleg egyetlen, „missziós csomagban” próbáljuk kezelni, amely talán könnyebben kontrollálható a felkészítés, kiképzés, felszerelés, szállítás, fenntartás terén.

A Magyar Honvédség missziós felkészítése és kiképzése

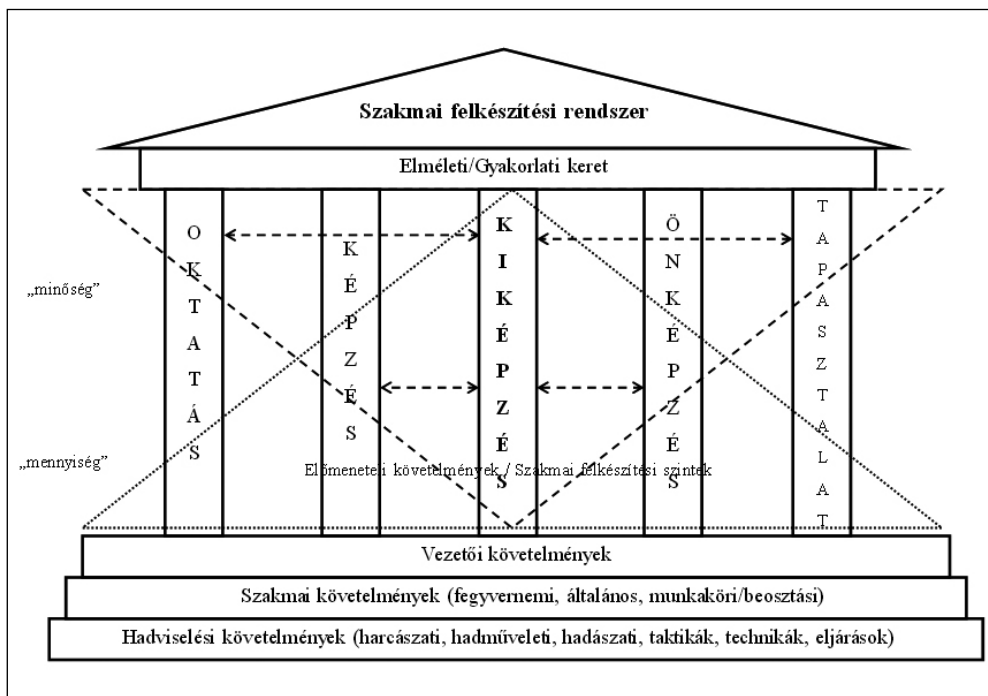
A felkészítés megtervezéséhez, megszervezéséhez és végrehajtásához Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája ad iránymutatást, aminek alapján az Összhaderőnemi Doktrína, a Kiképzési Doktrína, valamint az MH Összhaderőnemi Parancsnok intézkedése részletesen szabályozza a kapcsolódó feladatokat. A folyamatot egy általánosan elfogadott tevékenységi ciklusban hajtják végre a Magyar Honvédség szervezetei tervezés,

szervezés, végrehajtás, ellenőrzés és értékelés keretében, melyeket az ezen tevékenységekbe integrálódott tapasztalat feldolgozás foglal egységes rendszerbe.

A felkészítés szervezésénél a tervezés időszakában gyakran előfordul – például a rendelkezésre álló idő rövideje miatt –, hogy egyszerre kell a stratégiai, hadműveleti és harcászati szinteken a feladatokat megkezelni, párhuzamos munkamódszerrel. A Magyar Honvédség nemzetközi alkalmazásának sajátosságai közé tartozik, hogy általában szövetséges keretek között történik, mandátum alapján. A küldetés tervezéséhez szükséges stratégiai kiinduló adatok tehát általában rendelkezésre állnak, de gyakran túl általános és sok az információ, kevés konkrétum áll rendelkezésre. A katonai tervezők feladata rendszerint az erőgenerálási egyeztetések után konkretizálódik. Nagyon fontos lépcső idejekorán meghatározni a magyar hozzájárulás méretét, megtudni azt, hogy egyéni beosztásúak és/vagy kötelék felajánlások kerülnek a misszióba. Azokat a tényezőket, amelyeket a kiképzés végrehajtásához általában össze kell hangolni, az alábbi ábra jól szemlélteti:

²⁶ ÁLT/43 – 3.1.6 – A Magyar Honvédség műveleteinek pénzügyi alapjai

A kiképzés helye az MH szakmai felkészítési rendszerében

Összességében elmondható, hogy a misziós kiképzés a küldetésből és a műveletekből adódó, vagy kikövetkeztetett feladatokra való felkészítés a műveleti készenlét eléréséig illetve annak folyamatos szinten tartása. A szóban forgó katonai feladatok, eljárások, technikák azok a képességek melyek alapot adnak a békeműveletekben történő részvételre.²⁷ A pontos értelmezéshez szükséges a felkészítés és kiképzés közötti összefüggés-különbség meghatározása. A jóváhagyott szabályozók alapján, a kiképzés „általános kifejezés, amely a katonai műveletek végrehajtásához szükséges egyéni, törzsi és kötelék képességek kifejlesztésére, fenntartására és továbbfejlesztésére vonatkozik. Felöleli az egyéni és a kollektív

kiképzést”.²⁸ Avagy „a kiképzés a szakmai felkészítés alapvető eleme, melynek során a katonák, a kötelékek, a katonai szervezetek, a különböző szintű parancsnokok és törzsek ismereteket szereznek, jártasságokat és készségeket fejlesztenek ki, tartanak fenn és fejlesztenek tovább, kovácsolódnak össze a tervezett és az előre látható műveletek feladatainak sikeres, eredményes, szakszerű végrehajtása érdekében. ...a kiképzés folyamata fázisokból, és különböző kiképzési szintek teljesítéséből, a műveletek teljes spektrumában megjelenő feladatok végrehajtására felkészítő kiképzési rendezvényekből és gyakorlatokból áll, amely tartalmazza a kialakult helyzeteknek megfelelő kiképzési támogatást illeszkedik a tényleges és tartalékos katonák és kötelékek kiképzési igényeihez és követelményeihez, ... Figye-

²⁷ Drót László alezredes: A Békeművelési Kiképzés Megújítása

²⁸ MHKD – 4. sz. melléklet, BI-SC 75-3

lembe veszi a kiképzés tartalmi elemeire ható, a NATO által kidolgozott, az MH által bevezetett NATO Egységesítési Egyezmények (STANAG) követelményeit, ...”²⁹

A két fogalom gyakori keveredésének oka, hogy az MH Kiképzési Doktrína-2013 kiadásig a kiképzést a csapatkiképzéssel szinonim fogalomként, a sorkatonák-szerződéses legénységi állományú katonák kiképzésének folyamataként értelmezték, a tisztekre, tiszthelyettesekre vonatkoztatva pedig csapatszinten a felkészítés, intézményi szinten a képzés (központi tanfolyamok) és oktatás (tiszti, tiszthelyettesi középiskolai, főiskolai, akadémiai képzés) fogalma terjedt el. Az értelmezés szerinti meghatározó különbség volt, hogy míg a katonai kiképzés az adott tevékenységi körre, feladatra a rájuk vonatkozó előzetes ismeretek nélkül – vagy minimális előzetes ismeretekkel – irányult, addig a felkészítés a kiképzésnél célirányosabb, szűkebb spektrumú, ám ezen spektrumban mélyebb ismeretek integrálását célzó ismeretátadási formaként szerepelt, ami a kiképzés által már megszerzett és megszilárdult tudásanyagra épül. A (csapat)kiképzéssel ennek megfelelően a kiképzési szervek, a (parancsnokok és törzsek) felkészítésével a hadművelési szervek foglalkoztak.

A 2013-ban kiadott MH Kiképzési Doktrína szakított ezzel az értelmezéssel, és újra-definiálta a két fogalmat. Ennek megfelelően a felkészítés magába foglalja a csapatszinten megvalósuló kiképzés, a tanfolyami képzés, az intézményi képzés (oktatás) és az önképzés, valamint a tapasztalat feldolgozás alrendszerét.³⁰

Összességében tehát az általánosan értelmezett missziós kiképzés nem képez különál-

ló kiképzési alrendszert a kiképzések rendszerében, sokkal inkább annak része, ugyanúgy, mint bármely más kiképzési ág. Az egyén és a kötelékek kiképzésének része és ebben a szerepben sokkal inkább képességet, illetve képességi összetevőt jelöl. A küldetés alapú kiképzések sajátossága, hogy nincs több különálló kiképzési rendszer, csak a küldetések különböznek időről időre. Természetes, hogy a különböző küldetések végrehajtására egy működő kiképzési rendszerben a kiképzés súlypontjai változnak, ami azonban nem jelenti a kiképzési szerkezet változását.³¹

Missziós kiképzési követelmények. A Magyar Honvédség nemzetközi feladatokra történő kiképzéséhez a stratégiai dokumentum alapján az alábbi követelményeket³² tartom meghatározónak:

1. A Magyar Honvédségnek rendelkeznie kell azzal a képességgel, hogy a missziós feladatokat az Alaptörvényben, Honvédelmi Törvényben meghatározottaknak megfelelően végre tudja hajtani.
2. A missziós kiképzési rendszernek alkalmasnak kell lennie a nemzetközi szervezetekben (NATO, EU, ENSZ, EBESZ, MFO) szolgálatot teljesítő katonák, alegységek, kontingensek felkészítésére az átfogó megközelítés jegyében.
3. A missziós kiképzési rendszernek képesnek kell lennie az egy időben a missziós ambíciószint szerinti ezer fő kiképzésére, úgy hogy a hazaitól esetleg teljesen eltérő földrajzi, időjárás, társadalmi, stratégiai távolságokban lévő hadszíntereken legyenek képesek szolgálatot teljesíteni.

²⁹ Drót László alezredes: A Békeművelési Kiképzés Megújítása írása alapján vettem át kis változtatással. A békeművelési helyett a missziós kiképzés szóösszetételt használom (a szerző)

³² Drót László alezredes: A Békeművelési Kiképzés Megújítása írása alapján vettem át kis változtatással. A békeművelési helyett a missziós kiképzés szóösszetételt használom (a szerző)

²⁹ MHKD – 3.1.5 – Kiképzés

³⁰ Dr. Sári Gábor alezredes: A logisztikai kiképzés/felkészítés helye, szerepe és sajátosságai az MH felkészítési/kiképzési rendszerében. Doktori értekezés, 16–17. oldal

4. A missziós kiképzésnek biztosítania kell, hogy a nemzetközi jogi keretek betartása mellett, a nemzetközi missziókban való részvétel során a Magyar Honvédség képes legyen jellemzően az újjáépítéshez szükséges biztonsági körülmények megteremtésére és a fegyveres ellenállók tevékenységének visszaszorítására, valamint alkalmasnak kell lennie az újjáépítésre, a stabilitás megteremtésére.
5. Kiemelten kell kezelnie a **kiképzők és mentorok kiképzését**.
6. A missziós kiképzési rendszernek biztosítania kell az alábbi katonai műveletek végrehajtására történő felkészítést: békefenntartás; békefenntartás; békekikényszerítés; béke megerősítés; humanitárius segítségnyújtás; migráció kezelése; katasztrófa-elhárítás katonai feladatai; belső rend helyreállítása; felkelés elleni műveletek; mentor és kiképző műveletek; terrorizmus elleni küzdelem.

Összegzés és javaslatok a missziós kiképzés végrehajtására

Működési környezet. A Magyar Honvédséggel szemben támasztott elvárások sokrétűek és nem szükoelkődnek a olyan jelzőkkel amelyeknek súlya van a katonai tervezési folyamatok és a különböző kritériumok vizsgálata során.

„40. A haderő bevetésére a lehetséges alkalmazás teljes spektrumában sor kerülhet az alacsony intenzitású műveletektől kezdve a magas intenzitású műveletekig. Annak ellenére, hogy a Magyar Honvédség napjainkban alacsony intenzitású nemzetközi műveletekben vesz részt, *középtávon képesnek kell lennie a magas intenzitású műveletek végrehajtására is.*”

„41. A Magyar Honvédség alkalmazására jellemzően válságkezelő műveletekben kerül

sor, sok esetben Magyarországtól *jelentős távolságra, szélsőséges természeti és éghajlati viszonyok között, nehezen megközelíthető terepen, ahol csupán korlátozott mértékben vagy egyáltalán nem áll rendelkezésre befogadó nemzeti támogatás.*”³³

A fentiekből is látszik, hogy a kiképzési feladatok továbbra is sokrétűek, gyakran váratlanul, előre nem diagnosztizálható módon születnek, a velük járó kihívásokat pedig gyakran egy időben, párhuzamosan szükséges kezelni. Számíthatunk arra, hogy egyre többször kell részt venni humanitárius célú beavatkozásban és segítségnyújtásban, fokozódik a műveleti tempó, ráadásul egyszerre több olyan műveletben vehetünk részt, melyekre eltérő kultúrájú és fejlettségű, megosztott társadalommal, visszamaradott infrastruktúrával és államszervezettel, nehéz terepviszonyokkal és befogadó nemzeti támogatással csak részben vagy egyáltalán nem rendelkező országokban kerül sor. A tömegtájékoztató és a világháló gyors hírközlő képessége miatt egyre szűkül a döntéshozatali idő és mozgástér, aminek következtében a közhangulat nyomásának engedve sokszor megfelelő előkészítés nélkül születnek döntések. Megjelent és egyre inkább teret nyer a cyber-hadviselés, ami anyagi kár okozásában és a közrend megzavarásában potenciálját tekintve egyre kevésbé marad el a hagyományos fegyverektől. A technológiai fejlődéssel teljesen új képességek, fegyverrendszerek jelennek meg, illetve válnak elérhetővé, melyek átalakíthatják a hadviselés korábban ismert kereteit és jellegét.³⁴

³³ MNKS III. Működési környezet C. – A haderő várható alkalmazásának jellemzői

³⁴ ÖHD 3. – 2.3 – A haderő XXI. századi alkalmazásának jellemzői

Ezért megítélésem szerint képesnek kell lenni:

- A nagyfokú alkalmazkodásra valamint ezzel együtt a szükségességek megtartására és újak kialakítására:
- Hangsúlyozásra és egyfajta egyensúly létrehozására a különböző, de egyidejű kiképzési feladatok között.
- Niche „Tiszta” szakképességek kialakítására és az alegység harc-képesség kialakítások közötti egyensúly létrehozására.
- Kezelnii a szükségszerű haditechnikai váltást, és az azzal járó szakfelkészítési, eljárásbeli és személyi változásokat.

Katonai szervezetek szerepe és feladatai.

Megítélésem szerint a missziós kiképzési rendszer alapvetően megfelelően működik, ugyanakkor folyamatos kihívásokkal szembeül. Alapvetően megfelel a nemzetközi gyakorlatnak a felosztás az egyéni beosztásba készülők és kötelékek felkészítése között. A kötelék kiképzések végrehajtását célszerűbbnek tartom központosítani egyetlen katonai szervezet keretében. Amennyiben új harcjárművek és fegyverrendszerek kerülnek beszerzésre, célszerű – a hatékonyság és erőforrások gazdaságos kihasználása érdekében – a kiképzési eszközök központosítása és a kialakított tudás egy kézben tartása a kollektív kiképzésért felelős kiképző központnál a jelenlegi kijelölésen alapuló felkészítésért felelős parancsnoki rendszertől eltérően.

Hangsúlyozás a különböző kiképzési feladatok között. A kiképzési események végrehajtása egymásután egy sorba fűzve alapvetően jó elgondolás. A probléma ott jelentkezik, hogy egy adott kiképzendő állománynak egymás után több, jellegében teljesen eltérő kiképzési eseményt kell végrehajtani. Ilyenkor a kiképzési feladatokat úgy kellene megszervezni, hogy lehetőség

szerint a missziós kiképzési feladatra jusson a több idő és tisztázni kell a különböző kiképzések közötti elvi különbségeket az állomány számára.

Megszerzett képességek megtartása és képesség csomagok kialakításának a folytatása. Az egyik legnagyobb kihívás a megszerzett tudás megtartása. Ez a következő parancsnoki munka és tapasztalat feldolgozó rendszer mellett archiválásokkal (csapat történet), publikációk írásával, parancsnoki és törzsfelkészítések, parancsnoki tanfolyamok megszervezésével lehetséges. A harchelyzetben tapasztalatot szerzett állományból kell kiválasztani a jövő vezetőit, akik tudásukat intézményesített keretekben adhatják át.

Niche „Tiszta” szakképességek kialakítása és az alegység harc-képesség kialakítása közötti egyensúly létrehozása. Ez a témakör a kis, esetleg közepes országoknál okozhatja egyensúly felborulását a hadrendben amennyiben a nemzetközi kötelékekben³⁵ túl magas szintre teszik a nemzetközi ambíció szintjét. Ekkor egy szakcsapat, esetleg egy fegyvernem kimagaslóan nagy szerepet kap a többihez képest és így ez a kialakított képesség³⁶ nem lesz egyensúlyban a többi katonai szervezet képességével. Ezt megítélésem szerint csak abban az esetben célszerű bevállalni, ha az adott területen résztvevők nem csak elméleti, hanem gyakorlati művelti (harci) tapasztalattal is rendelkeznek és nemcsak vezetői, hanem alegység szinten is megmarad (létezik) a képesség.³⁷

³⁵ Például NATO Reagáló Erők – NRF

³⁶ Például CIMIC, CBRN, műszaki

³⁷ Magyarország missziós vállalásai tekintetben egy ilyen elhalasztott Niche képesség kialakításának tekintem a műszaki képesség fejlesztésének és megtartásának a lehetőségét

Számomra ugyanilyen fontos a megfelelő **mentalitás és hozzáállás kialakítása**. Nem szokásom a magyar labdarúgás vezetői által mondottakat idézni, most még is megteszem két okból: egy, mert a labdarúgás stratégia csapatjáték, amely csapatjátéknak a kitalálása (tervezése), megszervezése és irányítása hasonlóságot mutat egy csata során a harc megvívásának elveivel kettőmért a német kapcsolatok nem csak a labdarúgásban fontosak az elmúlt időszakban, igaz szerintem a társadalomban sokszor inkább alulról jövő kezdeményezésekből táplálkoznak. Dárdai Pál a magyar labdarúgó válogatott ideiglenes szövetség kapitánya, aki jelenleg Berlinben dolgozik, viszont gyökerei Pécs városához kötik, így zárta egyik első sajtótájékoztatóját: „A sebesség és váltások mellett a játékszerrendszerek használata segíti az eredményes munkát, de a csatákat(!) a csapat szellemével, karakterével és mentalitásával nyered”.... „amikor értekezel van, be kell számolni, jövök, ha fontos esemény dolog van, jövök – csak hogy tudjátok – Berlinből Budapest közelebb van, mint Pécsről Budapest.”

Ezeknek a gondolatoknak az üzenetei számomra:

1. a külföldi tapasztalatokat be kell építeni itthon;
2. a távolságok átalakultak a NATO- és EU-tagságunkból adódóan, így nem csak a határon belüli együttműködésben és tapasztalatszerzésben kell gondolkodni;

3. a regionális, lásd MLF³⁸ vagy V4³⁹ kapcsolatokat kellene tovább fejleszteni, hiszen a nemzetközi környezetben történő megmértetés (értsd tudás és hozzáértés) ad igazán reális képet a szövetségi kötelezettségeinknek megfelelő képességeinkről, értékeinkről.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája (MNKS) – 2012 – Kihirdetve a 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozattal
- ÁLT/43 MH ÖHD 3. kiadás – 2012
- Magyar Honvédség Kiképzési Doktrína (MHKD) – 2012 (HK 15/2012)
- Drót László alezredes: A Békeművelési Kiképzés Megújítása – 2014 – Seregszemle
- B. Szabó János: Mohács – Rubicon 2013/8
- Hahner Péter: A Lovagok Világa – Rubicon 2012/7
- Magó Károly: Horthy István főhadnagy halála – legenda és valóság, egy repülőbaleset vizsgálata – Rubicon 2012/8
- Dr. Papp Gyula ny. ezredes: A magyar Honvédség Békefenntartó Feladatokra kijelölt alegységeinek felkészítése – PhD értekezés – 2008
- Dr. Sári Gábor alezredes: A logisztikai kiképzés/felkészítés helye, szerepe és sajátosságai az MH felkészítési/kiképzési rendszerében. Doktori értekezés, 16–17. oldal

³⁸ Multinational Land Force

³⁹ Visegrádi négyek

DR. PRANTNER ZOLTÁN: AZ ISZLÁM CSOPORT (EGYIPTOM)

Az al-Dzsamáat al-Iszlamija, Egyiptom legnagyobb militarista csoportja az 1970-es évek elején jött létre. A fundamentalista szervezet legfőbb célja egy, az iszlámon alapuló állam megteremtése, amihez nem riadt vissza erőszakos eszközök alkalmazásától sem. Az 1990-es évek elejétől rendszeresen követett el merényleteket kopt keresztények, miniszterek, Mubarak államfő, kormánytisztviselők, a biztonsági szolgálat emberei és értelmiségiek ellen. Akcióit, amit főleg Egyiptom területén hajtott végre, később kiterjesztette az országba látogató külföldi turistákra is. Legvéresebb támadását 1997-ben hajtotta végre, a luxori mézárás óta ellenben nem követett el erőszakos akciót. A 2011-es arab tavasz során pártot alapított, ami immáron legális szereplője a politikai arculat alakításának.

Az al-Dzsamáat al-Iszlamija létrejötte

A Nasszer elnök 1970-ben bekövetkezett halála után hatalomra került Szadat-kormány eleinte rendkívül toleráns politikát folytatott pártokkal és az iszlamistákkal szemben. A Muszlim Testvériség korábban hosszú évekre bebörtönzött tagjai közül sokan nyerték vissza szabadságukat 1971 után. Ez, valamint az egyiptomi társadalomban ugyanekkor kibontakozott kritikus társadalmi válság együtt eredményezhette azt, hogy sorra alakultak a különféle katonai csoportok vagy sejtek.

Nem volt kivétel ez alól az Iszlám Csoport (al-Dzsamáat al-Iszlamija) sem. Az 1970-es évek első felében szélsőséges földalatti szervezatként alakult az Egyiptomi Iszlám Dzsihádhhoz hasonlóan akkor, amikor a Muszlim Testvériség fokozatosan feladta az erőszakos

eszközök alkalmazását céljai elérésére. Kezdetben inkább több száz, egymással laza szövetségben álló sejtek hálózatának, mint szervezett csoportnak volt tekinthető. Az egyes, „ankudnak” elkeresztelt sejtek gyakorlatilag egymástól függetlenül működtek, így ha egyiküket felszámolták, annak hiánya nem érintette a többiek további tevékenységét. Mindegyik élén egy emírnek vagy hercegnek nevezett vezető állt. Ők tartották a kapcsolatot a csoport tagjaival és a támogatókkal, valamint együtt alkották a konzultatív gyűlést.¹

Alapítóinak többsége eleinte vallási személyként lelki segélyt nyújtott az egyiptomi börtönökben, vagy mecsetekben és az egyetemeken prédikált.² Első híveik emiatt a foglyok és a kairói, illetve az ország déli részéből származó szegény és középosztálybeli vallásos egyetemisták közül kerültek ki. Eleinte kisebbségben voltak az egyiptomi hallgatói mozgalmakon belül, amelyeket az 1967-es vereség után főleg baloldali – például nasserista és marxista – eszmék uraltak. A Szadat-kabinet azonban hamar felismerte, hogy az al-Dzsamáat hatékonyan tudja elensúlyozni a baloldali törekvéseket és csökkenteni annak kritikai hangvételét. 1972. december közepétől emiatt titkos taktikai együttműködés jött létre a központi hatalommal, aminek köszönhetően a mozgalom befolyása egy rövid viszonylagos nyugalmi időszakot követően robbanásszerűen nőtt

¹ Cooley, John K. *Unholy Wars: Afghanistan, America and International Terrorism*. Pluto Press, Sterling, 1999. p. 27.

² Katz, Samuel M.: *Jihad. Islamic Fundamentalist Terrorism*. Lerner Publications Company, Minneapolis, 2004. pp. 26–27.

az 1973. októberi jóm kippúri háborúban elszenvedett vereséget követően. Alig négy év alatt gyakorlatilag átvették az egyetemek felett a teljes ellenőrzést, a tekintélyüket és jelentőségüket veszített baloldali szervezetek pedig szinte teljesen eltűntek.³ Az egyetemi választásokon aratott elsőprő győzelmek után ellenben szinte rögtön jelentkeztek az első konfliktusforrások: korábbi ígéreteikkel és jelszavaikkal összhangban az iszlamisták például követelték a kötelező fátyolviselés bevezetését a nőknek és a koedukált osztályok megszüntetését, amit a laikus egyetemi vezetés határozottan elutasított.⁴

Az al-Dzsamáat al-Iszlámija ideológiája

A fundamentalista Iszlám Csoport megalakulásakor ideológiai alapját Szajjid Kutbtól vette, akit 1966-ban végeztek ki a szélsőséges iszlamizmus ellen folytatott küzdelemben. Röpirataikban és sajtótermékeikben gyakran hivatkoztak Kutb kiáltványára, a Ma'alim fi al-Tarikra (Mérőföldkövek). A radikális teoretikus legfőbb célja az iszlám vallásos legitimitásának megalapozása, valamint a világias szemléletű és ezért eretnek tartott arab kormányok ellen folytatott erőszakos dzsihad volt. Gondolatai hamar pozitív visszhangra leltek a Muzulmán Testvérek szélsőséges tagjai között is, akik idejét múltnak tartották Hasszán el-Banna vallásos társadalmi iszlám forradalmát. Kutb hitet tett amellett is, hogy a muszlim államok kizárólag a Korán törvényei szerint élhetnek. Minden mást istenkáromlásnak tekintett. Ennek értelmében az iszlám vallást teljes és tökéletes rendszernek ismerte el, aminek az élet mindent terü-

letét ellenőriznie és irányítania kell. Csak az egyetlen igaz Istent ismerte el és csak az ő kizárólagos jogának tartotta a törvényalkotást. Őt tartotta az egyetlen olyan útmutatásnak, ami a gyarló embereket a helyes úton tartotta és megszabádította még a legcsekélyebb gondolati erkölcsstelenségtől is. Általa tartotta elkerülhetőnek a politikai és gazdasági egyeduralom kialakulását, valamint benne látta az erőt az örökölt káros szokásoktól és értékektől való megszabaduláshoz.⁵

Az ország gazdasági és társadalmi problémáira adott válaszában vitatta azt a világias magyarázatot, ami szerint a lakosság körében megfigyelhető alacsony életszínvonal a túlnépesedés és a kiugróan magas védelmi kiadások következménye lett volna. A magas arányú szegénység okait alapvetően a népesség olyan eltévelyedésében látta, mint a hanyagság, a világiasság vagy a korrupció. Alternatívaként az eredeti iszlám gyökerekhez való visszatérést szorgalmazta, amit a lélek megtisztításával, kellő önbizalommal és kemény munkával tartott elérhetőnek. Ösztönzésére egy alternatív gazdasági és szociális intézményhálózatot jött létre, ahol a tagok iszlám környezetben tudtak dolgozni, tanulni vagy szükség esetén akár orvosi ellátásban részesülni.⁶

A szekuláris egyiptomi kormány megdöntésének és az iszlám állam megteremtésének gondolata nem kizárólag az Iszlám Csoport sajátossága volt, hanem felbukkant például az Egyiptomi Iszlám Dzsihad célkitűzésében is. A két szervezet között ugyanakkor alapvető különbség volt, hogy milyen módon kívánják ezt megvalósítani. Utóbbi a kairói kormánnyal folytatott küzdelemben szinte

³ Kepel, Gilles: *Muslim Extremism in Egypt; the Prophet and Pharaoh*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1985. pp. 129–134.

⁴ Metz, Helen Chapin (ed.): *Egypt: A Country Study*. GPO for the Library of Congress, Washington, 1990. p. 138.

⁵ Kepel, Gilles: *Muslim Extremism in Egypt; the Prophet and Pharaoh*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1985. pp. 155–156.

⁶ Metz, Helen Chapin (ed.): *Egypt: A Country Study*. GPO for the Library of Congress, Washington, 1990. p. 138.

kizárólag a követők szűk kis csoportja által elkövetett akciókra szorítkozott. Az Iszlám Csoport ezzel szemben mindvégig ott volt az alacsonyabb, nélkülözhető társadalmi rétegek körében, ahol nagy hangsúlyt fektetett a meggyőzésre a minél nagyobb tömegtámogatás elnyerése érdekében.

Konfrontáció a központi hatalommal

Az Iszlám Csoport és a Szadat-kabinet viszonya 1978 után megromlott. A Hallgatók Egyesületének és a legfontosabb karok birtokában az al-Dzsamáat al-Iszlámija növekvő népszerűségét arra használta fel, hogy egyre nyíltabban kifogásolja a Camp David-i egyezményt, amit az iszlám vallás elárulásának tekintettek. Élesen kritizálták magát Szadat elnököt is, amiért Khomeini ajatollah helyett Reza Pahlavi rendszerét támogatta, valamint az ekkor bevezetett családjogi reformtörvények miatt. Az iszlámisták az államfő felesége után „Dzsihan törvényeinek” elkeresztelt jogszabályokban Egyiptom fokozódó nyugati elköteleződését látták Szadat infitah („nyitott ajtó”) gazdaságpolitikájához hasonlóan. A növekvő gazdasági kiszolgáltatottság szerintük ugyanis olyan kifogásolható nyugati kulturális értékek és szokások megjelenésével járt együtt az öltözködéstől és a viselkedési normáktól kezdve egészen a zenéig és a videóig, amiből kizárólag a gazdaságilag uralkodó helyzetben lévő nyugati érdekeltségek profitáltak, és amelyek csak még jobban elmélyítették a társadalmon belül amúgy is megfigyelhető társadalmi különbségeket gazdagok és szegények között.⁷

Mivel az Izraellel kötött béke gyakorlatilag Szadat elnök számára a politikai túlélést, rendszerének pedig a legitimitációját jelentette, így az Iszlám Csoport rövid idő alatt az

egyik legjelentősebb ellenzéki erővé nőtte ki magát. Habár a kormány 1979-től különféle eszközökkel próbálta működését korlátozni, támogatottsága biztosan gyarapodott.⁸ Szadat elnök befolyásuk csökkentésére korlátozta a hallgatói egyesületek jogkörét, mindhiába. Az iszlamista gondolatok hamar népszerűvé váltak az egyetemi vezetésen belül is és a különböző karokon rövidesen egyre markánsabban követelték a női hallgatók arányának csökkentését, valamint betiltották a nemek keveredését, a táncot, a koncerteket és a filmvetítéseket.⁹ A kormány válaszként megpróbálta manipulálni a hallgatói választásokat, az iszlamista befolyás alá került bizottságok anyagi támogatását beszüntette, táboraikat pedig bezáratta a nagyvárosok közelében. Az intézkedések azonban pont a vártakkal ellentétes következményekkel jártak. Az intézkedések mártírrá emelték az Iszlám Csoportot a közvélemény szemében, a nagyvárosokból száműzött tagok pedig vidéken gyűltek össze. A tanult aktivisták meggyőző érvelése hamar népszerűvé tette a szervezet gondolatait az elmaradottabb mezőgazdasági vidékeken és robbanásszerűen gyarapította a csatlakozók számát immáron a falvakon belül is.¹⁰

Az al-Dzsamáat al-Iszlámija további sorának alakulásában alapvető fordulatot jelentett, amikor Szadat elnök 1979 elején bemutatta Izrael első egyiptomi követét, majd pedig menedékjogot ajánlott fel az elűzött Reza Pahlavi iráni sahnak. Az Iszlám Cso-

⁷ Esposito, John L. – Voll, John O.: *Islam and Democracy*. Oxford University Press, New York, 1996. p. 175.

⁸ Kepel, Gilles: *Muslim Extremism in Egypt; the Prophet and Pharaoh*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1985. p. 129.

⁹ Kepel, Gilles: *Muslim Extremism in Egypt; the Prophet and Pharaoh*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1985. p. 151.; Metz, Helen Chapin (ed.): *Egypt: A Country Study*. GPO for the Library of Congress, Washington, 1990. pp. 138–139.

¹⁰ Kepel, Gilles: *Muslim Extremism in Egypt; the Prophet and Pharaoh*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1985. p. 149.

port nyilvános gyűléseket szervezett, ahol megtorlást követelt az országba érkező izraeli állampolgárok és a velük együttműködő egyiptomiak ellen, valamint tiltakozott a volt sah befogadása ellen. A hatóságok megpróbálták korlátozni ezeket az összejöveteleket és Aszjutban a karhatalom éleslőszert is használt a tüntetők feloszlására.¹¹ A feszült belpolitikai helyzetben április elején zavargások törtek ki a közép-egyiptomi Minja városában és környékén. A konfliktus, ami eleinte nem volt több egy tulajdonvita miatt kirobbant leszámolásnál két nemzetiség között, rövid idő alatt elmérgesítette a viszonyt az ott élő kopt keresztény és muszlim vallási közösség között, és az összecsapásokban többen életüket vesztették. Az Iszlám Csoport a történetekre egy röpirat kiadásával reagált, amiben a kopt keresztény Senouda tartományi kormányzót azzal vádolták, hogy lőfegyvereket osztott ki a keresztények között, akiket azután a muszlimok támadására utasított. A rendfenntartó szerveket elfogultsággal vádolta, akik letartóztatták a mecsetekbe menekült muszlimokat, majd megkínózták őket a rendőrörsön. Legvégül éles kritikát fogalmazott meg Szadat-rendszere ellen is, amit véleményük szerint Washingtonból irányítanak, legfelső vezetésébe pedig olyan keresztények szivárogtak be, akiknek legfőbb célja a muszlimok lemészárlása.¹² A zavargások felszámolására Szadat elrendelte a keresztények lefegyverzését, valamint az iszlamista aktivisták letartóztatását Minjában és Aszjutban, ahol átmenetileg felfüggesztették az egyetemi oktatást is.

Az Iszlám Csoport azonban ekkor már széleskörű szimpátiát élvezett a muszlim tömegek körében, akik közül sokan a muszlim vallás legitim képviselőjeként tekintett rájuk. A kormány rendkívül kényes helyzetbe került, hiszen rendeletekkel immáron nem tudta ellehetetleníteni működését, nyílt fellépésével viszont az iszlám elleni támadás vádját és a politikai öngyilkosságot kockáztatta. A szervezet hatalmának megtöréséhez egy olyan nagy visszhangot kiváltott büntetéssel kellett kapcsolatba hoznia az Iszlám Csoportot, ami képes volt ellensúlyozni az iránta táplált szolidaritást, valamint lehetőséget adott a nemzeti egység szétrombolásának és a vallási ellentétek felszításának vádjára. Az alkalom 1981. június 17-én jött el, amikor súlyos kopt–muszlim vallási zavargások robbantak ki a kairói al-Zavaijja al-Hamra kerületben. A három napon át tartó összetűzésekben 17 ember vesztette életét, 112-en megsebesültek és 117 épületben keletkezett kisebb-nagyobb kár.¹³ A szembenálló felek által elkövetett brutális atrocitások sokkolták az ország lakosságát és olyan helyzetet teremtett, ami lehetővé tette a leszámolást al-Dzsamáat al-Iszlamijával. A szervezetet azonnal kapcsolatban hozták az incidenssel és olyan csoportnak állították be a külvilág felé, aminek legfőbb célja a koptok és a muszlimok harmonikus együttműködésén alapuló egyiptomi nemzet lerombolása. Szeptember 3-án az Iszlám Csoportot hivatalosan feloszlatták, szervezeteiket feloszlatták, vezetőit pedig letartóztatták.¹⁴

Egy hónappal később Szadat elnök egy katonai parádén életét vesztette. A merény-

¹¹ Az eset egy halottal és hat súlyos sérülttel járt, mintegy hatvan személyt pedig őrizetbe helyeztek. (Kepel, Gilles: *Muslim Extremism in Egypt; the Prophet and Pharaoh*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1985. pp. 158–159.)

¹² Kepel, Gilles: *Muslim Extremism in Egypt; the Prophet and Pharaoh*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1985. pp. 159–164.

¹³ Brown, Scott Kent II: *The Coptic Church in Egypt: A Comment on Protecting Religious Minorities from Nonstate Discrimination*. In: *BYU Law Review*, Vol. 2000, Issue 3, p. 1062.

¹⁴ Kepel, Gilles: *Muslim Extremism in Egypt; the Prophet and Pharaoh*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1985. pp. 164–171.

letet egy iszlamista sejt hajtotta végre Khalid al-Iszlambuli hadnagy vezetésével, akinek Mohamed nevű testvére korábban az al-Dzsamaát al-Iszlamiya helyi vezetője volt az Aszjut Egyetemen és akit súlyosan bántalmaztak szeptemberi letartóztatása során.¹⁵ Az Egyiptomi Külügyminisztérium később további összefonódásra hívta fel a figyelmet és az Egyiptomi Iszlám Dzsihád által végrehajtott akciót kapcsolatba hozta Karam Zuhdival, az al-Dzsamaát al-Iszlamiya egy másik vezetőjével.¹⁶ A hatóságok az elnök halála után kirobbant iszlamista felkelést rövid idő alatt vérbe fojtották Aszjutban, majd több ezer embert vettek őrizetbe az azt követő embervadászat során. Közülük százakat ítéltek hosszabb-rövidebb börtönbüntetésre, kínoztak meg, vagy száműzték az országból. Mivel az emigrációba kényszerített fundamentalistákat kitiltották az arab országok többségéből is, így túlnyomó részük Afganisztánba utazott, ahol éveken át harcolt a szovjet megszállók ellen. A többiek Nyugat-Európába és az Egyesült Államokban telepedtek le.¹⁷

Omar Abdel-Rahman tevékenysége

A Szadat elnök halálát követő letartóztatási hullám során őrizetbe helyezték az al-Dzsamaát al-Iszlamiya szellemi vezetőjét, Omar Abdel-Rahman sejket is, amiért egy fetvát adott ki a kormányfő ellen végrehajtott merénylet igazolására. Az Egyiptomi Iszlám Dzsihád által is nagyra tartott sejk három évet

töltött börtönben tárgyalására várva.¹⁸ Habár a bíróság végül ártatlannak találta az összeküvés vádjában, szabadon engedését követően kiutasították az országból. Afganisztánba utazott, ahol az 1980-as évek közepére szoros kapcsolatokat alakított ki Abdullah Azzammal és Oszama bin Ladennel. 1990 júliusában az Egyesült Államokba utazott, ahol a mudzsahedeknek nyújtott amerikai támogatás ellenére nyíltan kritizálta a rendszert és egy újabb fetvában törvényesnek nyilvánította a bankrablást és a zsidók legyilkolását.¹⁹ A muszlimokat a Nyugat megtámadására, az összeköttetések felszámolására, a gazdaság romba döntésére, az ipari létesítmények és cégek ledöntésére, a hajók elsüllyesztésére, a repülők lelövésére és a lakosság gyilkolására szólította fel földön, vízen, levegőben.²⁰ A New York-i mecsetekben tartott gyűjtő hangvételű beszédei hatására rövidesen egy szűk kis csoport alakult ki személye körül, aminek a veszélyére az egyiptomi hírszerzés 1992. november elejéig több alkalommal is felhívta az amerikai hatóságok figyelmét, mindhiába. Egyik hívét, El Szajjid Noszairt kapcsolatba hozták az 1990. november 5-én meggyilkolt Meir Kahane rabbinak, a Zsidó Védelmi Liga alapítójának halálával, míg a társaság más, végtelékig elszánt tagjai 1993. február 26-án egy teherautóba rejtett pokolgéppel megpróbálták felrobbantani a Világkereskedelmi Központ északi tornyát, később pedig támadást terveztek New York öt közismert létesítménye – az Egyesült Nemzetek Központja, a Lincoln és a Holland alagút, a George Washington híd és az FBI New York-i irodája – ellen.

¹⁵ Kepel, Gilles: *Muslim Extremism in Egypt; the Prophet and Pharaoh*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1985. pp. 129–130, 205.

¹⁶ Al-Zawahiri: *Egyptian militant group joins al Qaeda*. In: CNN.com. August 5, 2006. (<http://edition.cnn.com/2006/WORLD/meast/08/05/zawahiri.tape/index.html>) Letöltés ideje: 2014. június 16.

¹⁷ Katz, Samuel M.: *Jihad. Islamic Fundamentalist Terrorism*. Lerner Publications Company, Minneapolis, 2004. pp. 25–26.

¹⁸ Dickovick, J. Tyler: *The World Today Series*. 2012. Africa. Rowman & Littlefield Publishing Group Inc, Lanham, p. 41.

¹⁹ Kohlmann, Evan F.: *Al-Qaida's Jihad in Europe*. Berg Publishers, Oxford and New York, 2004. p. 26.

²⁰ Kohlmann, Evan F.: *Al-Qaida's Jihad in Europe*. Berg Publishers, Oxford and New York, 2004. p. 185.

Egyiptomban ugyanekkor al-Dzsaamát al-Iszlamija aktivistái már rendszeresen hajtottak végre merényleteket. A korruptnak nyilvánított Mubarak-rendszer elleni harcot Abdel Rahman New Yorkból irányította kezettára mondott iránymutatásaival és a sejteteknek folyósított anyagi támogatásával.²¹ Tevékenységét 1993. június 24-ig folytathatta, amikor az FBI kilenc társával együtt letartóztatta. 1995. október 1-én bűnösnek találták összeesküvés vádjában, jelenleg életfogytiglani börtönbüntetését tölti.

Az al-Dzsaamát al-Iszlamija újjászerveződése

Az Iszlám Csoport, ami eleinte nem volt több mecsetek körül szerveződött helyi csoportok laza hálózatánál, az 1980-as évek végére alapvető változáson ment keresztül mind felépítését, mind pedig tagságát tekintve. A Szadat elnök halálát követő első pár év átmeneti nyugalmat hozott. A leszámolás átmenetileg megbénította a szélsőséges csoportok működését, a belpolitikai élet liberalizálása pedig szétzilálta támogató hálózatukat. Mubarak elnök, okulva elődje hibáiból, eleinte toleránsan viszonyult mindazon iszlamista mozgalmakkal szemben, amelyek nem alkalmaztak erőszakot. Az állam vallási és politikai arculatának átalakítására vonatkozó követeléseket markánsan megkülönböztette az állam megdöntésére irányuló törekvésektől, amelyekre azonnal és határozottan lecsapott. A vallási ellenzék ennek szellemében lehetőséget kapott, hogy nagy nyilvánosság előtt fejtsse ki kritikai észrevételeit, megjelenjen a sajtóban és a médiában, valamint hogy legális keretek között visszatérjen a belpolitikai életbe. A Szadat elnök alatt illegálisba kényszerített pártok számára mindez lehető-

vé tette az újjászerveződést és az 1984. májusi választáson évek óta nem tapasztalt kedvező feltételek és légkör mellett méretheték össze támogatottságukat a kormánypárttal.²²

Az al-Dzsaamát al-Iszlamijának maximálisan kiaknázta a kedvező belpolitikai fordulatot. Az 1984-ben szabadon engedett aktivistákkal sikerült újjászerveznie szervezetét és független bázisokat kialakítani az évtized második felében, főleg a közép-egyiptomi Aszjut és Mínia környékén. Lendületes előretörése a vallási érzület növekedése mellett az egyiptomi társadalom belül ekkor kibontakozott súlyos szociális-gazdasági krízis következménye is volt. 1985-ben ugyanis az olajárak számottevő visszaesése miatt jelentősen lecsökkent az Arab-félszigetre irányuló egyiptomi emigráció. Az 1970-es évek végétől az egyetemekről és a főiskolákról kikerült friss diplomások nemcsak biztos és jól jövedelmező megélhetési forrást veszítettek el ezáltal, hanem emellett még kénytelenek voltak visszaköltözni a falun vagy kisebb városban élő családjukhoz. Ezeknek a fiataloknak a többsége ráadásul a felsőoktatásban folytatott korábbi tanulmányai során már szorosabb-lazább kapcsolatba került a különféle iszlamista szervezetekkel, így többé-kevésbé már voltak elképzeléseik azok értékvilágáról és céljairól. Az al-Dzsaamát al-Iszlamija emiatt finomított retorikáján és ideológiáján, hogy minél több végletekig elkeseredett és frusztrált munkanélküli fiatalat nyerjen meg magának és azután az istentelennek kikiáltott törvényes rend ellen fordítsa őket.²³

A verbális meggyőzés mellett rövid idő alatt megjelent az erőszakos eszközök alkal-

²¹ Hedges, Chris: A Cry of Islamic Fury, Taped in Brooklyn for Cairo. In: The New York Times, January 7, 1993.

²² Esposito, John L. – Voll, John O.: Islam and Democracy. Oxford University Press, New York, 1996. pp. 176–177.; Kepel, Gilles: Jihad: The Trail of Political Islam. I.B. Tauris & Co. Ltd, London, 2006. pp. 278–279.

²³ Kepel, Gilles: Jihad: The Trail of Political Islam. I.B. Tauris & Co. Ltd, London, 2006. pp. 284–285.

mazása, ami eleinte főleg a kopt keresztény közösségek ellen irányult. Az Iszlám Csoport titkos fegyverraktárakat és kiképzőtáborokat létesített, a keresztények inzultálása pedig mind kegyetlenebbé vált.²⁴ Bármilyen céljakká válhatott, amit erkölcstelennek tartottak (pl. zenei előadások, filmbemutatók, videóüzenetek ... stb.). Mindez egyértelműen bizonyította Mubarak elnök rugalmas politikájának kudarcát, amivel együttműködésre vagy legalábbis hallgatásra kívánta rábírnivala vallási ellenzékét. A kairói kabinet a kihívásra egyre agresszívabban reagált és a kormányerők mind többször avatkoztak be megfélemezésükre. Nem riadtak vissza mecsetek ostromától, vagy a tömeges letartóztatásoktól sem. Képesek voltak akár a végletekig is elmenni, ha a helyzet véleményük szerint azt kívánta meg. Az időszakos rendőri brutalitás alkalmazása ugyanakkor nem megoldotta, hanem inkább elmélyítette a konfliktust különösen Alsó-Egyiptomban, ahol élénken élt a vérbosszú intézménye a tradicionális társadalom kollektív tudatában. Hiába tartóztattak le ezeket a biztonsági erők, a támadások mind gyakoribbabbak és vakmerőbbekké váltak.²⁵

Az Iszlám Csoport növekvő népszerűséget élvezett Embabában is, Kairó mintegy 1 millió fős nyomornegyedében. A szervezet 1984-től folyamatosan jelen volt a körzetben, ahol a sport és az oktatás megszervezésével, a közrend fenntartásával, a vitás kérdések el-

rendezésével, valamint a jótékonyági szervezetek alapításával fokozatosan kezükbe vették az irányítást a körzet felett. Az ellenszegülő befolyásos törzsi családokat fegyverrel kényszerítették békére, a keresztényeket pedig rendszeresen bántalmazták, üzleteiket kifosztották, templomaikat felgyújtották. Mindezek után az 1990. októberi földrengés következményei, ami mintegy 500 kairói lakos halálával és 50 000 személy hajléktalanná válásával járt, kiváló alkalmat biztosított számára, hogy a növekvő társadalmi elégedetlenséget meglovagolva nyíltan magához ragadja a hatalmat. Gaber sejk, az al-Dzsamáat al-Iszlámija egyik vezetője 1992 novemberében vakmerő lépésre szánta el magát és bejelentette egy iszlám köztársaság megalakítását a körzetben. A kormány természetesen nem tűrhette szótlannul ezt a kihívást. Decemberben 14 000 katonát vezényelt a körzetbe, akik hat hét alatt felszámolták a „szomszédos államot”. A rendfenntartónak tekintett akció szerencsére nem torkollott vérfürdőbe. Az iszlám aktivisták korábbi erőszakos cselekedetei és büntetetei miatt a lakosság a hadsereg beavatkozásáért Gabert és híveit okolták, így a kilátásba helyezett elszánt ellenállás helyett közömbösen figyelték mintegy 5 000 ember elhurcolását.²⁶

Az al-Dzsamáat al-Iszlámija alkalmazta a terror az 1990-es évek első felében

Az erőszakhullám különösen azt követően harapódzott el, hogy – vélhetően az egyiptomi biztonsági erők – 1990-ben agyonlőtték a csoport egyik vezetőjét, Ala Mohieddint. Az Iszlám Csoport a történeteket a központi hatalom hadüzeneteként értékelte. Totális harcot hirdetett ellene és bosszúból két hónappal később, október 12-én megpróbálták megölni Abdel-Halim Moussa belügyminiszterrel,

²⁴ Figyelmeztető jel volt, hogy 1987-ben a volt belügyminiszter és a kíséretben lévő amerikai diplomaták élete csak egy hajszálon múltott az ellenük elkövetett merényletkísérlet során, egy évvel később pedig az Iszlám Csoport erőszakkal ellenőrzése alá vonta a Kairó melletti Héliopolisz egyik városnegyedét, ahonnan végül csak a biztonsági erők tudták kiszorítani őket. A kudarc ellenére a következő évek során az Iszlám Csoport növelni tudta támogatottságát és tovább folytatódott a kopt keresztények megfélemlítése.

²⁵ Kepel, Gilles: Jihad: The Trail of Political Islam. I.B. Tauris & Co. Ltd, London, 2006. pp. 283–284.

²⁶ Kepel, Gilles: Jihad: The Trail of Political Islam. I.B. Tauris & Co. Ltd, London, 2006. pp. 290–291.

aki helyett tévedésből a parlament szóvivőjével, Rifaat al-Mahgúbbal végeztek. A kairói kabinet azonban nem rettent meg és hasonló elszántsággal vette fel a küzdelmet. Egyértelműen az iszlamisták tudtára adta, hogy figyelmeztetés nélkül löni fognak minden aktivistájukra a fővárosban és annak vonzáskörzetében.²⁷ Az al-Dzsamaát al-Iszlamiját azonban immáron sem fenyegetéssel, sem pedig erőszakos eszközök alkalmazásával nem tudták elrettenteni. Az 1990-es évek elején tovább folytatódta az itálüzletek, színházak és kormányzati mecsetek elleni támadások Fajúmtól Aszjútig.²⁸ Eltökélttségüket növelték azok az Afganisztánt megjárt egyiptomi harcosok, akik ezekben a hónapokban tértek vissza a szovjetek ellen vívott hitharcból és nagy számban csatlakoztak hozzájuk a Mubarak-rendszer ellen vívott küzdelemben. Tevékenységüket emellett megkönnyítették a külföldről érkező rendszeres fegyverszállítmányok, anyagi támogatások, valamint az újabb és újabb önkéntesek, akiket a CIA jelentése szerint az Oszama bin Laden által finanszírozott titkos szudáni bázisokon képeztek ki.²⁹

1992. június 8-án az egyiptomi konfliktus új szakasza vette kezdetét, amikor meggyilkolták a szekuláris gondolatairól közismert Farag Fodát. A híres mezőgazdasági szakember, szerző és politikus nem sokkal korábban alapított pártot „A Jövő” néven. Az

emberjogi aktivista legnagyobb bűne az volt, hogy egy röpiratban szenvedélyesen cáfolta az iszlamisták nézeteit és felemelte szavát a militánsok ellen. Az Iszlám Csoport válaszként istenkáromlónak nyilvánította és egy álarcos aktivistájuk gépfegyvertűzet zúdított rá, amikor 15 éves fiával elhagyta irodáját.³⁰ A bírósági tárgyaláson később az elkövető büszkén vállalta tettét. Védelmében nyilatkozott a tanúként meghallgatott Mohamed al-Gázáli, az al-Azhar egyetem egyik tanára is. A teoretikus hangsúlyozta, hogy mindenkit hitehagyottnak kell tekinteni, aki nem követi az iszlám törvényeit. Halállal kell büntetni őket az államnak, vagy annak cselekvésképtelensége esetén a hívő muszlimoknak. Hasonló elv motiválta őket két évvel később, amikor megpróbálták meggyilkolni az Omar Abdul-Rahman által halálra ítélt Nobel-díjas író, Nagib Mahfúzt.³¹

Foda halála egyértelműen mutatta, hogy az Iszlám Csoport a harcot immáron a teljes egyiptomi társadalomra kiterjesztette. 1992 júniusában-júliusában hivatalosan is bejelentette, hogy Omar Abdel Rahman sejk videó üzenetének hatására kibővíti az általa folytatott dzsihadot a mérsékelt ideológiát valló közéleti személyekre és a turistákra. Az iszlamisták különösen az idegenek erkölcsükkel össze nem egyeztethető öltözködését és alkohol fogyasztását rosszalották, valamint azzal vádolták őket, hogy drogokkal és nemi betegségekkel szennyezik be az egyiptomiakat. A sejk szélsőséges álláspontját még a mérsékelték egy része is támogatta, mivel a turizmus

²⁷ Figyelmeztetésük nyomatékosítására az Iszlám Csoport további 27 emberével végeztek még Mohieddin halálának évében. (Murphy, Caryle: *Passion for Islam: Shaping the Modern Middle East. The Egyptian Experience.* Scribner, New York, 2002. p. 291.)

²⁸ Schanzer, Jonathan: *Al-Qaida's Armies: Middle East Affiliate Groups & the Next Generation of Terror.* The Washington Institute For Near East Policy, New York, 2005. p. 36.

²⁹ July–August 1993: US Intelligence Realizes Bin Laden Is Important Financier of Islamist Militants. (http://www.historycommons.org/entity.jsp?entity=al-gama_a_al-islamiiya_1) Letöltés ideje: 2014. június 17.

³⁰ Waal, Alex de: *Islamism and Its Enemies in the Horn of Africa.* Indiana University Press, Bloomington, 2004. p. 60.

³¹ Darwish, Nonie: *Cruel and Usual Punishment: The Terrifying Global Implications of Islamic Law.* Thomas Nelson, Nashville, 2008. pp. 143–144.; Ferwagner Péter Ákos – Komár Krisztián – Szélinger Balázs: *Terrorista szervezetek lexikona.* Gavrilo Principtől Oszama bin Ladenig. Maxim Könyvkiadó, Szeged, 2003. p. 90.

– és azon belül is elsősorban az izraeli látogatók számának – növekedését az általuk mélyen elítélt és elutasított közel-keleti békefolyamat egyik következményének tartották.³²

Néhány házilag barkácsolt pokolgép júniusi felrobbantása után rendszeressé váltak a vonatok és a bankok kirablása, amelyeket „uzsoraszedés” miatt marasztaltak el. A morális okok mellett azonban komoly anyagi érdekek is álltak ezeknek az akcióknak a háttérében. A külföldön élő egyiptomi magánszemélyek adományai, valamint a szaúdi kormányhivatalok és állampolgárok által titokban finanszírozott alapítványok juttatásai ugyanis tetemes nagyságuk ellenére sem bizonyultak elegendőnek.³³

Mind gyakoribbá váltak a rajtaütések a turistákat szállító közlekedési eszközök ellen is Közép- és Alsó-Egyiptomban az 1990-es évek első felében.³⁴ Az akciók végül azzal a következménnyel jártak, hogy a fokozott veszélyre való tekintettel kénytelenek voltak beszüntetni a sétahajózást Kairó és Luxor között.³⁵

Az al-Dzsamáat al-Iszlámija aktivizálására a kormányerők mind erélyesebben

léptek fel és próbálták a szervezet vezetésére csapást mérni. Mindennapossá vált a gyanúsítottak kínzása, családtagjaikat pedig rendszeresen zaklatták a hatóságok. 1992-ben már törvényeket is alkottak a radikális iszlám terjedésének korlátozására és novemberben mintegy 40 000 mecsetet helyeztek kormányzati ellenőrzés alá. Válaszként alig egy órával a New York-i Világkereskedelmi Központ ellen végrehajtott támadás után bomba robbant a kairói Tahrír téren. A merényletre, ami négy személy életét követelte és tizennyolcat megsebesített, a kormányerők még fokozottabb brutalitással reagáltak és az elkövetkező két év során legkevesebb 600 illetőtöl végeztek.³⁶ Válaszként az iszlámisták a biztonsági erők vezetését vették célba és 1994 áprilisában egy gyújtóbombával végeztek Raouf Khajrat vezérőrnaggyal, az állambiztonsági erők helyettes vezetőjével azt követően, hogy korábbi rajtaütésekben már likvidálták három közvetlen munkatársát.

Az Iszlám Csoport azonban nem elégedett meg kormányhivatalnokok támadásával. Szadat meggyilkolásán felbuzdulva több alkalommal merényletet kísérelt meg Mubarak elnök ellen, aki a korrupciót és a szekularizációt testesítette meg a szemükben. A legnagyobb visszhangot kiváltott akciójukat 1995. június 26-án vitték véghez Etiópiában az Egyiptomi Iszlám Dzsiháddal együttműködve az Afrikai Egységsszervezet addis ababai konferenciáján.³⁷ A több mint egy éves alapos előkészítés és a szudáni hírszerző szervek támogatása ellenére végül a gyilkossági kísérlet sikertelennek bizonyult és Mubarak elnök sértetlenül megmenekült. Később

³² Kepel, Gilles: *Jihad: The Trail of Political Islam*. I.B. Tauris & Co. Ltd, London, 2006. p. 288.

³³ Az egyiptomi rendőrség beszámolója szerint emiatt a mozgalom aktivistái gyakran drogsempészetből és kereszteny ékszerészek kirablásából is próbáltak plusz jövedelemhez jutni. (Murphy, Caryle: *Passion for Islam: Shaping the Modern Middle East. The Egyptian Experience*. Scribner, New York, 2002. p. 87.)

³⁴ 1992. október 21-én például egy brit nővér vesztette életét Dairut mellett, november 12-én pedig öt német állampolgár sérült meg, amikor az autóbuszukat támadás érte. Egy másik német nő később belehalt sérüléseibe, miután 1994. március 4-én gépfegyverből leadott lövés érte sétahajóján Szidfa közelében.

³⁵ Az iszlámista terror gyakorlatilag katasztrofális hatással bírt az egyiptomi gazdaságra. Mivel a turizmus az egyik legfőbb bevételi forrásnak számított (és számít ma is), így az 1990-es évek első felében volt olyan periódus, amikor az egyiptomi ipar 30%-os veszteséget könyvelt el alig hét hónap alatt. (Sayed, Mohamed el-: *Fearing the worst*. In: *Al-Ahram Weekly On-line*, Issue No. 741, May 5–11, 2005.)

³⁶ Schanzer, Jonathan: *Al-Qaida's Armies: Middle East Affiliate Groups & the Next Generation of Terror*. The Washington Institute For Near East Policy, New York, 2005. pp. 37–38.

³⁷ Végrehajtását Musztafa Hamza, az al-Dzsamáat al-Iszlámija katonai szárnyának vezetője irányította, aki egyúttal az al-Kaida egyik alvezéréként is ténykedett.

ugyancsak kudarcot vallott az a támadás is, amit New Yorkban készítettek elő az egyiptomi államfő ellen az ENSZ aktuális közgyűlésén. Megtorlásként az egyiptomi biztonsági erők még szélesebb körű és kíméletlen hajtóvadászatot indítottak az Iszlám Csoport aktivistái ellen.³⁸

Az egyiptomi titkosrendőrség, a Mukhabarat közismert kegyetlenkedései a foglyokkal ugyanakkor nem várt külpolitikai fordulatot is hozott a terrorizmus elleni küzdelemben. Az Egyesült Államok 1995-ben felajánlotta Egyiptomnak, hogy kiterjeszti rá a rendkívüli kiadatás gyakorlatát, aminek értelmében a világ bármelyik pontján az amerikai hatóságok őrizetébe került terrorista gyanús személyeket átadják Kairónak. A titkos megállapodás első célpontja Talaat Fuád Kasszim, az egyik legkeresettebb terrorista lett.³⁹ Kasszimot 1995. szeptember 13-án a boszniai Horvát Védelmi Tanács letartóztatta, amikor Bosznia-Hercegovinába akart utazni. Rövidesen kiadták a CIA ügynökeinek, akik kikérdezték az Amerikai Haditengerészet egyik Adriai-tengeren cirkáló hadihajóján, majd átadták az egyiptomi hatóságoknak. Kasszim ezt követően eltűnt. Az egyiptomi kabinet hivatalos cáfolata ellenére feltételezhető, hogy a tit-

kosrendőrség megkínozta, majd kivégezte.⁴⁰ Az Iszlám Csoport vezetőjének elvesztéséért a horvát hatóságokat tette felelősség és 1995. október 20-án egy gépjárműbe rejtett pokolgépet robbantottak fel a horvátországi Rijekában a rendőrség épülete mellett. Szerencsére a merényletben 27 alkalmazott és két balszerencsés járókelő csak megsérült, az egyetlen halálos áldozat pedig az elkövető volt.⁴¹

A luxori merénylet

Az 1990-es évek közepére az al-Dzsamáat al-Iszlámija kénytelen volt felülvizsgálni addigi politikáját. Irányvonalát még hónapokon keresztül az erőszakos eszközök alkalmazása uralta és 1996. április 28-án a kairói Európa Hotelben 18 görög turistát lőttek le, akiket tévedésből zsidónak hittek, 1997 tavaszán pedig tucatnyi kereszténnyel végeztek két alsó-egyiptomi faluban. Idővel azonban kénytelenek voltak belátni, hogy az elért eredmények messze nincsenek arányban az elszennvedett veszteségekkel, sőt. Az egyiptomi kormány ellen folytatott hadjárat 1992–1997. között több mint 1 200 áldozattal járt.⁴² A látványos akciók viszont nem tudtak komoly befolyást gyakorolni a közvéleményre. Sokakat már önmagukban a válogatás nélküli merényletek brutalitása és az ártatlan áldozatok kiugróan magas száma riasztott el, noha al-Dzsamáat al-Iszlámija elveivel alapvetően egyetértettek. Másokat a célpontok

³⁸ Sageman, Marc: *Leaderless Jihad: Terror Networks in the Twenty-First Century*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2008. p. 43.

³⁹ Kasszim Szadat elnök meggyilkolása után nyolc évet töltött börtönben, ahonnan sikerült megszöknie. Afganisztánba ment, ahol 1989-ben az al-Dzsamáat al-Iszlámija vezetője lett. Az egyiptomi terrorhullám kirobbanása után egy katonai bíróság 1992-ben távollétében halála ítélte és Dániában kapott menedéket. A délszláv háború alatt két algériai aktivista segítségével mintegy 2 000 önkéntest toborzott a boszniai frontra, akiket azután a Tuzla és Zenica melletti táborokba irányított tovább. (1990: *Islamist Militants Set Up Operations in Bosnia*. – http://www.historycommons.org/entity.jsp?entity=al-gama_a_al-islamiyya_1) Letöltés ideje: 2014. június 18.

⁴⁰ Mayer, Jane: *The Dark Side: The Inside Story of How the War on Terror Turned Into a War on American Ideals*. Random House, New York – Toronto, 2009. pp. 112–113.

⁴¹ Kohlmann, Evan F.: *The Afghan–Bosnian Mujahideen Network in Europe*. In: *Swedish National Defence College*, August 11, 2008. – <http://www.aina.org/reports/tabmnie.pdf> Letöltés ideje: 2014. június 17.

⁴² Wright, Lawrence: *The Looming Tower. Al-Qaeda and the Road to 9/11*. New York – Toronto, 2006. p. 258.

megválasztása idegenített el, hiszen a turizmus visszaesésével pont azok a személyek vesztették el addigi megélhetési forrásaikat, akiknek a támogatására az Iszlám Csoport számított. Mindezért cserébe az alig pár száz főre csökkent szervezet 1997-re a széthullás küszöbére került. Az elmúlt évek alatt az egyiptomi biztonsági szervek több ezer aktivistájukkal végeztek és több mint 20 000 tagjukat tartották fogva az egyiptomi börtönök valamelyikében. A kegyetlen és emiatt meglepően hatékonynak bizonyult rendfenntartó intézkedések mellett a kormány diplomáciai téren is komoly eredményeket ért el és sikerült radikálisan lecsökkentenie a szervezet Szaúd Arábiából, illetve Kuvaitból származó anyagi támogatását. 1997 júliusában emiatt egy iszlamista ügyvéd, Montasszír al-Zajját közvetítésével létrejött az úgynevezett Erőszakmentes Kezdeményezés a kairói kabinet és az Iszlám Csoport között, amikor az Iszlám Csoport egyik bebörtönözött vezetője a katonai bíróság tárgyalásán felállva szervezete nevében lemondott az erőszakról.⁴³

A megállapodás szinte azonnal szakadáshoz vezetett a szervezeten belül a fegyverszünet hívei és a további harc mellett elkötelezett emigránsok között. Az egyezség, amit eleinte maga Omar Abdel-Rahman is támogatott, különösen Ajman Zavahirit, az Egyiptomi Iszlám Dzsihád vezetőjét háborította fel. Zavahiri elkeseredve tapasztalta, hogy a börtönben töltött évek komoly befolyással bírtak saját szervezetének tagjaira is, akik közül mind többen kívántak csatlakozni az Iszlám Csoport erőszakmentes kezdeményezéséhez. Növekvő elszigetelődését tapasztalva Afganisztánban rávette Musztafa Ahmed

Hasszán Hamzát, az Iszlám Csoport vezetőjét és annak katonai parancsnokát, Ahmed Refai Tahát egy olyan sokkoló akció végrehajtására, ami vélhetően újabb elrettentő megtorlást vált ki az egyiptomi hatóságok részéről és ezzel ellehetetleníti a békefolyamatot, valamint az Iszlám Csoport megújulási kísérletét. Célpontnak a luxori Deir el-Bahrinál elterülő turistalátványosságot, a több mint 3 400 éves templomot jelölték ki, a végrehajtást pedig az al-Dzsamaát al-Iszlamiya és a Talaa'al al-Fateh aktivistáira bízták.

A hat, az egyiptomi biztonsági szervek uniformisába öltözött merénylő 1997. november 17-én reggel érkezett Hatsepszut-templom elé. A bejáratnál végzetek a két fegyveres őrrel, majd az épületbe hatolva automata fegyverekkel és késekkel megkezdték a bent tartózkodók módszeres legyilkolását. A mintegy 45 percen át tartó öldöklés végén a merénylők egy busszal próbáltak elhagyni a helyszínt, azonban egy közeli ellenőrző pontnál feltartóztatták őket. A kialakult tűzharc során az elkövetők egy közeli barlangba menekültek, ahol mindannyian öngyilkosságot követtek el.⁴⁴

Egyiptom addigi történetének legvéresebb terrorista akciójáért másnap Refai Tahát az Iszlám Csoport nevében vállalta a felelőséget, amit Karam Zuhdi, a szervezet egyik bebörtönözött vezetője egy nyilatkozatában azonnal cáfolt. A mézárulás, amiben 58 külföldi turista és négy helyi lakos vesztette életét, fordulópontnak bizonyult. Az egyiptomi közvélemény, amit sokkoltak a történetek, egységesen az iszlamisták ellen fordult és elhatárolódott tőlük. Így ahelyett, hogy újabb lendületet vett volna a központi hatalom ellen folytatott küzdelem, pont az ellentéte következett be. A felháborodott emberek az

⁴³ Wright, Lawrence: The Rebellion Within. An Al Qaeda mastermind questions terrorism. In: The New Yorker, June 2, 2008. (http://www.newyorker.com/reporting/2008/06/02/080602fa_fact_wright?currentPage=all) Letöltés ideje: 2014. június 17.

⁴⁴ Napoli, James J.: Egyptian Government Continues to Blame West for Ills After Luxor Massacre. In: Washington Report on Middle East Affairs, January/February 1998. pp. 47–48.

utćakra vonultak és mielőbbi határozott intézkedéseket követeltek a kormánytól a terroristák megfékezésére. Támogatásuk hiányában az iszlám szélsőségesek elveszítették a harc folytatásához nélkülözhetetlen hátteret.⁴⁵

Tévedtek az egyiptomi kabinet reakciójával kapcsolatban is, ami a luxori események ellenére meglehetősen visszafogottnak bizonyult. A kormány tisztában volt vele, hogy az erő politikájának alkalmazásával csak felkorbácsolná az indulatokat és újabb fiatalokat venne rá a terroristákhoz való csatlakozásra. Emiatt az iszlámista szélsőségesek gyengítésére nemcsak elmaradtak a korábban tapasztalt tömeges letartóztatások, hanem 1998-ban még 1 500 – 2 000 aktivistájukat is szabadlábra helyezte. Az Iszlám Csoport cserébe augusztustól fogva nem hajtott végre akciót egyiptomi területen, sőt, az enyhülési folyamat betetőzésére 1999 márciusában egyoldalú fegyverszünetet hirdetett meg. Noha a kormány hivatalosan nem volt hajlandó vele tárgyalni, újabb bebörtönzött aktivistákat helyezett szabadlábra. A gesztus gyakorlása mellett ugyanakkor továbbra is fenntartotta a kemény kéz politikáját és a kiengedett tagok helyett másokat tartóztattak le.⁴⁶

Az al-Dzsamáat al-Iszlámija politikai konszolidálódása

Noha az 1990-es évek végére jelentősen visszaesett az al-Dzsamáat al-Iszlámija támogatottsága az egyiptomi lakosságon belül a kormány határozott fellépése és a külföldi turisták meggyilkolása miatt, továbbra is

jelentős népszerűségnek örvendett az egyiptomi iszlámisták között, akik elutasították az állam világias jellegét és az Izraellel kötött békét. Habár amerikai célpontokat közvetlenül nem támadott, ennek ellenére komoly veszélyforrást jelentett az USA térségbeli érdekeltségeire. 2001. szeptember 11-e után emiatt a Bush-adminisztráció felülvizsgálta addigi tevékenységét és a 13224-es végrehajtási utasítás alapján november 2-án terrorista szervezetté nyilvánította. Példáját az Európai Unió Tanácsa 2005. december 21-én született határozatával követte.⁴⁷

Az Iszlám Csoport mindezek ennek ellenére nemcsak betartotta a kairói kabinettel kötött tűzszünetet, hanem további érdemi lépéseket tett az erőszaktól való elhatárolódásra.⁴⁸ Vezetői, akik közül többen évtizedeket töltöttek börtönben, az al-Azhar tudósaival folytatott intenzív viták és párbeszédok hatására terror helyett egyre inkább a verbális meggyőzést részesítették előnyben. A kairói kabinet maga is támogatta ezt a folyamatot, amikor lehetővé tette számukra a megbékélés népszerűsítését bebörtönözött társaik között. 2001. szeptember 11. után Kairó a korábnál nagyobb figyelemmel követte nyomon eszmecseréiket és lehetővé tette számukra, hogy gondolataikat sorozatnyi könyvben és röpiratban tárják a közvélemény elé, amelyeket összefoglalóan „helyesbítésnek” neveztek el. A vezetők 2002-ben feloszlatták a szervezet katonai szárnyát, ideológiai fordulatukat pedig 2003-ban hivatalosan is deklarálták a Mubarak-kabinet felé. Indoklásukat nyomta-

⁴⁵ Wright, Lawrence: *The Looming Tower. Al-Qaeda and the Road to 9/11*. New York – Toronto, 2006. pp. 256–258.

⁴⁶ Szeptemberben például a biztonsági szervek bejelentése szerint a szervezet egyik sejtét számolták fel Kairó külvárosában, aminek során életét veszítette Farid Kidvani, az Iszlám Csoport hadműveleti vezetője is. (*Patterns of Global Terrorism: 1999*. Washington, U.S. Dept. of State, April 2000. pp. 72–73.)

⁴⁷ Council Decision of 21 December 2005 implementing Article 2(3) of Regulation (EC) No 2580/2001 on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combating terrorism and repealing Decision 2005/848/EC (2005/930/EC) In: *Official Journal of the European Union*, December 23, 2005. L. 304/65.

⁴⁸ Ennek szellemében például 1999-ben egy felhívást tett közzé, amiben az Amerika-ellenes fegyveres akciók beszüntetésére szólított fel.

tásban is megjelentették, amiért cserébe több mint 1 000 bebörtönzött társuk – köztük a szervezet egyik vezetője, a Szadat elnök elleni merénylettel kapcsolatba hozott Karam Zuhdi – nyerte vissza a szabadságát szeptemberben. A kölcsönös párbeszéd további kompromisszumok kialakulását tették lehetővé, aminek köszönhetően 2006 áprilisában további 900 fő szabadult a börtönből az Iszlám Csoport egyik alapítójával, Nadzseh Ibrahimmal együtt.⁴⁹

A szabadlábra helyezett aktivisták viszályoskedése a társadalomba az előzetes aggodalmakra rációval alapvetően különbözőbb probléma nélkül zajlott le. A börtönökben folytatott eszmecsere során szerencsére a rabok többsége elfogadta a vezetés irányvonalában bekövetkezett változást. Szabadulásuk után láthatták az egyiptomi társadalomban bekövetkezett változásokat is, ami a korábbinál jóval vallásosabbá vált.⁵⁰ A szervezet ráadásul olyan elismertségre tett szert a lakosságánál, ami lehetővé tette számára, hogy kvázi a közkerécs betartására felügyelő hatóságként tudjon fellépni és működni. Mindezek az eredmények megerősítették bennük a tudatot, hogy igenis volt értelme és eredménye korábbi akcióinak és a rab-ságban töltött időnek, valamint hogy ők is személyesen hozzájárultak Egyiptom arcultának kedvezőbbé válásához. Nem tekinthető mindezek után véletlennek, hogy Makram Mohamed Ahmed, az Al-Musszavar korábbi

szerkesztőjének elmondása szerint 2008-ig mindössze két alkalommal történt kísérlet erőszakos akcióra a szervezet egyes tagjainak részéről. Az elszigetelt próbálkozások azonban mindannyiszor kudarcot vallottak, mivel saját társaik árulták el őket.⁵¹

Az enyhülés ellenére az al-Dzamáat al-Iszlámija neve az elmúlt évek során több alkalommal is felbukkant az al-Kaidával kapcsolatban. Rifai Taha Múza, az Iszlám Csoport egyik vezetője Afganisztánban kezdetől fogva ellene volt a megbékélésnek és a harc folytatása mellett kötelezte el magát. Ennek megfelelően késő volt aláírni 1998. február 22-én bin Laden fetváját is, amiben zsidók és amerikai állampolgárok gyilkolására szólította fel követőit. Az al-Dzamáat al-Iszlámija ezt követően gyakorlatilag két részre szakadt: a Musztafa Hamza vezette fegyverszünet híveire és a fegyveres harc folytatását támogatóira. Csökkenő támogatottságának ellensúlyozására Taha Múza 2001-ben egy könyvet jelentetett meg, amiben magyarázatot próbált adni a tömeges halálesetekkel járó terrormerényletekre. A szerzőt azonban októberben letartóztatták a damaszkuszi repülőtéren és csendben kiadták az egyiptomi hatóságoknak. Tartózkodási helye manapság ismeretlen.⁵²

2006. augusztus elején Zavahiri több alkalommal is arról számolt be, hogy az Iszlám Csoport és az algériai GSPC csatlakozott az al-Kaidához. A csatlakozók között említette Mohamed al-Iszlambulit, Szadat elnök egyik közismert gyilkosának öccsét és Mohamed Khalil al-Hakajmát, akit felszólított az al-Dzamáat al-Iszlámija vezetésének átvételére és a szer-

⁴⁹ Egypt frees 900 Islamist Militants. In: Al-Jazeera, April 12, 2006. (<http://www.aljazeera.com/archives/2006/04/200841010710321761.html>) Letöltés ideje: 2014. június 16., Al-Zawahiri: Egyptian militant group joins al Qaeda. In: CNN.com. August 5, 2006. (<http://edition.cnn.com/2006/WORLD/meast/08/05/zawahiri.tape/index.html>) Letöltés ideje: 2014. június 16.

⁵⁰ A nők például immáron nyugati stílusú ruhák helyett gyakran a tradicionális hidzsab öltözkédést viselték, a médiában pedig rendszeresen sugározták a nagy megbecsülésnek örvendő imámok prédikációit.

⁵¹ Wright, Lawrence: The Rebellion Within. An Al Qaeda mastermind questions terrorism. In: The New Yorker, June 2, 2008. – http://www.newyorker.com/reporting/2008/06/02/080602fa_fact_wright?currentPage=all Letöltés ideje: 2014. június 17.

⁵² Ronczkowski, Michael R.: Terrorism and Organized Hate Crime. Intelligence Gathering, Analysis, and Investigations. CRC Press LLC, Boca Raton, 2004. pp. 164–165.

vezet katonai szárnyának újjáélesztésére. Válaszként az al-Dzsamáat al-Iszlámija Súra Tanácsa egy, a tagjai által aláírt közleményben egyöntetűen cáfolta Zavahiri állításait. Nadzsih Ibrahim külön kiemelte, hogy amíg az al-Kaida célja a dzsihad, addig az övék az iszlám. Hangsúlyozta ugyanakkor azt is, hogy al-Hakajmát korábban még olyan alacsonyabb tisztet sem töltött be a szervezetükben, ami kellő nyomatékot adhatna a szavának.⁵³

Az Iszlám Csoport a 2011-es Arab Tavasz után

Mubarak elnök 2011-es bukása után az al-Dzsamáat al-Iszlámija úgy vélte, hogy elérkezett a megfelelő alkalom az egyiptomi belpolitikai életbe való bekapcsolódásra. Négy hónappal az államfő leváltása után, 2011. június 20-án megalapította a szervezet politikai szárnyát Építési és Fejlesztési Párt néven, amit a hivatalos politikai pártok regisztrációs bizottsága eleinte nem ismert el legális politikai mozgalomnak. A legfelsőbb bíróság azonban október 10-én az Iszlám Csoport javára döntött, aminek már augusztusban mintegy 6 700 jelöltet sikerült kiállítania. Legalizálását követően politikai programjában

egy politikailag reprezentatív nemzeti egység megteremtésére szólított fel az iszlám fősége alatt, ami egyszerre biztosítja a vallási kisebbségeknek az őket megillető jogokat, óvja az egyiptomi társadalom sajátos arab és iszlám identitását, megakadályozza az ország elnyugatosítására és elvilágiasítására irányuló kísérleteket, fenntartásokkal kezeli az iszlamistákat ért kritikákat és megpróbálja cáfolni az alaptalannak bizonyult vádakot, illetve megpróbál érdemi megoldási alternatívákat kínálni az általuk vallásilag és morálisan megkérdőjelezhetőnek tartott jelenségekre.⁵⁴ A nemzeti dialógus fenntartásának fontossága mellett hangsúlyozta, hogy a forradalom után a törvényhozásnak a sarián kell alapulnia, valamint sürgette a Fegyveres Erők Legfőbb Tanácsánál a politikai foglyok mielőbbi szabadon engedését.⁵⁵

A párt a 2011–2012-es választásokon az ultrakonzervatív szalafista al-Nour Párt vezette Szövetség Egyiptoméért vagy közismertebb nevén „Iszlám Blokk” részeként indult és 13 helyet sikerült szereznie az egyiptomi parlament alsóházában.⁵⁶ Mohamed Morszi

⁵³ Al-Gama'a Al-Islamiyya vs. Al-Qaeda. In: Memri. September 27 2006. (<http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/1887.htm>); Al-Qaeda wins converts from Egyptian group. In: The Daily Star Lebanon, Augustus 07, 2006. (<http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2006/Aug-07/72236-al-qaeda-wins-converts-from-egyptian-group.ashx#axzz34n3Hz45n>) Letöltés ideje: 2014. június 18.; Al-Zawahiri: Egyptian militant group joins al Qaeda. In: CNN.com. August 5, 2006. (<http://edition.cnn.com/2006/WORLD/meast/08/05/zawahiri.tape/index.html>) Letöltés ideje: 2014. június 16.; Egyptian group denies al-Qaeda tie-up. One of Egypt's most prominent Islamist groups has denied making any alliance with al-Qaeda. In: Al-Jazeera, Augustus 6, 2006. (<http://www.aljazeera.com/archive/2006/08/200849153416370128.html>) Letöltés ideje: 2014. június 18.

⁵⁴ The Construction and Development Party (Al Jamaah Al Islamiya) In: Egyptian Elections 2011 (The Danish Egyptian Dialogue Institute), December 13, 2013. (<http://hiwarportal.dedi.org/key/the-construction-and-development-party-al-jamaah-al-islamiya/>) Letöltés ideje: 2014. június 20.

⁵⁵ Al-Gamaa Al-Islamiya calls for unity, says minority rights guaranteed. In: Daily News Egypt, Sept. 01, 2011. (<http://www.dailynewsegyp.com/2011/09/01/al-gamaa-al-islamiya-calls-for-unity-says-minority-rights-guaranteed/>) Letöltés ideje: 2014. június 20.

⁵⁶ Islamist Bloc (Al-Nour) In: Ahram Online, Nov. 19, 2011. (<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/33/103/26940/Elections-/Electoral-Alliances/Islamist-Bloc-AlNour.aspx>) Letöltés ideje: 2014. június 20.; Interactive: Full Egypt election results. One year after revolution, we examine the final tally of three rounds of parliamentary voting that began November 28. In Al-Jazeera, February 01, 2012. (<http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2012/01/20121248225832718.html>) Letöltés ideje: 2014. június 20.

egy éves hivatali ideje alatt a kairói kabinet elkötelezett támogatója volt, az ellenzékieket pedig a párt vezetése több alkalommal is hitetlennek kiáltotta ki. A kormány iránt mutatott lojalitásért cserébe Morszi elnök 2013. június közepén Abdel el-Khajatot, az Iszlám Csoport egykori tagját nevezte ki Luxor kormányzójának. A hat évvel korábbi mézszárlás emléke és az iszlamisták közismert elképzelései miatt azonban a helyi lakosság spontán tüntetésbe kezdett ellene és egy hét után elérte lemondását.⁵⁷

A Morszi elnök leváltása után kialakult belpolitikai zavargások során következetesen kitartott a béke mellett, az esetenként előfordult, erőszakra buzdító vagy annak kirobbanását eredményező egyéni kezdeményezésektől pedig rövid időn belül egyértelműen elhatárolódott.⁵⁸

Konklúzió

Az al-Dzsamáat al-Iszlamija jelenlegi politikájában határozottan kiáll az iszlám tradíciók legális képviselője mellett és visszautasítja a visszatérést az erőszakos eszközök alkalmazásához. A terror elvetésében komoly szerepe van többek között a korábbi akciók negatív következményeinek és visszhangjának, az önkéntesek mind problémásabb toborzásának, az iszlamista mozgalmakban külföldön bekövetkezett fordulatnak, valamint a vezetők előrehaladott korának és börtön-tapasztalatainak. A Muzulmán Testvériség

erőszakmentes politikája kiválóan bizonyította, hogy a vallási értékek nemcsak megjelenhetnek a belpolitikai palettán, hanem a parlamenti választásokkal a törvényhozásba is bekerülhetnek. Mindez arra ösztönzi az Iszlám Csoport tagjait, hogy az Építési és Fejlesztési Párt révén annak az intézményrendszernek a stabil részévé váljon, amelyet korábban éveken át elszántan támadott. A dolgok jelenlegi állása szerint szinte biztosan kijelenthető, hogy a továbbiakban is a rendszer átalakítására és nem megdöntésére fog törekedni. Nem mondható el viszont ugyanez a csoport külföldi, főleg emigráns egyiptomiakat tömörítő szárnyáról. A jelek szerint ők továbbra is kitananak a világias rendszer megdöntésének gondolata mellett, amihez készek együttműködni más terroristai szervezetekkel. Ez nemcsak az egyiptomi földön elkövetett akciók számának növekedését kockáztatja, hanem magában rejti azt a veszélyt is, hogy csatlakoznak az al-Kaida globális dzsihadjához és a hazai célpontok mellett a világ bármelyik pontján lecsaphatnak a nyugati vagy a világiasnak tartott arab államok érdekeltségeire.

BIBLIOGRÁFIA

⁵⁷ Controversial new Luxor governor quits. Adel el-Khayat, affiliated with once-banned Islamic group, steps down after days as governor of ancient city. In: Al-Jazeera, June 23, 2013. – <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/06/20136231395844915.html> Letöltés ideje: 2014. június 21.

⁵⁸ Jama'a al-Islamiya rejects Assem Abdel Magued. In: Egypt Independent, December 05, 2013. (<http://www.egyptindependent.com/news/jama-al-islamiya-rejects-assem-abdel-magued>) Letöltés ideje: 2014. június 21.

1990: Islamist Militants Set Up Operations in Bosnia.

(http://www.historycommons.org/entity.jsp?entity=al-gama_a_al-islamiyya_1)

Letöltés ideje: 2014. június 18.

Al-Gama'a Al-Islamiyya vs. Al-Qaeda. In: Memri. September 27 2006.

(<http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/0/1887.htm>)

Letöltés ideje: 2014. június 18.

Al-Gamaa Al-Islamiya calls for unity, says minority rights guaranteed. In: Daily News Egypt, Sept. 01, 2011.

(<http://www.dailynewsegypt.com/2011/09/01/al-gamaa-al-islamiya-calls-for-unity-says-minority-rights-guaranteed/>)

Letöltés ideje: 2014. június 20.

- Al-Qaeda wins converts from Egyptian group. In: *The Daily Star Lebanon*, Augustus 07, 2006. (<http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2006/Aug-07/72236-al-qaeda-wins-converts-from-egyptian-group.ashx#axzz34n3Hz45n>) Letöltés ideje: 2014. június 18.
- Al-Zawahiri: Egyptian militant group joins al Qaeda. In: *CNN.com*. August 5, 2006. (<http://edition.cnn.com/2006/WORLD/meast/08/05/zawahiri.tape/index.html>) Letöltés ideje: 2014. június 16.
- Brown, Scott Kent II: *The Coptic Church in Egypt: A Comment on Protecting Religious Minorities from Nonstate Discrimination*. In: *BYU Law Review*, Vol. 2000, Issue 3, p. 1062.
- Controversial new Luxor governor quits. Adel el-Khayat, affiliated with once-banned Islamic group, steps down after days as governor of ancient city. In: *Al-Jazeera*, June 23, 2013. (<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/06/20136231395844915.html>) Letöltés ideje: 2014. június 21.
- Cooley, John K. *Unholy Wars: Afghanistan, America and International Terrorism*. Pluto Press, Sterling, 1999.
- Council Decision of 21 December 2005 implementing Article 2(3) of Regulation (EC) No 2580/2001 on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combating terrorism and repealing Decision 2005/848/EC (2005/930/EC) In: *Official Journal of the European Union*, December 23, 2005. L. 304/65.
- Darwish, Nonie: *Cruel and Usual Punishment: The Terrifying Global Implications of Islamic Law*. Thomas Nelson, Nashville, 2008. pp. 143–144.
- Dickovick, J. Tyler: *The World Today Series*. 2012. Africa. Rowman & Littlefield Publishing Group Inc, Lanham, 2012.
- Egypt frees 900 Islamist Militants. In: *Al-Jazeera*, April 12, 2006. (<http://www.aljazeera.com/archive/2006/04/200841010710321761.html>) Letöltés ideje: 2014. június 16.
- Egyptian group denies al-Qaeda tie-up. One of Egypt's most prominent Islamist groups has denied making any alliance with al-Qaeda. In: *Al-Jazeera*, Augustus 6, 2006. (<http://www.aljazeera.com/archive/2006/08/200849153416370128.html>) Letöltés ideje: 2014. június 18.
- Esposito, John L. – Voll, John O.: *Islam and Democracy*. Oxford University Press, New York, 1996.
- Ferwagner Péter Ákos – Komár Krisztián – Szélinger Balázs: *Terrorista szervezetek lexikona*. Gavriilo Principtől Oszama bin Ladenig. Maxim Könyvkiadó, Szeged, 2003.
- Hedges, Chris: *A Cry of Islamic Fury, Taped in Brooklyn for Cairo*. In: *The New York Times*, January 7, 1993.
- Interactive: Full Egypt election results. One year after revolution, we examine the final tally of three rounds of parliamentary voting that began November 28. In: *Al-Jazeera*, February 01, 2012. (<http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2012/01/20121248225832718.html>) Letöltés ideje: 2014. június 20.
- Islamist Bloc (Al-Nour) In: *Ahram Online*, Nov. 19, 2011. (<http://english.ahram.org.eg/News-Content/33/103/26940/Elections-/Electoral-Alliances/Islamist-Bloc-AlNour.aspx>) Letöltés ideje: 2014. június 20.
- Jama'at al-Islamiya rejects Assem Abdel Magued. In: *Egypt Independent*, December 05, 2013. (<http://www.egyptindependent.com/news/jama-al-islamiya-rejects-assem-abdel-magued>) Letöltés ideje: 2014. június 21.
- July-August 1993: US Intelligence Realizes Bin Laden Is Important Financier of Islamist Militants. (http://www.historycommons.org/entity.jsp?entity=al-gama_a_al-islamiyya_1) Letöltés ideje: 2014. június 17.
- Katz, Samuel M.: *Jihad. Islamic Fundamentalist Terrorism*. Lerner Publications Company, Minneapolis, 2004.
- Kepel, Gilles: *Muslim Extremism in Egypt; the Prophet and Pharaoh*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1985.
- Kepel, Gilles: *Jihad: The Trail of Political Islam*. I.B. Tauris & Co. Ltd, London, 2006.
- Kohlmann, Evan F.: *Al-Qaida's Jihad in Europe*. Berg Publishers, Oxford and New York, 2004
- Kohlmann, Evan F.: *The Afghan–Bosnian Mujahideen Network in Europe*. In: *Swedish National Defence College*, August 11, 2008. (<http://www.aljazeera.com/archive/2006/08/200849153416370128.html>)

- www.aina.org/reports/tabmnie.pdf) Letöltés ideje: 2014. június 17.
- Mayer, Jane: *The Dark Side: The Inside Story of How the War on Terror Turned Into a War on American Ideals*. Random House, New York – Toronto, 2009.
- Metz, Helen Chapin (ed.): *Egypt: A Country Study*. GPO for the Library of Congress, Washington, 1990.
- Murphy, Caryle: *Passion for Islam: Shaping the Modern Middle East. The Egyptian Experience*. Scribner, New York, 2002.
- Napoli, James J.: *Egyptian Government Continues to Blame West for Ills After Luxor Massacre*. In: *Washington Report on Middle East Affairs*, January/February 1998. pp. 47–48.
- Patterns of Global Terrorism: 1999*. Washington, U.S. Dept of State, April 2000.
- Ronczkowski, Michael R.: *Terrorism and Organized Hate Crime. Intelligence Gathering, Analysis, and Investigations*. CRC Press LLC, Boca Raton, 2004.
- Sageman, Marc: *Leaderless Jihad: Terror Networks in the Twenty-First Century*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2008.
- Sayed, Mohamed el-: *Fearing the worst*. In: *Al-Ahram Weekly On-line*, Issue No. 741, May 5–11, 2005.
- Schanzer, Jonathan: *Al-Qaida's Armies: Middle East Affiliate Groups & the Next Generation of Terror*. The Washington Institute For Near East Policy, New York, 2005.
- Sullivan, Denis Joseph – Jones Kimberly (szerk.): *Global Security watch – Egypt: a reference handbook*. Greenwood Publishing Group, Westport, 2008.
- The Construction and Development Party (Al Jamaah Al Islamiya) In: Egyptian Elections 2011 (The Danish Egyptian Dialogue Institute)*, December 13, 2013. (<http://hiwarportal.dedi.org/eg/key/the-construction-and-development-party-al-jamaah-al-islamiya/>) Letöltés ideje: 2014. június 20.
- Waal, Alex de: *Islamism and Its Enemies in the Horn of Africa*. Indiana University Press, Bloomington. 2004.
- Wiegand, Krista E.: *Bombs and Ballots: Governance by Islamist Terrorist and Guerrilla Groups*. Ashgate Publishing Company, Burlington, 2010.
- Wright, Lawrence: *The Looming Tower. Al-Qaeda and the Road to 9/11*. New York – Toronto, 2006.
- Wright, Lawrence: *The Rebellion Within. An Al Qaeda mastermind questions terrorism*. In: *The New Yorker*, June 2, 2008. (http://www.newyorker.com/reporting/2008/06/02/080602fa_fact_wright?currentPage=all) Letöltés ideje: 2014. június 17.

HADTÖRTÉNELEM

A Magyar béketámogató műveletek áttekintése

APÁTI ZOLTÁN EZREDES: A BÉKEFENNTARTÓ KIKÉPZÉS FEJLŐDÉSE, KIHÍVÁSAI ÉS FEJLESZTÉSI IRÁNYAI. „MÉRFOLDKÖVEK” – AZ MH BTKK ELMÚLT 10 ÉVE

Ezen vonal mentén kívánok szólni a kiképző központ elmúlt 10 évének tevékenységéről. Természetesen egy előadásban mindössze egy keresztmetszetet lehet bemutatni arról a szerteágazó, sokrétű tevékenységről, mely lényegében a békefenntartó kiképzés mentén, a békeművelti felkészítések vonalán haladt. Mondom ezt akkor is, ha többször a csak kimondottan „vegytisztá” békefenntartó felkészítés mellett számos – ehhez a területhez alapvetően kapcsolható – kiképzési rendezvény került levezetésre.

Előadásom során szólok a felkészítések kihívásairól, de a hangsúlyt főként azokra az eseményekre, „mér földkövekre” – mint azt a címben is használtam – helyezem melyek lényegileg határoztak meg egy-egy időszakot, valamint – a folyamatos megújulás jegyében – külön kiemelem a fejlesztési irányokat.

Az előadásomat külön pontokra – igaz lehetett volna – de nem bontottam, mert úgy gondolom, nem lehet és nem is kell megbontani az elmúlt 10 év során a békeművelti felkészítés területén tapasztalt fejlődési irányokat, a kiképzés és a kiképző központ kihívásait, azokat a sarokpontokat – mér földköveket melyek meghatározták a központ évtizedes tevékenységét, és a folyamatosan változó követelményeket követő fejlesztési irányokat.

Előadásomat egy idézettel kezdem, mely így szól:

“Peacekeeping is a soldier-intensive business in which the quality of troops matters as much as the quantity.”

(Larry Wentz)

„A Békefenntartás egy katona-igényes tevékenység, ahol a csapatok minősége ugyanolyan fontos, mint a mennyisége.”

Ez az idézet úgy gondolom alapvetően magában hordozza mindazt, amit a kiképző központ alaprendeltetésből adódó feladata meghatároz. A „minőségi” felkészítés-kiképzés végrehajtását, legyen az akár néhány fő megfigyelő feladatra felkészülő tiszt, vagy akár egy kisebb, illetve nagyobb létszámú kontingens kiképzése. Folyamatosan keressünk kell azokat a lehetőségeket, melyeket felhasználva, alkalmazva fenn tudjuk tartani a művelti területeken állandóan jelen lévő változásokat követő felkészítést. A tapasztalatokat, új információkat visszaforgatva, beépítve a kiképzésbe folyamatosan fenn tudjuk tartani a felkészítés színvonalát, magas színvonalát.

A kiképző központ elmúlt 10 évének első mozzanatát talán a „Megalakítástól a Megalapításig” szófordulattal tudnám legjobban kifejezni. Mivel magának az önálló szerv-

evetnek a megalapítását megelőzően már megkezdte működését egy hasonló szervezeti elem, melyről később részletesen szövegek.

De mi is indukálta a békefenntartó kiképző feladatokat ellátó szervezet létrehozását? A Magyar Honvédség a rendszerváltás idején, illetve az azt követő időszakban egyre több felkérést kapott az Egyesült Nemzetek Szervezetétől különböző békefenntartó műveletekben való részvételre. Ilyenek voltak az angolai, majd a mozambiki missziók. Ekkor még csak klasszikus békefenntartói feladatokat láttunk el. Ezeket a missziókat viszonylag gyorsan más műveletek követték Kambodzsában, Hegyi-Karabahban, Cipruson, Grúziában, a nemzetközi közösség meglegedésére, melyet követően tiszteket delegálhatott Magyarország az ENSZ New York-i békeműveleti osztályára.

Ugyancsak erre az időszakra tehető a Magyar Honvédség „békefenntartó rendszerének” kialakítása – Békekiképző Központ létrehozása, felkészítő tanfolyamokon való részvétel kezdetben külföldön, majd hasonló felkészítések-tanfolyamok végrehajtása Magyarországon is. Levezetésre került az első Nemzetközi Katonai Megfigyelő Tanfolyam 1997-ben még a Szentendre közelében található Annavölgyben.

Ezen események és történések vezettek oda, hogy 2000. október 1-jén a Magyar Honvédség Béketámogató Kiképző Központ (MH BTKK) megalakult – egy időben a Magyar Honvédség 1. Könnyű Vegyes Ezreddel (MH 1. Kve) – annak részeként, azzal a céllal, hogy a Magyar Honvédség akkori két kiemelt békefenntartó missziójának – az UNFICYP (*United Nations Peacekeeping Force in Cyprus – Egyesült Nemzetek Ciprusi Békefenntartó Erők*) és az MFO (*Multinational Force and Observers – Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők*) Sinai-félszigeti kontingensének – személyi állományát felkészítse és kiképezze.

A kiképző központ – akkor még más szervezeten belüli megalakítását – több tényező indukálta. Ezek voltak:

- a korábbi – budapesti székhelyű – MH Békefenntartó Erők Kiképző Központjának megszűnése és feladatrendszerének átkerülése az akkori MH 88. Gyorsreagálású Zászlóaljhoz, mely a Magyar Honvédség 1. Könnyű Vegyes Ezred jogelődje volt;
- ilyenek voltak a nemzetközi példák;
- a növekvő kiképzési igények, az említett – néhány fős – megfigyelői állományról jelentős létszámnövekedésnek számított a ciprusi és sinai kontingensek megjelenése;
- ugyancsak kedvező hatással bírt az Egyesült Államok programja a Békefenntartó műveletekre történő kiképzés támogatására; (Itt jegyzem meg, hogy az Egyesült Államoknak jelenleg is van hasonló jellegű – az úgynevezett Global Peace Operations Initiative (GPOI) programja, melynek célja kifejezetten a „Post ISAF”, vagyis az ISAF [*International Security Assistance Force – Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő*] utáni békeműveleti felkészítések támogatása.)
- valamint ugyancsak elősegítették a magalakítást, hogy a békefenntartó kiképzés képességeinek kialakítására a nemzetközi erőfeszítések növekedtek.

A központ megalakításakor 36 fős szervezettel és abból mindössze 13 fős feltöltöttséggel kezdte meg működését. Természetesen ekkor még az 1. Könnyű Vegyes Ezred teljes körű támogatásával, feladatainak biztosításával. Ebben az időszakban – ezzel a szervezettel – a kiképző központ két kontingens – az ENSZ Ciprusi Békefenntartó Misszió (UNFICYP) Magyar Kontingens és a Sinai-félszigeten állomásozó Multinacionális Erők és Megfigyelők (MFO) Magyar Kontingens – állományának felkészítésére rendelkezett a megfelelő képességekkel. Ennek a két kontingensnek a teljes kiképzési tevékenysége az MH BTKK

által, de az MH 1. Kve biztosítása, támogatása mellett valósult meg.

A központ további kiképzési rendezvények biztosítását is végrehajtotta. A 2001 októberében levezetett 6. Nemzetközi Katonai Megfigyelő Tanfolyamtól – melynek végrehajtásért az MH Összhaderőnemi Hadművelési Központ volt a felelős – folyamatosan helyet adott a tanfolyamoknak. (Itt szeretném elmondani, hogy a mai nap a 27. Megfigyelő Tanfolyam oktatói hete kezdődött el.) Helyszínt biztosított az Amerikai – Magyar Orvos-csoport és MEDIC (*egészségügyi specialisták*) képzésnek az (élőszövetes gyakorlatokat is beleértve). Biztosította az úgynevezett ENSZ „On Call List” tanfolyam megrendezését, valamint Amerikai – Magyar PSYOPS (*Psychological operations – Lélektani műveletek*) tanfolyam végrehajtását is. A katonai szervezet folyamatosan bővülő feladatai során már a hazai megfigyelők és törzstisztek gépjármű vezetői felkészítésében és híradó kiképzésében való részvétel is megjelent.

Milyen előnyök és hátrányok jellemezték a „Megalakítástól a Megalapításig” aposztrofált időszakot. A hátrányok között igen nagy hangsúllyal volt jelen, hogy még nem volt kialakult, kialakított kiképzési identitás. A saját kiképző állomány kialakítása igen nehézkes volt. Kevés olyan, nem túl magas rendfokozattal, de megfelelő tapasztalattal rendelkező személy volt megtalálható a Magyar Honvédség berkein belül, aki kiképzőként szóba jöhetett. A rendelkezésre álló kiképző állomány nemzetközi vonatkozásban még nem rendelkezett megfelelő tapasztalatokkal.

Viszont ami nagyban segítette a felkészítések végrehajtását – az az MH 1. Könnyű Vegyes Ezrednél tapasztalható logisztikai támogatásbeli prioritások. És itt meg lehet említeni nem csak a logisztikai, de a békeműveleti felkészítések támogatásának más, a folyamatosan növekvő létszámú és egyre több tapasztalattal rendelkező kiképzők szükség szerinti biztosítását is.

A 2003-as év egyértelműen a fordulatok évének nevezhető a központ életében és fejlődésében, amikor feladatait még mindig az 1. Könnyű Vegyes Ezred állományában hajtotta végre. Ebben az évben már megkezdődtek az afganisztáni műveletekben részt vevő egészségügyi csoportok felkészítései. Megérkeztek a Békefenntartó műveletekre történő kiképzés támogatására az Amerikai Egyesült Államok által biztosított technikai eszközök. Valamint ezzel egy időben és lényegében az amerikai támogatás fogadása és alkalmazása érdekében infrastrukturális beruházások valósultak meg, a korábbi katonai kollégium – béketámogató kiképző központ funkciójára való kialakítására.

A kiképző központ életében a következő, és legfontosabb időpont **2004. május 27.**, amikor megalapításra került a Magyar Honvédség Béketámogató Kiképző Központ, mint önálló szervezeti elem. Megalapításakor az akkori Magyar Honvédség Összhaderőnemi Hadművelési Központ alárendeltségében kezdte meg feladatainak végrehajtását. Az ekkor létrehozott szervezet 41 fős önálló állománytáblával került kialakításra, tevékenységét továbbra is logisztikai utaltságban végezte. De ekkor már az 1. Könnyű Vegyes Ezred jogutódjaként megalakuló MH 25/88. Könnyű Vegyes Zászlóalj volt az ellátó szervezet.

A központ ekkor már kiváló kiképzési infrastruktúrával rendelkezett és a kiképző állomány is mind létszámában, mind minőségében emelkedő tendenciát mutatott, mely 2006-ra vált teljessé.

Milyen rendeltetéssel alakult meg a kiképző központ? Itt el kell mondani, hogy a katonai szervezet rendeltetése az elmúlt 10 év során, kisebb módosításokon ment keresztül, melyről még később beszélni fogok.

Rendeltetése ma:

- nemzetközi szervezetek és nem állandó katonai szövetségek által szervezett és vezetett **béketámogató műveletekben**

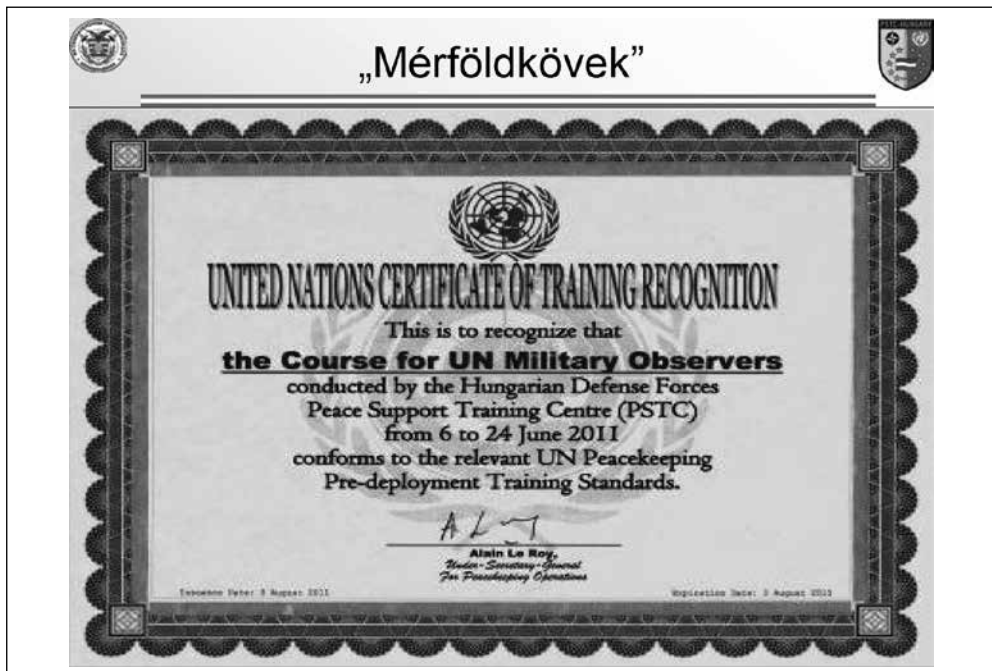
résztevő magyar fegyveres katonai **kontingensek, törzstisztek és altisztek**, valamint **katonai megfigyelők kiképzése és felkészítése**;

- **nemzetközi katonai megfigyelő tanfolyamok** szervezése és végrehajtása;
- béketámogató műveletekben részt vett állomány **tapasztalatainak feldolgozása**;
- szakmai **konferenciák, szemináriumok** szervezése, levezetése;
- nyelvi képzések, továbbképzések, felkészítések végrehajtása.

A megalakítást követően az MH BTKK folytatta a korábbi két kontingens – az UNFICYP és az MFO felkészítését. Végezte a műveleti parancsnokságok törzseibe, egyéni beosztásokba tervezett állomány kiképzését. Végrehajtotta a hazai katonai megfigyelők felkészítését Nyugat-Szaharába, Grúziába és Koszovóba. A nemzetközi felkészítési rendezvények között szerepelt: NATO-hadműveleti tanfolyamok,

valamint a Nemzetközi Katonai Megfigyelő Tanfolyamok biztosítása, és megjelent az Amerikai Egyesült Államok Különleges Erők Mobil Kiképző Csoportja az MH BTKK-ban, mely a későbbi években jelentős változást hozott a központ feladatrendszerében.

A megalakítást követően a kiképző központ alárendeltsége több alkalommal változott. Mint azt már korábban elmondtam a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Hadműveleti Központ alárendeltségében kezdte meg tevékenységét az intézmény 2004. május 27-én. Kevesebb mint egy év után – 2005. április 1-jén – a Magyar Honvédség Szárazföldi Parancsnokság irányítása alá került a szervezet. Majd 2007. január 1-től, a Szárazföldi Parancsnokság – Összhaderőnemi Parancsnoksággá történő átalakítását követően, és jelenleg is az MH ÖHP alárendeltségben végzi feladatait. A katonai szervezet részére 2006. szeptember 28-án a Magyar Köztársaság Elnöke csapatzászlót adományozott.

A jelenleg érvényes ENSZ akkreditációt tanúsító oklevél

Ugyancsak jelentős „Mérőföldkő” volt az MH BTKK életében a Nemzetközi Katonai Megfigyelő Tanfolyam 2007. április 16. – 2010. április 16. közötti első ENSZ akkreditációja, mellyel a nemzetközi szervezet elismerte, hogy a Magyar Honvédség Békétámogató Kiképző Központban levezetett Nemzetközi Katonai Megfigyelő Tanfolyam megfelel az ENSZ által támasztott követelményeknek és azok a tisztiek akik a tanfolyamot eredményesen elvégzik, bármely az ENSZ által vezetett katonai megfigyelő misszióban elismert felkészültséggel, kiképzettséggel és végzettséggel rendelkeznek.

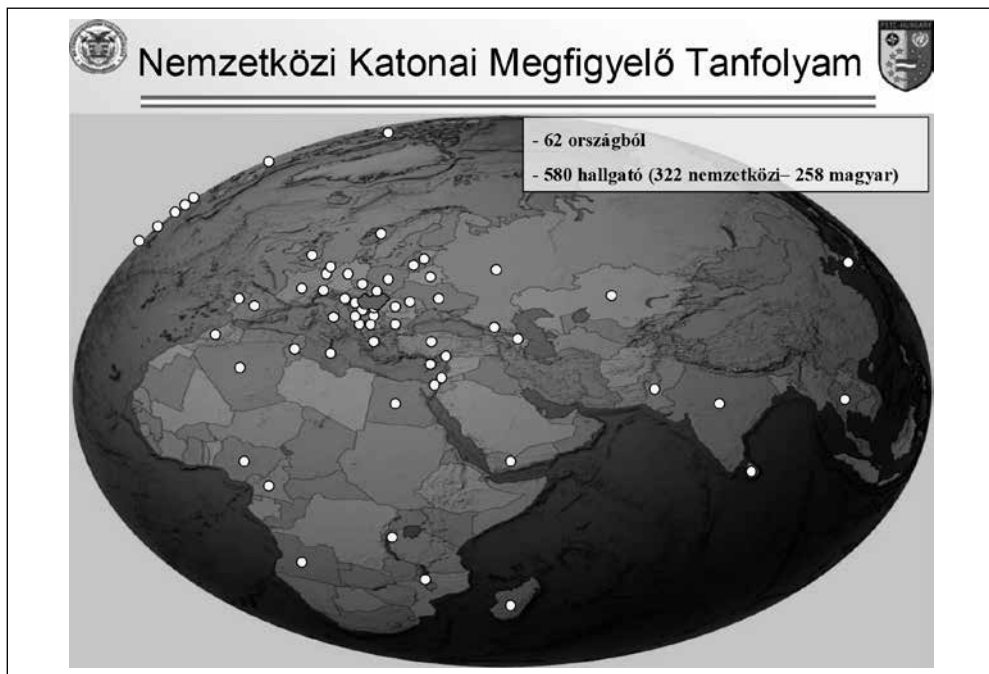
2011-ben az előző évben lejárt akkreditációt újra megszerezte a kiképző központ. A hosszú és nagy munkát igénylő előkészítés, a kidolgozott kiképzési és oktatási program New York-ba történő megküldését és vizsgálatát követően, az ENSZ által delegált – kínai nemzetiségű – ellenőr helyszíni ellenőrzése után, az általa készített jelentés alap-

ján 2011. augusztus 1–2015. augusztus 1. közötti időszakra immár második alkalommal nemzetközi elismertséget szerzett a kiképző központban levezetett katonai megfigyelői tanfolyam.

Úgy gondolom ez igen komoly eredmény és mindent meg kell tennünk, hogy a következő évben ismét akkreditáljuk a tanfolyamot. Ehhez már ebben az évben meg kell kezdenünk az előkészületeket.

A megfigyelői tanfolyamok, mint az már korábban említettem 2001-től – a hatos sorszámot viselő tanfolyamtól – kezdődően a MH BTKK-ban kerülnek levezetésre. Ettől az időponttól 62 országból közel 600 hallgató vett részt ezeken a felkészítéseken, melynek több mint fele, mintegy 320 fő nemzetközi résztvevő volt.

Úgy gondolom a kép többet mond minden szónál, és büszkén jelenthetem, hogy az idei első tanfolyam 30 fős, 15-15 magyar és nemzetközi kiképzendő létszámkeret feltöl-

A nemzetközi hallgatók megoszlása

tése sem okozott nehézséget. Abban a „szerepcsésnek mondható” helyzetben vagyunk, hogy évről-évre, tanfolyamról-tanfolyamra elutasítani, vagy egy későbbi alkalomra kell átirányítani mind hazai, mind nemzetközi pályázatokat.

A oktatók területén, is jelentős előrelépést sikerült elérnünk. A néhány éve hanyatló oktatói csereprogram újraélesztésével sikerült elérni, hogy az elmúlt tanfolyamokon már folyamatosan – a lehető legoptimálisabb – 4 fős nemzetközi oktatói gárda dolgozik a magyar kiképzők mellett. A hazai kiképzői állomány területén pedig ugyancsak sikerült egy stabil csoportot kialakítani az aktív és Önkéntes Műveleti Tartalékos állományból.

A kiképző Központ életében a következő jelentős „mérőkövek” a 2008. évi állománytábla és feladatrendszer bővítés nevezhető. Ebben az évben kialakításra kerültek a Különleges Műveleti felkészítések végrehajtásához szükséges szervezeti elemek.

Kialakításra került a Különleges Műveleti Kiképzési részleg. A vezető szerveknél megjelent a Kiképzést Támogató és Elemző részleg, melynek megnevezése ugyan változott, de a Különleges műveleti képzés befejezését követően, mint a katonai szervezet kiképzési és Tapasztalat Feldolgozó rendszerének „motorja” végezte és végzi munkáját, melyről később még szót ejtek. Valamint a hosszú idejű – 10 hónapos – és összetett biztosítást igénylő különleges műveleti képzés kiszolgálására megnövelésre került a biztosító állomány létszáma.

Ezt követően 2009-ben a Kiképző Központ feladatrendszere is módosításra került. Megkezdődött a Nemzetközi Különleges Műveleti Alaptanfolyam előkészítése és bevezetése. Ennek érdekében már 2008-ban kísérleti jelleggel, magyar résztvevőkkel levezetésre került az első alaptanfolyam. Ennek tapasztalatait felhasználva 2009-ben végrehajtottuk a következő évben kezdődő Nemzetközi tanfolyam előkészítését, 2010-ben megrendezésre

került az első Nemzetközi Különleges Műveleti Alaptanfolyam. 2011-ben ugyan megkezdődött a második Nemzetközi Különleges Műveleti Alaptanfolyam, viszont mintegy másfél hónap után befejeződött és még abban az évben felszámolásra került a Különleges műveleti kiképzési részleg is.

A kiképző központ tevékenységét ebben az időben a folyamatosan megjelenő, az újabb hadszíntereken, új típusú feladatokban részt vevő egyéni beosztású állomány, vagy akár kontingensek felkészítése jellemezte. A Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásának kiszélesedésével a katonai szervezet feladatrendszere is folyamatosan tovább bővült. Új elemként jelent meg a balkáni hadszíntér különböző misszióiba, az ISAF kötelékébe Afganisztánba tervezett törzstisztek, altisztek, kontingensek felkészítése, illetve más nemzetközi programok, NATO- és ENSZ-szemináriumok, továbbképzések, tanfolyamok szervezése is.

Ilyenek voltak:

- a már említett törzstiszti felkészítések a balkáni és az afganisztáni hadszínterre;
- részvétel az NRF-5,7,8 váltásba (*NATO Response Force – NATO Reagáló Erő*) és a MLF-be (*Multinational Land Force – Többnemzeti Szárazföldi Kötelék*) felajánlott erők felkészítésében;
- a NATO iraki kiképző missziójába résztvevő állomány felkészítése;
- a NATO és tartós külszolgálati beosztásba tervezett állomány missziós felkészítése (2006-tól);
- a Tartományi Újjáépítési Csoport kulcsbeosztású állományának felkészítése (2007-től);
- a kabuli nemzetközi repülőtér törzstiszti csoportok, majd a kontingensek kulcsbeosztású állományának felkészítése (2008-tól);
- ilyen mérőkövek nevezném a balkáni és az afganisztáni felkészítéseknél bevezetett

- Missziós Törzstiszti Alaptanfolyamot és Missziós Törzstiszti Célfelkészítést (2009-től) melyről a későbbiekben részletesen szólok;
- a légi kiképző és tanácsadó csoportok – MH AMT (*MH Air Mentor Team – MH Légi Kiképző Csoport*), MH AAT (*MH Air Advisory Team – MH Légi Tanácsadó Csoport*) – állományának felkészítés (2010-től);
- az Európai Unió kiképző missziójának – EUTM – (*European Union Training Mission*) – Szomáliába feladatot ellátó kiképző állomány felkészítése (2010-től);
- további, az Afganisztáni hadszíntéren feladatot ellátó kontingensek felkészítésében való részvétel, ilyenek voltak az Nemzeti Támogató Elem és a Logisztikai Mentor Csoport (2010-től);
- 2010-től a kiképző központ részt vesz a Nemzeti Közszolgálati Egyetem tisztjelöltjeinek felkészítésében, évente végrehajtja a hallgatók békeművelati alapfelkészítését;
- részt vettünk a NATO Katona-egészségügyi Kiválósági Központ Békeművelati felkészítésében (2011-ben);
- újabb az Európai Unió által vezetett missziókban szolgáló állomány felkészítéseivel bővült a kiképzési spektrum 2011-től a Kongóban, 2013-tól Maliban, majd az idei évben a Közép Afrikai köztársaságban szolgálatot teljesítő állomány célfelkészítésével;

Ugyanakkor a Nemzetközi felkészítések terén is számos kiképzési rendezvény került levezetésre. Ezek közül voltak olyanok melyek mindössze egy-egy alkalommal, de több olyan is megtalálható közöttük, mely rendszeresen került és kerül végrehajtásra napjainkban is. Ezek a felkészítések láthatóak félkövér betűtípussal.

Ilyen tanfolyamok voltak:

- **IMOC tanfolyamok** (*International Military Observer Course – Nemzetközi Katonai Megfigyelő Tanfolyam*);
- **UNFICYP kulcsbeosztású állomány nemzetközi felkészítése (2006-től)**;
- 2007. SOLIC I-II. – Különleges művelési szemináriumok (*Special Operations and Low-Intensity Conflict*);
- 2007. CTBTO konferencia (*Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organization – Átfogó Atomcsend Egyezmény*);
- 2008. ERC (exercise related construction) keretében floridai légierő Nemzeti Gárda projektje az MH BTKK-ban;
- 2008. „JACKAL STONE 2008” Különleges művelési szeminárium;
- 2008. NATO Különleges művelési orientációs tanfolyam;
- **UNFICYP kontingens szerb állomány felkészítése (2010-től)**;
- 2008-tól feladatrendszer módosítás – Nemzetközi Különleges Művelési Alaptanfolyam – 2010 nemzetközi;

A korábbi felkészítések, kiképzések – a művelési területen bekövetkező változásoknak megfelelően – a missziókból kapott információk alapján folyamatosan fejlesztésre kerültek.

Voltak azonban olyan változások is melyek a saját tapasztalatok alapján kerültek bevezetésre. Ilyen volt például az MH BTKK-ban 2009-ben bevezetett újfajta missziós törzstiszti felkészítési rendszer. Mellyel a korábban 3 hetes összevont felkészítés helyett újonnan kialakított 2 hetes törzs +1 hetes célfelkészítés került bevezetésre. Azóta bebizonyosodott, hogy a kiképzés a kitűzött célok elérését biztosítja, a visszacsatolások alapján a felkészítés jelentősen hatékonyabban kerül végrehajtásra.

Annak érdekében, hogy az MH BTKK-ban végrehajtott felkészítésekről megfelelő visszacsatolás legyen 2009-ben megkezdtek egy olyan rendszer kidolgozását, amely

hozzájárul a misszióba felkészülő, a kiképzést befejező állomány, valamint a műveleti – missziós területen keletkező – tapasztalatok – lehetőség szerint valós idejű – kiaknázását, feldolgozását és annak visszaforgatását a kiképzés rendszerébe. Ezzel a rendszerrel 2010-től elektronikus értékelő lapok segítségével minden felkészülő számszaki és szöveges értékelést ad a felkészítésekről. A műveleti területről történő tapasztalatok gyűjtésének tervezett kialakítása jelenleg folyamatban van, melyről a fejlesztési irányok között még szövegek.

2009-ben nem saját, hanem alapvetően a Tartományi Újjáépítési Csoport több éves működésének tapasztalatai alapján, Magyarország nemzetközi kötelezettségvállalásainak teljesítése érdekében felállítandó polgári válságkezelői szakértői kontingens megerteremtése érdekében egy úgynevezett civil szakértői kontingens felkészítésében

vett részt a Kiképző Központ. Ez volt az első olyan alkalom, amikor kimondottan műveleti területen végrehajtandó feladatok érdekében civil személyek felkészítésében vettünk részt. Itt már kevés híján megjelent az a tendencia, mely irányába a nemzetközi közösség is halad, hogy az egyes műveleti területeken együtt feladatot ellátók együtt hajtsák végre a felkészüléseket is.

Elmondható, hogy a felkészítés-kiképzés terén az elmúlt 10 évben szinte folyamatos növekedés volt tapasztalható, mind a felkészítési rendezvények számában, mind a kiképzéssel kapcsolatos rendezvényeken megjelenő állomány létszámában.

A felkészítések száma – a diagram alsó részén látható – a megalakítás kori évi 9-kiképzési rendezvényről a tíz év folyamán negyvenre emelkedett. Ezek a felkészítések különböző időtartamban, különböző létszámokkal kerülnek végrehajtásra.

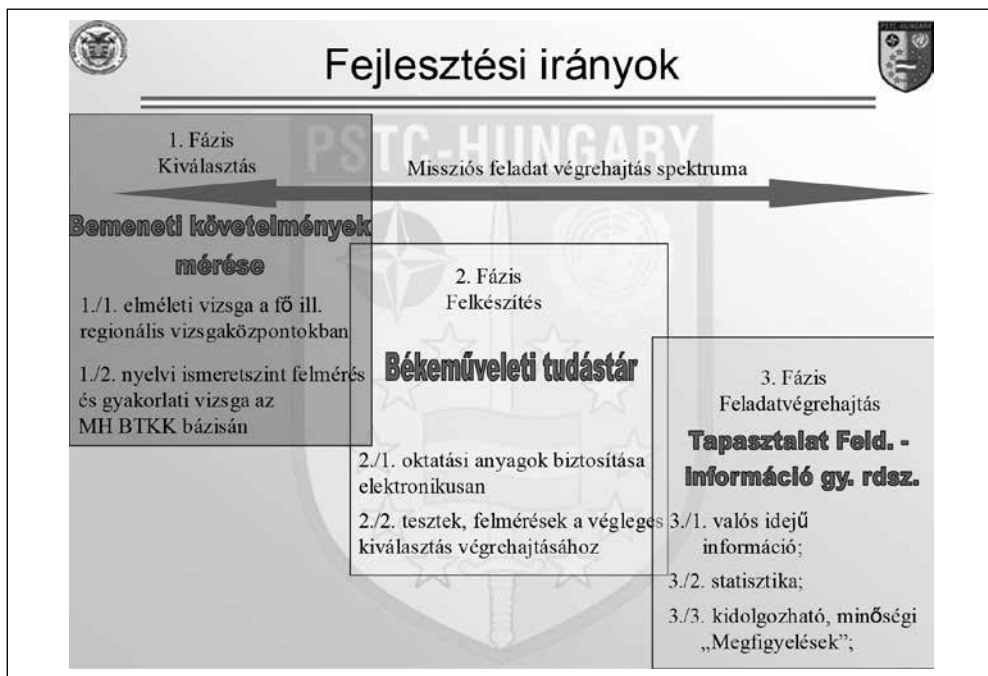
A felkészítések alakulása

A létszámviszonyok változása is jól látható a diagramon. 2004–2013 között átlagosan évi 700 katona vett részt felkészítési rendezvényeinken, de itt, mint azt a diagram vonala is mutatja a kezdeti létszámokhoz képest 2009-től jelentős emelkedés volt tapasztalható. Az eddigi legnagyobb kiképzési létszámot 2010-ben realizáltuk, amikor mintegy 930 fő vett részt különböző felkészítésen az MH Békétámogató Kiképző Központban. 2013-ban a Missziós Bemeneti Követelmény mérés bevezetésével további létszámnövekedés következett be a felkészítéssel kapcsolatos rendezvényeken megjelenő állomány létszámában.

A folyamatosan emelkedő kiképezendő létszám, a műveleti területeken szerzett tapasztalatok, a felkészítések nemzetközi téren történő folyamatos fejlődése, valamint a kiképzések informatikai fejlesztési lehetőségei alapján kijelöltük a fejlesztési irányokat. Ez

az irány egy integrált kiképzést támogató rendszer kialakítása – az *ILLIAS* távoktatási rendszer békeműveleti felkészítés céljaira történő alkalmazás fejlesztése. Az *ILLIAS* rendszer lehetőséget biztosít több, eddig külön működtetett feladatkör integrálására, amelyek: a Missziós Bemeneti követelmények mérése; egy Békeműveleti Tudástár biztosítása a felkészítésekhez kapcsolódó oktatási anyagok feldolgozásához; valamint valós idejű információk gyűjtésére – a műveleti területen feladatot végrehajtóktól – a felkészítések hatékonyságának növeléséhez.

Terveink alapján a rendszer, a kialakítást követően, lehetővé teszi az első – Kiválasztás – fázisban a bemeneti követelmények mérése során az elméleti vizsgák végrehajtását a fő, illetve a regionális vizsgaközpontokban, a nyelvi ismeretszint felmérése és gyakorlati vizsga az MH BTKK bázisán kerülne végrehajtásra azon állomány részére, melynek ezek

Az integrált békeműveleti kiképzést támogató rendszer elgondolása

mindegyike szükséges. Amely állománynak nincs szüksége a nyelvi képességek ellenőrzésére, a gyakorlati vizsga a felkészítésért felelős alakulatnál végrehajtható.

A második – Felkészítés – fázisban oktatási anyagok biztosíthatóak elektronikusan, amennyiben szükséges tesztek, felmérések is elhelyezhetőek és alkalmazhatóak a végleges kiválasztás végrehajtásához.

A harmadik – Feladat végrehajtás – fázisban a rendszer lehetőséget biztosít az adatbázisban gyűjtött statisztikai értékelések, javaslatok, megjegyzések szűrésére, összehasonlítására, Megfigyelések kidolgozására. Így egy komplex, a missziós tevékenység teljes időtartamát átölelő rendszer alakítható ki. Mely rendszer lehetőségei alapján képes a missziós feladat végrehajtás – a kiválasztás; a felkészítés; és a békeműveleti felkészítésekkel kapcsolatos információgyűjtés és feldolgozás (tapasztalat-feldolgozás) – teljes spektrumát lefedni.

A Magyar Honvédség Béketámogató Kiképző Központ egy olyan katonai szervezet mely a világ folyamatosan változó biztonsági rendszerében – a Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásának kiszélesítésével – fontos szerepet tölt be katonáink nemzetközi szinten elismert tevékenységükre történő felkészítésében. A magyar békefenntartók lassan másfél évszázada látják el küldetésüket a világban. Az Osztrák-Magyar

Monarchia békefenntartó katonái a 19. század végén jelentek meg Kréta szigetén. Majd következett a kínai boxerlázadás, Koszovó, Albánia, Vietnám és napjaink békemissziós feladatai és küldetései.

Jelenleg is három földrészen, több mint tíz országban, több száz magyar katona vesz részt missziós feladatban. Olyan feladatokat hajtanak végre katonáink, melyek célja az, hogy óvják a békét, segítsenek más nemzeteken, hogy nemzedékeik egy élhetőbb világban nőjenek fel. Hidak, utak, iskolák és egészségügyi létesítmények épülnek a magyar katonák által megteremtett biztonságban. Segítenek a helyi katonák, rendőrök kiképzésében, mellyel ugyancsak hozzájárulnak a biztonság megteremtéséhez.

Annak érdekében, hogy a missziós felkészítések a nemzetközi műveletekben bekövetkező változásokat folyamatosan elemezve, értékelve, szakszerűen működjenek, alakult meg az MH Béketámogató Kiképző Központ. A felkészült kiképző állomány azon munkálkodik, hogy jól kiképzett, feladatát ismerő katonákat képezzen, akik külszolgálatukkal tovább öregbítik a magyar katona jó hírét.

A Kiképző Központ – nemzetközi szinten is elismert – magas színvonalú felkészítéseket hajt végre melyet katonáink műveleti területen, több-nemzeti kötelékben elért eredményei, valamint az ENSZ Békefenntartó Műveletek Főosztálya által már két alkalommal elismert felkészítés is tanúsítja.

DRÓT LÁSZLÓ ALEZREDES: A HAZAI BÉKEFENNTARTÓ KIKÉPZÉS FEJLŐDÉSE

A hazai békefenntartó kiképzés kialakulására és intézményesülésére a legnagyobb hatást a nemzetközi igények és követelmény, valamint a hazai körülmények gyakorolták. Az a tény, hogy mára már rendelkezünk egy Békétámogató Kiképző Központtal, valamint a műveletekben résztvevő erők biztosítására kijelölt alegységek, egységek képesek a felkészülésüket saját maguk sikeresen végrehajtani, azt bizonyítja, hogy nagy utat jártunk be a békefenntartó kiképzés terén. A kezdeti egy-két emberes, sokszor mellékes feladat bekerült a Magyar Honvédség fő tevékenységeinek áramába. Ma már a honvédség minden egyes szegmensének megvan a saját felöltsége e területen is.

A kiképzés nem egy önmagáért való tevékenység. Küldetésekhez, műveletekhez, feladatokhoz szorosan kapcsolódó tevékenységrendszer. Hasonlóan más felkészítő tevékenységekhez, csak egy részterületet ölel fel, abból a művelettervezési és vezetési rendszerből, ami küldetésünk sikeres teljesítése érdekében végzünk. Ebből kiindulva léteznie kell egy a műveletek tervezéséhez, vezetéséhez szorosan csatlakozó kiképzési rendszernek, ami biztosítja, hogy a meglévő képességekkel a szükséges feladatokat képesek legyünk végrehajtani.¹

A békefenntartás sem egy állandó módszer a nemzetközi béke és biztonság fenntartása érdekében, hanem egy folyamatosan vál-

tozó, fejlődő, a biztonsági kihívások által vezérelt folyamat. Egy-egy adott konfliktus rendezésében az egyszerű tüzzszünet ellenőrzésen túl ma már beszélhetünk béke-kiképzésről, valamint a politikai, katonai és civil, erőfeszítések komplex összességéről. A békefenntartó kiképzés napjainkban már *magába foglalja az adott hadszíntérre vonatkozó átfogó ismereteket, az alkalmazandó békeműveleti eljárásokat, idegen nyelvi ismereteket, szövetségesi, és nemzetközi szervezetek általános és adott misszióra vonatkozó szabályainak átadását. Minden egyes missziós területre, de még azon belül is minden feladatra más és más tartalmú képességekre és felkészítésre van szükség.*² E változó körülmények között a következőkben azokról a fejlődési állomásokról fogok egy-két szót szólni, amelyek nagy hatással voltak a hazai békefenntartó kiképzésre. Természetesen a teljesség igénye nélkül, a főbb és meghatározó állomásokat veszem sorra és a kiképzés fejlődésének szemüvegén keresztül teszem meg megállapításaimat.

A békefenntartó kiképzés természetesen nem választható el a békefenntartó szerepvállalástól. Így az első szerepvállalásokhoz már egyértelműen csatlakozik maga a kiképzés is. Nem mondható ez el a II. Világháborút megelőző időszakra, ahol külön békeműveleti felkészítést nem tartottak, hiszen nem is tudták, hogy azt hajtják végre. Az általános szabály szerint, amit lehet vitatni, az hogy az ENSZ nélkül nem beszélünk békefenntartásról. Ez a kijelentés természetesen sok vitát generál-

¹ Szenes Zoltán, Válságkezelés és Békefenntartás az ENSZ-ben. (továbbiakban: Szenes) Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013, Budapest Tanulmánykötet 130 oldal Békefenntartói Kiképzés a Magyar Honvédségben című tanulmány, bevezető.

² Szenes 142. oldal

hat, de a kiképzési tevékenység megítélésénél viszont fontos megállapítás. A kiképzések alkalmával azt próbáljuk megértetni a misszióba jelentkezőkkel, hogy egy műveletnek legalább négy feltételnek kell megfelelnie ahhoz, hogy békefenntartó műveletnek nevezzük. Az első ilyen kritérium a **legitimitás** kérdése, amelyet általában az ENSZ-től eredeztetünk. Az ENSZ-en kívül azonban elképzelhető más legitimitási forrás is, (NATO³, EBESZ⁴, EU⁵, AU⁶, stb.) amennyiben a részes felek elfogadják a művelet jelenlétét, működését, céljait. A legitimitás akár egy nemzetközi szerződésből is eredeztethető, ha annak a tárgya éppen a konkrét tevékenységre vonatkozik és a többi kritérium megerősítését is magába foglalja. Természetesen konszenzuson alapon, ilyen misszió például a Többnemzeti Erők és Megfigyelők⁷ is. A második alapvető kritérium a pontosan megfogalmazott küldetés, a **mandátum**. A küldetés megfogalmazásának tartalmaznia kell az elrendelő végállapotot, amely sikeréből megállapítható a művelet sikere. A küldetés teljesítéséhez szükséges egy általános **szabályrendszer**, amely végrehajtásával elérhető a küldetés sikere, valamint az oda vezető út fontos állomásai mérhetőek. Mindezek mellett szükséges egy **végrehajtó erő**, legyen az egy civil cég, vagy haderő, de végrehajtók nélkül csak tervekről beszélhetünk. A végrehajtó erőnek rendelkeznie kell azon mennyiségi és minőségi mutatókkal, amelyek jelzik, hogy képesek a küldetés teljesítésére. Ha a kritériumok közül bármelyik is hiányzik, aligha beszélhetünk klasszikus értelemben vett békefenntartásról, béketámogató műveletről, vagy válságreakáló műveletről.

Az alkalmazás oldaláról megközelítve az első fontos állomást a hazai békefenntartó kiképzés terén a Dél-Vietnámban szolgálatot teljesítő Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság⁸ 1973. január és 1975. április felkészítése jelenti. Összesen 750 fő, 3 kontingens teljesített szolgálatot. A kitelepítést megelőző felkészítésben a kontingensek állományát készítették fel a várható feladataikra. A kontingenst a következő csoportok alkották: aktív katonák, tartalékos katonák, diplomaták, rendvédelmi szervek, titkosszolgálatok tagjai, és civil szakértők. Felkészítésüket akkor komplex jelleggel hajtották végre, amit ma átfogó megközelítésnek hívnánk. Ezt az átfogó jelleget azóta sem sikerül megismételni. Részlelemeivel, közös rendvédelmi, rendészeti felkészítések, külön civil felkészítések manapság már újra jelen vannak, de az akkori értelemben vett teljes védelmi, közigazgatási szektort érintő kiképzésre nem volt példa.

Az 1994-ig a békefenntartó kiképzés egyet jelentett az ENSZ katonai megfigyelők képzésével. A Magyar Néphadsereg és a Magyar Honvédség ebben az időszakban nem tartott alapképzést a megfigyelő aspiránsok részére. A konkrét missziós felkészítést összevontan, a kiutazások megszervezésére és az alapvető orientációs ismeretekre korlátozva hajtották végre 2-3 hétben. A hadszíntér ismeretre vonatkozó ismeretek, és a legfontosabb ENSZ logisztikai kérdések tanulmányozása töltötte ki a kiképzés zömét. Az alapképzést a megfigyelők részére külföldi ENSZ kiképző központokban, jellemzően Ausztriában, Finnországban, Írországon, Németországban „vásárolták” meg. A beiskolázás gyakorlatilag egyet jelentett a missziós kiküldetéssel. A feltételek között kiemelkedő jelentősége volt az angol nyelv ismeretének és a jogosítvány meglétének.

³ North Atlantic Treaty Organisation, Észak-atlanti Szerződés Szervezete (továbbiakban NATO)

⁴ Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (továbbiakban EBESZ)

⁵ Európai Unió (továbbiakban EU)

⁶ Afrikai Unió (továbbiakban AU)

⁷ Multinational Force and Observer – MFO (továbbiakban MFO)

⁸ Kiss Zoltán, Magyarok a Békefenntartásban. 2011, Zrínyi Kiadó, Budapest Tanulmánykötet 78. oldal

Itt kell először említést tennem a bárhol bármikor bevezethető orvos-csoportok felkészítéséről. 1991. január 14. és 1991. május 29. között Szaúd-Arábiában⁹ már vettek részt orvosok a Kuvait felszabadításáért végrehajtott feladatban. Szakállomány, vagy katona? Ez a kérdés azóta is nagy dilemma. Mi a fontosabb? Legyen valaki ragyogó szakember vagy inkább katona? Természetesen mind a két terület fontos, de tudjuk-e biztosítani a két területnek való maradéktalan megfelelést? Számos kérdést és megoldási próbálkozást tapasztalhatunk a múltban és a jelenben ennek a körülménynek a kezelésére. A kiképzési tevékenységeket a mai napig befolyásolja ez a helyzet.

Felgyorsultak az események a békefenntartó kiképzés terén a Békefenntartó Erők Kiképző Központjának felállításával 1994 júliusában. A 90-es évek elején a nemzetközi környezet változásával és a hazai politikai berendezkedés változásával egyre nagyobb igény merült fel az ENSZ békefenntartó missziókban való részvételre. A 11/1993 (III.12) sz. Országgyűlési határozat, a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelveiről szóló dokumentum már tartalmazott olyan szándékot, amely alapján a magyar ENSZ hozzájárulás kívánatos a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához. A hetekkel később megjelent 27/1993 (IV.23.) sz. Országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság Honvédelmének alapelveiről már konkrét feladatszabást is tartalmazott. Ezek szerint a Magyar Honvédségnek rendelkeznie kell olyan erőkkel, amelyekkel bekapcsolódik, vagy csatlakozhat az ENSZ békefenntartó missziók tevékenységéhez.¹⁰ Magyarország 1994-ben csatlakozott a Partnerség a Békéért Program-

hoz¹¹, amelyben szintén vállaltuk, hogy részt veszünk békefenntartó, katasztrófavédelmi és humanitárius tevékenységekben. Ebben az időszakban azonban még a sorkatonai rendszer működött, akiket külföldi tevékenységre alkalmazni a korabeli törvények alapján nem lehetett. A szerződéses állomány kis létszámban állt rendelkezésre, egyéb nyelvi képzettségi, kiképzettségi mutatókban sem jeleskedtünk. Hiányzott a kiképzési infrastruktúra, beleértve a tananyagot, a kiképzendőket, kiképzőket és más technikai támogatási rendszereket. Az igény azonban, mint általában a békefenntartás terén, gyorsan és nagy nyomással jelentkezett. Ezen igényekre való gyors reagálás eredményeként jött létre a Békefenntartó Erők Kiképző Központja¹² Budapesten. A kiképzendők és a kiképzők gyors ütemű toborzása után azonnal megkezdték a kiképzést az első állománytáblásított alegységeknek. A kiképzést egy kidolgozott kiképzési program segítette, amely egyaránt tartalmazott ENSZ-hez köthető, de már NATO, EBESZ eljárásokat és módszereket is. A BEKK alegységeinek eszközparkja részben átfestésre került fehérre és a korabeli szabályoknak megfelelően UN feliratok kerültek elhelyezésre a járműveken. A gyors kiképzést azonban nem követte alkalmazás, és az állománytáblásított rendben sohasem valósult meg az alkalmazás. Az igény azonban még életben tartotta a központot egészen 1996-ig, amikor a feladatrendszerét és technikai eszközparkjának egy részét átvette az MH 88. Gyorsreagálású Zászlóalj Szolnokon. Ez a döntés alapozta meg a BTKK létrejöttét alig 4 évvel később. S tulajdonképpen ezért vagyunk ma itt ebben az intézményben. Visszatérve a BEKK-re, az 1995. szeptem-

⁹ Kiss Zoltán, Magyarok a Békefenntartásban. 2011, Zrínyi Kiadó, Budapest Tanulmánykötet 86. oldal

¹⁰ Szenes 41–42 oldal, Magyar Békefenntartás és az ENSZ, Bali József előadása

¹¹ Partnership for Peace, Partnerség a Békéért (továbbiakban PFP)

¹² Békefenntartó Erők Kiképző Központjának (továbbiakban BEKK)

beri és októberi ENSZ Ciprusi Haderő¹³, és MFO kontingenseket, valamint azok első váltásait a BEKK-ben felkészített katonákból válogatták össze. Az MFO állományát azonban rendőri erők is kiegészítették, mivel katonai, rendőri, helyszínelési, nyomozati képességekkel akkor még nem rendelkezünk. A békefenntartó kiképzést tekintve kiderült, hogy az igények mindent felülírnak. Nem az a fontos, hogy mi mit szeretnénk küldeni egy adott helyzetben, hanem az, hogy mire van szükség, és azt kell a rendelkezésre álló idő alatt felkészíteni. A „fegyveres” missziók megjelenése új kihívásokat teremtett a kiképzés terén. Mindemellert az UNFICYP kiképzésére a nemzetközi együttműködésbe illesztése is nagy hatással bírt. Az UNFICYP magyar kontingens alkalmazására az akkor még osztrákok által vezetett UNFICYP 4. szektorban került sor. A magyar szakasz osztrák technikai eszközöket használt a járőrözéshez, a híradáshoz, és a kollektív védelemhez, osztrák géppuskák álltak rendelkezésre. A felkészítés utolsó hetében közös kiképzés keretében Ausztriában került végrehajtásra az állomány összekovácsolása. A validálás után a kontingens együtt utazott ki ciprusra Bécsből. A magyar század felállításával ez 1997-ben megváltozott és a kiképzés bázisa átkerült Szolnokra. A kulcsbeosztású személyeknek azonban még a továbbiakban is összevont osztrák felkészítés került levezetésre. Az osztrák kiképzők folyamatosan jöttek Szolnokra az állomány kiképzését elősegíteni speciális jobbkormányos gépjárművezetéshez, és osztrák technikára épülő híradó kiképzéshez. Természetesen folyamatosan megfigyelték a zárógyakorlatokat is. Az UNFICYP és az MFO állományának felkészítésében új elemként jelentkezett a fegy-

verhasználat és az erőhasználat szabályai¹⁴. Nagy figyelmet fordítottak az elméleti és a gyakorlati képzésre, annak érdekében, hogy a kontingensek a missziós és a hazai szabályokat egyaránt értsék, és alkalmazzák.

Itt kell kitérnem egy nagyon fontos felkészítési területre, a nyelvképzésre, a missziók végrehajtásához szükséges nyelvi képességekre. Az ENSZ katonai megfigyelők nyelvi képzése, rendkívül egyszerű volt, hiszen a nyelvismeretet legtöbbször előfeltételnek tekintették a jelentkezéshez, vagy a kiválasztáshoz. Az UNFICYP és az MFO állományánál azonban a misszió személyi összetétele tartalmazott legénységi, altiszti és tiszti rendfokozatúakat egyaránt. A kezdetekben a legénységi és altiszti állomány nyelvi felkészítését, közvetlenül a missziót megelőzően egy 400 órás angol tanfolyammal biztosították. A tisztek esetében pedig 1996-tól évente, az ország 10 helyorségében, egyszerre 100-ak végeztek 10 hónapos intenzív angol nyelvi felkészítést, a műveleti igények kielégítésére. A tanfolyamok ellenére a legénységi, altiszti és esetenként a tiszti állomány nyelvi képessége sem ütötte meg a jó szintet. Talán a szükségszerűen megfelelő színvonalat tudta csak biztosítani a misszió elejére. A missziók végére azonban a tiszti, altiszti állomány nagymértékben javította a kommunikáció szintjét. Kezdetben eseti megrendelésre kerültek végrehajtásra nyelvi ismeretszint felmérések, a British Council nyelviskolánál és más intézményekben. A nyelvi felmérések és oktatások állandó képzésbe integrálása 2001-től valósult meg a BTKK bázisán. Azonban kötelező kiképzési aktussá 2006-tól vált, amikor is a Szárazföldi Vezérkar elrendelte minden személy angol nyelvi felmérését, aki a BTKK –ban kiképzésen vesz részt. Az eredményekről a misszióért felelős parancsnoknak kellett jelenteni elsősorban a szemé-

¹³ United Nations Force in Cyprus ENSZ Ciprusi Haderő (továbbiakban UNFICYP)

¹⁴ Rules of Engagement, Az Erő Használatának Szabályai

lyi döntések megkönnyítése érdekében. Ma már számítógépes rendszeren keresztül, a bemeneti követelmények mérése alkalmával győződünk meg a nyelvi ismeret szintjéről. A kiképzési feladatok során nyelvképzés ritkán fordul elő. Korábban a missziós terület nyelvjárásának megfelelő nyelvképzés is a program része volt, például Ciprus esetében a török és görög alapkifejezések, rövid utasítások, napszaknak megfelelő köszönések begyakorlása is követelmény volt. Ma ezen kiképzési tematikát már nem követjük, vagy csak nagyon ritkán.

Még 1995-ben jelentkezett a következő nagy kihívás, a PfP programon keresztül csatlakozni a NATO vezette IFOR¹⁵ misszióhoz. A Magyar Műszaki Kontingens és váltásainak felkészítése. 1995 novemberétől 2002. április 30-ig tartó feladatban 22 hidat, vagy átkelőt építettek összesen 1600 m hosszúságban, 65 km vasutat és 27 km közutat újítottak fel, illetve állítottak helyre.¹⁶ A nagy kontingensek összevont felkészítésének, kiképzésének a metodikája, gyakorlatilag a mai napig is ezen műszaki kontingens felkészítésének példáját követi. Egyéni szak-alap, kisebb és nagyobb alegységek felkészítése és annak ellenőrzése, valamint egy második ütemben végrehajtott békeművelati alap és speciális felkészítés a missziós körülmények megismerésének céljából. 1995-ben 1800-2000 fő műszaki tiszttel és 4-5 műszaki ezreddel rendelkezett a Magyar Honvédség. Ebből került kicsoportosításra a 415 fős kontingens állománya, a megfelelő biztosító erő mellérendelésével. A kiképzettség demonstrálásának gyakorlata is a műszaki kontingenssel kezdődött. A kontingens számára felkészülésének végén egy úgynevezett ellenőrző komplex

foglalkozás került levezetésre, ahol a kontingens bizonyíthatta az előljáró felé, hogy készen áll a missziós feladatainak végrehajtására.

A zárógyakorlatokat 1997-98-ban vezettük be a kiképzések rendszerébe. Az intézkedés értelmében a valóságos missziós körülményeket a lehetőségekhez képest legjobban megközelítő módon, folyamatos igénybevételt teremtve minimálisan 3-5 napban kell tervezni és végrehajtani, amely egyben a kontingens készenlétének ellenőrzését is jelenteti. Az első így tervezett zárógyakorlatot 1998-ban hajtottuk végre az UNFICYP felkészítéssel, Táborfalva gyakorlótéren. Mára már a NATO TEPSO¹⁷ és a haderők ellenőrzésére alkalmazandó CREVAL rendszerhez hasonló módon győződünk meg a kiképzettségről és a készenlét helyzetéről, amely folyamat jól szabályozott és kellően alapos.

Szintén Bosznia-Hercegovinához csatlakozik a következő nagy lépés a békeművelati kiképzés terén, a manőver, „ajtóberűgő” kisalegységek kiképzése, valamint a század- vagy zászlóaljkötelékben végrehajtásra tervezett tömegellenőrzés beépítése a kiképzésbe. 2002-ben (amikor az SFOR kötelékében a MH Katonai Rendfenntartó Kontingens volt, többszöri átalakítást követően ma már EUFOR kötelékben lévő század) sem felszerelés nem állt rendelkezésre, sem tapasztalat. Az olasz carabinieri¹⁸, majd később hazai készenléti rendőri kiképzési segédlet alkalmazása mellett mára már a téma legjobbjai közé tartozunk.

Időrendben itt kell megemlítenem a PfP-programhoz való csatlakozásunkat és az abból eredő kiképzési lehetőségek kiszélesedését. A PfP gyakorlatok témái akkoriban természetesen a békefenntartás különböző

¹⁵ Implementation Force, NATO vezette, Többnemzeti Békefenntartó Erő Bosznia-Hercegovinában. (továbbiakban IFOR)

¹⁶ Kiss Zoltán, Magyarok a Békefenntartásban. 2011, Zrínyi Kiadó, Budapest Tanulmánykötet 106. oldal

¹⁷ Training and Education for Peace Support Operation, Béketámogató Művelati Kiképzés és Képzés (továbbiakban TEPSO)

¹⁸ Olasz Nemzeti Katonai Rendőrség

feladatait ölelték fel, az együttműködési és képességnövelési célok érdekében. Ezen feladatok végrehajtása céljából a békefenntartásnak, békétámogató műveletek oktatásának be kellett épülni az általános kiképzési rendszerbe. Számos hazai és külföldi tanfolyam is ugyanezt a célt szolgálta. Mára már eléggé nagy tapasztalati tudás keletkezett a harcászati feladatok végrehajtásával kapcsolatban, amely azonban nem eredményezett általános ismeretanyag bővülést a haderő egészére. Az egyes alakulatoknál viszont jelentős tapasztalat halmozódott fel.

1999. július 27-től 2005 decemberéig teljesített szolgálatot a MH Őr és Biztosító Zászlóalja Pristinában. KFOR parancsnokság őrzésvédelme,¹⁹ VIP-, és egyéb konvoj kísérés, járőrözés, fontos objektum védelme és reagáló erő biztosítása szerepelt a fő feladatai között. Nem szeretném felsorolni a teljes tevékenységet, mert a kiképzés oldaláról nem is ezért jelentős ez a misszió, hanem azért, mert itt alkalmaztunk először magyar MTT-t, Mobil Training Teamet, kikülönített kiképzési csoportot. A KFOR felkészítést a MH 62. Bercsényi Miklós Gépesített Lövészdandár első zászlóalja hajtotta végre Táborfalván és a kontingens kiképzésének támogatására a MH 88. Gyorsreagálású Zászlóalj, már missziókat megjárt állományából egy kiképző csoport nyújtott segítséget.

1997 szeptemberében került felállításra a HVK MIK, (Művelet Irányító Központ), E szervezet vezette le az első angol nyelvű békefenntartó tanfolyamot. Ma is folyamatosan működik Nemzetközi Katonai Megfigyelő Tanfolyam, (International Military Observer Course), közismert nevén az IMOC.²⁰ A tanfolyam Szolnokon, a csapatpihenőben került megrendezésre, a tanfolyam igazgatója Tokovicz József dan-

dártábornok úr volt, az oktatók között szerepeltek Boldizsár Gábor ezredes, Kövér István alezredes, Katona István alezredes, Papp István alezredes urak. A jelentősége ennek a tanfolyamnak abban van, hogy nemzetközi volt az oktató és nemzetközi a hallgató állomány is. A MIK és annak jogutódjai egészen 2011-ig nem engedték ki a kezükből a tanfolyam szervezését, vezetését, amikor már nem csak a helyszín, és a tevékenység végrehajtás, hanem a teljes felelősség is átkerült a MH BTKK-hoz. A Magyar Honvédség leghíresebb tanfolyamáról van szó. Az ENSZ két alkalommal akkreditálta, mint sikeres ENSZ tanfolyamot, és méltán lehetünk rá büszkéek. Itt szeretnék néhány szót szólni az **akkreditációkról**, mint kiképzési visszaigazolásról. Az akkreditációk tárgyai a kiképzési rendezvények. Ahhoz azonban, hogy a kiképzési rendezvény az elismert kereteket és színvonalat biztosítani tudja, **állandó kiképzési intézményre van szükség**. Lehetőleg állandó vagy állandóan megújuló nemzetközi kiképzői szakértelem biztosítása mellett. Ebből az is következik, hogy minél több akkreditált tanfolyammal rendelkezik egy kiképzési központ, annál jobban igaz az az állítás, hogy **a kiképző központ akkreditált**. A NATO, EU, EBESZ kiképzési rendszerében is létezik az akkreditáció intézménye. Csakis azon kiképző központok válhatnak igazán nívós intézményekké, amelyek egyszerre több nemzetközi szervezet által is elismert tanfolyammal rendelkeznek.

Az akkreditációs igény egy hat lépéses folyamaton keresztül kerül elbírálásra.

Az ENSZ békefenntartó tanfolyam akkreditációs kérelmet az ENSZ Egyesített Kiképzési Részlegéhez²¹ kell benyújtani angol vagy francia nyelven. A kérelmet a békefenntartásért felelős főtítkárhelyettesnek kell címezni és a New York-i Nemzeti Állandó

¹⁹ Kiss Zoltán, Magyarok a Békefenntartásban. 2011, Zrínyi Kiadó, Budapest Tanulmánykötet 115. oldal
²⁰ Szemes 43 oldal

²¹ United Nations Integrated Training Service, ENSZ Egyesített Kiképzési Részlege (továbbiakban ITS)

képviselőten keresztül, 'Note Verbale'²² formátumban kell megküldeni. Az Egyesített Kiképzési Részleg havonta összegyűjti és megvizsgálja a beérkezett kérelmeket a hivatalos akkreditációs folyamatra. Az ENSZ érintett szervezeteinek bevonásával egy prioritási listát készítenek, amelybe az ENSZ műveleti igényeit veszik figyelembe.

A prioritási lista összeállítását a következő kritériumokra alapozzák: A békefenntartás stratégiai prioritásai, a rendelkezésre álló végrehajtott állomány, a földrajzi egyensúly biztosítása a végrehajtott tanfolyam során, a katonai és rendőri tanfolyamok akkreditációjának egyensúlya. A tanfolyam befogadásáról az Egyesített Kiképzési Részleg vezetője írásban tájékoztatja a kérelmet benyújtó szervezetet. A döntést indoklás nélkül hozzák nyilvánosságra, még abban az esetben is, ha a kérelem befogadása elutasításra kerül. A kérelmet benyújtó szervezetet felkéri arra, ha lehetséges elektronikus úton MS formátumokban továbbítsa az alábbi információkat: A tanfolyam tartalmát és programját; a kiképzési célokat általában; a tanfolyam specifikációját (részletes óra tárgykör elosztást) beleértve az elvárt kiképzési eredményeket; a kiképzési eszközöket, módszereket, és az értékelés mutatóit a tanfolyamra és a személyekre vonatkoztatva. (A tanfolyam összes előadását és gyakorlati foglalkozását tartalmazó kiképzési csomagot). Majd következik a dokumentum vizsgálata. Miután az Egyesített Kiképzési Részleghez beérkezett az összes kért kiképzési anyag, háttér-információ, előadás és gyakorlat végrehajtási elképzelés, kezdetét veheti a 3 hetes dokumentumvizsgálat. Fontos részlet, hogy addig nem folytatódhat az akkreditációs folyamat, míg az összes szükséges dokumentum, információ a rendelkezésre nem áll. A dokumentum vizs-

gálat során megállapításra kerül, hogy a tanfolyam programja és a kidolgozott előadások, gyakorlatok tartalmazzák-e az ENSZ békefenntartó kiképzési ajánlásait (CPTM, STM)²³.

A dokumentum-vizsgálat során az ENSZ parancsnokság konzultációkat folytat a különböző szakterületért felelős szervezetekkel, annak érdekében, hogy megállapítsa, hogy a legújabb kiképzési célok és módszerek kerülnek-e alkalmazásra a tanfolyamon. A dokumentumellenőrzés eredményéről a kérelmezőt írásban tájékoztatják. Amennyiben szükséges az ITS javaslatot tehet a kérelmező részére, hogy az alkalmazott kiképzési programot változtassa meg. Tanácsolhatja, hogy kérjenek segítséget más szervezetektől, felajánlhatja az ENSZ kiképzők kiküldését is annak érdekében, hogy minél nagyobb arányban alkalmazzák az ENSZ békefenntartó kiképzésre vonatkozó ajánlásait. Amennyiben szükséges helyszíni szemlén győződnek meg a dokumentumok tartalmának gyakorlati megvalósításáról (a tartalma a 4. lépésben van kifejtve), valamint a gyakorlati foglalkozások színvonaláról. Az ITS azonban hozhat olyan döntést is, hogy a helyszíni szemlét kihagyva azonnal az összefoglaló jelentés

²² Diplomáciai szóbeli jegyzék mindig írásban készül és kerül átadásra, harmadik személyben fogalmazzák, és csak a signójával látják el.

²³ CPTM – Core Predeployment Training Materials: olyan ajánlott kiképzési segédanyag, amely az ENSZ által fontosnak tekintett alapvető tudnivalók oktatásához használatos. A kiképzési anyag tartalmazza az adott téma teljes háttéranyagát, az ajánlott előadás idejét, az ahhoz tartozó Power Point előadást, az előadói instrukciókat, és a javaslatokat az előadás kivitelezéséhez. Elsajátítása kiképzői tapasztalatot igényel. STM – Specialized Training Materials: az a speciális kiképzési segédanyag, amely tartalmazza az ENSZ által minimálisan elvárt szakterülethez csatlakozó ismeretanyagot a kiképzendő célcsoport számára (Katonai megfigyelő, beosztott törzstiszt, civil rendőr, békefenntartó szakasz stb), a kiképzési anyag tartalmazza az oktatandó területhez csatlakozó teljes háttéranyagot, magát az előadást és az ahhoz csatlakozó instrukciókat. Elsajátítása szakmai előképzettséget és kiképzői tapasztalatot igényel.

felterjesztését kéri. (Azon tanfolyamok, amelyeknél módszerváltás, vagy kiképzési programváltás következik be, a helyszíni szemle végrehajtását kell preferálni).

A dokumentum ellenőrzést követően az ITS helyszíni ellenőrzéssel győződik meg az ENSZ békefenntartó kiképzési ajánlások kulcselemeinek a gyakorlatban történő alkalmazásáról. A helyszíni szemle nem kötelező, a kérelmező szervezet és az ENSZ ITS közötti megállapodás tárgya. Amennyiben a tanfolyam nem angolul vagy franciául kerül levezetésre a kérelmező szervezetnek, kell a tolmácsolásról gondoskodnia. A helyszíni szemléhez, az utaztatáshoz, szálláshoz, étkezéshez, szállításhoz szükséges adminisztrációs tevékenységek végrehajtását a kiküldő szervezet és a kérelmet benyújtó szervezet közötti költségmegosztási tárgyalásoknak megfelelően kell rendezni. A tolmácsolás és a kiképzés bemutatásához szükséges eszközök, módszerek költségét a kérelmező szervezetnek kell fizetnie.

A helyszíni szemle során végrehajtásra kerülő feladatok a már említetteken túl, a továbbiak:

- az oktatók és a vendégelőadók kompetenciájának felmérése;
- a hallgatók felmérése, személyes meghallgatások és a hallgatók megszerzett ismeretanyagának visszaellenőrzése;
- a tanfolyam összes foglalkozásának és gyakorlatának megtekintése (felvételtől, vagy élőben);
- a tanfolyam szervezési feladatainak áttekintése;
- a tanfolyam igazgató személyes meghallgatása;
- a tanfolyam és a résztvevők értékelésének figyelemmel kísérése.

A helyszíni szemle a legmeghatározóbb része az újonnan akkreditálásra kerülő tanfolyamoknak. A személyes adatgyűjtés és ta-

pasztalat minden dokumentumot felülírhat, mind pozitív, mind negatív értelemben. A kiképzést ellenőrző személy, mint „hallgató” vesz rész a különböző foglalkozásokon és általában szívesen részt vesz az alájátszók tevékenységében is. Mindezeket a kiképzés színvonalának felmérése érdekében teszi. Saját tapasztalatairól tájékoztatást ad a helyszíni szemle alkalmával az akkreditációt kért szervezet vezetőjének, de a jelentés tartalmát nem hozza nyilvánosságra.

Az ITS elkészíti az összefoglaló jelentést a tanfolyam akkreditációjának helyzetéről a dokumentum ellenőrzés befejezését követő negyedik héten, vagy amennyiben helyszíni ellenőrzés került végrehajtásra, az azt követő negyedik héten. Az összefoglaló jelentést az ITS vezetője hagyja jóvá. A jelentés tartalmazhat kiegészítéseket a tanfolyam átalakítására, és speciális elvárásokat annak érdekében, hogy az minél jobban megfeleljen az ENSZ vonatkozó ajánlásainak. A jelentés továbbá tartalmazhatja az elvárt változtatások visszaellenőrzésének módját és idejét. Az összefoglaló jelentés javaslatokat tehet az ENSZ akkreditációs tevékenységének felülvizsgálatára és átalakítására vonatkozóan is.

Amennyiben szükséges a kérelmező szervezet felkéri, hogy szolgáltatson bizonyosságot a kért tanfolyami változtatások végrehajtásáról, mielőtt az ENSZ kiadná az akkreditációs oklevelet. Amennyiben a kiképzési tevékenységről megállapítást nyert, hogy megfelel, az ENSZ békefenntartó kiképzésre vonatkozó ajánlásainak az AKKREDITÁCIÓS OKLEVÉL kiállításra kerül. Az ITS a kiadásra került akkreditációkat nyilvántartja. Az akkreditáció érvényessége 4 év (Azok a tanfolyamok, amelyek az akkreditációt 2007 előtt megkapták 3 év elteltével újra kell akkreditálniuk a tanfolyamot). Amennyiben az ITS változtatásokat, módosításokat hajt végre az ENSZ békefenntartó kiképzési ajánlásokban, a tagállamok, akkreditációval rendelkező tanfolyamok erről értesítést kap-

nak az állandó képviselőten vagy interneten keresztül. Az értesítés kézhezvételét követő 6 héten belül a tagállamok végrehajtják a megfelelő módosításokat a tanfolyam specifikációiban. A tanfolyam új sajátosságait írásos formában megküldik az ITS részére. A szükséges és elvárt módosítások elhagyása az akkreditáció megvonását eredményezheti. Az akkreditáció lejártát megelőzően 6 hónappal a kérelmező szervezetnek kell kérnie a tanfolyam akkreditációjának megújítását. A megújítási kérelem benyújtása és az ahhoz tartozó dokumentáció teljesen megegyezik a tárgyalat eljárással. Amennyiben a megújítási kérelem, teljesen egyértelműen tartalmazza a tanfolyam folyamatos fejlődését és a megváltozott ENSZ követelmények alkalmazását, akkor a sikeres „dokumentumvizsgálat” végrehajtása az akkreditáció azonnali meghosszabbítását jelentheti. Ez a folyamat vár az MH BTKK-ra 2015-ben.

2000-ben alakult meg az MH 1. Könyvnyű Vegyes Ezred, és kötelékében a BTKK. A békefenntartó kiképzés elindult egy intézményesülési folyamaton. A régiókban nem volt ez egyedüli példa, így történt ez Szlovákiában, Csehországban, Lengyelországban is, egy kicsit később Horvátországban, Bosznia-Hercegovinában, igaz ott egy kicsit másképpen. A békefenntartó kiképzési kapacitások növelésének támogatására az Egyesült Államok is indított különböző programokat, amely nagymértékben elősegítette a központok létrejöttét. Ahány központ annyi féle. A magyar kiképző központ szervezete az osztrák és a finn példa alapján jött létre. 36 fős állománytáblája kizárólag a kiképzési tevékenység folytatására került kialakításra, részben saját kiképzők alkalmazásával, de többnyire a tanfolyam management rendszer beépítésével a kiképzési rendszerbe. Saját logisztika, és strukturált törzs nem jellemzi ezeket, a központokat.

A mai napig így működnek az úgynevezett PfP kiképző központok, amelyek alap és

szaktanfolyamokat tartanak, többnyire nemzetközi közönségnek, a tanfolyamot igénylő szervezet céljainak és akkreditációjának megfelelően. Tanfolyam igazgatók szervezik és a szakértők, többnyire vendégelőadók tartják a tanfolyamot. Ezen központok úgynevezett missziós célfelkészítéseket nem tartanak. Az osztrák, német példa azonban más. Az ottani kiképző központok felelősek a célfelkészítésekért, de legalább is részt vesznek a kontingensek, törzs elemek, egyének kiképzésében. A magyar kialakult helyzetben mindezek vegyesen jelentkeznek. Virágzik az egyéni felkészítések rendszere, a tanfolyamok rövidek, hatékonyak, és a kontingensek felkészítésében is szerepet vállal a központ. A tematikus tanfolyamokban nem lettek sajátjai a központnak, azokat más szervezetek tartják, pld: CIMIC, C-IED, NATO terminológiai tanfolyam. Ezeket a tanfolyamokat például a török kiképző központ egységes rendszerben hajtja végre, és nekik sincs több belső szakemberük, viszont magas szinten tudnak tanfolyamot szervezni, levezetni.

2003-2004-ben került újra megfogalmazásra a Magyar Honvédség kiképzési rendszere. A missziós váltási rendnek megfelelő hármas tagolás a kiképzés terén, nevezetesen a felkészülés, végrehajtás, és visszaillesztés, regenerálódás fázisai. A rendszer alkalmazásával azonban a misszióorientált felkészítés sok alegységnél kiszorította az alaprendeltetésből adódó feladatokra történő felkészítés elmélyítését.

2003-ban jelentkezett az iraki és az afganisztáni műveletekben szereplő alegységeink, és egyéni beosztásba tervezett állomány felkészítése, ami a már jól megszokott rendszerben és metodika alapján összevont kétütemű felkészítést jelentett. Az első kontingenseknek szembe kellett néznie valami teljesen új körülménnyel, mégpedig azzal, hogy a hadszíntér még nem állt készen a békeépítés feladatainak biztonsági szintjére. A békeépítő

tevékenységünk végrehajtásához szükséges biztonsági környezet megteremtése, sok esetben elvette az erőforrásokat és a figyelmet a tevékenység eredetileg megfogalmazott céljától. A biztonság megteremtése egy önfenn tartó célá vált, amit saját jelenlétünk generált. A békefenntartás nemzetközi jogi keretei is megváltoztak.

Mindezen tényezőket a békeműveleti vagy sokkal inkább műveleti kiképzés jól lekövette és megfelelően reagált. A felkészítések az addigiaktól eltérő módon egyre nagyobb figyelmet fordítottak az erők megóvására, megvédésére és a feladatok részben, vagy teljesen ellenséges környezetben való végrehajtására. Nagy hangsúlyt kapott az egyéni beosztású állomány, és az alegységek „harci” reagáló képességének megteremtése és fenntartása. Kiemelt területei voltak a felkészítésnek a civil-katonai kapcsolatok és lélektani műveletek harcászati szintű feladatai, valamint a mozgásszabadság fenntartása érdekében végzett C-IED tevékenységek. A felkészítések rendszerébe a kiképzést támogató és mentor csoportok felkészítése jelentette, jelenti a következő nagy kihívást. A kiképzési segítségen túl a helyi kormányzati szervek támogatását olyan körülmények között kell végrehajtani, amelyek még továbbra sem haladnak a hosszú távú békés rendezés irányába.

A békeműveleti kiképzés nem egy különálló kiképzési rendszer a haderő életében. A haderő alkalmazásával szorosan összefüggő, folyamatosan megújuló, a műveleti követelmények, igények által vezérelt tevékenység. A békeműveleti kiképzés fázisai és metodikája, rendszere teljes egészében meg kell, hogy egyezzen az általános kiképzési rendszerrel. A kiképzés szerkezete, rendszere, infrastruktúrája nem változhat minden egyes művelettel, a kiképzés céljai és tárgyai azonban folyamatosan kell, hogy igazodjanak a műveleti igényekhez. Ezért úgy vélem, hogy nem helyes az, ha külön

kezeljük a békeműveleti felkészítést az általános kiképzési rendszerünktől. Úgy vélem, hogy ha ezt tennénk, akkor egyes esetekben a békeműveleti képzés helyettesíteni fogja, majd ki is szorítja az általános kiképzési rendszert. A békeműveletek is műveletek, csak céljukat tekintve másak. Egy járőrözés, vagy ellenőrző pont, védelem, támadás az országvédelmi feladatokban és a békeműveletekben ugyanaz, vagy legalább is hasonló tevékenység kell, hogy legyen. Éppen ezért a jövő békefenntartó kiképzését nem célszerű külön kezelni, sokkal inkább integrálni szükséges a meglévő műveleti felkészítéshez. A transzformációt, felkészítést a feladat igényeinek megfelelően kell tervezni, végrehajtani majd a tapasztalatokat felhasználva módosítani. Tehát a jövő békefenntartó kiképzési tevékenységét az alkalmazás feladatai és az igényelt katonai képességek együttesen fogják meghatározni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Magyarország Alaptörvénye
- [2] 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről.
- [3] A Honvédelmi Tárca 2013-2022. közötti időszakra vonatkozó hosszú távú terve, (Tervezet), Honvédelmi Minisztérium, 2013, Budapest;
- [4] A Magyar Honvédség Kiképzési doktrínája, Honvédelmi Minisztérium, 2012, Budapest;
- [5] A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás, Honvédelmi Minisztérium, 2012, Budapest;
- [6] A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság 157/2012 Intézkedése;
- [7] Guideles, Roles and Training Standards for UN Military Expects on Mission, Military Adviser office of MA, DPKO, 2009, New York;
- [8] Honvédelmi Miniszter 77/40/2012, MH Békétámogató Kiképző Központ, alapító okirata, 2012, Budapest;

- [9] Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar főnökének 60/2008. (HK 5.) HM HVKF intézkedése;
- [10] Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, Külügyminisztérium, 2012, Budapest, Kihirdetve a 1035/2012. (MK. II.21.) Kormány határozattal;
- [11] Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája (NKS), kihirdetve a 1656/2012 (XII.20.), Kormány határozattal;
- [12] Papp Gyula: A Magyar Honvédség Békefenntartó műveletekre kijelölt alegységek felkészítése, PHD értekezés, 2008, Budapest;
- [13] Stanag 6023, NTG 2. Edition, Education and Training for Peace Support Operation ATrainP-1(A), 2010, Brussels;
- [14] Standard Operating Procedure for Training Recognition, Military Adviser office of FSD, DPKO, 2009, New York;
- [15] Tóthi Gábor: A Magyar Köztársaság Polgári válságkezelési képességének sajátosságai és továbbfejlesztésének lehetőségei, Doktori értekezés, 2011, Budapest;
- [16] Szenes Zoltán: Válságkezelés és Békefenntartás az ENSZ-ben, Tanulmánykötet, 2013, Budapest.

DR. BODA JÓZSEF VEZÉRŐRNAGY: POLGÁRI VÁLSÁGKEZELÉS, MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE A POLGÁRI VÁLSÁGREAGÁLÓ MŰVELETEKBEN A XXI. SZÁZADBAN

*„Nem lehet válság a jövő héten.
A határidő naplóm már megtelt.”*
(Henry Kissinger)

Bevezetés

A cikk egy kicsit tágabb időszakot ölel fel, mint amit cím azt sejtetni enged, hiszen ahhoz, hogy megértsük a polgári válságkezelés történéseit, összetett feladatait vissza kell tekintenünk a XX. században történtekre is.

A polgári válságkezelés, mint kifejezés az Európai Unió (EU) békefenntartásba, válságkezelésbe történő bekapcsolódásával jelent meg a köztudatban. A „polgári” jelző megpróbálja elkülöníteni a nem katonai erővel végzett válságkezelő, válságreagáló tevékenységet.

A „polgári” kifejezést korábban már (1964-től) az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) is alkalmazta a „polgári rendőri” (civilian police) erővel végzett békefenntartói feladatok elkülönítésére a katonai rendőri (military police) tevékenységtől.

1. Rövid történeti áttekintés

Polgári szervek és személyek válságkezelésben történő alkalmazására már a Krétán 1897–1898-ban lezajlott béke-teremtő akcióban is volt példa. A görög és török fél közötti összecsapások megakadályozására a hat európai nagyhatalom (brit, francia, német, olasz, orosz, osztrák-magyar) közös béke-teremtő missziót hozott létre. 1897. március. 1-jén a nagyhatalmak döntöttek a sziget közigazgatásának átvételéről és a magyar

származású Pintér Gyula konzult bízták meg ezzel a feladattal. A helyzet normalizálódása után 1898. április 12-én Pintér Gyula átadta a kormányzói feladatokat a sziget újonnan kinevezett török kormányzójának Dzsevad pasának.¹

Az első „modern” békeművelati (rendvédelmi) misszióra 1903–1909 között a Balkánon került sor. 1903. közepére általános etnikai és polgárháború alakult ki a megszálló török hadsereg valamint az albán, bolgár, görög, macedón, montenegrói és a szerb népesség között. A Török Porta 1903. november 6-án elfogadta I. Ferenc József osztrák császár és II. Miklós orosz cár javaslatát a válság békés rendezésére. December 12-én a terület (Koszovó, Macedónia, Montenegro) polgári adminisztrációja vezetőjévé Heinrich Ritter Müller von Roghoj császári és királyi udvari tanácsost, nevezték ki. A török csendőrség is osztrák parancsnokot kapott gróf Johann Salis-Seewis vezérkari alezredes személyében. A három vilajetet csendőrkerületekre osztották fel. A hat főből álló osztrák-magyar csendőri csoport Koszovóba került. A csendőrkerülethez 23 szárnyparancsnokság és 82 őr tartozott. A kerületben 277 török csendőr szolgált. A nemzetközi ellenőrzéssel működő csendőrség feladata a vidék köz-

¹ Berek Lajos, et al : Misszió, Budapest, 2001, HM kiadvány, 8-9. o.

rendjének biztosítása, a fegyveres csoportok felszámolása volt. Az osztrák-magyar koszovói csendőrkerület parancsnokság augusztus 26-án a helyi lakosság szimpátiatüntetésétől kísérvé hagyta el Üsküb városát. A katonai misszió és a polgári közigazgatás 1909. márciusában távozott el végleg a missziós területről. A kiküldetés idején az osztrák-magyar vezetésű török csendőrség 25 nagyobb helyi fegyveres ütközetet és számos kisebb akciót hajtott végre, vizsgált ki.

A hagyományos békefenntartási feladatok létrejöttében meghatározó szerepe volt a két világháborúnak és a velük járó népi társadalmi okozta borzalmaknak. Az államok döntő többsége a békét óhajtotta, ennek tartós megőrzéséhez viszont egy nemzetközi fórumra volt szükség. Ezt a lehetőséget látták az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) megalakításában. Az ENSZ békeműveletek változásai követelték meg azután a katonai erő mellett a polgári válságkezelői szervezetek, így az ENSZ Polgári Rendőrség kialakítását és működtetését.

Első megjelenésükre Kongóban került sor (Opérations des Nations Unies au Congo) 1960-64 között, amely már szinte teljes mértékben különbözött a hagyományos értelemben vett katonai békeműveletektől. Ez volt az első alkalom, hogy egy kis létszámú rendőri egységet is telepítettek a missziós területre Ghánából, 1960-ban. A ghánai rendőrök a fővárosban, Leopoldville-ben (ma Kinshasa) dolgoztak, de belekeveredtek a kongói helyi politikai konfliktusba, ezért néhány hónap után haza kellett őket küldeni. Ennek az ENSZ történetében először alkalmazott rendőri egységnek a feladata az volt, hogy a kongói rendőrség munkáját segítse.²

2 Erwin A. Schmidl: Police Functions in Peace Operations, An Historical Overview [A rendőrség feladatai békefenntartó műveletekben, Történelmi áttekintés], <http://www.ndu.edu/inss/books/policing/chapter1.html>, 1999. 18–20. o.

Maga a terminológia „polgári rendőrség” (Civilian Police vagy röviden „CIVPOL”) az ENSZ ciprusi missziójának (U.N. Peace-keeping Force in Cyprus) katonai parancsnokától származik 1964-ből. P.S. Gyani altábornagy volt az, aki kezdeményezte polgári rendőri kontingens alkalmazását a rendvédelmi feladatok ellátására, a katonai kontingens részeként. Azt javasolta, hogy 300 fő rendőrt telepítsenek a missziós területre és helyezték el őket minden járásba a ciprusi rendőrség munkájának segítése, támogatása és a helyi lakosság megnyugtatása érdekében. Az ENSZ polgári rendőri egysége 1964. április 14-én kezdte meg tevékenységét Cipruson. A rendőrök (173 fő) Ausztráliából (40), Ausztriából (33), Dániából (40), Svédországból (40) és Új-Zélandról (20) érkeztek. Ebben a misszióban a nemzeti kontingensek együtt látták el feladataikat és nemzetenként egy-egy járásban szabtak számukra feladatot, a jelenlegi gyakorlattól eltérően, amely a vegyes személyzetű ENSZ rendőrállomásokat részesíti előnyben. Vezetőjük a Rendőri Főtanácsadó volt, és vészhelyzet esetére létrehoztak belőlük egy Gyors Reagáló Csoportot, a parancsnokság állományában.³

Az első olyan ENSZ békeműveleti misszióra, amelyben nagyobb létszámú rendőri megfigyelő is részt vett Namíbiában került sor 1989-90. között.

2. Az ENSZ és a polgári válságkezelés

Az ENSZ rendőrségével kapcsolatos hagyományos elképzelés az volt, hogy nagy gyakorlattal rendelkező rendvédelmi szakembereket kérnek a tagállamoktól, majd különböző felhatalmazással a missziós területre telepítik őket, garantálva ezzel részrehajlás nélküli működésüket, a törvényes

3 Schmidl: op. cit. 25–27. o.

rendet, biztonságot, és a végső célt a tartós béke elérését. Az ENSZ rendőrség tagjai, – eltérően a katonai alakulatok állományától nem laktanyákban és katonai táborokban laktak és laknak –, hanem a helyi lakosságtól bérelnek lakásokat és együtt élnek a gondjaikra bízott emberekkel. Ők képezik, ezáltal a békeműveletek „szemét és fülét”. Az ENSZ polgári rendőrségének saját, a katonaitól eltérő szervezeti felépítése van, amelyet a rendőrfőkapitány irányít, akit a New Yorki ENSZ központban neveznek ki.

A szorosan vett ENSZ rendőri, rendvédelmi missziók a hidegháború végével, 1989-ben kezdődtek, bár 1960-ban sor került egy 400 fős nigériai valamint Cipruson egy igen kis létszámú rendőri kontingens alkalmazására ezek azonban akkor még kivételt képeztek.

Egy ország újjáépítése hosszú folyamat eredménye, amelyben mind a katonai, mind a rendőri békefenntartó alakulatoknak megvan a saját speciális feladatuk.

Béke = rend + igazság! Az egyenlet jól szemlélteti a különböző békeműveleti komponensek szerepét. A katonai kontingens biztosítja a rendet, a rendőrségnek és az igazságszolgáltatás egyéb szerveinek kell felelniük a törvényességért, a jogállamiság biztosításáért. A polgári rendőrség nem képes helyettesíteni a katonai kontingenst és képtelen elrettentő erőként fellépni. Ennek a fordítottja is igaz, hiszen jó példa a katonai erő helytelen alkalmazására a rendvédelmi válságkezelés terén az amerikaiak dél-vietnami kudarca, vagy a jelenlegi iraki helyzet. A hadsereg ilyen jellegű alkalmazása aláássa a bizalmat a katonai kontingens és a polgári közigazgatási vezetés irányában. A katonai akciókban látványos és gyors sikereket értek el, de a helyi politikai erők megnyerése, a belső biztonság megteremtése, a nemzeti újjáépítés hosszabb folyamatot igényel és ezen a téren sok teendője, van a polgári és katonai közigazgatási, valamint a rendvédelmi szervezeteknek egyaránt.

Saját tapasztalataim alapján állíthatom, hogy a békefenntartó és válságkezelő műveletek során nagyon ügyelni kell arra, hogy a helyi önkormányzatok, a rendvédelmi és igazságszolgáltatási szervek (rendőrség, határőrség, pénzügyőrség, büntetés-végrehajtás, polgári titkosszolgálatok, bíróság, ügyészség, stb.) működésképesek maradjanak, sőt segíteni kell hatékonyságuk növelését, ha bizalmat kívánunk kelteni a helyi lakosságban, és biztonságos körülményeket akarunk kialakítani. Már a misszió kezdetétől arra kell törekedni, hogy felgyorsítsuk a rendvédelmi szervek reformját, a meglévő szervezeteket átvilágítsuk és megszervezzük át-és továbbképzésüket. Amennyiben erre nincs lehetőség, a békefenntartással megbízott szervezetnek, kell gondoskodnia az átmeneti időszakban a közigazgatási és rendvédelmi szervek nemzetközi személyzetből történő felállításáról és az újonnan felállításra kerülő szervek tagjainak kiválasztásáról, felkészítéséről.

A misszió kezdetén ez megoldható a katonai közigazgatás szakembereivel, majd pedig az erre a célra az ENSZ-nél, EU-nál életre hívott, a tagországok által már korábban létrehozott készenléti csoportokból.

Nagyon sok békeműveletre polgárháború, zavargások, vagy etnikai konfliktusok után került sor. A helyi rendvédelmi szervek gyakran résztvevői a konfliktusnak vagy az egyik, vagy a másik oldalon, esetleg egyszerűen szélnek eresztették őket. Az ilyen műveletek során a békefenntartó erőknek a rendvédelmi feladatokat is el kell látniuk, mivel általában nem hagyományos katonai alakulatokkal állnak szemben, a rendvédelmi szervek, pedig rendszerint katonai mintára szervezettek és feladataik is szélesebb körűek, mint a hagyományos értelemben vett rendőri szerveké. Jó példa erre a Dél-afrikai Rendőrség reformja, amely kritikus része volt az országban végbemenő békefolyamatnak, az 1994-ben lezajlott szabad választások után.

Egy polgárháború, fegyveres konfliktus után a leszerelt katonák és rendőrök átképzése, jogaik biztosítása elengedhetetlen feladat, ha meg akarjuk előzni, hogy a leszerelt állomány a bűnözői csoportok létszámát gyarapítsa.

Meg kell oldani ezen az országokban a belső biztonsági szervek és a katonai alakulatok szétválasztását, demokratizálását és a társadalomba való visszailleszkedésük segítését, támogatását.

Mind a négy misszióban (Bosznia-Hercegovina, Grúzia, Kambodzsa, Mozambik), amelyben, mint rendőri vezető vettem részt, azt tapasztaltam, hogy a rendőrség nem képes hatékonyan működni egy emberséges igazságszolgáltatási és büntetés-végrehajtási rendszer nélkül. A rendőrségi reformoknak együtt kell haladniuk a többi rendvédelmi és igazságszolgáltatási szerv reformjával, a teljes biztonsági rendszer átalakításával. 1990-től kezdődően az ENSZ rendőrség (CIVPOL) szerves részévé vált az ENSZ békeművelési és válságkezelő misszióinak, Bosznia-Hercegovinában és Koszovóban, pedig a CIVPOL-é volt a vezető szerep.

Az ENSZ rendőrség múltbéli feladatai a helyi rendőrség munkájának megfigyelésére, a rendvédelmi szervek ellenőrzésére, a helyi rendőrség munkájának segítésére korlátozódtak.

Az ENSZ békefenntartás reformjának következtében a rendőri tevékenység is átalakult, kibővült és megjelentek a missziókban a büntetés-végrehajtási, igazságszolgáltatási (bírók, ügyészek) szakértők, közigazgatási szakemberek, és titkosszolgálati tanácsadók. A polgári válságkezelői tevékenység mára már a teljes biztonsági szektorra kiterjed.

Az új mandátum szerint az ENSZ rendőrség tevékenyen részt vesz egyes konfliktus sújtotta országokban a rendőri végrehajtói munkában, művelési támogatást nyújt a helyi rendvédelmi szervek részére és részt vesz a

rendvédelmi szervek reformjában, átszervezésében és fejlesztésében.

Nem kerülik el azonban a **stratégiai kihívások** sem az ENSZ rendvédelmi békefenntartásával foglalkozó szervezeteit. Komoly erőfeszítések kellenek ahhoz, hogy a mára már több mint **13 000 főre növekedett rendőri létszámot** a new yorki központ biztosítani tudja a missziók számára, és ez az állomány **megfelelő minőségben** képzett és felszerelt legyen. A növekvő számú, létszámú missziók egyre több és több **pénzügyi forrást** követelnek. A válságkezelés sikeréhez, ezen feltételek mellé szükséges még a **megfelelő stratégia** kidolgozása, és annak következetes végrehajtása.

Az ENSZ két fajta békeművelésben alkalmazza a rendvédelmi szakembereket, békefenntartó műveletekben: (Ciprus, Elefántcsontpart, Kelet-Timor, Kongó, Koszovó, Libéria, Nyugat-Szahara, Sierra Leone), valamint politikai és békeépítő missziókban (Afganisztán, Bissau-Guinea, Grúzia, Tádzsikisztán).⁴

Jelenleg 19 ENSZ rendőri misszió van folyamatban, 4 kontinensen, 82 küldő állam részvételével, 14 900 fős engedélyezett létszámmal.⁵ Ami nehezíti a feladatot, hogy ebből 14 Afrikában zajlik. Érdekes tendencia látszik a női rendőrök missziós telepítésével kapcsolatban, hiszen mára már elérte a létszámuk a teljes létszám 10%-t (1322 fő), míg a 90-es években 1% körüli volt tehető a számuk! A jelentésekből egy másik érdekes jelenség is kiolvasható, amely szerint jelenleg már több mint 400 fő büntetés-végrehajtási és közel négyszáz jogi szakértői is támogatja a rendőri missziókat.

⁴ <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml> Letöltve: 2014. 07. 11.

⁵ 2014. július 7-én.

3. Magyar rendőrök az ENSZ polgári válságkezelői (békefenntartói) misszióiban

3.1. Az ENSZ Namíbiai Átmenetet Segítő Csoportja (UNTAG)

A rendőri válságkezelő műveletek kezdetét 1989-re az Egyesült Nemzetek Namíbiai Átmenetet Segítő Csoportja (ENSZ UNTAG) missziójának kezdetére tesszük, ahol Magyarország 22 fővel képviseltette magát. A misszióban való részvétel alapfeltétele a tárgyalóképes angol nyelvtudás volt. Az ez irányú felmérés azonban lehangoló képet mutatott, hiszen a Rendőrség akkori állományából összesen három fő rendelkezett a megkövetelt nyelvi képességgel. Ezért a kontingensben az akkori politikai helyzetnek megfelelően nemcsak rendőrök, hanem diplomaták és az akkori belügyminisztérium állományába tartozó hírszerző tisztek is helyet kaptak. A misszió közel egy évig tartott és összesen 24 ország 1750 rendvédelmi szakembere, úgynevezett „polgári rendőre” vett benne részt.

3.2. A kambodzsai ENSZ misszió (UNTAC)

Egy évvel a sikeres namíbiai misszió után, újabb felkérés érkezett a magyar kormányhoz az ENSZ-től. Száz magyar rendőrtisztet kértek, a Pol Pot vezette vörös khmerekről hírhedté vált távol-keleti országba, Kambodzsába. Ez a vállalkozás az ENSZ történetének addigi legösszetettebb és legnagyobb létszámú nemzetközi akciója volt: több mint 26 000 fő vett részt benne.

A helyzetet nagymértékben nehezítette, hogy mind a négy politikai párt saját közigazgatással, katonasággal és rendőrséggel rendelkezett. Emellett a Vörös Khmerek szinte már az akció kezdetétől kivonultak a fővárosból Phnom Penhnből és nem tanúsítottak együttműködést az ENSZ komponenseivel, sőt több alkalommal támadást intéztek ellenük.

A magyar kontingens tagjai az ország tíz tartományában 33 különböző helyen teljesítettek fegyvertelen, megfigyelői szolgálatot. Rendőreink nem elszigetelt, jól őrzött katonai táborokban laktak, hanem a helyi lakosságtól bérelt házakban, velük együtt éltek és dolgoztak.

Feladataik az alábbiak voltak:

- a helyi rendőrség közvetlen ellenőrzése;
- tanácsadás;
- a lakosság és a rendőrség lefegyverzése;
- a fegyverek begyűjtése;
- menekült konvojok kísérése, menekülttáborok őrzése;
- a járásokba visszatelepült menekültek sorának figyelemmel kísérése;
- emberi jogi panaszok, bűncselekmények kivizsgálása;
- az ellenzéki pártok irodáinak közös őrzése a helyi rendőrséggel;
- panaszok, bejelentések fogadása, kivizsgálása;
- a választási kampány rendőri biztosítása;
- az összeírás és a szavazás rendőri biztosításának, híradásának megszervezése és végrehajtása;
- a helyi tulajdon- és földviták kezelése;⁶

Az ENSZ kambodzsai missziójában összesen 78 személy, ezen belül 14 ENSZ rendőri megfigyelő vesztette életét, többségük a fegyveres összecsapások és gépjármű balesetek következtében.

3.3. ENSZ Misszió Mozambikban (ONUMOZ)

A következő misszió újra Afrikába szólította a magyar rendőröket. 1994-ben 20 magyar rendőr teljesített szolgálatot közel egy évig Mozambikban, ENSZ zászló alatt. Az országban majdnem húsz éven át polgárhá-

⁶ Boda József: Beszámoló jelentés a kambodzsai ENSZ rendőri misszióról, 1993, BM Levéltár

ború dúlt, egymillió volt az áldozatok száma és mintegy két millióan menekültek a szomszédos országokba. Mozambik területének hetven százalékát elaknásították. A leszerelt katonák és gerillák rablóbandákba tömörülve fosztogattak, a bűnüldözés hatékonysága a rendőrség hiányos felszerelése, alacsony bérezése és a burjánzó korrupció miatt kritikán aluli volt. A rendőri vezetők passzív ellenállása miatt nagyon nehézkes volt a helyi rendőrséggel való együttműködés.

A rendőri megfigyelők az alábbi feladatokat kapták:

- a helyi rendőrség tevékenységének, létszámának, fegyverzetének, felszerelésének teljes körű ellenőrzése;
- az emberi és polgári szabadság jogok betartásának ellenőrzése a helyi rendvédelmi szervek tevékenysége során;
- szakmai segítségnyújtás biztosítása;
- panaszok és bejelentések kivizsgálása;
- a polgári biztonsági szolgálatok ellenőrzése;
- repülőterek, kikötők, határátkelőhelyek rendszeres ellenőrzése;
- az összeírás és a választás előkészítése, biztosítása;
- politikai rendezvények biztosítása;
- az ellenzéki párt vezetőjének és az ENSZ Főtitkár Különmegbízottjának személyi biztosítása;
- az ENSZ tagjai által okozott balesetek, szabálysértések és esetleges bűncselekmények kivizsgálása;

A helyi rendőrség demokratikus átalakításában, az emberi jogok biztosításában, a technikai felszereltség és a munkavégzés minőségének javításában komoly szerepe volt az ENSZ rendőröknek. A magyar kontingens több mint fele, nyelvi felkészültsége és szakmai ismeretei elismeréseként valamilyen szintű parancsnoki beosztásban szolgált.

3. 4. Az angolai ENSZ misszió (1997-ig UNAVEM majd MONUA)

Még be sem fejeződött a mozambiki misszió, már 1994. decemberében újabb magyar rendőri kontingens kelt útra Afrikába. Ezúttal Angola volt a cél ország, ahol a misszió öt éve alatt 38 magyar rendőr- és határőrtiszt szolgált.

Az életkörülményeket és a veszélyességet alapul véve elmondható, hogy ez a küldetés volt a legnehezebb. A magyar rendőri megfigyelők itt egyesével, 500-1300 kilométerre egymástól, igen mostoha körülmények között dolgoztak, egy-egy nemzetközi csoport tagjaként. Az elhelyezésre sokszor csak sátrak, vagy romos épületek álltak rendelkezésre. Az ivóvíz és üzemanyag ellátás megoldatlan, az egészségügyi gyorssegély kivitelezhetetlen volt. A híradást nagyteljesítményű műholdas rádiórendszer lett volna hivatott biztosítani, de az összekötöttes folyamatosságát nem sikerült biztosítani. A rendőröket több alkalommal érte gyalogsági támadás a gerillák részéről, az ENSZ főtitkár különmegbízottjának repülőgépét szintén ők lötték le, ami azután, a misszió bezárását vonta maga után.

A helyzet komolyságát az is jellemzi, hogy itt minden magyar megfigyelő megkapta a maláriát és egy közülük a mai napig is küszködik vele. Mindennapos gond volt a napi víz és élelmiszeradag előteremtése. A többi missziótól eltérően itt nem voltak biztosítva tolmácsok, mivel portugál anyanyelvű rendőröket (brazil, bissau-guineai) kívántak minden rendőrállomásra telepíteni. Az elgondolás jó volt, a problémát, az jelentette csak hogy ezek a kollégák angolul nem tudtak megfelelően, így bár a helyiekkel megértették magukat, rendőreink nem sok információhoz jutottak.

Az ENSZ Rendőrök itt a következő feladatokat végezték a Lusakai Egyezmény előírásai alapján:⁷

- Az Angolai Nemzeti Rendőrség (ANR) működésének ellenőrzése, megfigyelése, semlegességének fenntartása érdekében;
- A Gyorsreagálású Rendőrség meghatározott létszámának, valamint fegyverzetének ellenőrzése, megfigyelése;
- A polgári lakosságtól származó fegyverek angolai rendőrség által végzett begyűjtési folyamatának, a fegyverek tárolásának, őrzésének ellenőrzése, megfigyelése;
- Az ANR semlegességének ellenőrzése, megfigyelése az UNITA vezetők részére garantált biztonsági intézkedések vonatkozásában;
- Az ANR semlegességének ellenőrzése, megfigyelése, a szavazóhelyek és a választásokon induló jelöltek, a kampányban részt vevő személyek biztonságának garantálására irányuló tevékenysége során;

3.5. ENSZ misszió Nyugat-Szaharában (MINURSO)

Rendőreinket következő küldetésük ismét az afrikai kontinensre szólította. Ezúttal Nyugat-Szaharába keltek útra és 21-en teljesítettek itt szolgálatot 1995. februárja és 2001. júniusa között.

*Az ENSZ Rendőrség itt az alábbi feladatokat látta el.*⁸

- az ENSZ személyazonosítási irodáinak védelme;

- közreműködés a személyazonosítási folyamatban megfigyelőként résztvevő nyugat-szaharai törzsi vezetők mozgásának biztosításában;
- a regisztrációs dokumentumok szállításának védelme;
- segítségnyújtás az ENSZ polgári alkalmazottai részére az azonosítási és regisztrációs folyamatok során (ujjnyomat készítése, fényképezés, a dokumentumok védelme stb.);

Erre a misszióra az alábbiak politikai, környezeti és biztonsági körülmények voltak a jellemzőek:

- Marokkói erős politikai befolyás;
- a rendkívül ingerszegény környezet;
- a monotonia;
- a hatalmas távolságok;
- a sivatagi körülmények;
- a rengeteg felderítetlen aknamező;

3.6. A bosznia-hercegovinai ENSZ misszió (UNMIBH-IPTF)

A jugoszláviai polgárháború fontos szakasza zárult le a Daytoni Békeegyezmény aláírásával 1995. decemberében. Alig három hónappal az aláírás után a magyar rendőrök már Sarajevóban voltak az új misszió előkészítése érdekében. Az ENSZ Nemzetközi Rendőri Különítményébe (NRK) 1996. március, elején érkezett meg az első, 35 fős kontingens. A helyzet nagyon bonyolult volt, hiszen három közigazgatás, három rendőrség működött és három hadsereg nézett egymással farkasszemet. Valamennyi lakott település bejáratát erősen felfegyverzett rendőrök és katonák védték, géppuskákkal, páncélozott harcjárművekkel és harckocsikkal megerősítve.⁹

⁷ Nagy Lajos: UNAVEM-I-II-II, /MONUA/, Az ENSZ Angolai Missziója, /A magyar rendvédelmi erők szerepe, részvétele a nemzetközi békefenntartásban/, Budapest, 2001. július, BM NOK. 20–22. o.

⁸ Nagy Zoltán: MINURSO, Az ENSZ Missziója a népszavazásért Nyugat-Szaharában, /A magyar rendvédelmi erők szerepe, részvétele a nemzetközi békefenntartásban/, Budapest, 2001. július, BM NOK. 23–27. o.

⁹ Boda József: Jelentés a boszniai ENSZ Magyar Rendőri Kontingens munkájáról, Budapest, 1997. október, BM. Levéltár

A NRK feladatai az alábbiak a voltak:

- a rendvédelmi szervek, az igazságszolgáltatási intézmények (bírótság, ügyészség), és objektumaik megfigyelése mindennapi tevékenységük figyelemmel kísérése;
- tanácsadási feladat a rendvédelmi szervek számára;
- oktatás és képzés biztosítása a rendvédelmi szervek részére, annak érdekében, hogy azok nagyobb gondot fordítsanak a közbiztonság olyan lényeges elemeire, mint a menekültek visszatérése, a szervezett bűnözés, a kábítószeres, a korrupció, a terrorizmus és a közbiztonsági válságok kezelése;
- a közrendet fenyegető veszélyek értékelése, és tanácsadás a helyi rendvédelmi szerveknek, hogy azokkal megfelelő módon foglalkozzanak;
- tanácsadás Bosznia-Hercegovina kormányzó hatóságainak a hatékony polgári rendvédelmi szervezetek kialakítására;
- a helyi rendvédelmi szervekkel közös szolgálatok ellátása;
- nyomozás emberi jogi ügyekben;
- a határ-rendőrség kiképzése és felállítása.

1996-2002. között mintegy 150 magyar rendőr és határőr szolgált az ENSZ Nemzetközi Rendőri Különítményében. A szolgálat nagyon sokat változott, a kezdeti közvetlen megfigyelői és nyomozói feladatok helyett, a misszió utolsó évében már tanácsadással és kiképzéssel foglalkoztak. 2003. elejétől, az Európai Unió vette át ezt a feladatot az ENSZ-től.

3.7. Az ENSZ missziója Grúziában (UNOMIG)

Az ENSZ Grúzai Megfigyelő Missziója (United Nations Observers Mission in Georgia – UNOMIG) az 1992-es grúz-abház polgárháború békés rendezése céljából hozták létre. 2003. december, 1-től az ENSZ rendőri tanácsadói missziót is létesített az

országban. A feladat, a helyi rendőrség számára szakértők és tanácsadók, kiképzők biztosítása a rendvédelmi szakfeladatok demokratikus és szakszerű végrehajtása érdekében. A tanácsadói csoport 20 fős, három fő magyar rendőr szolgált a misszióban 2004 és 2006 között. 2004. november. 11. és 2006. március 10. közötti időszakban a szerző látta el az UNOMIG Rendőri Főtanácsadó feladatát.

3.8. Az ENSZ válságkezelő tevékenysége Koszovóban (UNMIK)

Az ENSZ Átmeneti Közigazgatási Missziója Koszovóban 1999 nyarán kezdődött. Az ENSZ itt kettős rendfenntartói stratégiát követ: átmenetileg biztosította a közrendet és közbiztonságot, végezte a rendfenntartói és bűnüldözői munkát, másrészt folyamatosan fejleszti és képezi a helyi rendőrséget. Itt az ENSZ rendőrsége volt a főszerep, amit az is jelzett, hogy az ENSZ főtitkár különmegbízottjának az egyik helyettese felügyelte Koszovó rendvédelmét és igazságszolgáltatását. Az ENSZ rendőrség főkapitánya 52 ország több mint 4000 rendvédelmi szakemberét irányította. A misszió sajátossága volt, hogy itt fegyveres rendőri, rendvédelmi végrehajtói feladatokat kellett ellátni, ezért a rendőrfőkapitány tömegdemonstrációk kezelésére, terrorellenes feladatokra kiképzett különleges rendvédelmi alakulatokkal is rendelkezett.

Magyar rendőrök és határőrök 1999–2002 között 10 fővel, 2002-2004 júliusa között 5 fővel, jelenleg (2005) ismét 10 fővel vettek részt az itteni békefenntartói feladatokban.¹⁰ A misszió még jelenleg is működik 156 fővel, de tevékenységének nagy részét mára

¹⁰ Szípolá Gyula: UNMIK, ENSZ Átmeneti Közigazgatási Missziója, Koszovóban, /A magyar rendvédelmi erők szerepe, részvétele a nemzetközi békefenntartásban/, Budapest, 2001. július, BM NOK. 34–37. o.

már átvette a helyi rendőrség, amelyet 2008-tól az Európai Unió Jogállamisági Missziója (EULEX) felügyel.

3.9. Az ENSZ tádzsikisztáni politikai és békeépítő missziója (UNTOP)

Az ENSZ katonai megfigyelőkkel már 1994-től jelen van Tádzsikisztánban, ahol az EBESZ -szel együttműködve, felügyelték a tadzsik-afgán határon a tüzszünet betartását. Az ENSZ Rendőrséget egy főtanácsadó képviseli, akinek a feladata a helyi belügyminisztérium segítésére terjed ki.

2002. december – 2004. február között ENSZ felkérésre egy oroszul és angolul egyaránt jól beszélő, missziós tapasztalattal rendelkező magyar rendőrtiszt szolgált Tádzsikisztánban, a belügyminiszter főtanácsadójaként.

3.10. ENSZ misszió Elefántcsontparton (UNOCI)

Az ENSZ BT 2003-ban hozott határozatot egy ENSZ politikai misszió indításáról Elefántcsontparton (MINUCI), amelyet 2004 februárjában módosított (UNOCI). Az ENSZ rendőrség mintegy 1160 fővel rendelkezik és az alábbi feladatokat, hajtja végre:

- részt vesz a lefegyverzés és leszerelés ellenőrzésében;
- együttműködve a libériai és a Sierra Leone-i missziók ENSZ rendőrségével, koordinálja a leszerelés és lefegyverzés céljából hazatérő csoportok határátkelését;
- segíti a közrend és közbiztonság helyreállítását;
- segíti a helyi igazságszolgáltatási szervek átalakítását, átképzését;

2009-ben fél éven keresztül a Készenléti Rendőrség állományából egy fő az ENSZ nemzetközi mozgó kiképző csoport tagjaként részt vett a misszióba telepített különleges rendőri századok (bangladesi, jordániai) felkészítésében.

4. Az EU polgári válságkezelő tevékenysége

Az Európai Unió tagállamai 1999. decemberében Helsinkiben új európai biztonság- és védelempolitika mellett döntöttek. Ezek szerint az EU-nak képesnek kell lennie önálló cselekvésre, melynek végrehajtásához hiteles katonai erővel és döntéshozatali mechanizmussal kell rendelkeznie.

2000-ben az Európai Parlament az EU nemzetközi válságkezelésben való szerepvállalásáról döntött.¹¹

Jelenleg az alábbi bizottságok foglalkoznak a nemzetközi válságkezeléssel EU szinten:

- A Politikai és Biztonsági Bizottság (Political and Security Committee- PSC)
- AZ EU Katonai Bizottsága (European Military Committee- EUMC)
- Polgári Válságkezelési Bizottság (Committee for Civilian Aspects of Crisis Management (CIVCOM)).

Az Európai Unióban az egységes polgári válságkezelői képzési programokat 2002. májusára elkészítették és még abban az évben, meg is hirdették azt a tagországok szakemberei számára.

2003. végére, megszületett az **Európai Biztonsági Stratégia**. Az év második felében pedig, létrehoztak egy 60 000 fős katonai és egy 5000 fős rendvédelmi készenléti erőt. Az EU mint regionális szervezet számára a rendvédelmi békeműveletekben való részvétellel új feladatként jelentkezett. 2003. január. 1-jével, viszont tagállamai szinte mindegyike

¹¹ European Parliament resolution on the establishment of a common European security and defence policy with a view of the European Council in Feira Minutes of 15/06/2000 [Az Európai Parlament határozata a közös európai biztonsági és védelempolitika létrehozásáról, az Európai Tanács véleménye, Feirai Jegyzőkönyv]. Brüsszel, 2000. 06. 15. Európai Tanács

már hosszú évekre visszanyúló tapasztalatokkal rendelkezett, a válságkezelői feladatok megindításához. Az EU jelenlegi rendőri misszióiban a tanácsadói tevékenységet és a rendvédelmi reformok támogatását helyezi előtérbe (Bosznia-Hercegovina, Macedónia). 2004-től az EU kiterjesztette válságkezelői tevékenységét az afrikai kontinensre (Szudán, Kongó). Ezekben a missziókban az EU katonaság az Egyesített Rendőri Egységek (IPU) alkalmazásával speciális rendvédelmi feladatokat (háborús bűnösök felkutatása, le tartóztatása, fedett műveletek végrehajtása, stb.) végez.

Az Európai Unióban az elmúlt évtized során a nemzetközi válságkezelés feltételrendszere alapvető változásokon ment keresztül. Növekedett a polgári válságkezelő szervezetek, a rendőrség, határőrség, büntetés-végrehajtás, vám és pénzügyőrség, polgári közigazgatás, bíróság, ügyészség, média és a migrációs szakemberek iránti nemzetközi igény.

Az EU jelenlegi polgári válságkezelő képességei a tagállamok felajánlásai alapján:

- *Rendőrség:* 5761 rendőr, 1.400 fő 30 napon belül alkalmazható, 13 különleges rendőri egység, (IPUs) ezek 70 – 110 fősek, 2 Gyors Telepítésű Parancsnokság
- *A jogállamiság elősegítéséhez:* 631 bíró és ügyész áll rendelkezésre
- *A polgári adminisztráció segítéséhez:* 565 szakértővel rendelkeznek.
- *A polgári védelem céljára:* 597 szakértő és beavatkozó egységek 4445 fő – áll rendelkezésre.
- *Megfigyelés céljára:* 505 főt jelöltek a tagállamok.¹²

¹² http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/090702%20Civilian%20aspects%20of%20crisis%20management%20-%20version%203_EN.pdf Letöltve: 2014. 07. 12.

Az Európai Unió jelenleg 16 válságkezelő misszióban vesz részt, ebből 9 Afrikában zajlik. Jellemző a mai válságok típusára, hogy a tizenhatból 4 katonai a többi pedig polgári válságkezelő missió.¹³ A jogállamiság területén eddig három missziót indított az Európai Unió (EUJUST Themis Georgia 2004-2005, EUJST LEX Iraq 2005-2013, EULEX Kosovo 2008–2014). Az iraki és a koszovói misszióban a rendőrök mellett szolgáltak, szolgálnak büntetés-végrehajtási szakemberek, közöttük magyarok is.¹⁴

4.1. Az Európai Külügyi Szolgálat

(EKSZ) egy, a Lisszaboni Szerződés által létesített szerv, amelynek a feladata az Európai Unió (EU) külügyi politikájának végrehajtása. Hivatalosan 2010. július 26-án alakult meg. Az Európai Külügyi Szolgálat az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviseelőjének munkáját segíti. A főképviseelő az elnöke a Külügyek Tanácsának, ő felel a közös kül- és biztonságpolitikáért, illetve biztosítja az EU külső fellépéseinek egységességét és koordinációját.

Az EKSZ-en belül működnek az EU válságkezeléssel foglalkozó intézményei:

- a Válságkezelési és Tervezési Igazgatóság (Crises Management and Planning Directorate – CMPD)
- a Polgári Tervezési és Végrehajtási Szolgálat (Civilian Planning and Conduct Capabilities – CCPC)
- az EU Katonai Törzse (EU Military Staff – EUMS)
- az EU Hírszerző Elemző Központ (Intelligence Center – INTCEN)
- EU Műveleti Központ (EU Operation Center – EU OPCEN)

¹³ eeas.europa.eu > ... > EEAS > Security and Defence, *Letöltés ideje:* 2014. I. 4.

¹⁴ www.csdpmap.eu. Letöltve: 2014. 01. 06.

- Európai Műhold Központ (EU Satellite Center – EUSC)

Az EU válságkezelési tevékenységét támogató intézmények:

- Az Európai Védelmi Ügynökség (European Defence Agency -EDA)
- Az Európai Unió Biztonsági Tanulmányok Intézete (European Union Institute for Security Studies – EUISS)¹⁵

4.2. Magyarország részvétele az EU polgári válságkezelésében

Magyarország 2004. május, 1-én megvalósult Európa Unió csatlakozása számos új feladatra történő felkészüléssel járt. Országunk az elmúlt 10 év során a rendőri (rendvédelmi) és választási szakértők kivételével csak korlátozott számban vett részt a nemzetközi polgári válságkezelésben. Támogatott országból donor országgá váltunk. Az EU elvárásainak megfelelően a magyar kormánynak az éves GDP bizonyos részét a legszegényebb országok támogatására kell fordítania. A 2003-as esztendő végére a Külügyminisztériumban létrehozták Nemzetközi Fejlesztési és Együttműködési Főosztályt (NEFE), melynek feladata a kormány ez irányú felajánlásainak, programjainak koordinálása. A programok a rendvédelmi és közigazgatási szerveknek nyújtott támogatást (képzés, tanácsadás) is magukba foglalják.

4.2.1. Európai Unió Rendőri Misszió Bosznia-Hercegovinában (EUPM)

2002. végén megszűnt az ENSZ missziója Bosznia-Hercegovinában és az Európai Unió Válságkezelő Rendőri Ejeje vette át az itteni feladatokat mintegy 450 fővel. Az EUPM az első civil válságkezelő művelet az Európai Unió közös védelmi- és biztonságpolitikai együttműködés keretén belül. A misszió man-

dátumának első szakasza 2003. január 1-től 2005. december 31-ig tartott. Az EUPM misszió nem kapott végrehajtói mandátumot. Az EUPM feladata mandátuma alapján segítséget nyújtani a rendészeti szervek korszerű kialakításához, biztosítva a feltételeket, hogy az ország képes legyen demokratikus elvek alapján működő rendvédelmi modell kialakítására, fenntartására. Kiemelt feladat az új típusú biztonsági kihívások hatékony kezelésére és a feladatok ellátásra alkalmas bűnügyi szolgálat kiépítése. A misszió felismerve a BiH rendőrség szervezeti struktúrájában meglévő jelentős hiányosságot, növműkén elősegítette a SIPA (Állami Nyomozó és Védelmi Ügynökség) felállítását. Az Ügynökség a súlyos- és szervezett bűnözés elleni küzdelem legfontosabb szervezeti eleme lett. 2006. januártól az EUPM szerkezete és feladatrendszere megváltozott. A projektek jelentősége lecsökkent és új stratégiai célok kerültek megfogalmazásra.

A misszióba meghívást kaptak az EU tagjelölt országai, köztük Magyarország is. 2003. januárjától, öt rendőrtiszt – köztük egy hölgy – képviselte hazánkat az első Európai Unió Rendőri Misszióban, amely 2012. június 30-án végleg bezárt.

4.2.2 Az Európai Unió Rendőri fellépése Macedóniában (EUPOL PROXIMA és EUPAT)

2003–2006 között az Európai Unió egy kb. 150 fős nemzetközi rendőri tanácsadói missziót (EUPOL PROXIMA) működtetett az országban, hazánkat 2004. januárjától öt fő, köztük egy hölgy képviselte. Feladataikat a fővárosban, Szkopjében és a régió központokban: Tetovóban, Kumanovóban, Gostivarban (Debar), Ohridban (Struga, Kicevó) látták el. Az állandó állomáshelyek mellett a misszió kezdetén mobil tanácsadó csoportokat is működtetnek

2005. december. 15-től a misszió átalakult és az EU Rendőri Tanácsadó Csoportjaként (EUPAT) működött tovább egyéves mandá-

¹⁵ http://eeas.europa.eu/background/docs/organisation_en.pdf Letöltve: 2014. 07. 12.

tummal. Fő feladatuk a macedón rendőrség reformjának segítése volt. A kis létszámú misszióban (30 fő) 1 magyar rendőrtiszt látott el szolgálatot.

4.2.3. EU Határmegfigyelő Misszió a Palesztin Területek Rafa-i átkelőhelyén (EU BAM Rafah)

2005. november 30-án indult az EU ezen missziója. Célja, hogy egy semleges harmadik fél jelenlétével erősítse a két fél közötti bizalom kialakítását a rafa-i határátkelőhelyen. Létszáma 75 fő.

Feladatok:

- Szorosan ellenőrizni a Palesztin Hatóság rendvédelmi szerveinek (határőrség, vám-szolgálat) működését, és biztosítani az átkelőhely szabályok szerinti működtetését,
- segíteni a palesztin rendvédelmi szervek felkészítését és képességeik megteremtését a határellenőrzési és vámkezelési feladatok szakszerű végrehajtásához,
- ellátni az összekötői feladatokat az izraeli és a palesztin fél között a rafa-i határátkelőhelyel kapcsolatban.

4.2.4. EU Határmegfigyelő misszió az ukrán-moldáviai határtérségben, EU BAM

2005. december 1-jén kezdődött az EU határmegfigyelő missziója az ukrán-moldáviai határtérségben. A misszióban dolgozó 69 nemzetközi megfigyelőnek az alábbi feladatokat kell teljesítenie:

- a csempészet megelőzése
- az embercsempészet megakadályozása
- vámbűncselekmények visszaszorítása

A fenti feladatokat tanácsadással, megfigyeléssel és képzés biztosításával oldják meg. A misszió szoros együttműködésben dolgozik az EU moldovai különmegbízottja hivatalával, a moldovai és az ukrán határőrizeti- és vámszervekkel. A misszió első vezetője Dr. Bánfi Ferenc rendőr dandár tábornok volt.

4.2.5. A palesztint területeken működő jogállamisági misszió (European Union Co-ordinating Office for Palestinian Police Support, EUPOL COPPS):

A misszió 2006. január. 1-én indult. Az EU célja a misszió indításával azt volt, hogy fejlessze a palesztin rendőrséget, és segítse a palesztin jogállamiság kialakulását, elősegítve ezzel egy önálló palesztin állam kialakítást. Az EUPOL COPPS három területet ölel fel:

- a jogállamisági területért a Jogállami Részleg (Rule of Law Section) felel,
- a rendőri tanácsadói területet a Rendőri Tanácsadói Részleg (Police Advisory Section) irányítja,
- rendelkezik a misszió még egy program-szervező részleggel (Programme Section)

A Jogállami Részlegen belül működik például egy Büntetés-végrehajtási Csoport, amelynek feladata a Palesztin Központi Büntetés-végrehajtási Parancsnokság támogatása. Munkájuk kiterjed a stratégiai tervezésre, a szervezeti reformokra, a büntetés-végrehajtási állomány képzésére, és az intézetek felújításának megszervezésére. Kiemelt figyelmet fordítanak a fogva tartottak emberi jogainak betartására, a rehabilitációs programokra és a hátrányos helyzetben elítéltekre.

A végső cél egy fenntartható, önállóan működő palesztin büntetés-rendvédelmi rendszer kialakítása, amely a nemzetközi előírásoknak megfelelően tevékenykedik, és figyelembe veszi a palesztin nép szociális és biztonsági szükségleteit.¹⁶

4.2.6. Az EU Egyesített Jogállamiságot Erősítő Missziója Irakban EUJUST LEX (The European Union Integrated Rule of Law Mission for Iraq – EUJUST LEX-Iraq) **Bagdad, Irak**

¹⁶ <http://www.eupolcopps.eu/content/rule-law-section>
Letöltve: 2014. 01. 08.

Az Európai Unió Bizottsága Joint Action 2005/190/CFSP számú határozatával hozta létre 2005-ben.

Az EUJUST LEX feladata az volt, hogy képzést biztosítson iraki bírónak, rendőröknek, és büntetés-végrehajtási szakembereknek. A biztonsági körülmények miatt az oktatás zöme az EU tagállamaiban zajlott.

A képzések tematikájában a szakmai kérdésekre koncentrált, de foglalkozott általános emberi jogi, és jogállami problémákkal is. Az európai „legjobb gyakorlatok” bemutatásával az iraki rendőrök, nyomozó bírók megismerhették az életellenes bűncselekmények nyomozásának módszertanát, és egyes modern bűnügyi szakértői eljárásokat. A bírót célolta meg a jogállami normák szerinti büntetőeljárásról szóló tanfolyam. A büntetés-végrehajtás terén a börtönökre vonatkozó úgynevezett minimum követelmények oktatása képezte a tanfolyamok alapját. Az emberi jogokkal kapcsolatos ismeretek minden képzési formában helyet kaptak.

Speciális képzési forma volt a munkafolyamatba épített tanulmányút, melynek során iraki börtön-parancsnokok (helyettesek) európai kollégáik „árnyékaként” dolgoznak két-három hétig, mélységében megismerve ez által a munkafolyamatokat.

Tekintve azt, hogy az EUJUST LEX elsősorban felső- és középvezetők továbbképzésére szakosodott, külön tanfolyamok kerültek megrendezésre a vezetési ismeretek oktatása céljából. A misszió időtartama alatt több mint 2000 fő vett részt a különböző képzési formákban. A csoportok (a kisebb létszámú munkatapasztalat- illetve tanulmányút kivételével), 15–40 fősek voltak.

A képzési tematikák kialakítása során fontos szempont volt a helyi, az iraki igények figyelembe vétele. Ez még a végrehajtási szakaszban is folyamatos egyeztetést tett szükségessé az érintett iraki kormányzati szervekkel.

Az EUJUST LEX irányítását és európai, a tagállamokkal történő koordinációját a

Brüsszeli Koordinációs Hivatal (BCO) végezte. Itt dolgozott a személyzet túlnyomó többsége, vezetők, képzési szakértők, tanfolyam koordinátorok, biztonsági tiszték, adminisztratív-logisztikai személyzet, stb.

A Bagdadi Kapcsolattartó Hivatal (BLO) a bagdadi Brit Nagykövetség objektumában került elhelyezésre. Elsődleges feladata a helyi szervek tájékoztatása a tanfolyamokról, a névsorok beszerzése, az útlevelekkel, vízumokkal, utazással kapcsolatos kiterjedt ügyintézés bonyolítása volt. A BLO képviselte a Missziót a különböző bagdadi nemzetközi fórumokon, a nemzetközi közösség (Jogállami Szektor Munkacsoport, UNAMI, US-PRT, stb.) értekezletein. A személyzetet általában 4-5 négy fő alkotta. A kint dolgozó magyar szakértő feladata, mint büntetés-végrehajtási jogállami szakértő, az Igazságügyi Minisztériummal és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával való kapcsolattartás volt. A munkakörülmények, a kommunikáció csatornái nagyon korlátozottak voltak. A biztonsági helyzet miatt a helyi szervekkel szinte kizárólag futár útján lehet érintkezni. Az erősen védett, de messze nem biztonságos Nemzetközi Zónán (IZ) kívül („Vörös Zóna”) szinte alig lehet mozogni.¹⁷

4.2.7. *Az Európai Unió Jogállamisági Missziója Koszovóban (The European Union Rule of Law Mission in Kosovo – EULEX)*
Az EULEX KOSOVO az Unió legnagyobb és legösszetettebb polgári válságkezelő missziója.

Fő célja a koszovói kormányzat segítése és támogatása a jogállamiság megteremtésében,

¹⁷ Huszár László: Európai Unió Iraki Integrált Jogállamisági Misszió EUJUST LEX, Irak 2006 június 30 – 2007. december 31. In: Szabó Miklós (szer.) A magyar rendvédelmi erők szerepe a nemzetközi béke és stabilitás megteremtésében, Nemzetközi Oktatási és Polgári Válságkezelési Központ, Budapest, 2010. 122. p. 182 p.

kiemelt figyelemmel az igazságszolgáltatásra, valamint hogy gondoskodjon a szerbiai tartományból önálló állammá vált, zömmel albánok lakta terület függetlenedési folyamatának jogállami mederben tartásáról, ellenőrizze a politikai demokrácia és az emberi jogok – azon belül különösen az ott maradó szerbek kisebbségi jogainak – tiszteletben tartását.

A misszió segítette, segíti a koszovói intézményeket, igazságügyi hatóságokat és bűnüldöző szerveket a fenntarthatóság és elszámoltathatóság megteremtésére irányuló erőfeszítéseikben, továbbá a független, többnemzetiségű igazságügyi rendszer, valamint a többnemzetiségű rendőrségi és vámszervek létrehozásában, továbbfejlesztésében és megerősítésében, biztosítva azt, hogy ezek az intézmények mentesek legyenek a politikai befolyástól, és megfeleljenek a nemzetközileg elismert normáknak és az európai legjobb gyakorlatoknak. A misszió az Európai Bizottság támogatási programjaival teljes körűen együttműködve – felügyelet, iránymutatás és tanácsadás révén hajtja végre megbízatását, bizonyos végrehajtási jogkörök fenntartásával. A misszió jogi hátterét a Tanács Európai Unió koszovói jogállamiság-missziójáról szóló 2008/124/KKBP együttes fellépése (2008. február 4.) adja. A misszió 2008 decemberében indult, jelenleg 1250 nemzetközi szakértő és 1000 helyi alkalmazott dolgozik benne. Érdekessége, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1244-es határozat alapján működik.¹⁸

A misszió vezetője két nagy létszámú főosztályt és egyéb segítő és támogató szervezeteket irányít.

Vannak olyan bűncselekmény kategóriák, amelyek nyomozását az EULEX még nem adta át a helyi koszovói hatóságoknak, ezt a

végrehajtó munkát végzi az egyik főosztály (Executive Division):

- Háborús bűnök nyomozása
- A terrorizmussal kapcsolatos nyomozati munka
- A szervezett bűnözés és a vezetők korrupciós ügyeinek nyomozása
- A tulajdonnal és a privatizálással kapcsolatos ügyek
- Egyéb súlyos bűncselekmények nyomozás.

A másik főosztály (Strengthening Division) végzi a koszovói igazságszolgáltatási és rendvédelmi szervek megfigyelését, mentorálását és támogatását. Itt büntetés-végrehajtási szakemberek, jogászok, rendőrök és vám szakértők dolgoznak.¹⁹

4.2.8. Európai Unió Rendőri Missziója Afganisztánban (EUPOL AFGHANISTAN)

A Külügyminisztérium Nemzetközi Együttműködési és Fejlesztési (NEFE) főosztályával együttműködésben a magyar rendészeti szervek 2004 óta vesznek részt az afgán rendőrség újjászervezésében és képzésében. 2004-ben és 2005-ben hatfős rendészeti kiképző kontingens tartott felkészítést a Kabuli Rendőr Akadémián. Fő feladatuk az új afgán rendőrség felső és középvezetőinek a képzése volt. Munkájukat a Német Rendőrségi Projektiroda Afganisztánért (GPPO) nevű szervezet koordinálta és irányította. A magyar vezetésű és Baghlanban tevékenykedő Tarományi Újjáépítési Csoport (PRT) keretében is 2007 júliusa óta magyar rendőrök (3 fő) vesznek részt a tartomány rendőrségének kiképzésében és fejlesztésében, ezzel pedig a térség stabilitásának – noha még enyhé ívű – megteremtéséhez. 2007. június 17-én a GPPO helyét az „EUPOL Afghanistan” misszió vette át, mivel az Európai Unió is

¹⁸ http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eulex-kosovo/index_en.htm. Letöltve: 2014. 01. 08.

¹⁹ <http://eulex-kosovo.eu/en/justice/correctional-unit.php>. Letöltve: 2014. 01. 08.

tevélegesen részt kívánt venni az afganisztáni újjáépítésben, s mivel a biztonsági szektor reformja az egyik kulcstényezője a változásoknak.

Az EUPOL misszió feladata:

Az elsődleges cél mindenképpen egy demokratikus, a jogállamiság talaján működő szakképzett és jogkövető afgán rendészeti struktúra kialakítása. A korábbi évek tapasztalatai azt mutatták, hogy rengeteg energia és fejlesztésre szánt összeg veszett kárba Afganisztánban, mivel a különböző nemzetközi szervezetek között hiányzott az együttműködés. Az EUPOL AFG és a vele párhuzamosan létrehozott Nemzetközi Rendőrségi Koordinációs Bizottság (IPCB) fő feladata a koordináció megszervezése és az afgán rendőrség meghatározott szintjein mentori és tanácsadói feladatok ellátása.

4.2.9. Az Európai Unió grúziai polgári megfigyelő missziója – EUMM Georgia (European Union Monitoring Mission in Georgia)

A 2008. augusztus 8-án kitört grúz-orosz konfliktus kezelése érdekében, a soros francia EU-elnök, Nicolas Sarkozy aktív közreműködésével tető alá hozott békemegállapodásban foglaltaknak megfelelően **2008. október 1-jén került sor a 340 fős** – köztük 200 megfigyelővel működő – **megfigyelő misszió telepítésére.** Feladatául elsősorban a békemegállapodás teljes körű betartásán alapuló stabilizációs folyamat, illetve a megfelelő közrenden alapuló polgári kormányzás helyreállításával kapcsolatos helyzet megfigyelését; valamint a feszültségek csökkentéséhez hozzájáruló összekötő tevékenység és a felek közötti kapcsolatfelvétel megkönnyítését jelölték meg. Az ENSZ és az EBESZ missziók kivonása után jelenleg az EUMM maradt a térségben az egyedüli nemzetközi misszió. **A legjelentősebb sikert az EUMM vonatkozásában az EBVP történetében példátlan gyorsaságú te-**

lepítés jelentette (a formális döntés szeptember 15-én született, vagyis két hét alatt kezdte meg működését az EUMM). A misszió azonban **nem tudja ellátni feladatát Grúzia teljes területén:** a megfigyelők bejutása az abháziai, illetve dél-oszétiai területekre változatlanul akadályokba ütközik. Emiatt az EUMM mandátum szerinti feladatellátásának egy hangsúlyos területe szenved csorbát.

4.2.10. Az EU határőrizeti támogató missziója Líbiában – European Union Border Assistance Mission in Libya

Az Európai Tanács 2013. május 22-én döntött egy polgári válságkezelő misszió megindításáról Líbiában, azzal a céllal, hogy segítse a líbiai hatóságokat Líbia határőrzetének megerősítése érdekében. A misszió előzetes mandátum 2 évre szól. A főparancsnokság székhelye Tripoli, előkészítő törzs működik jelenleg Máltán.

Fő feladat: a határőrizet megerősítése és egy integrált határőrizeti rendszer létrehozása.

Egyéb feladatok: képzés, képesség fejlesztés, tanácsadás, megfigyelés.

Létszám: 110 fő. 1 fő magyar határrendész tiszt.

A szomszédságunkban zajló ukrainai polgárháború miatt az EBESZ, az EU és a NATO is rákényszerült a válságkezelésben való részvételre. Mivel hazánk tagja a fenti nemzetközi szervezeteknek, ezért tevékenyen részt kell vállalnia az ukrainai válság megoldásában.

Az Európai Unió is a válságkezelésben történő részvétel mellett döntött. Az EU országok külügyminiszterei 2014. június 23-i ülésén döntöttek egy új polgári válságkezelő misszió indításáról Ukrajnában, amelynek az lesz a feladata, hogy támogassa az ukrán nem katonai jellegű biztonsági szervek reformját, tanácsaival és szakmai útmutatásokkal, illetve kiképzéssel javítsa a rendőrség, a nemzeti gárda és más jogérvényesítő szervek felkészültségét. A missziót két évre tervezik.

5. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ)

Az EBESZ az ENSZ Alapokmányának VIII. fejezete értelmében regionális szervezet, melynek fő feladatai a korai előrejelzés, a konfliktusok megelőzése, a **válságkezelés és a válságokat követő rehabilitáció** elősegítése, az európai biztonság és stabilitás megőrzése érdekében. Jelenleg 57 tagállama van, minden állam azonos jogokkal rendelkezik. Tevékenysége felöleli a fegyverzetellenőrzést, a megelőző diplomáciát, az emberi –és kisebbségi jogokat, a választások ellenőrzését, a demokratikus folyamatok támogatását, a terrorizmus elleni küzdelmet, a gazdasági és környezetvédelmi ügyeket. Döntéseit egyhangúlag hozza, de azok nem kötelező érvényűek.

Az EBESZ elemi feladatai közé tartozik **a korai előrejelzés, a válságok megelőzése, válságkezelés és konfliktusok utáni újjáépítésben való közreműködés**.

Az elődszervezet az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) az 1970-es évek elején alakult, azzal hogy párbeszédet biztosítson a Kelet és Nyugat között. Az EBEÉ záróokmányát 1975. augusztus. 1-én, írták alá Helsinkiben Európa és Észak-Európa 35 országának (Albániát kivéve) az összes európai állam, továbbá az Egyesült Államok és Kanada) állam- illetve kormányfői.

1990-ben a hidegháború végeztével, Párizsban a tagállamok új irányt szabtak az EBEÉ számára. (Párizsi határozat egy új Európáért – Paris Charter for a New Europe). A feladat a zajló történelmi változások kezelése, és az új kihívásokra a megfelelő válasz biztosítása a tagországok számára.

Az 1994 végén, Budapesten megrendezett csúcstalálkozó során, az EBEÉ a korábbi években végbement változtatásokra tekintettel Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetre változtatta a nevét. A budapesti konferencia a biztonság és a konfliktuskeze-

lés területén is előrelépést hozott, mert leszögezte, hogy az emberi jogok a jogállamiság és a demokratikus intézmények jelentős mértékben hozzájárulnak a konfliktusok kialakulásának megelőzéséhez

1999. novemberében, Isztambulban fogadta el a Szervezet az Európai Biztonsági Chartát, mely tovább fejlesztette a szervezet képességeit a válsághelyzetekre való reagálás terén és elmélyítette a résztvevő országok együttműködését. Az isztambuli csúcstalálkozó óta eltelt időszakban az EBESZ folyamatosan alkalmazkodott a változó biztonsági környezet okozta kihívásokhoz, feladatai sorába felvette a terrorizmus, az ember- és kábítószer-kereskedelem, a szervezett bűnözés, az idegengyűlölet és az intolerancia elleni küzdelmet is.²⁰

Az EBESZ Titkárság keretein belül működik a **Stratégiai Rendőri Ügyek Hivatala – (Strategic Police Matters Unit- SPMU)**, amelynek feladatai közé tartozik a jogállamiság érvényesülésének elősegítése, az alapvető demokratikus alapelvek érvényre juttatása. Ezeket a feladatokat szakértők biztosításával, az adott rendvédelmi szerv átvilágításával és egyéb segítségnyújtással látja el. Feladatának tartja olyan rendvédelmi szervek fejlesztését, amelyek védik és segítik az állampolgárokat.²¹

5.1. Magyarország részvétele az EBESZ polgári válságkezelésében

5.1.2. EBESZ Konfliktusmegelőző Missziója Macedóniában (OSCE SMMS)

Az EBESZ macedóniai missziója az EBESZ missziók közül a legrégebben fennálló misszió. Kezdetre arra az időszakra tehető, amikor az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet még nem, hanem elődje az Euró-

²⁰ http://www.mfa.gov.hu/kulkepvisolet/AT_EBESZ/hu/EBESZ/EBESZ.htm Letöltve: 2014. 01. 08.

²¹ <http://www.osce.org/spmu>. Letöltve: 2014. 01. 08.

pai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) működött. 1992 szeptemberében alakult a „Spillover Monitor Mission to Skopje” elnevezéssel és 4 fős nemzetközi személyzettel. A misszió feladatát akkor még meglehetősen szűken határozták meg, elsősorban az 1991-ben függetlenné vált Macedónia – hivatalos nevén Korábbi Jugoszláv Macedón Köztársaság – számára. A Balkánon ebben az időben egyre kiterjedtebb konfliktus volt kialakulóban. A nemzetközi szervezetek úgy látták, hogy Macedóniát sikerülhet megóvni a konfliktusba való belesodródástól, ha megfelelő támogatást nyújtanak jelenléttel, tanácsadással és közvetítéssel. A misszió 1992-ben meghatározott mandátuma ennek megfelelően a határ megfigyelésre, a különböző nemzetközi és helyi szervezetek közötti közvetítésre és a helyi állami intézményeknek nyújtott tanácsadásra korlátozódott. A macedóniai EBESZ misszió jelenleg is működik, ma már a képzést kisebb célcsoportok számára szervezik, sok esetben koordinálva, összefogva más nemzetközi szervezetekkel. Továbbra is sikeresen zajlik a Macedón határőrök képzése, valamint a közösségi rendőri program, az emberkereskedelem és a szervezett bűnözés elleni tanfolyamok.

5.1.3. EBESZ Koszovói Missziója, Koszovó (akkor: Szerbia és Montenegró)

1999. június 10. –

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet tevékenyen részt vett a koszovói válság után kialakult helyzet normalizálásában. Az ENSZ Koszovói Missziójában a harmadik pilléreként számon tartott EBESZ egyik feladata volt, hogy a demokratikus intézményrendszert kiépítse, ezen belül megteremtse az alapokat egy sajátos rendőri szolgálat felépítéséhez. Ennek keretében az EBESZ támogatásával hozták létre a Koszovói Rendőri Szolgálat Kiképző Központját. Az iskola, melyet az EBESZ irányít, Vushtri/Vucitr helységben van, a fővárostól, Pristinától 25 km-re északi

irányban, közel Mitrovicához, a világszerte legjobban ismert koszovói városhoz. Az első hallgatók 1999 szeptemberében kezdték meg a tanulmányaikat. Az iskola kiképzési mandátuma elsősorban a demokratikus alapokon nyugvó rendőri oktatásra terjedt ki és ez kb. 4000 rendőr alapképzését foglalta magában. Az oktatás, kiképzés több szinten folyt. A legjelentősebb az alapképzés volt, mely 27 hétig tartott. Ez alatt több mint ezer órában folyt a képzés. Az iskola a helyi rendőrök és oktatók felkészítése után átadásra került a Koszovói Rendőri Szolgálat részére.

5.1.4. EBESZ Missziója Szerbiában és Montenegróban (OMiSaM, OMiS)

2001. január 11-én az első „EBESZ Misszió a Jugoszláv Köztársasághoz” a Biztonsági Tanács 401 sz. határozata alapján jött létre, 2003. február 13-án a missziót átnevezték a „Szerbia és Montenegrói EBESZ Misszió” névre, a BT. 533sz határozat alapján, 2006. június 29-én a montenegrói népszavazást követően a különválás után a BT. 733 sz. döntése alapján „Szerbiai EBESZ Misszió” névre keresztelték.

Az EBESZ dél-szerbiai kihelyezési pontját, 2001-ben hozták létre, a Szerbiával határos koszovói adminisztrációs határvonal mentén, körülbelül 50 km-es mélységben a vegyes etnikumú lakosság rendőrségének alap kiképzésének, illetve átképzésének céljával. A cél a rendőrképzésen túl a bizalom erősítése volt a helyi lakosság körében az újonnan kiképzett szerb és albán rendőrökkel szemben, valamint a hallgatókkal szemben.

A nemzetközi oktatók nagy része a Koszovói rendőriskoláról kerültek átvezénylésre. A képzés a szerb rendőri oktatók és a nemzetközi rendőr oktatók közös tevékenységeként realizálódott, angol, szerb és albán nyelven. A nemzetközi oktatók előadásait angol nyelvről fordították mindkét nyelvre. Az alapképzésnek a dél-Szerbiai Mitrovo Poljeben található kiképzőközpont adott helyet.

Magyar rendőrök 2006. januárjától vettek részt az EBESZ szerbiai missziójában (OMiSaM, később OMiS) rendőr kiképző, tanácsadó beosztásokban. Az utolsó magyar képzési tanácsadó 2013 végén tért haza Szerbiából. Montenegróban jelenleg is dolgozik egy fő magyar rendőrképzési szakértő.

5.1.5. EBESZ béketámogató művelete

Grúzia

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) missziója 1992-ben kezdte meg működését, a függetlenségét újonnan elnyerő Grúzia kérésére, miután fegyveres felkelések rázták meg Dél-Oszétiában és Abháziában. A misszió megalapításától kezdve folyamatosan bővülő mandátummal látta el feladatait, mígnem 1999 decemberében jelentős bővítésre került sor. A grúz kormány kérésére az EBESZ Állandó Tanácsa a misszió feladatául adta, hogy „megfigyelje és jelentse” az Orosz Föderáció Csecsenföldi Köztársaságának határán történő mozgásokat, melyet 2001 decemberében kiterjesztettek az Ingusföldi határszakaszra is. A mandátum 2002 decemberében ismét bővült a Dagesztáni határszakasz megfigyelésére irányuló feladattal. A misszió történetében az első két magyar rendőr, Kelemen László r. százados és Vincze Zoltán r. törzsszázados urak egy EBESZ pályázat elnyerése után, 2003 februárjában kezdték meg szolgálatukat, mint határmegfigyelők. A Határmegfigyelő Műveletek 145 fős személyzete a szolgálatot fegyvertelenül, terepjárókkal, helikopterekkel és gyalogos járőrözéssel, rendkívül nehéz terepen látják el. Télen a járőrszolgálatot gyakran csak sílécek segítségével lehet ellátni. A megfigyelők nappali járőrözéseket és éjszakai megfigyeléseket hajtanak végre az összesen 9 járőrbázisról kiindulva, amelyek a határzónában helyezkednek el a mandátumban megjelölt határszakaszon.

5.1.6. EBESZ Gyorsreagálású Erők Képességfejlesztő Képzése (Rapid Reaction Force Capacity Building Training)

Grúzia

A Grúziai Határőrség 2006-ban felkérte az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetet (EBESZ), hogy nyújtson segítséget szervezetük határőrizeti szervezeté (GBG) történő átalakításában és belügyminisztériumi integrációjában. A felkérésre reagálva az EBESZ és a GBP megállapodtak egy 11 hónapos időtartamú kapacitásépítő program (CBP) lefolytatásában. A program három kurzust tartalmazott: 1) gyorsreagálású felkészítés (RRT), 2) kiképzők kiképzése tréning (ToT), 3) műveleti tervezési képzés (OPT). A program 2006. augusztusában indult. A Gyorsreagálású Képzés az EBESZ grúziai missziójában már több éves hagyománnyal rendelkezik. A misszió elindításakor nemzetközi megfigyelők részvételével két évig működött a Határmegfigyelői (Border Monitoring) program. Azt követően egy évig Képzéstámogató (Training Assistance) program néven szintén alpesi ismeretek oktatása zajlott, immár grúz határőrök számára. Ennek folytatása volt – nagyrészt hasonló oktatói állománnyal – a Gyorsreagálású Tréning. A Képességfejlesztő Képzés 2007. július 30-át fejezte be.

5.1.7. EBESZ Képességfejlesztő Képzése (kiképzők kiképzői) (OSCE Capacity Building Training) Grúzia

Az EBESZ másik Képességfejlesztő Képzése a kiképzők kiképzése volt. Egy fő magyar rendőrtiszt ebben kapott szerepet, mint szakértő (Training of Trainers Expert). A Grúz Határőrség (GBP) önálló, saját kiképzési rendszert kívánt létrehozni, ezért arra kérte fel az EBESZ-t, hogy első körben képezzen ki részére 60 tréner a GBP tisztai személyi állományából. A grúz tervek szerint egy központi Kiképzési és Tanúsítvány Központ (Training and Re-certification Center) hoz-

nak létre a Tbiliszitől 15 km-re lévő Liloban, illetve a 12 régiójukban képzés koordinátori rendszert állítanak fel. A koordinátorok alkalmazásával első körben a központi Képzési Központ oktatói állományával folytatták le helyben, a régiókban a négyhetes alap határőr-kiképző kurzusaikat. Az EBESZ Kiképzők Kiképzése kurzus személyi állománya hat nemzetközi szakértőből és három helyi segítőtől állt. A csoport vezetője osztrák, helyettese magyar volt. A nemzetközi állomány amerikai, francia, finn és macedón szakértőkből tevődött össze.

5.1.8. EBESZ Kiképzők Kiképzése a Taskenti Rendőrtiszti Főiskolán, Üzbegisztán

Az EBESZ bécsi hivatala 2007 augusztusában négynapos trénerképzés megtartására kérte fel az IRM Nemzetközi Oktatási Központot. Megkeresésében az EBESZ három fő témát jelölt meg a kurzus központi elemeiként:

- modern oktatási módszerek (módszertan);
- interaktív oktatási formák;
- IT (információ-technológiai) lehetőségek az oktatásban (e-learning).

A feladat teljesítésére két fő hazai és egy fő ír kolléga közreműködését kérték.

Alkalmazkodva a helyi viszonyokhoz a három oktató az első három napot egymás között felosztotta, így mindenki a maga témájában egy egész napot tölthetett a hallgatókkal. E felosztás, a képzési programnak moduláris jellegét kölcsönözött, ami rugalmas kivitelezést tett lehetővé. A tréner-társak kölcsönös segítségével zajlott a munka (co-trainer), így a vissza-jelzések azonnal eljutottak az előadóhoz. Az előadások angolról orosz nyelvre történő szinkrontolmacsolás útján folytak. Az oktatás során valamennyi általunk átadott információ, tudás, tapasztalat és újdonság iránt a résztvevők felől aktív nyitottságot tapasztaltunk. Különösen a gyakorlati fog-

lalkozások kel-tettek nagy érdeklődést. Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy a tudás-transzfer ellenkezőirányban – tekintettel arra, hogy a résztvevők az üzbég rendőr tanár kollégák voltak – is működött.

6. A magyar polgári válságkezelés eredményei

- a rendszerváltást követő időszakban a Belügyminisztérium (BM) irányításával működő **rendőrség és határőrség** komoly tapasztalatokat szerzett a rendvédelmi, katonai rendfenntartói, katonai rendész, választási szakértői feladatokra történő felkészítésben, és a missziós feladatok végrehajtásában,
- a BM Nemzetközi Oktatási Központ (NOK) a 2000–2010 között eredményesen ellátta a rendvédelmi és polgári válságkezelő feladatokra induló szakemberek felkészítését. Az itt folyó szakmai munka eredményességét jelzi, hogy, valamennyi békefenntartással foglalkozó szervezet és szomszédos ország igényelte a NOK-nál folyó tanfolyamokon, szemináriumokon való részvétel lehetőségét. A Vám-és Pénzügyőrség és a Büntetés-végrehajtás országos parancsnokai szintén hasonló igénnyel léptek fel a NOK irányába. 2004. január, 5–9. között került sor a magyar Vám- és Pénzügyőrség tisztviselői felkészítésének megszervezésére az Irakkal szomszédos országok határain az ENSZ „élelmiszert, olajért” programja keretén belül történő ellenőrző és felügyelői szolgálat ellátására. A büntetés-végrehajtási szakemberek békefenntartói műveletekben való részvételéhez szintén képzési program biztosításával járult hozzá az intézmény (2006 iraki EU misszió).

Komoly eredmény, hogy a balkáni országokban zajló demokratikus folyamatok elősegítése során a magyar választási szakértők

(mintegy 200 fő) felkészítését a Közép- és Kelet-európai Választási Szakértők Egyesületével (KKVSZE-ACEEEO) közösen a BM NOK végezte. A felkészítésében szerzett tapasztalatok alapján került végrehajtásra a Külügyminisztérium Nemzetközi Fejlesztési és Együttműködési Főosztály felkérése a Palesztin Nemzeti Hatóság választási szakértői részére (22 fő) egy, két hetes szakmai tanfolyam 2004 elején, a Közép- és Kelet-európai Választási Szakértők Egyesületével közösen, illetve 2005. májusában, Palesztinában; Az EU csatlakozás után pedig az Unió számára készített fel az intézmény rövid – és hosszú távú választási megfigyelőket, akik azóta is folyamatosan részt vesznek az EU megbízásából a világ országaiban zajló választások ellenőrzésében, megfigyelésében (Afganisztán, 2009, Dél-Szudán, 2011, Egyiptom, 2014, Elefántcsontpart, 2010, Etiópia, 2005, 2010, Indonézia, ACEH, Kongói Demokratikus Köztársaság, 2013, Mali, 2013, Ruanda, 2010, Sierra Leone, 2007, Uganda, 2006).

1999-től folyik a NOK-nál a rendvédelmi szervek tagjainak – közalkalmazottak és köztisztviselők is ide értendők – a nyelvi szakmai felkészítése –, ahol eddig kb. 350 fő szerzett a békemissziókhöz szükséges mértékű angol nyelvi ismereteket;

A NOK 1999-es megalapítása óta széles körű nemzetközi együttműködést alakított ki, a békefenntartói és polgári válságkezelői képzéssel, foglalkozó szervezetekkel és intézményekkel. Így többek között az ENSZ Békefenntartó Műveletek Főosztályával, a tokiói székhelyű ENSZ Egyetemmel, a New York-ban működő ENSZ Kiképző Központtal, az ausztriai Béke- és Konfliktuskezelő Központtal, a pisai Szent Anna Egyetemmel, a Békefenntartó Kiképző Központok Nemzetközi Szövetségével, a svéd Békekiképző Központtal, az EBESZ Stratégiai Rendőri Ügyek Osztályával, valamint az EU Rendőri Osztályával. A kapcsolattartás közös szemi-

náriumok szervezésén, szakmai látogatáson előadók és hallgatók cseréjén képzési programok, megküldésén és kiadványok megjelenetésén keresztül valósult meg;

A NOK által szervezett békefenntartói, válságkezelői hazai és nemzetközi tanfolyamok az Európai Unió (EU), az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) és a Sínai-félszigeten működő Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők (MFO) képzési ajánlásai alapján zajlanak, az említett szervezetek szakértőinek bevonásával;

A NOK által összeállított három hetes válságkezelői (békefenntartói) alaptanfolyam anyagát használta fel az Európai Rendőri Akadémia (CEPOL) a 2002-2003. évben szervezett első polgári válságkezelői parancsnoki tanfolyam programjának összeállításakor, majd 2006 őszén itt került sor a Koszovóba tervezett EU Rendőrség vezető állományának felkészítésére;

Az ENSZ, EBESZ és EU képzéssel foglalkozó munkatársai az elmúlt 10 évben több alkalommal is személyesen tanulmányozták a NOK-nál zajló különböző típusú békefenntartói és válságkezelői képzéseket és elismerően szóltak azokról;

A NOK munkatársait az elmúlt évek során több alkalommal is felkérték a válságkezelői képzésben és a rendőrségi reformok terén szerzett tapasztalatok átadására (Ausztria, Bosznia és Hercegovina, Finnország, Grúzia, Horvátország, Japán, Koszovó, Macedónia, Montenegró, Németország, Szlovákia, Svédország, Szerbia);²²

A magyar rendvédelmi szervek jelenlegi részvétele a válságkezelésben:

- EBESZ Macedónia 1 fő
- EBESZ Montenegró 1 fő
- EBESZ Ukrajna 6 fő

²² A polgári válságkezelő missziókra történő felkészítést 2011-től az ORFK vette át a NOK-tól.

- EUPOL Afganisztán misszió: 8 fő
- EU-ICMPD Bosznia-Hercegovina: 1 fő
- EUMM Grúzia misszió: 3 fő
- EULEX Koszovó misszió: 35 fő
- EUBAM Líbia misszió: 1 fő
- EUBAM Ukrajna-Moldávia misszió: 3 fő
- ENSZ Brindisi: 1 fő
- ENSZ Koszovó: 1 fő
- ENSZ New York: 2 fő
- MFO Sínai-félsziget: 16 fő.²³
- Baleseti-és bűnügyi helyszínelők kiképzése, (Afganisztán, MFO)
- Speciális alegységek kiképzése /kutyás, taktikai/, (Afganisztán, Bosznia-Hercegovina)
- Fedett nyomozók felkészítése (Bosznia-Hercegovina)
- Női rendőrök felkészítése (Afganisztán, Irak)
- Határőrök (Bosznia-Hercegovina, Grúzia, Macedónia, Moldávia-Ukrajna/Transznyitria, Koszovó) kiképzése
- Büntetés-végrehajtási vezetők felkészítése (Afganisztán, Irak)
- Műszaki mentők és tűzoltók felkészítése (Afganisztán)
- Kiképzők kiképzése (Afganisztán, Azerbajdzsán, Jordánia, Kirgizisztán, Koszovó, Montenegró, Üzbegisztán, Szerbia, Szlovákia)

Összegzés

A területi korlátok miatt nem tér ki a tanulmány az MFO, a NATO (IFOR, ISAF-PRT) és az EU (EUFOR ALTHEA) katonai műveleteiben végrehajtott polgári/rendvédelmi szakértői feladatokra, az EBESZ és az EU felkérésére végrehajtott honi és külföldi rövid idejű (1-2 hét) felkészítésekre, szakértői és tanácsadói feladatokra.

A XXI század azonban a hagyományos rendőri békefenntartás mellett új típusú rendvédelmi feladatokat hozott a polgári válságkezeléssel foglalkozó szervezetek számára, melyet összefoglaló néven a **biztonsági szektor reformja** segítésének hív a szakirodalom.

Lássunk itt néhány érdekes hazai példát:

- A **parlamentek rendészeti bizottságainak** felkészítése (Indonézia, FYROM, Koszovó)
- Polgári (közigazgatási) szakértők felkészítése állami feladatok ellátására (Magyarország)
- Választási szakértők felkészítése (Afganisztán, Magyarország, Palesztin Hatóság)
- Anti-terrorista szakértők kiképzése, (Bosznia-Hercegovina, Irak, FYROM)
- Bűnmegelőzési szakértők felkészítése, (Grúzia, FYROM)

Sajnos a válságok térségünket sem kerülik el (Nyugat-Balkán, Ukrajna), ezért hazánknak is egyre nagyobb szerepet kell játszania a különböző nemzetközi szervezetek polgári válságkezelő munkájában.

A magyar rendvédelmi békefenntartás jelentős eredménye, hogy az 1989 óta zajló válságkezelői missziókban nem volt személyi vesztesége hazánknak! Ez köszönhető a szerencsén túl, a cikkben bemutatott több évtizedes polgári válságkezelési tapasztalatok eredményes felhasználásnak, a magas szintű felkészítésnek, egészségügyi és logisztikai biztosításnak, és a parancsnoki gondoskodásnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Szabó Miklós (szerk.) A magyar rendvédelmi erők szerepe a nemzetközi béke és stabilitás megteremtésében, Jubileumi kiadás a magyar rendőri békefenntartás 20. évfordulója tiszteletére, BM NOK, 2006. harmadik, átdolgozott jubileumi kiadás.

²³ 2014. 06. 01-i adatok, amelyek csak a hivatásos állományra vonatkoznak.

- Boda József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. században, PhD értekezés, 2006
UN: www.un.org
Provisional Guidelines for Public Information Components in Un Peacekeeping and other Field Missions, DPI 1997
UN Peacekeeping handbook for junior ranks, TES DPKO, 1997
UN Peacekeeping training manual, TES DPKO, 1997
UN Civilian Police handbook, TES DPKO, 1999
<http://polis.osce.org>
www.dcaf.ch
ESDP homepage: <http://consilium.europa.eu/esdp>
ESDP newsletter: <http://consilium.europa.eu/esdp-newsletter>
- EU Institute for Security Studies: <http://www.iss.europa.eu>
<http://www.eupt-kosovo.eu/training/index.php>
http://elib.kkf.hu/edip/D_12060.pdf
<http://www.honvedelem.hu/nyomtat/14758>
http://www.ajtkdi.hu/pdfs/Juhasz_Krisztina_ertekezes_mhvita.pdf
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/sandor_barbara-az_ensz_es_a_valsagkezeles.pdf
http://epa.oszk.hu/02400/02463/00014/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2013_1_193-200.pdf
http://epa.oszk.hu/02400/02463/00013/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2012_3-4_333-349.pdf

ERDŐS ANDRÉ: A XXI. SZÁZADI ENSZ-BÉKEFENNTARTÓ MISSZIÓK KIHÍVÁSAI

A századunk kezdetén zajló ENSZ-békefenntartó műveletek körülményei és jellemzői nagymértékben összefüggnek a világszervezet létrejöttét követő múlt fél évszázad békefenntartói történetével, annak tanulságaival, sokszor igen keserű tapasztalataival. Előljáróban jelezni kell, hogy az ENSZ 1945-ben elfogadott Alapokmánya nem is említi a szervezet egyik leglátványosabb tevékenységét, az ún. békefenntartást. E tevékenység 1948-49-ben kezdődött a Közel-Keleten és Kasmírban. E műveleteket nevezik *első generációs* misszióknak, melyek a szemben álló felek közötti tárgyalások elősegítését, a közvetítést, a megfigyelést, a békéltetést foglalták magukban, valamint katonai erő telepítését az érintett állam/államok beleegyezésével, tehát nem az Alapokmány VII. Fejezetében megfogalmazott kényszerítő akcióként. Az ilyen műveletekben résztvevő kéksisasok szűk mandátummal rendelkeztek, s fegyvereiket csak önvédelemre használhatták. Erre az időszakra visszatekintve elmondható, hogy az e fajta ENSZ-fellépés csupán konzervált egy statikus állapotot, s nem igazán szolgálta az adott konfliktus megoldását. Itt az akkori világ egy kivételes békefenntartói esetére viszont ki kell térnünk, mégpedig a volt **belga-Kongóban** történetekre. Ebben a – ma Kongói Demokratikus Köztársaság nevet viselő – országban az 1960. évi függetlenség elnyerésekor rendkívül kaotikus viszonyok alakultak ki, szakadár fegyveres csoportok akciói következtében az állam több részre szakadt, ebben az időszakban gyilkolták meg Patrice Lumumbát, az ország miniszterelnökét, a helyzet súlyossága miatt személyesen a helyszínre siető Dag Hammarskjöld ENSZ-főtít-

kár repülőgép-balesetben meghalt. Az ENSZ 1960–64 közötti békefenntartó tevékenysége csúcspontján 20 000 !/ kéksisasok szolgált ebben a misszióban. 1961-ben az ENSZ Biztonsági Tanácsa felhatalmazást adott a kongói ENSZ-erőknek minden megfelelő eszköz használatára, beleértve az erő alkalmazását, a polgárháború megakadályozására. A telepített ENSZ-erők helyi döntései és a new-yorki művelati központ elképzelései közötti ellentmondások, az összhang hiánya, a rossz kommunikáció következtében a kéksisasok gyakorlatilag háborúba sodródtak a szakadár katangai csapatokkal, az összecsapások rengeteg emberveszteséggel jártak, mielőtt az ország helyzetét valamennyire stabilizálni lehetett. A világszervezet ezen békefenntartó tevékenységét nevezik általában az első „izmos” műveletnek, mely pedig inkább gazdag forrásanyagként szolgálhat arról, hogy mit és hogyan nem kell csinálni.

A 80-as évek végétől indultak be a *második generációs* békefenntartó műveletek, amikor is egyre inkább nem államok közötti konfliktusokban, hanem államon belüli polgárháborús helyzetekben kellett közbeavatkozni Latin-Amerikában, Afrikában, Ázsiában. Ezek a műveletek egyre gyakrabban **multifunkcionális** missziók formáját öltötték, azaz az addigi hagyományos feladatokon túl, úgymint a megfigyelés, a közvetítés, a békéltetés, a kéksisasok konszenzuális telepítése, a katonák mellett megjelentek rendőrök és aknamentesítők, valamint olyan teendők, mint a szembenálló felek lefegyverzése és a társadalomba való reintegrációja, a jogrend biztosítása, választások megszervezése, választási megfigyelők, jogászok, közigazgatási szak-

értők kiutatztatása, humanitárius célkitűzések megvalósítása. Nyilvánvaló, hogy az ilyen missziók végrehajtása jóval bonyolultabb feladatot jelentett, mint a korábbi műveletek.

A 90-es években ezen a téren olyan események, olyan megközelítésbeli változások álltak be, amelyek alapvetően meghatározták a későbbi, XXI. századi ENSZ-békefenntartó tevékenységek jellegét. 1992-ben Boutros Boutros-Ghali ENSZ-főtitkár egy jelentésében felvázolta a hidegháború utáni békefenntartás teljes folyamatát, mely a megelőző diplomácia eszköztárának felhasználásával kezdődik, s amennyiben ez sikertelen marad és konfliktus robban ki, akkor a béketeremtés, majd a békefenntartás és a békeépítés folyamata indul be, beleértve az intézményi újjáépítést, a szomszéd államokkal való béke helyreállítását és a gazdasági, szociális és politikai problémák kezelését. Az események a drámai **szomáliai** válsággal folytatódtak, melynek során ez az állam összeomlott, megszűnt a központi kormány, az ország területének ellenőrzését több szakadár fegyveres csoport vette át. Ennek következtében nem volt hivatalos hatóság, amellyel egyeztetni lehetett volna kéksisasokos küldéséről, így azok szomáliai „zöld fény” hiányában kerültek telepítésre. Ez az aktus már közelített a béke kikényszerítéséhez, mely a *harmadik generációs* missziók jellemzője. 1991-95 között kitört a **délszláv válság**, melyet a nemzetközi közösség évekig nem volt képes megfelelően kezelni. Ennek számos oka volt. Az egyik az, hogy az autoriter rezsimekkel, a hadurakkal, a félkatonai csoportokkal szemben a demokratikus társadalmak, ahol többpártrendszer, parlament működik, sajtószabadság van és igen magas az emberi veszteségek iránti társadalmi érzékenység, sajnos mindig zsarolhatók lesznek. Emiatt a demokratikus világban a határozott fellépéshez szükséges politikai akarat kimunkálása és érvényesítése jóval bonyolultabb folyamat. Emellett a Jugoszláviával kapcsolatos

tájékoztatlanság, a történelmi és egyéb információk elégtelensége, a szervezeti hiányosságok is rányomták a bélyegét a Biztonsági Tanács működésére. Ennek következtében jutottunk el oda, hogy Boszniában a XX. század végi Európában a polgári lakosság ellen elkövetett, nehezen felfogható kegyetlenségek, brutalitások és gyilkosságok történtek, – melyekről Kofi Annan ENSZ-főtitkár később úgy nyilatkozott, hogy „A Gonosz létezik!”, – továbbá a helyszínen ENSZ-békefenntartókat ejtettek túsul, ENSZ-állásokat és ENSZ-repülőgépeket tartottak tűz alatt. Felesleges mondani, hogy mindez mennyire aláasta a nemzetközi közösség – az ENSZ, a NATO és az EU – hitelét. Ezzel párhuzamosan zajlott a tragikus **ruandai** ENSZ-akció, ahol az elégtelen mandátum, a felkészületlenség százazrek halálához vezetett. A szóban forgó időszakban az említett szomáliai, boszniai és ruandai békefenntartási akciók tragikus eredményekhez vezettek, s egyre több civil békefenntartó áldozatot is követeltek.

A Biztonsági Tanács 1994-ben **nyilatkozatot** adott ki azokról a kritériumokról, amelyek megléte elengedhetetlen a békefenntartó műveletek beindításához. Először is, a területnek meg kell állapítania, hogy az adott helyzet veszélyezteti a nemzetközi békét és biztonságot. Továbbá világos politikai célokat kell kitűznie, gondosan összeállított mandátumot kell produkálnia, meg kell határoznia az érintett regionális szervezetek esetleges szerepét, tüszüntetet kell biztosítania a helyszínen, meg kell győződnie arról, hogy adott-e a szembenálló feleknek a rendezés iránti elkötelezettsége, megvannak-e a telepítendő ENSZ-személyzet biztonságához szükséges feltételek, s végül, hogy rendelkezésre állnak-e kellő anyagi források. Mindezekhez a kritériumokhoz a magam részéről még hozzátenném a rendezésben elsődleges szerepet játszó BT-tagoknak a szóban forgó térségre vonatkozó alapvető földrajzi, történelmi, kulturális és aktuálpolitikai tudásanyaga meglé-

tét, valamint azt a megjegyzésemet, hogy a helyszíni tűzszünet, a szembenálló felek elkötelezettségének és az ENSZ képviselői személyes viszonyainak előzetes biztosítása bizonyos esetekben nem feltétlenül szolgálja a békefenntartó művelet eredményességét.

Ilyen nemzetközi körülmények között Kofi Annan ENSZ-főtitkár – és sokan mások a nagyvilágban – egyre inkább szembekerültek azzal a **kínzó kérdéssel**, hogy mit tegyen, közbeléphet-e a nemzetközi közösség, ha egy országban súlyosan, szisztematikusan és széleskörűen megsértik az emberi jogokat. 1998-ban a főtitkár azt a választ adta, hogy népirtás, emberiség elleni bűncselekmények, háborús bűnök esetén a polgári lakosság védelmében igenis be kell avatkozni. S a délszláv válságról 1999-ben írt brutálisan őszinte önkritikus jelentésében ostromozza a világszervezet tevékenységét, hibás értékeléseit, téves következtetéseit, drámai mulasztásait, melyek, mint írta, óriási mértékű emberáldozatot, felmérhetetlen lélektani rombolást okoztak, menekültek tömegeinek nyomorúságához és anyagi pusztításhoz vezettek. A békefenntartó akcióról szólva a főtitkár különbséget tett a helyénvaló, nem kifogásolható részrehajlás nélküliség, pártatlanság és a helyszínen tevékenykedő kéksisasok megengedhetetlen „gondolkodás nélküli semlegessége” („unthinking neutrality”) között. Következtetése az volt, hogy félre kell tenni a nemzeti szuverenitás elvét, ha az akadályozza a Biztonsági Tanácsnak a nemzetközi béke és biztonság fenntartására irányuló kötelezettségét, továbbá, hogy **az emberi jogokkal kapcsolatos aggodalmak elsőbbséget élveznek a be nem avatkozás elvével szemben.**

Az események fényében a békefenntartás terén egyre tarthatatlanabbá vált a fegyverhasználatról való tartózkodás elve. Az ENSZ-főtitkár megállapításai erkölcsi és politikai jelentőségűek voltak, s tükrözték a nemzetközi közösség soraiban megnyilvánuló újfajta szellemi és fizikai folyamatokat.

Ennek jellegzetes példája volt a **Koszovóval** kapcsolatos 1999-es NATO légi akció megítélése is. A hosszú időn keresztül ott folyó etnikai tisztogatás és egyéb emberi jogsértések megállítása érdekében – a Biztonsági Tanács tétlensége, döntéshozatali képtelensége miatt – a testület felhatalmazása nélkül megindított katonai akciót a világszervezet döntő többsége helyeselte vagy tudomásul vette, s Kofi Annan ENSZ-főtitkár ki is jelentette, hogy e fellépés nemzetközi jogilag illegitim, de politikailag elkerülhetetlen volt. Ezt követően egy sor ENSZ békefenntartó művelet robusztus, az Alapokmány kényszerítő erő alkalmazását kilátásba helyező VII. Fejezetére hivatkozva, az erő – habár korlátozott, de mégiscsak – használatára feljogosító mandátumot kapott. 1999-ben az ENSZ **Sierra Leone-i UNAMSIL** békefenntartó művelete volt az első, amelynek mandátuma tartalmazta a polgári lakosság védelmének feladatát is.

Az ENSZ 2000-ben összehívott Milleniumi Csúcstalálkozója készített jelentésében Kofi Annan ENSZ-főtitkár – összhangban a legújabb fejleményekkel – már jelezte, hogy amíg a hagyományos békefenntartás főleg a tűzszünetek ellenőrzésére összpontosított, addig a mai komplex műveletek nagyon más jellegűek. S az általa felállított, Lakhdar Brahimi volt algériai külügyminiszter által vezetett szakértői csoport jelentése – az elmúlt évtized legdrámaibb eseményeit, a délszláv és ruandai polgárháború, az ottani ENSZ-tevékenység tanulságait elemezve – hangsúlyozta, hogy a kéksisasok **ne csak önvédelemből, hanem a polgári lakosságot fenyegető veszélyek esetén is** használják fegyvereiket. A jelentés rámutatott arra, hogy a békefenntartók mandátumuk világos és ne homályos, ellentmondásos legyen, e műveletek ne legyenek alulfinanszírozottak, rendelkezzenek a BT politikai támogatásával, s a prioritásokat ne a központból, hanem az adott helyszínen állapítsák meg. A szakértői csoport azt is javasolta, hogy a békefenntar-

tás céljaira nemzeti keretekben állítsanak fel készenléti egységeket, melyek egy BT-döntés esetén egy hónapon belül bevezethetők legyenek. Jelentésük arra is kitér, hogy robusztus tevékenységi szabályokra van szükség azokkal szemben, akik nem teljesítik megállapodásokban vállalt kötelezettségeiket vagy erőszakot alkalmaznak.

A XXI. század első évtizedében további új fejlemények kísérték a világszervezet tevékenységét. 2005-ben az ENSZ elfogadta az ún. **Védelmi Felelősség** (Responsibility to Protect – R2P) elvét, amely az emberi jogok durva megsértései esetében kibővíti a nemzetközi mechanizmusok spektrumát. E szerint népiirtás, háborús bűnök, etnikai tisztogatás, emberiesség elleni bűncselekmények fennforgásakor, ha az adott kormány nem képes vagy nem akar védelmet nyújtani saját állampolgárainak, az ENSZ kész a kollektív fellépésre a Biztonsági Tanácson keresztül. Megjegyezzük, ehhez viszont az kell, hogy a testület mind az öt állandó tagja egyetértsen egy ilyen fellépés szükségességében, ami korántsem magától értetődő. Az ezen elv alkalmazása körüli viták tovább folytatódnak, s ennek kapcsán sok állam a hangsúlyt az adott kormány előírt védelmi lépéseinek elősegítésére, támogatására helyezik, elkerülve azt a döntő momentumot, amely a Védelmi Felelősség elve megszületésének oka, azaz, hogy mi van akkor, ha ez az ún. elősegítés, támogatás nem működik? Mindenesetre az R2P megszületése a fent említett gondolkodási folyamat egy újabb jelképes állomásának tekinthető.

2006-ban **Békeépítési Bizottság** néven egy új ENSZ-testület jött létre, amely a békefenntartás szempontjából az ún. összeomló államok /failed States/ helyzetét hivatott figyelemmel kísérni és elősegíteni egy konfliktus utáni rehabilitációs folyamatot. Majd 2007-ben átszervezik az ENSZ békefenntartási apparátusát: az eddigi Békefenntartási Műveletek Főosztálya /DPKO/ mellett, amely e műveletek politikai és vezetési irányítását

látta el, létrehozták a Műveleti Területek Támogató Főosztályt /DFS/, amely a missziók pénzügyeivel, logisztikai helyzetével, az információ, a technológia, az emberi erőforrások és az általános adminisztráció kérdéseivel hivatott foglalkozni. Ennek kapcsán 2009-től Új Horizont / New Horizon/ néven új program indult, melynek célja, hogy felmérje a békefenntartási műveletek dilemmáit, fő politikai és stratégiai problémáit, valamint a lehetséges megoldásokat, s periódikusan tekintse át az új program eredményeit.

Az újfajta gondolkodás és a fenti reform intézkedések következtében, több eredményes békefenntartási művelet után (Burundi, Libéria, Sierra Leone, Kelet-Timor) a 2013-as esztendő e téren érzékelhetően figyelemre méltó változásokat hozott. Az év januárjában megszületett a békefenntartás **multidimenziós megközelítésével** foglalkozó első átfogó biztonsági tanácsi határozat, mely jóval túllép a tűzszünet ellenőrzésének mára már elavult koncepcióján: említi a konfliktus utáni békeépítésnek, az ellenségeskedésekbe való visszacsúszás megakadályozásának, a nemzeti biztonsági szervek erősítésének, a volt fegyveresek kibékítésének és társadalomba való reintegrálásának, a tartós stabilitás megteremtésének, a kormányzati intézmények kiépítésének, a humanitárius segítség biztosításának, a fejlesztés elősegítésének feladatait. A BT-határozat leszögezte, hogy mind ehhez hozzáértő személyi állományra és partnerségi kapcsolatok kiépítésére van szükség a nemzetközi és helyi állami és nem-kormányzati szervezetekkel. 2013 márciusában a békefenntartás újabb szakaszát jelentette a **Kongói Demokratikus Köztársaság** kapcsán elfogadott BT-határozat, miszerint a világszervezet az országban működő MONUSCO békefenntartó misszió mellé több mint 3000 fős intervenciók brigádot küld azzal a céllal, hogy a kongói hadsereggel karöltve vagy nélküle **lépjenek fel a lázadó csoportokkal szemben**. A határozat felhatalmazta a kéksisakosokat, hogy **sem-**

legesítsék és fegyverezzék le e csoportokat és célzott támadó műveleteket hajtsanak végre ellenük. Habár e BT-határozat hangsúlyozza, hogy e döntése kivétel és nem jelent precedenst, a békefenntartás egész eddigi története fényében – kellő viszonyok fennforgása esetén – **az irány az egyre határozottabb, robusztusabb fegyveres ENSZ-fellépés felé rajzolódik ki.** 2013 áprilisában egy BT-határozat értelmében az ENSZ **Maliban** átvette az Afrikai Uniótól a békefenntartás feladatait, felhatalmazást adott **minden szükséges eszköz** alkalmazására az ország stabilizálása, a polgári lakosság védelme, a kulturális örökség megővése és a humanitárius segítség biztosítása céljából. E MINUSMA misszió már nevében is multidimenziós, s **mandátumának egyik fő elem az emberi jogok védelme.** Ugyancsak felhatalmazta az országban tartózkodó francia erőket, hogy fenyegetés esetén nyújtson védelmet a MINUSMA-nak, s kimondta, hogy az ENSZ jogosult erőt alkalmazni a biztonságos viszonyok megteremtése, a humanitárius segítség biztosítása, a lakóhelyükről elmenekült lakosság visszatérése, a kulturális és történelmi helyszínek védelme érdekében. 2013 decemberében pedig a **Közép-Afrikai Köztársasággal** kapcsolatos BT-határozat ad felhatalmazást az Afrikai Unió és Franciaország helyszínen tartózkodó erőinek az **erőszak megtörésére.**

A fent vázolt fejlemények jellegzetességei válhattak ki Ban Ki-mun ENSZ-főtitkárból egy 2013-as kínai látogatása során azt a megjegyzést a kongói és mali békefenntartási műveletekről, miszerint itt nem a békefenntartás alapvető elveitől való doktrinális eltérésről, nem forradalomról /revolution/, mint inkább lehetséges evolúcióról /evolution/ van szó. Ugyanakkor maga e kijelentés is arról tanúskodik, hogy e téren bizonyos szemléletváltás megy végbe.

És végül, vannak szakértők, akik már *negyedik generációs* békefenntartási missziók lehetőségét is előrevetítik, melyek az Alap-

okmány VII. Fejezete alapján egyfajta gyámügyi rendszert is magukban foglalhatnak, mint például Koszovóban, ahol a nemzetközi közösség képviselői kormányzási, kinevezési, elmozdítási hatáskörökkel is rendelkeznek a helyi vezetők vonatkozásában.

Összességében, az ENSZ eddig 71 békefenntartási műveletet hajtott végre, ebből 55 misszió már véget ért, 16 – valamint egy speciális politikai misszió Afganisztánban – most is folyamatban van. Ezekben az akciókban több mint félmillió kéksisakos vett részt, a jelenleg is folyó missziókban 95 000 katonai és rendőr, valamint 1800 katonai szakértő van jelen több mint 110 országból. Ha ehhez hozzávesszük a helyszínen tartózkodó civil alkalmazottakat is, e létszám még jelentősen nő is, tekintettel a békeépítésnek a humanitárius feladatokkal és a jogrend biztosításával kapcsolatos sokrétű feladataira. Hogy ez nem egyszerű feladat, mutatja például a világszervezet Szíriával kapcsolatos eddigi tevékenységének turbulens története is: a BT 2012 áprilisában határozatot hoz egy ENSZ Megfigyelői Misszió létrehozására az országban egy kezdeti 90 napra 300 fegyvertelen katonai megfigyelő és egy polgári komponens kiküldésével. Júliusban a Missziót meghosszabbították 30 napra, majd augusztusban megszüntetik, s helyébe Összekötő Hivatalt állítanak fel. Ugyanebben a hónapban a szembenálló felek közötti tárgyalások kudarca miatt az ENSZ-főtitkár szíriai megbízottja, Kofi Annan lemond, helyébe Lakhdar Brahimi lép, aki 2014 májusában – hasonló okok miatt – maga is lemond.

Zárásul, és a fent ismertetett eseménysorozat fényében, érdemes és elkerülhetetlen elgondolkodnunk azon is: annak kapcsán, amit e konfliktusok rendezése, a biztonság helyreállítása, az anyagi pusztítások eltakarítása, az intézmények életképessé tétele, a társadalmi egyensúly kialakítása, a mérgező teóriák semlegesítése, az emberveszteségek traumájának feldolgozása jelent, mennyi idő kell majd a lelkek begyógyításához?!

KITEKINTŐ

DR. NAGY LÁSZLÓ NY. EZREDES DSC:
BESZÁMOLÓ
AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS TÉMÁJÚ
KONFERENCIÁRÓL

Az MHTT 2014. november 12-én konferenciát tartott az aszimmetrikus hadviselés témakörében. A Seregszemle olvasói az alábbiakból nyerhetnek összefoglaló képet az ott történetekről.

Előzmények:

A Magyar Hadtudományi Társaság 2009 februárjában útjára indított egy nagylélegzetű konferencia-sorozatot, amelynek a *Napjaink hadtudománya* összefoglaló nevet adta. Idők során az alábbi témák kerültek az egyes rendezvények napirendjére:

A hadtudomány tárgyának kibővülése, új kutatási területek,

A hadtudomány és a katonai műszaki tudományok kölcsönkapcsolata,

A békemissziók helye a hadtudományban, nemzetközi és hazai jogi hátterük,

A külföldön állomásozó csapatok jogállását meghatározó SOFA egyezmény,

Nemzetbiztonsági kihívások, nemzetbiztonsági szolgálatok valamint

30 év a hadtudomány szolgálatában (utóbbi a Kiss Károly Hadtudományi Klub, a Magyar Hadtudományi Társaság jogelődje alapításának 30. évfordulója alkalmából).

A sorozat hetedik tagjára 2014. november 12-én került sor *Az aszimmetrikus hadviselés* címmel.

A Magyar Hadtudományi Társaság minden alkalommal szoros együttműködésben szervezte ezeket a rendezvényeket a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottságával, valamint az első években a

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmel, az utóbbi években pedig a jogutód Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel.

A 2014. évi konferencia védnöki tisztét Benkő Tibor vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke töltötte be, képviselőként Orosz Zoltán altábornagy, a vezérkari főnök helyettese tisztelte meg jelenlétével a rendezvényt.

A délelőtti plenáris ülés levezető elnökének felelősségteljes szerepkörét Boldizsár Gábor ezredes, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtiszt-képző Karának dékánja töltötte be.

Bevezető-üdvözlő beszédében Nagy László, a Társaság elnöke kifejezésre juttatta őszinte köszönetét az együttműködő partnereknek, a konferencia társ-szervezőinek a sokéves gyümölcsöző kooperációért. Együttal bejelentette, hogy a Társaság a *Napjaink hadtudománya* konferencia-sorozatot az elkövetkező években is folytatni szándékozik, és a további aktív részvételre hívta fel a hagyományos együttműködő partnereket.

Napirend előtt elismerések átadására került sor.

A Hadtudományi Társaság felterjesztésére a *Tudomány Ünnepe* alkalmából a honvédelmi miniszter emléktárgyat adományozott Gábor Ferenc ny. vezérőrnagynak illetve a Honvédelemért kitüntető cím I. fokozatát Turák János ny. ezredesnek, a Társaság tagjainak. Az elismeréseket a honvédelmi miniszter nevében Kun Szabó István vezérőrnagy, a HM

társadalmi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára adta át.

A Magyar Hadtudományi Társaság elnöke szintén adott át elismeréseket: az elnökség döntésének megfelelően a 2014. évben Haig Zsolt mk. ezredes, a Társaság etikai bizottságának tagja a Tanárky Sándorról elnevezett díjat, Bányász Péter doktorandusz, szakosztály-titkár pedig a Korponay Jánosról elnevezett díjat érdemelte ki.

Maga a konferencia Patyi András professzor bevezető előadásával kezdődött, amely a *Demokratikus legitimitáció, választási felhatalmazás és alkotmány a haderő mögött* címet viselte. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora előadásában kifejtette, hogy a rendszerváltás óta a Magyar Honvédség fokozatosan demokratikus kontroll alá került, jogi helyzetét, rendeltetését, feladatait pedig az alaptörvény és a honvédelmi törvény határozza meg. Nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy a fegyveres erőt választott, nem katonai vezetők irányítják.

A szakmai előadások sorát Isaszegi János ny. vezérőrnagy nyitotta meg, aki *Az aszimmetrikus hadviselés kialakulásának története* címmel foglalta össze mondanivalóját. Kifejtette, hogy sok évtizede, sokféle elnevezéssel foglalkoztak és foglalkoznak jelenleg is az elméleti szakemberek és a gyakorlati végrehajtók, a katonák ezzel a témakörrel. Rámutatott, hogy minden hadvezér mindenkor törekedett – a győzelem kivívása érdekében – az aszimmetria kialakítására illetve kihasználására. Az Egyesült Államokban 2001. szeptember 11-én lezajlott terrorista akciót tipikus aszimmetrikus műveletnek nevezte az előadó: minimális anyagi befektetéssel, kevés résztvevővel, jól megszervezve egy nagyhatalom ellenében hajtották végre. A jelenlegi szakaszt Isaszegi tábornok a „tudatos irreguláris hadviselés” korának minősítette. Az aszimmetrikus hadviselés szignifikáns különbségeket feltételez az eljárásokban, a hadviselő felek státuszában, motiváltságában, az alkalmazott eszközökben.

Resperger István ezredes *Az aszimmetrikus hadviselés – mit takar a kifejezés?* című előadásában kifejtette, hogy az aszimmetrikus hadviselés gyűjtőfogalom, amelynek definíciójával még adósak a szakemberek. Különösen fontos a fogalom tartalmi elemzése többnemzeti formációk esetén, ahol előfordulnak ún. belső, a szövetségesesek részéről érkező támadások („green on blue”). Ilyen események tipikusan Afganisztánban fordultak elő. Megjegyezte az előadó, hogy elmosódik a határ a harcászati és a hadászati kategóriák között: a „belső támadások” bár harcászati jelentőségűek, de hatással vannak a stratégia megvalósítására is.

Mező András alezredes a doktrínák oldaláról közelítette meg a kérdést, rámutatva a NATO-szabályzatok és az egyes nemzeti doktrínák közötti, esetenként tapasztalható ellentmondásokra is (előadásának címe: *A felkelés elleni hadviselés a NATO-doktrínák alapján*). Szót ejtett az ún. teljes spektrumú műveletekről, amelyekben keverednek a védelem, a támadás, a stabilizálás és az átmenet kategóriái. Kifejtette meggyőződését, hogy a média is hozzájárul a hadviselés szintjei (hadászat, hadművelet, harcászat) közötti határvonalak elmosódásához – a szintek keveredése különösen jellemző az aszimmetrikus műveletekben. Az előadó szerint a szabályozók rendszere csak lassan követi a gyakorlati változásokat, és ezen belül is a magyar szabályzatok fáziskésésben vannak.

Padányi József dandártábornok az aszimmetrikus hadviselés során alkalmazható eszközökről, eljárásokról és módszerekről tartott előadást. Előrebocsátotta, hogy nincs új a Nap alatt, rámutatott és példákkal illusztrálta, hogy a szembenálló felek mindig is törekedtek az eredményesebb harc eljárásokra (amelyek keretében fontos szerepe van a szimmetria megbontásának). Ebbe a kategóriába sorolta például a „lefejező” műveleteket, a célzott csapásokat, a valós idejű esemény-követést, a felderítés korszerűsödés-

sét, kiemelte a harci helikopterek és a pilóta nélküli repülőeszközök (drónok) szerepének felértékelődését. Az előadó külön foglalkozott a lakott területen (városokban) folytatott műveletekkel.

Somkuti Bálint előadásának címe önmagáért beszélt: *A jövő aszimmetrikus hadviselése*. Ennek megfelelően az előadó olyan kérdésekre kereste a választ, mint hogy milyen eszközök fogják játszani a jövőben a döntő tényező szerepét (növekszik például a nem kormányzati szervezetek, a nyilvános csatornákon szerveződő társadalmi mozgalmak jelentősége). Megállapította, hogy csökken a hatalom-koncentráció, a nemzetállamok szerepe, felértékelődnek a nem-állami szereplők (amilyen például az Iszlám Állam). A folytatódó urbanizáció eredményeképpen megapoliszok jönnek létre, amelyekben csak aszimmetrikus hadviselés képzelhető el.

A délelőtti, plenáris ülés hozzászólásokkal folytatódott. Ennek során Héjja István ny. ezredes hiányolta például a hibrid hadviselés meghatározását, Kis-Benedek József ny. ezredes rámutatott a hírszerzés jelentőségére, Solymosi András ny. alezredes pedig azt fejtegette, vajon az aszimmetrikus hadviselés felmentést jelent-e a hagyományos fegyveres erők fenntartása alól.

Ebédészünetben a konferencia résztvevői megkoszorúzták Kiss Károly 1848–49-es honvéd ezredes emléktábláját, amelyet 2009-ben helyeztek el az akkori Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Központi Könyvtárának bejáratánál. A kiemelkedő tehetségű honvéd ezredes tevékenységét méltatta Héjja István ny. ezredes, aki sok éven keresztül vezette a Kiss Károly Hadtudományi Klubot.

A ebédészünetet követően szekciókban folytatódott a konferencia munkája.

A katonai szekciót Resperger István ezredes vezette. Ebben a szekcióban hat előadás hangzott el, köztük néhány esettanulmány, vagyis konkrét aszimmetrikus műveletek elemzése például az afrikai vagy a dél-amerikai had-

színtéren. A szekció feldolgozta az aszimmetria hadtudományi kérdéseit, a globalizáció ezirányú hatásait és a kulturális különbözőségek figyelembe vételének fontosságát.

Az előadók: Besenyő János (A felkelés elleni műveletek afrikai tapasztalatai), Vogel Dávid (Az aszimmetrikus műveletek latin-amerikai sajátosságai), Háber Péter (Az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi kérdései), Jobbágy Zoltán (Globalizáció és a felkelés elleni műveletek), Bakos Csaba (Clausewitz-elemzés a politikáról, a hadseregről és a népről), Sztankai Krisztián (a kulturális tudatosság az aszimmetrikus hadviselésben).

A rendészeti szekció Kovács Gábor r. dandártábornok vezetésével végezte munkáját. A szekcióban elsősorban az aszimmetrikus hadviselés rendészeti és határrendészeti kihívásait elemezték az előadók, de szó esett a szervezett bűnözésről és a terrorizmusról is. Egy figyelemre méltó megállapítás: a (szervezett) bűnözés a társadalom ellen vívott aszimmetrikus küzdelem.

Az előadók: Fehér Zoltán (Gondolatok az aszimmetrikus rendészeti kihívásokról), Sallai János (A globalizáció rendészeti kihívásai), Istanovszki László (A szervezett bűnözés elleni harc új stratégiája és taktikája), Sárkány István (A terrorizmus jelene és jövője), Szuhai Ilona (A terrorizmus sajátos törökországi formái), Kiss Lajos (Az európai határrendészeti oktatás és képzés terén elért eredmények), Székely Zoltán (A robotok alkalmazási lehetőségei a rendészetben), Kovács Gábor (Az integrált határellenőrzési rendszer létrehozására irányuló törekvések Törökországban).

A közigazgatási szekciót Bordás Mária egyetemi docens vezette, itt – bizonyos fókig érdekes módon – elsősorban katonák szerepeltek előadóként. Konkrét missziók kapcsán többet is elemezték az államépítés problematikáját, az állam, a társadalom és a haderő közötti kapcsolatokat illetve az aszimmetrikus hadviselés jogi, nemzetközi jogi és hadijogi kihívásait.

Előadók: Németh József Lajos (Aszimmetrikus kihívások a haderő, az állam és a társadalom viszonyában), Ruszin Romulusz (A civil-katonai együttműködés fontossága – az államépítés problémái Irakban), Kender Tamás (MH PRT Afganisztán 2006–13), Tomolya János (távollétében elmondta Bordás Mária: Izrael újabb háborúja Gázában), Keszely László (A NATO válságreagálási rendszere és a nemzeti intézkedési rendszer – az ukrán válság), Bordás Mária (Az aszimmetrikus hadviselés nemzetközi jogi kihívásai).

A záró plenáris ülést Szenes Zoltán ny. vezérezredes, az MTA Hadtudományi Bizottságának volt elnöke vezette le. Az ülés a tanulmányok levonásáról szólt. Elsőként a szekciók levezető elnökei számoltak be a tapasztalataikról, majd a Hadtudományi Társaság elnöke és végül Szenes Zoltán fogalmazták meg következtetéseiket. A konferencia hasznosságához, a témaválasztás időszerűségéhez nem férhet kétség. Nagyon fontos, hogy a nyitva maradt kérdéseket (sok kérdésre nem taláta, nem is találhatta meg a választ egyetlen konferencia) a résztvevők továbbgondolják.

A teljesség igénye nélkül megemlíthető, hogy ilyen „nyitva maradt” kérdések közé sorolhatók az alábbiak:

- Az aszimmetrikus hadviselés érték-arányai (mekkora ráfordítással milyen eredmény érhető el),
- Mennyiben siker és mennyiben kudarc az iraki és az afganisztáni nemzetközi misszió, összehasonlítva a balkáni szerepvállalással,
- A nemzetközi és a hadijog mennyire egyértelműen foglal (vagy inkább nem foglal) állást az aszimmetrikus hadviselés témájában,
- A katonai, rendőri-rendészeti és a „civil” funkciók összefonódása (mikor melyik a fontosabb, mikor melyik ágazat képviselői dominálnak egy adott misszióban),
- Az államépítés mint járulékos feladat hogyan kapcsolódik az aszimmetrikus hadviselés témaköréhez,

- A nem állami szereplők növekvő jelentősége, ugyanakkor a nemzetállamok szerepének ezzel párhuzamos csökkenése,
- Az erőszak (a katonai erő) alkalmazásának új formái, pl.: a gyerekkatonák tömeges megjelenése a harmadik világ országaiban,
- A hibrid hadviselés lényege (részben robotokkal vívott fegyveres küzdelem, vagy reguláris és irreguláris elemek keveredése, vagy diplomáciai, katonai, gazdasági és informatikai eszköztár együttes alkalmazása),
- Az aszimmetrikus hadviselés tükröződése a biztonságpolitikai dokumentumokban (stratégiai, doktrínák, koncepciók),
- Az „ideális” munkamegosztás a nemzetközi szervezetek (ENSZ, EBESZ, NATO, EU) között – területi vagy funkcionális,
- A terrorizmus elleni küzdelem, a felkelés elleni hadviselés, a gerillaháborúk, az alacsony intenzitású konfliktusok, az aszimmetrikus hadviselés – egy érem különböző oldalai?

Mindezen – és az itt fel nem sorolt, de a témához kapcsolódó – kérdések megvitatása és megválaszolása még jó néhány fórumnak, konferenciának és kerekasztal-beszélgetésnek biztosít szinte kimeríthetetlen vitaanyagot.

A konferencia zárása előtt elhangzott, hogy a doktori iskolák számára 2015–16-ra a honvédelmi miniszter által megfogalmazott, a Honvéd Vezérkar által támogatott kutatási témák között előkelő helyet foglalnak el az aszimmetrikus és a hibrid hadviseléssel kapcsolatos kérdések.

A Hadtudományi Társaság elnöke bejelentette, hogy a konferencia szerkesztett anyaga megjelenik a Hadtudomány című folyóirat 2015. évi első számában, amelynek kiadásához a Honvéd Vezérkar – a téma fontosságára tekintettel – 250 ezer forinttal járult hozzá.

A konferencián megfogalmazódott, hogy a 2015. évben a Napjaink hadtudományja sorozat aktuális konferenciájának témájául célszerű a következőt választani: *A délszláv válság-sorozat máig ható tanulságai.*

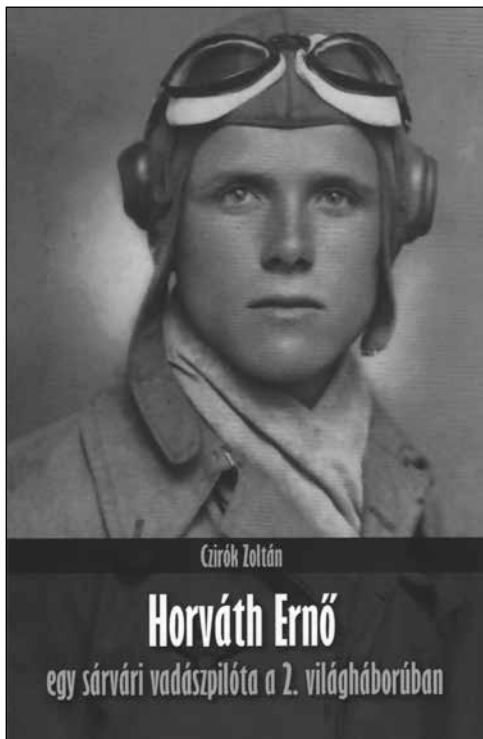
KÖNYVISMERTETŐ

DR. B. STENGE CSABA ISMERTETŐJE: CZIRÓK ZOLTÁN: HORVÁTH ERNŐ, EGY SÁRVÁRI VADÁSZPILÓTA A 2. VILÁGHÁBORÚBAN

A magyar királyi honvéd légierő II. világháborús történetében az 1941 nyarán motoros alapkiképzést (I. fokú kiképzést) nyert legénységi évfolyam különleges szerepet töltött be. Ez a mintegy száz fő 1943-tól a háború végéig szolgált harcászati repülőalakulatoknál, ahol szerepük, tevékenységük az adott periódusban kiemelkedő jelentőségű volt a magyar királyi honvéd légierőben. Ennek ellenére tevékenységük, történetük annak számos aspektusával együtt eddig csak részben került feldolgozásra és sajnos rajtam

kívül érdemben ezzel az évfolyammal eddig még senki nem is foglalkozott (jómagam a kiképzésüket, harcbavetésük egyes aspektusait, illetve közülük 9 fő részletes életrajzát publikáltam már korábban).¹ Írni való tehát még nagyon sok lenne róluk.

Ezért vettem különös örömmel a kezembe a most ismertetésre kerülő kiadványt, mely 2014 októberében jelent meg a sárvári Nádasdy Ferenc Múzeum gondozásában. A 80 oldalas kötet szerzője Czirók Zoltán történész, aki jelenleg a Vas Megyei Rendőr-főkapitányság Közigazgatási Hatósági Szolgálatának főelőadójaként tevékenykedik. Repüléstörténeti kutatásai az első világháború és a közvetlenül azt követő időszak repüléstörténete mellett kiterjednek a II. világháború Vas megyei légi eseményeire is. Számos színvonalas tanulmány mellett korábban is megjelent már egy kötete, mely a celdömölki és sárvári járásokkal kapcsolatos 1944-45-ös légi ese-

¹ Lásd erről Becze Csaba: Elfelejtett hősök. A magyar királyi honvéd légierő ászai a második világháborúban. Nagykovácsi, Pudedlo, 2006. 200 o., Becze Csaba: Az arany sas nyomában. Szilaj Varga Gyula és a magyar gyorsbombázók a II. világháborúban. Nagykovácsi, Pudedlo, 2008. 176 o., Becze Csaba: A 102. vadászbombázó (csatarepülő) osztály története II. In: Magyar Szárnyak Évkönyv 2001. 32-39. o., B. Stenge Csaba: „Juju”: egy tatabányai vadászpilóta a második világháborúban. In: Férfiportrék a XX. századból. Tatabánya, Tatabánya MJV Levéltára, 2011. 83-106. o., B. Stenge Csaba: Horthy Miklós vadászpilotájából Sztálin-díjas író: Nagy Sándor életrajza. In: Katonaiújság 2013/6. 14-19. o.

ményeket tárgyalja.² Új könyvében a szerző a tőle megszokott alaposággal dolgozta fel a sárvári születésű, 1941-es alapkiképzésű évfolyamba tartozó fiatal vadászpilóta, Horváth Ernő sajnós tragikusan rövid pályafutását, életútját.

Maga a kiadvány mikrotörténelem, hiszen fő vonalaiban egy személy, Horváth Ernő életét dolgozza fel, de mint ahogy a szerző a bevezetőben írja részben helytörténeti, részben repüléstörténeti munka is. Ennek oka, hogy Czirók Zoltán ügyesen egészítette ki Horváth Ernő életrajzát az ő életútja mentén Sárvár alapfokú oktatási adataival, a helyi cukorgyár történetével, de a település elleni légitámadások történetét is feldolgozta.

A mű kronológiai sorrendben haladva mutatja be Horváth Ernő életútját, így a szerző bevezetője utáni első fejezet a családi háttér felvázolása mellett a születéstől az iskolában töltött éveken és a vasesztergályos tanoncidőszakon át a sárvári cukorgyárban történő munkába állásáig terjedő periódussal foglalkozik. Ezt követi a kiképzés bemutatása – mellyel kapcsolatol egyéni dokumentáció sajnós nem maradt fenn -, majd az ezt követő fejezet már a 101. vadászrepülő osztályhoz történő bevonulást tárgyalja. A 101. vadászrepülő osztálynál, majd ezrednél töltött időszakot tárgyaló hét fejezetben a szerző – Horváth Ernő iskolai és munkáséveihez hasonlóan - számos, korábban ismeretlen részletadatot tárt fel. A rendfokozatából, tapasztalatából és beosztásából eredően kísérőként repülő, „zongoracipelő” szerepkörben, a rivaldafénytől távol küzdő Horváth Ernő alig ismert repülő pályafutásával, egyéni motivációjával, hősi halálá-

val kapcsolatos részleteken túl fennmaradt leveleiből évfolyamtársa, Bach Sándor szakaszvezető repülőhaláláról, századának egy „rosszindulatú” repülőgépéről, illetve az 1944. július 25-ei és 26-ai bevetésekről is további, korábban ismeretlen részletek kerültek napvilágra a műben. Horváth Ernő 1944. november 1-ei hősi halálának részletes tárgyalása után a mű egy további fejezete a Sárvár ellen végrehajtott légitámadásokkal foglalkozik 1944-45-ben.

A kötet végén rövidítések jegyzéke, valamint földrajzi- és személynévmutató is található, mely segíti az olvasó számára a kiadványban történő tájékozódást.

Az alapos és értékes munkával kapcsolatban a sok pozitívum mellett végezetül két olyan tevédeésre szeretném felhívni a figyelmet, melyek félreértésekre adhatnak okot.

Az 1944. augusztus 22-ei egyik bevetés során – melyen feltehetően Horváth Ernő is részt vett – a jelentett öt magyar lelövés közül nem csak Szentgyörgyi Dezső légi győzelmét igazolták, mint azt a szerző állítja (44. o.). A félreértés oka, hogy a 101. vadászrepülő ezred töredékes iratanyagában csak ez a légi győzelem maradt meg helyszínel említve (Szentgyörgyi egy kitüntetési felterjesztésében). Ez azonban nem jelenti azt, hogy csak ez került igazolásra. Az általam gyűjtött adatok szerint az 1944. augusztus 22-én aratott légi győzelmeket az 1944. szeptember 12-én kiadott 31. sz. légvédelmi erők parancsnoksági parancs igazolta (mely sajnós sok más hasonló parancsral együtt nem maradt fenn eredetiben). Az, hogy ez a parancs nem maradt fenn, nem azt jelenti, hogy a tartalma ne lett volna autentikus és ne igazolták volna a benne lévő lelővéseket. Ezek részletek nélkül szerepelnek több későbbi nyilvántartásban is az érintett pilótáknál, jómagam pedig két további esetben az augusztus 22-ei légi győzelmek igazolásban szereplő helyszínét is megtaláltam az érintett pilótáknál, illetve a hagyatékukban fennmaradt egyéni dokumen-

² Czirók Zoltán: „Végigdübörögtek felettünk a halál fuvarosai”. Légi események a celldömölki és a sárvári járás légtérében 1944-45. Szombathely, Vasi Múzeumbarát Egylet, 2008. 240 o. Online elérhető itt: http://www.cellbibl.hu/images/stories/digit/czirok_zoltan-legi_esemenyek.pdf

tumokban. (Ez a két további pilóta Buday Lajos és Dániel László.)

A 62–63. oldalon a szerző azt írja, hogy Horváth Ernőt „posztumusz felterjesztették a Magyar Nagy Ezüst Vitézségi Éremre, helyette azonban a Tűzkereszt III. fokozatát a fekete szalagon ítelték oda számára, pontosabban legközelebbi hozzátartozói részére”. A fekete szalagon adományozott Tűzkeresztet azonban nem a vitézségi érem helyett adták, ezt hozzátartozók igényelheték. Horváth Ernőt nemcsak felterjesztették a Magyar Nagy Ezüst Vitézségi Éremre, de meg is kapta azt, mégpedig 1945. április 25-én, amikor az utolsó csoportos kitüntetés-adományozás volt az ezrednél (e napon négy posztumusz Magyar Nagy Ezüst Vitézségi Érem került

adományozásra a 101. vadászrepülő ezred hősi halott legénységi pilótái részére, ebből az egyik Horváth Ernőé volt).³

A kiadványt minden, a magyar királyi honvéd légiő és Sárvár helytörténete iránt érdeklődő számára melegen ajánlom.

Czirók Zoltán: Horváth Ernő, egy sárvári vadászpilóta a 2. világháborúban. Sárvár, Nádasdy Ferenc Múzeum, 2014.

ISBN: 978-963-89848-5-2 80 oldal

³ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár 101. vadászrepülő ezred iratanyaga, 110. doboz, 1945/69. sz. ezredparancs, 1. pont.

DR. VOGEL DÁVID FŐHADNAGY
 – „AFRIKA ÖRÖK” – RECENZIO
 CSIZMADIA SÁNDOR: A KOS, A SZFINX ÉS A POLITIKA
 ELEFÁNTCSONTPARTON CÍMŰ KÖNYVÉRŐL

Cszmadia Sándor 2014-ben, az IDResearch és a Publikon Kiadó gondozásában *A kos, a szfinx és a politika Elefántcsontparton* címen megjelent könyve egy a hazai szakirodalomból ilyen mélységben és komplexitásban szinte teljességgel hiányzó történelmi epizódot, Francia Nyugat-Afrika egykor legvirágzóbb államának, Elefántcsontpartnak utolsó, nagyjából fél évszázadát mutatja be. A rendkívül olvasmányos kötet alcíme nem kevésbé figyelemfelkeltő, mint a cím maga: *Az etnikai békétől az állampolgári diszkriminációig és a xenofóbiáig*. Ahogy európai történelmünk során számos alkalommal, úgy a fekete kontinens történelmében is több ízben megjelent a különböző csoportok közti vetélkedés, a negatív megkülönböztetés, valamint ennek extrémebb megnyilvánulási formái. A könyv három fejezetben, az ország vezetőin és politikai tevékenységükön keresztül mutatja be Elefántcsontpart valamivel több, mint öt viszontagságos évtizedét.

Az első egységben az Afrika évében, 1960-ban függetlenné váló nyugat-afrikai állam több mint harminc éven át hatalmon lévő, országát stabilnak mondható gazdasági pályára állító elnök, *Félix Houphouët-Boigny* időszakát elemzi a szerző. A világ legnagyobb kávé- és kakaótermesztőjeként, illetve meghatározó ananász és pálmaolaj exportőreként kontinentális szinten is jelentős gazdasági eredményeket felmutatni képes Elefántcsontpart gazdagságának köszönhetően számottevő belső és külső migrációt indukált a régióban. Az eleinte szinte szükség-

szerű munkaerő-vándorlás, a megművelhető földterületek végessége miatt azonban idővel terhekké vált, és az egyéni politikai érdekek miatt még inkább felerősített mértékben hozzájárult a különböző etnikumok és vallási csoportok közti feszültség kialakulásához és megerősödéséhez. A magának „*Egység, Fejgyelem és Munka*” mottót választó ország ezt követően egyre kevésbé felelt meg a zászlajára tűzött jelszavaknak. A gazdasági megtor-

panás ellenére, a helyzetet tovább súlyosbítható, tovább folytatódta többek között az olyan luxusberuházások, mint a Béke Miaszszonyunk Bazilikájának megépíttetése, mely a világ legnagyobb keresztény temploma, nem máshol, mint az elnök szülővárosából fővárossá lett Yamoussoukroban.

A második fejezet a furcsa körülmények közt az elnöki székbe kerülő, majd hét évvel később katonai puccs által történő megbuktatásáig hatalmon lévő *Henri Konan Bédié* időszakát elemzi. A saját állampolgárainak 30 százalékát idegenként aposztrofáló politikai vezetés az „*ivoirité*”, a „tisztá elefántcsontpartiság” identitáspolitikáját kiépítve kirekesztő intézkedéseivel tovább súlyosbította a gazdasági problémák miatt egyébként is nehézségekkel terhelt belpolitikai helyzetet. Az elégedetlenkedők élére végül *Robert Gueï* tábornok állt, aki 1999-ben megszerezte a hatalmat, mely azonban csak a 2000. októberi választásokig tartott, ahol az ellene induló *Laurent Gbagbo* szerezte meg a voksok többségét.

A záró fejezet a kaotikus választás utáni viharos időszakot, az etnikai és vallási diszkrimináció kiszélesedését, az etnikai tisztogatást és *Gueï* tábornok államcsínyét, valamint a 2002-es polgárháborút tárgyalja. Az említett periódus történéseinek súlyosságát jól szemlélteti, hogy Laurent Gbagbo jelenleg is a Nemzetközi Büntetőbíróság hágai börtönében ül. Zárásként a szerző az utószóban ír a korábbi kirekesztő rendszer alapján – mu-

zulmán hite és diula etnikuma miatt duplán is – hátrányos helyzetűnek számító, egykori miniszterelnök, *Alassane Ouattara* elnöki színrelépéséről, melynek különös pikantériáját az adja, hogy a választások megnyeréséhez jelentős mértékben hozzájárult Ouattara korábbi politikai ellenfele, Henri Konan Bédié és híveinek támogatása is. E lépéssel pedig Bédié sajtóságos csavart adott a politológusok és a történészek számára, munkásságának és politikai szereplésének megítéléséhez.

A könyv közérthetően, összefüggéseiben mutatja be az egykor Délkelet-Ázsia tigriseinek mintájára „*Afrika Elefántjává*” alakulni vágyó ország útját, mely jelenleg azonban ettől a céltól messze, mindössze 31. az 53 afrikai ország közül az egy főre jutó bruttó nemzeti termék tekintetében. A gazdag jegyzetapparátussal, valamint az eligazítást megkönnyítő név- és tárgymutatóval rendelkező kötetet elolvassva az érdeklődő természetesen arra is megkapja a választ, hogy mi köze van egymáshoz a kosnak, a szfinxnek és Elefántcsontpartnak.

A szerző jelenleg a Budapesti Corvinus Egyetem egyetemi tanára, számos Afrikával, azon belül is elsősorban Franciaország egykori gyarmataival foglalkozó írást jegyez.

Csizmadia Sándor: A kos, a szfinx és a politika Elefántcsontparton

(IDResearch – Publikon Kiadó, Pécs, 2014, 192 oldal)

E SZÁMUNK SZERZŐI

Apáti Zoltán ezredes, parancsnok, MH Béketámogató Kiképző Központ Parancsnokság, Szolnok
Bali Tamás alezredes, főnök, MH. 86.Szolnok Helikopter Bázis Repülő Felkészítési Főnökség, Szolnok

Dr. Boda József vezérőrnagy, főigazgató, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest

Deme László alezredes, zászlóalj parancsnok, MH 5.Bocskai István L.D. KSZE. 62. Lövész-zászlóalj Parancsnokság, Hódmezővásárhely

Drót László alezredes, parancsnok helyettes, MH. 5.Bocskai István Lövész Dandár Parancsnokság, Debrecen

Erdős André, Magyarország volt ENSZ-nagykövete

Horváth Gábor dandártábornok, parancsnok, MH 25.Klapka György Lövészdandár Parancsnokság, Tata

Kovács Krisztián őrnagy, rajparancsnok, MH 86.Szolnok Helikopter Bázis Szállító Helikopter Zászlóalj Szállító-Kutató-Mentő Helikopter Raj, Szolnok

Kovács László alezredes, kiemelt főtiszt (F.H.) MH ÖH Légierő Hadművelési és Kiképzési Főnökség, Székesfehérvár

Dr. Molnár Ferenc ezredes, szakreferens, honvédelmi szakértő, HM Védelmi Hivatal Főigazgatóság, Budapest

Dr. Nagy László ny. ezredes DSc, az MHTT elnöke, Budapest

Dr. Prantner Zoltán HVK Tudományos Kutatóhely külső kutatója, tudományos segédmunkatárs SZTE-BTK Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszék

Dr. B. Stenge Csaba hadtörténész, levéltár igazgató, Tatabánya megyei Jogú Város Levéltára

Szakácsi István mk. alezredes, kiemelt főtiszt, MH ÖH Üzembentartási és Ellátási Főnökség, Székesfehérvár

Tóth Attila alezredes, kiemelt főtiszt, (F.H.) MH ÖHP Civil-Katonai Kapcsolatok Főnökség, Székesfehérvár

Dr. Ujházy László őrnagy: NKE HHK Katonai Vezető Képző Intézet Vezetéstudományi és Védelmi Igazgatási Tanszék Vezetés és Szervezéstudományi Szakcsoport, Budapest

Örley György alezredes, kiemelt főtiszt (f.h.) MH ÖH Szárazföldi Hadművelési és Kiképzési Főnökség, Székesfehérvár

Varga Krisztián kormánytisztviselő, HM Médiaosztály, Budapest

Dr. Vogel Dávid főhadnagy hadművelési tiszt, MH Kiképzési és Doktrinális Központ Doktrinális Konceptiófejlesztési Osztály, Budapest

Cikkek, tanulmányok közlési feltételei (technikai információk a kézirat elkészítéséhez)

A kézirat terjedelme lehetőleg ne haladja meg a 20–22 gépelt oldalt (max. 40 ezer karakter). A cikkek alap betűtípusa a Times New Roman, mentési formátuma .doc legyen.

Főszöveg betűmérete: 12 pt, betűtípusa: Times New Roman, sorok távolsága: szimpla, margószélesség: 2,5 mm (körbe), sorok igazítása: sorkizárt, bekezdés 0,5 mm, hangsúlyos szövegrészek kurziválva vagy fettelve.

Lábjegyzet betűmérete: 10 pt, betűtípusa: Times New Roman, sorok távolsága: szimpla, sorok igazítása: balra zárt.

Főcím: 16 pt, Times New Roman, fettel, középre zárt, alcím: 14 pt, Times New Roman, kurzív, középre zárt, további címfokozatok: 12 pt, Times New Roman, normal, balra zárt.

Felsorolás– listakészítésnél ajánljuk a – (gondolatjel) alkalmazását, – számozásnál pedig ajánljuk a kézi beütéssel létrehozott lista készítését.

Amennyiben tanulmányukat fotókkal, ábrákkal kívánják illusztrálni, azokat ne a szövegbe beágyazva, hanem mellékelve küldjék be, eredeti méretben, formátuma.jpg., ábrák esetén PP-t legyen.

Kérjük, hogy a publikáció készítése során törekedjenek a helyes magyar katonai terminológia használatára, a helykímélésre, a szöveg szétesésének elkerülésére és a tipográfiai visszafogottságra.

A szerzők a beküldött cikkhez, tanulmányhoz készítsenek 10–12 soros annotációt, amely hűen tükrözi az írása tartalmát. Külön mellékelt lapon (vagy a kézirat végén a hivatkozások után) tüntessék fel teljes nevüket, katonai rendfokozatukat (amennyiben van), valamint irányítószámmal ellátott laccímüket, munkahelyi címüket, esetleg telefonszámukat.

A cikkeket, tanulmányokat, véleményeket, javaslatokat és olvasói leveleket közvetlenül a Seregszemle folyóirat szerkesztőségének címére (8000, Székesfehérvár, Zámolyi út 2–6. Postacím: 8001 Pf.: 151.), vagy Fi Károly Ferenc felelős szerkesztő e-mail címére (fi.karoly@mil.hu) küldjék el.

A szerkesztőség a kéziratokról – folyóiratunk szakmai színvonalának emelése érdekében – véleményt kér egy vagy két, a témában jártas szakembertől.

A cikk elfogadása esetén a kézirat közlési ideje 3–6 hónap, tekintettel a folyóirat negyedévenkénti megjelenésére. A beérkezett írások megjelenési idejének, sorrendjének meghatározása a felelős szerkesztő illetékességi körébe tartozik.

Szerkesztőség